

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HUKUKUNDA SÜRELİ YOKSULLUK
NAFAKASI YAKLAŞIMLARI

BEYZA NUR ERARSLAN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ DEMİRBAŞ

İSTANBUL, 2023

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HUKUKUNDA SÜRELİ YOKSULLUK
NAFAKASI YAKLAŞIMLARI

BEYZA NUR ERARSLAN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ DEMİRBAŞ

İSTANBUL, 2023

TEZ ONAY SAYFASI

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Özel Hukuk alanında Yüksek Lisans Derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Unvan – Ad Soyad

Kanaati

İmza

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Bu tezin İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Teslim Tarihi

Mühür/İmza

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı:

İmza:

ÖZ

TÜRK HUKUKUNDA SÜRELİ YOKSULLUK NAFAKASI YAKLAŞIMLARI

Erarslan, Beyza Nur

Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 194055006

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0001-8067-9903

Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10562613

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali Demirbaş

Temmuz 2023, 185 Sayfa

Boşanmanın mali sonuçlarından biri olan yoksulluk nafakasının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Mezopotamya tarihine bakıldığında, Sümer, Babil ve Hitit uygarlıklarında erkeklerin boşandıktan sonra eşlere nafaka ödedikleri kanunlarda düzenlenmiştir. Aynı şekilde Roma’da hükümdar August’un nafaka taleplerini değerlendirerek karar verdiği görülmektedir. Modern devletlerin kurulmasının ardından devletler yoksulluk nafakası uygulamalarını devam ettirmiştir. Ancak zamanla nafaka hükümlerinde süreye ilişkin bazı sınırlamalar getirilmiştir. Türk hukukunda TMK m. 175’te düzenlenen yoksulluk nafakasında “*süresiz olarak isteyebilir*” ibaresi yer almaktadır. Yargıtay’ın kararlarında, kanunda nafakanın süresi yönünden hakime takdir yetkisi verilmediği ifade edilmiştir. Türk doktrini ise yoksulluk nafakasının süresi yönünden görüş ayrılığı yaşamaktadır. Toplumda ise neredeyse tamamı erkeklerden oluşan yoksulluk nafakası yükümlüleri biraraya gelerek basın açıklaması yapmakta ve kendilerini “nafaka mağdurları” olarak tanımlamaktadır. Bu tartışmaların üzerine hükümet kanunda değişiklik yapılacağını açıklamıştır. Ancak henüz Adalet Bakanlığı’nın kanun değişikliğine yönelik somut bir adımı bulunmamaktadır. Bu çalışmada, modern devletlerin yoksulluk nafakasının süresi yönünden yaptığı düzenlemeler ile TMK m. 175’te düzenlenen süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesi ele alınacaktır. Bununla beraber yoksulluk nafakasının süresi bakımından Türk hukukundaki tarihsel gelişimi, Anayasa Mahkemesi kararı, Yargıtay kararları, yapılan güncel gelişmeler ve doktrin görüşleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâkimin Takdir Yetkisi, Modern Nafaka Anlayışı, Yoksulluk Nafakası, Yoksulluk Nafakasının Süresi.

ABSTRACT

TEMPORARY POST-SPOUSAL ALIMONY APPROACHES IN TURKISH LAW

Erarslan, Beyza Nur

Master Thesis in Private Law

Student ID: 194055006

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0001-8067-9903

National Thesis Center Reference Number: 10562613

Thesis Supervisor: Asst. Dr. Ali Demirbaş

July 2023, 185 Pages

The history of alimony which is one of the financial consequences of divorce, dates back to ancient times. Looking at the history of Mesopotamia, in the Sumerian, Babylonian and Hittite civilizations, it was regulated in laws that men used to pay alimony to their spouses after divorce. Likewise, it is seen that the ruler of Rome, August made a decision by evaluating alimony demands. After the establishment of modern states, states continued their alimony practices. However, over the time, some limitations about duration have been made in the provisions of alimony. The phrase “*can request indefinitely*” is included in the poverty alimony regulated in Article 175 of the Turkish Civil Code. In its decisions, the Supreme Court stated that the law does not give discretion to the judge in term of the duration of the poverty alimony. The Turkish doctrine on the other hand, differs in terms of the alimony. In the society, almost all of the men, who are responsible for alimony, come together to make a press statement and define themselves as “*alimony victims*”. Upon these discussions, the government announced that the law would be amended. However, the Ministry of Justice has not yet taken any concrete steps to change the law. In this study, the regulations made by modern states in term of duration of alimony and the regulation of indefinite alimony in Art. 175 of the TMK will be discussed. In addition, in term of the duration of alimony, its history development in the Turkish law, the decision of the Constitutional Court, the decisions of the Supreme Court, current developments made and doctrinal opinions are examined.

Keywords: Modern Concept of Alimony, Poverty Alimony, The Discretion Authority of the Judge, The Duration of Poverty Alimony.

İTHAF

Başta kıymetli annem olmak üzere fedakârca çalışan, emek veren, nesil yetiştiren ve fikir üreten tüm kadınlara ithaf olunur.

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan, çalışmamın uzun soluklu olmasına rağmen başarıya ulaşacağıma her zaman inandıran, emeğini ve desteğini esirgemeyen Değerli Danışman Hocam Doktora Öğretim Üyesi Sayın Ali Demirbaş'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hakim adayı olarak görevlendirildiğim stajım süresince araştırmamda faydalanmam için dairedeki kitaplar olmak üzere her türlü imkanı sunan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Sayın Ömer Uğur Gençcan'a, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Üyesi Sayın Harun Can'a, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi Üyesi Sayın Müberra Tülü'ye ve bu çalışmayı sonlandırmamda destek veren tüm meslek büyüklerime şükranlarımı sunuyorum.

Fakülte sıralarından itibaren yol arkadaşlığı yaptığım, desteğini her zaman hissettiğim, kıymetli dostlarımdan Nüveyba Güneş'e, Büşra Aksuoğlu'na, Ayşe Nesibe Bayer Budak'a, Ümmügülsüm Demirkıran'a, Başak Yılmaz'a ve çocukluk arkadaşım, değerli dostum Emine Özge Bilgin'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin her aşamasında maddi-manevi güç veren ve sabırla çalışmamın bitmesini bekleyen annem Fadime Erarşlan'a, babam Mustafa Erarşlan'a, kardeşim Enes Erarşlan'a ve tüm akraba, arkadaş ve komşularıma sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Beyza Nur ERARŞLAN

İZMİR, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İTHAF.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II GENEL OLARAK NAFKA VE YOKSULLUK NAFKASI.....	7
2.1. Nafakanın Hukuki Niteliği	7
2.2. Nafaka Türleri	12
2.2.1. Türk Medeni Kanunundaki Nafaka Türleri.....	12
2.2.1.1. Bakım Nafakaları	14
2.2.1.1.1. Tedbir Nafakası	14
2.2.1.1.1.1. Evlilik Birliği İçindeki Eşler Bakımından.....	15
2.2.1.1.1.2. Evlilik Birliğine Ara Veren Eşler Bakımından	17
2.2.1.1.1.3. Eşlerin Çocuklara Karşı Yükümlülükleri Bakımından.....	20
2.2.1.1.2. İştirak Nafakası.....	21
2.2.1.1.3. Eğitim Nafakası	25
2.2.1.2. Yardım Nafakaları	26
2.2.1.2.1. Yardım Nafakası (TMK m. 364 vd.).....	26
2.2.1.2.1.1. Yardım Nafakasının Tarafları	27
2.2.1.2.1.2. Yardım Nafakasının Şartları.....	29
2.2.1.2.1.3. Yardım Nafakasında Talep Sırası.....	32
2.2.1.2.2. Yoksulluk Nafakası	34
2.3. Yoksulluk Nafakası Özelinde Nafakanın Tarihi Gelişimi	35

2.3.1.	Mezopotamya Uygarlıkları ve Roma Hukuku Bakımından	36
2.3.2.	Avrupa’da Boşanma ve Yoksulluk Nafakası Bakımından Tarihi Süreç ...	38
2.3.2.1.	Hristiyanlıkta Evlenme ve Boşanmaya Bakış	39
2.3.2.2.	Boşanma Sonunda Ödenen Daimî Nafakanın Doğuşu.....	40
2.3.3.	Türk Hukukunda Boşanma ve Nafaka Hükümleri	42
2.3.3.1.	Osmanlı Aile Hukuku Düzenlemeleri	43
2.3.3.2.	Osmanlı Döneminde Boşanmaya Bakış	46
2.3.3.3.	Osmanlı Döneminde Nafaka Hukuku	49
2.3.3.4.	Cumhuriyet’ten Sonra Nafaka Hukuku	53
BÖLÜM III YOKSULLUK NAFAKASININ ŞARTLARI VE HÜKÜMLERİ		55
3.1.	Yoksulluk Nafakasının Şartları	55
3.1.1.	Yoksulluk Nafakasının Talep Edilmesi.....	57
3.1.1.1.	Talebin Şekli ve Sonuçları	57
3.1.1.2.	Talepte Miktarın Belirtilmesi	61
3.1.2.	Talep Edenin Kusurunun Daha Ağır Olmaması.....	62
3.1.2.1.	Yoksulluk Nafakasında Aranılan Kusur.....	62
3.1.2.2.	Kusurun Tespiti	64
3.1.3.	Talep Edenin Boşanma Nedeniyle Yoksulluğa Düşmesi.....	70
3.1.3.1.	TMK’ye Göre Yoksul Olma.....	70
3.1.3.2.	Yoksulluğun Tespitinde Dikkate Alınacak Ölçütler	72
3.1.4.	Ödeme Yükümlüsünün Mali Gücünün Bulunması	80
3.2.	Yoksulluk Nafakasına İlişkin Usul Hükümleri	84
3.2.1.	Yoksulluk Nafakasında Görevli ve Yetkili Mahkeme	84
3.2.2.	Yoksulluk Nafakasının Başlama Anı	85
3.2.3.	Yoksulluk Nafakasından Feragat	87
3.2.4.	Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi.....	90
3.2.5.	Yoksulluk Nafakasında Zamanaşımı.....	95

3.3. Yoksulluk Nafakasının Ödeme Biçimi	95
3.4. Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması	98
BÖLÜM IV YOKSULLUK NAFAKASINDA AMAÇ VE SÜRE BAKIMINDAN MUKAYESELİ HUKUKTA UYGULAMA ÖRNEKLERİ	103
4.1. Yoksulluk Nafakasının Amacı	103
4.1.1. Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi	104
4.1.2. Clean Break İlkesi	106
4.2. İsviçre Hukukunda Süreli Yoksulluk Nafakası	108
4.2.1. ZGB’de Nafaka Düzenlemesi	108
4.2.2. Hayatı Biçimlendirici Evlilik Koşulu	110
4.2.2.1. Evlilik Süresi	111
4.2.2.2. Müşterek Çocuk	112
4.2.2.3. Diğer Unsurlar	114
4.2.3. Katkı Alacağında Miktar ve Süreyi Belirleyen Koşullar	115
4.2.4. ZGB’ye Göre Nafakadaki Diğer Hususlar	118
4.3. Alman Hukukunda Süreli Yoksulluk Nafakası	120
4.3.1. BGB’deki Nafaka Düzenlemesi ve Yapılan Reformlar	120
4.3.2. Boşanmış Eşe Nafaka	121
4.3.3. BGB’ye Göre Nafakanın Süresi ve Miktarı	124
4.4. Yoksulluk Nafakasında Üst Süre Belirleyen Ülkeler	127
BÖLÜM V YOKSULLUK NAFAKASINDA SÜRE UNSURU VE DEĞERLENDİRİLMESİ ..	131
5.1. Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakasının Süre Unsuru Bakımından Uygulanma Dönemleri	131
5.1.1. Yoksulluk Nafakasının 1926-1988 Tarihleri Arasında Uygulandığı İlk Dönem	131
5.1.2. Yoksulluk Nafakasının 1988-2002 Tarihleri Arasında Uygulandığı İkinci Dönem	133

5.1.3. Yoksulluk Nafakasının 2002 Yılından İtibaren Uygulandığı Üçüncü Dönem.....	136
5.2. Yoksulluk Nafakasındaki “Süresiz” İbaresinin Anayasaya Aykırılığı İddiasıyla İptal Başvurusu.....	140
5.2.1. İptal Başvurunda Dayanılan Sebepler	140
5.2.1.1. Yoksulluk Nafakası Şartlarının Belirsizliği	140
5.2.1.2. Nafaka Alacaklısı ve Yükümlüsüne Yönelik Olumsuz Etkileri.....	141
5.2.1.3. Anayasa’nın 2., 10. ve 41. Maddelerine Aykırılık	142
5.2.2. Anayasa Mahkemesinin Oy Çokluğu ile Verdiği Karar	143
5.2.3. Muhalefet Şerhi	145
5.2.4. AYM Kararına İlişkin Değerlendirme	148
5.3. Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler.....	150
5.3.1. TBMM Araştırma Komisyonu Raporu	150
5.3.2. Adalet Bakanlığının Basına Yansıyan Çalışmaları	153
5.4. Türk Doktrininin Konuya Yaklaşımı	154
5.4.1. Süreli Yoksulluk Nafakası Yaklaşımları.....	155
5.4.1.1. Yoksulluk Nafakasına Kesin Süre Getirilmesi.....	157
5.4.1.2. Nafaka Süresinin Tayininde Doğrudan Evlilik Süresinin Dikkate Alınması	160
5.4.1.3. Kesin Süre Belirlemeksizin Hâkime Takdir Yetkisi Verilmesi	161
5.4.1.4. Hükmün Amacına Uygun Yorumlanması	162
5.4.2. Süresiz Yoksulluk Nafakasının Desteklenmesi.....	164
5.5. Kadının Yoksulluğu Bağlamında Nafakanın Yorumlanması.....	165
BÖLÜM VI SONUÇLAR.....	170
REFERANSLAR.....	178
ÖZGEÇMİŞ	185

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser.
agm.	Adı geçen makale
AKK	6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun
Art.	Artikel
ASBÜ	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
AÜEHFD	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
b.	Bend
BGB	Almanya Medeni Kanunu
BGE	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (İsviçre)
BGeR	Bundes Gesetzbuch (Almanya)
bkz.	Bakınız
BW.	Hollanda Medeni Kanunu
C.	Cilt
CCF	Fransa Medeni Kanunu
dn.	Dipnot
E.	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
EKEV	Erzurum Kültür Eğitim Vakfı
ERÜHFSD	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sempozyum Dergisi
f.	Fıkra
H.	Hicri
Hd.N.	Hadis Numarası
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	İcra İflas Kanunu
K.	Karar
m.	Madde
MCA	İngiltere Medeni Hukuku
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku
No.	Numara

RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
S.	Sayı
SSRJ	Social Sciences Research Journal
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKM	743 sayılı Türk Kanunu Medenisi
TMK	4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
t.y.	Tarih yok
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
Y.	Yargıtay
HD.	Hukuk Dairesi
YGK	Yargıtay Genel Kurulu
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
yy.	Yüzyıl
v.	Varak
ZGB	İsviçre Medeni Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Aile, en dar anlamıyla anne, baba ve çocuklardan oluşan, toplumun en küçük birimidir. Toplumun temel birimi mahiyetindeki aile, aynı zamanda kutsal bir yapıya da sahiptir. Bireyleri ve gelecek nesilleri korumanın ilk adımını ailenin güvence altına alınmasıdır. Sağlıklı, sağlam ve düzenli aileler, toplumun gelişmesini ve birlik ve barış içinde yaşamayı kolaylaştırmaktadır. Bu sebeplerle aile kurumu, hukukumuzda anayasal koruma altına alınmıştır.

Evlenme, kadın ve erkeği birbirine sıkı şekilde bağlayan bir bağ olarak tanımlanır.¹ TMK'nin Aile Hukuku Kitabının birinci kısmının birinci bölümünde "Evlenme" başlığı altında yer alan esasa ve usule ilişkin düzenlemeler; hukuka uygun, geçerli bir evlilikte bulunması gereken şartlardır. Bu noktada Türk hukuku, aile üyelerini korumak ve toplumsal düzeni sağlayabilmek amacıyla TMK m. 141 ve 142'de evlenmeye ilişkin sıkı şekil şartları düzenlemiştir. Evlenme, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Dolayısıyla bu hakkı sadece hak sahipleri kullanmaktadır. TMK m. 142'ye göre evlendirme memuru, şahitlerin huzurunda taraflara birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Bunun üzerine tarafların evlenmeye yönelik iradelerini beyan etmesiyle evlenme gerçekleşir. Evlendirme memurunun evlenmenin gerçekleştiğine yönelik açıklama yapması veya tarafların ve şahitlerin imza atması evlenmenin kurucu şartı değildir; bunlar bildirici nitelik taşır.² Dolayısıyla tarafların evlendirme memuru ve şahitler huzurunda evlenmeye yönelik yapmış oldukları beyanla evlilik birliği kurulmuştur. Nitekim Hukuk Genel Kurulu³ evlenmenin idari nitelik taşımamasına rağmen evlenme için evlendirme memuru⁴ ve iki şahit huzurunda tarafların evlenmeye

¹ Bilge Öztan, "Medeni Kanunun Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 44 (1995): 104-105.

² Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku*, 10. Bası (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 32.

³ HGK., 1965/3 E. ve 1965/3 K. sayılı, 14.04.1965 tarihli karar.

⁴ 19.10.2017 tarihinde Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 22/2'de değişiklik yapılarak müftülere ve müftü personellerine nikah yapma imkânı verildi (Müftülere evlendirme memurluğu sıfatı verilmesi hakkındaki açıklamalar için bkz: Ali Demirbaş, "Nüfus Hizmetleri Kanununda Yapılan Son Değişiklikler", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, S. 179-180 (2019): 1448-52.)Öte

yönelik iradelerini sözlü beyan etmesi gerektiği belirtmiştir.⁵ Evlenmenin hukuki anlamda sonuç doğurması TMK’de düzenlenen bu şartların sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Bu doğrultuda anayasamızın koruma altına aldığı aile kurumu, TMK’ye uygun resmi evlenme akdi sonucu kurulan ailedir.⁶

Anayasamızda ailenin korunmasına ilişkin hüküm, “*Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları*” kenar başlığıyla 41. maddede düzenlenmiştir. İlk fıkrası, “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Toplumun temelini oluşturan ailenin bu denli önemli olması; ailenin kuruluşunun ve devamının planlanması, aile fertleri arasındaki hak ve yükümlülüklerinin düzenlenmesi, ailenin sosyal ve ekonomik güvenliğinin sağlanması gibi aileye dair hallerle devletin yakından ilgilenmesini gerektirir.⁷ Aynı maddenin 2. fıkrasında devletin, ailenin huzur ve refahını temin edeceği, özellikle ana ve çocukların korunmasını sağlayacağı ifade edilerek, aileyi koruma yükümlülüğünün devlete yüklendiği görülmektedir.⁸ Buna göre devlet, toplumdaki sosyal adalet tedbirlerini alarak ailenin refahını; toplumun ruh sağlığını koruyucu önlemler almasıyla ailenin huzurunu sağlayacaktır.⁹ Bu doğrultuda devlet, anayasada yer alan sosyal ve ekonomik hak ve ödevleri, öncelikli olarak aile kurumu özelinde sağlamak ve işlerlik kazandırmakla yükümlüdür.¹⁰

Devletin aileyi koruma yükümlülüğü, toplumdaki evliliklerin kurulması ve devam ettirilmesi ile evliliğin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması şeklinde kendini gösterir.¹¹ Ailenin korunması anayasal güvence altına alındıktan sonra kanun koyucunun gerek 4271 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda, gerek 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununda yapmış olduğu

yandan resmi nikahtan önce dini nikah yapmak TCK m. 230’a göre suç sayılmaktaydı. AYM 214/36 E. ve 2015/51 K. sayılı, 27.05.2015 tarihli kararıyla bu suçu düzenleyen hüküm fıkraları iptal edildi. Bkz, Hatemi, *Aile Hukuku*, 30-32.

⁵ Özlem Tüzüner, “Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, S. 1 (2013): 133.

⁶ Öztan, “Medeni Kanununun Kabulünün 70’nci Yılında Aile Hukuku”, 105.

⁷ Haluk Bozovalı, *Mevzuattaki Son Değişikliklerle Öğreti ve Uygulamada Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları* (İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1990), 2.

⁸ Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Aile Hukuku*, 24. Baskı, C 2 (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022), 132; Ahmet Kalender, *Türk Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası)* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 20-21.

⁹ Hüseyin Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993), 14.

¹⁰ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 15.

¹¹ Kalender, 21.

düzenlemelerle bu güvenceyi desteklemiştir. Ailenin korunması için evlilik birliği ilişkisinde eşlerin birbirine ve çocuklarına karşı yükümlülükleri, çocukların ana-babaya karşı yükümlülükleri, aile içi güvenlik tedbirleri gibi birtakım düzenlemelere yer verilmiştir. Bununla beraber aile üyelerinin hayatlarını devam ettirebilmek için zaruri ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik şiddetin oluşmasını engellemek amacıyla nafaka hukukuna ilişkin ayrıntılı bir düzenleme yaptığı görülmektedir.

Aile hukukuna ait mevzuatların esas amacı, aile kurumunu korumak, güçlendirmek ve aile üyelerinin yükümlülüklerini yerine getirmesini kolaylaştırmaktır.¹² Nafaka, aile birliğinin ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayan, aile içinde ekonomik düzeni sağlayan, maddi bir yükümlülüktür. Bu bağlamda, toplumdaki ekonomik düzenin sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bakımında nafakanın hakkaniyetli bir şekilde düzenlenmesi ve uygulanması önemlidir. Bu noktada kanun koyucunun nafaka ödemelerindeki istikrarı sağlamak amacıyla birtakım tedbirler aldığı ve yaptırımlar düzenlediği görülmektedir. Buna göre İİK m. 344 gereği nafakasını ödemeyen borçlu, alacaklının şikâyeti üzerine üç aya kadar tazyik hapsiyle cezalandırılır. Hapis cezasıyla cezalandırılan borçlunun borcunu ödemesiyle tahliyesi gerçekleşmektedir. Borçlunun bu süreçte nafakanın kaldırılması yahut nafaka miktarının indirimi için dava açmış olma ihtimali de mümkündür. Bu durumda tazyik hapsi, bu davalar sonuçlanana kadar ertelenmektedir.¹³

2014 yılında, İİK m. 334'teki hapis cezasının anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla AYM'ye iptal başvurusunda bulunulmuştur. AYM'nin vermiş olduğu kararda;¹⁴

¹² Feyzi Necmeddin Feyzioğlu ve Ümit Doğanay, *Medeni Hukuk Dersleri (Temel Prensipler, Şahsın Hukuku, Aile Hukuku)*, C 1. Cilt (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1966), 10.

¹³ Abdulkerim Yıldırım, "Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", *Legal Hukuk Dergisi*, S. 157 (2016): 71 (Bundan böyle "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu" şeklinde anılacaktır).

¹⁴ AYM, 2014/71 E. ve 2014/200 K. sayılı, 25.12.2014 tarihli kararı "...Aile bireyleri ya da kanunda öngörülen hısımlar arasında var olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünü kanuni bir zorunluluğa dönüştüren ve kamu düzeniyle ilgili olan nafaka borcu, aile fertlerinin zaruret haline düşmesini engelleyerek, aile kurumunun korunmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle nafaka alacakları gerek ulusal gerekse uluslararası hukukta özel düzenlemelere tabi kılınmıştır. Nafaka alacaklarının bu özelliği göz önünde bulundurularak yapılan düzenlemelerden biri de itiraz konusu kuraldır. Kural ile bir yandan nafaka borçlusunun tazyik hapsiyle zorlanarak, nafakaya ilişkin borcun en kısa zamanda ödenmesi amaçlanırken, öte yandan nafaka borcunu ödemeyen borçlunun cezalandırılması, alacaklının şikâyetine bağlı kılınmış, hükmedilecek tazyik hapsinin süresi üç ayla sınırlandırılmış ve borcun ödenmesi halinde borçlunun tahliye edileceği hükmüne yer verilmiş ve bu suretle eylem ile yaptırım arasındaki adil dengenin korunması sağlanmıştır. Bu yönüyle kanun koyucunun takdir yetkisi içinde olan kuralın, hukuk devleti ilkesine aykırı bir yönü yoktur..." Karar için bkz. RG, T. 21.05.2015, S. 29362; agm., Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu" s. 71, dn. 47.

nafakanın yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünden kaynaklandığı, bu yükümlülüğün kanun koyucu tarafından kanuni bir zorunluluk haline getirildiği, yine nafakanın kamu düzeninden kabul edildiği, bu sebeple özel usul kurallarına göre düzenlendiği, bu düzenlemelerden birinin İİK m. 344'te düzenlenen nafakanın ödenmemesi halinde borçlunun tazyik hapsi ile cezalandırılacağına ilişkin kanun hükmü olduğu, bu hükümde düzenlenen tazyik hapsinin, üç ayla sınırlandırılması, borcun ödenmesi halinde hemen tahliye edilmesi gibi özellikleri ile nafakanın aile kurumunu koruma amacı göz önünde bulundurulduğunda eylem ile yaptırım arasında dengenin sağladığı, dolayısıyla bu kuralın, hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığı gerekçesiyle oybirliği ile başvuru reddedilmiştir. Burada dikkat edilmelidir ki AYM'nin vermiş olduğu kararda, nafakayı ödemeyen borçlunun kişi hürriyetinden yoksun kalacak kadar büyük bir cezaya çarptırılması yaptırımının hukuka ve adalete uygun olduğunu kabul etmesi, nafakanın ailenin korunması bakımından ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

Nafaka hükümleri, aile hukuku içinde miras hukuku ilişkisinin tarafları olabilecek hısımlar arasında düzenlenmiştir. Buna göre nafaka yükümlülüğü; evlenmeyle, doğumla ve yapay hısımlığın kurulmasıyla ortaya çıkar. Dolayısıyla TMK'ye göre nafakayla yükümlü olanlar; karı-koca, usul-fürü ve kardeşlerdir. Bunlar arasında mahiyet farkı bulunmaktadır.¹⁵ Öte yandan kanundaki nafaka hükümleri, kendi özelliklerine göre ilgili konu başlığı altında yer alır. Örneğin m. 364'teki yardım nafakası kan bağından kaynaklandığı için hısımlık bahsi altında düzenlenirken boşanmanın mali sonuçlarından biri olan yoksulluk nafakası ise boşanma bahsinin altında düzenlenmiştir.

TMK m. 185 vd. göre aile kurumundaki güven ve huzurun sağlanması, eşler arasındaki birlik ve beraberliğin devamı; eşlerin karşılıklı yardımlaşması ve birliğin giderlerine güçleri oranında katılması ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda evlilik birliği giderlerine eşlerin mal ve emekleriyle katılabileceği düzenlenerek taraflar arasında hakkaniyetin sağlanması amaçlanmıştır. Çünkü genellikle Türk toplumundaki kadınların evle ve çocuğun bakımıyla ilgilendiği, dolayısıyla emeğiyle katkıda bulunduğu; erkeklerin dışarda bilfiil çalışarak maddi kazanç sağladığı görülmektedir.

¹⁵ Feyzioğlu ve Doğanay, 319.

Böylece mal ve emekleriyle güçleri oranında katkıda bulunan, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ile evlilik birliğinin sorumluluklarını üstlenen eşlerin evlilik süresince ekonomik bir güven ve denge içinde yaşadığı kabul edilmektedir.

Öte yandan boşanmayla evlilik birliği sona ermekte ve evlilikteki ekonomik dengeler değişmektedir. Evlilik birliği içinde eşlerin duyduğu ekonomik güvenin boşanmadan sonra tehlikeye girmesi muhtemeldir. Buna rağmen evlilik birliği sona eren eşlerden ekonomik bağımsızlıklarını kazanması, kendi ayakları üzerinde durması beklenir. Bu beklenti, toplumda yaşayan ekonomik ve sosyal yeterliliği farklı düzeylerde olan insanların varlığı düşünüldüğünde, boşanan herkes tarafından karşılanacak bir beklenti değildir. Çünkü boşanma sonucu taraflar arasındaki ekonomik dengenin bozulduğu, taraflardan birinin ekonomik olarak fakirleştiği, birtakım mağduriyetlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda kanun koyucu yoksulluk nafakası hükmünü düzenlemiş, bir tarafa nafaka ödeme yükümlülüğü yükleyerek diğer tarafın yoksulluğa düşmesini engellemeyi, boşanmadan sonra taraflar arasında bozulan ekonomik dengeyi yeniden sağlamayı amaçlamıştır.

Boşanmayla yoksulluğa düşen taraf, TMK m. 175'te aranan şartları sağlaması koşuluyla, yoksulluk nafakası talep etme hakkına sahiptir. Yoksulluk nafakası, boşanmanın mali sonuçlarından olduğu için boşanma kararının kesinleşmesiyle muaccel hale gelir. Taraflardan birinin boşanma davası içinde yahut ayrı bir dava açarak yoksulluk nafakasını talep etmesi üzerine hâkim TMK m. 4'teki takdir yetkisi kapsamında yoksulluk nafakasına karar vermektedir. Hâkimin yoksulluk nafakasında kullandığı takdir yetkisinin kapsamı kanunda açıkça belirtilmemiştir. Yargıtay vermiş olduğu kararlarda, yoksulluk nafakasına hükmetme ve yoksulluk nafakası miktarına karar vermede takdir yetkisinin olduğunu; yoksulluk nafakasının süresini belirleme bakımından ise hâkimin takdir yetkisi olmadığını kabul etmiştir. Böylece süre unsuru, hâkimin takdir yetkisi dışında bırakılmıştır. Böylece TMK m. 175 hükmündeki, "*süresiz olarak*" ifadesi gereği, nafaka isteminde bulunan, nafaka talebini sınırlı bir süre ile belirlemedikçe, hâkim tarafından süresiz yoksulluk nafakasına hükmedilmektedir. Süreye ilişkin yoksulluk nafakasındaki bu uygulama, 1988 yılından beri uygulanmaktadır. Bu uygulamanın zaman içinde bazı mağduriyetlerin ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yoksulluk nafakasındaki

süre unsuru, başta toplumda mağduriyet yaşayan taraflar olmak üzere, Türk öğretisi, yargı mensupları ve toplum tarafından eleştirinin hedefi haline gelmiştir.

Çalışmanın amacı, Türk Medeni Kanunumuzdaki süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesi hakkında yapılan tartışmaları ve süreli yoksulluk nafakası yaklaşımlarını, karşılaştırmalı hukuktan da yararlanarak doktrin ve yargı kararları eşliğinde incelemektir. Bu doğrultuda, kısa bir giriş yaptığımız birinci bölümden sonra “Genel Olarak *Nafaka ve Yoksulluk Nafakası*” adlı ikinci bölümde nafakanın hukuki niteliği ve türlerinden bahsedilecek, yoksulluk nafakasının tarihi gelişimi hakkında bilgi verilecektir. “*Yoksulluk Nafakasında Amaç ve Süre Bakımından Mukayeseli Hukukta Uygulama Örnekleri*” adlı üçüncü bölümde nafakanın amacı doğrultusunda ortaya çıkan ilkeler ele alınacaktır. Ardından İsviçre ve Alman hukuku başta olmak üzere modern devlet hukuklarında boşanmadan sonra hükmedilen süreli yoksulluk nafakası düzenlemeleri ve uygulamalarına değinilecektir. “*Yoksulluk Nafakasının Şartları ve Hükümleri*” adlı dördüncü bölümde, Türk hukukunda yoksulluk nafakasına hükmedilirken aranması gereken usul ve esasa ilişkin şartlar, Yargıtay kararları ve doktrin tartışmaları eşliğinde ele alınacaktır. Ve son olarak “*Yoksulluk Nafakasında Süre Unsuru ve Değerlendirmesi*” adlı beşinci bölümde yoksulluk nafakasının süre unsuru incelenecektir. Bu kapsamda yoksulluk nafakasındaki süre unsurunun TMK’de zaman içinde yaşadığı değişimi, süreye ilişkin verilen Yargıtay kararları, AYM’nin iptal başvurusuna ilişkin kararı, TBMM araştırma komisyonu raporu ve Türk öğretisinin görüşleri değerlendirilecektir.

BÖLÜM II

GENEL OLARAK NAFKA VE YOKSULLUK NAFAKASI

2.1. Nafakanın Hukuki Niteliği

Türk özel hukukunda, hukuki işlemde doğan, haksız fiilden doğan, sebepsiz zenginleşmeden doğan veya doğrudan doğruya kanundan doğan borçlar olmak üzere dört adet borç kaynağı olduğu kabul edilmektedir. Bu borç kaynakları iradenin borcun doğumuna etkisi bakımından iradeye bağlı borç ve iradeye bağlı olmayan borç olmak üzere iki ana kısımda ele alınır.¹⁶ Daha açık ifadeyle borcun doğumu iradeye bağlı olan haller ve borcun doğumu iradeye bağlı olmayan haller olarak ifade edilebilir. Hukuki işlemde ve haksız fiilden doğan borçlar, borcun iradeye bağlı olarak doğduğu borç kaynaklarıdır. Buna karşı sebepsiz zenginleşme ve doğrudan doğruya kanundan doğan borçlar ise borcun iradeye bağlı olmadığı borç kaynaklarıdır.

Kural olarak tüm borçların dayanağı kanundur. Ancak doğrudan doğruya kanundan doğan borç denilmesinin mahiyeti, bu borçların haksız fiile, hukuki işlem ve sebepsiz zenginleşme türlerine dahil edilememesidir. Nafaka borcunun kaynağı kanun olmakla beraber kanundaki sınıflandırmaya uygun değildir. Çünkü hukuki işlemde doğan borçlar tarafların iradesine, haksız fiilden doğan borçlar kusura, sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlarda hukuken geçerli bir zenginleşmenin olmamasına, kusursuz sorumluluktan doğan borçlar ise hakkaniyet, tehlike ve sebep olma ilkelerine dayanır. Nafaka bunlardan hiçbirisiyle benzer özellikler taşımaz.¹⁷ Dolayısıyla nafaka, diğer borç türlerinden farklı, kaynağını doğrudan doğruya kanundan alan, aile

¹⁶ Öcal, 6-7.

¹⁷ Remzi Demir, “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar”, *TBB Dergisi*, S. 147 (2020): 228.

hukukuna özgü bir borç ilişkisi niteliğine sahiptir.¹⁸ Nafaka talep hakkı kanunda yer alan koşulların bulunmasıyla kendiliğinden doğmaktadır.¹⁹

Kanunda yer alan nafaka hukuku hükümleri, insan hakları, yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğü ve sosyal devlet ilkesi dikkate alınarak düzenlenmiştir. Bu bakımdan nafakanın hem kanuni hem de ahlaki özellikleri bulunmaktadır. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun vermiş olduğu bir kararda²⁰ yoksulluk nafakasının yoksulluğa düşen tarafı koruma amacı taşıdığını bu sebeplerle ceza veya tazminat olmadığı, kusursuz eşin dahi nafaka borçlusu olabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla nafakadan doğan ilişkinin, taraflar arasında yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün bir sonucu olarak görülmesi gerekmektedir.

Öte yandan kanun koyucu nafakayı kamu düzeninden kabul ederek hâkime resen inceleme yetkisi vermiştir. Dolayısıyla milletlerarası özel hukuk alanında, diğer devletlerin nafakaya ilişkin hükümleri kamu düzenine aykırılık oluşturacağından, Türk hukukundaki nafaka hükümleri uygulanır.²¹ Böylece nafaka ilişkisinin tarafları yabancı bile olsa Türk mahkemeleri davaya bakmakta yükümlü olacak ve Türk hukuku uygulanacaktır.²²

¹⁸ Hüseyin Bulut, *Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre Ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi*, 1. Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 35.; Demir, 228.; Öcal, 7.

¹⁹ Demir, 228.; Kübra Yıldız, “Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2022), 17.

²⁰ YHGK, 2-614/597 E. ve K. sayılı, 10.11.2010 tarihli kararı; “...Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek olan tarafı koruma amacına yönelik olduğu içindir ki, boşanmış olan yoksul tarafa verilecek olan yoksulluk nafakası, hiçbir surette diğer tarafa yükletilen bir ceza veya tazminat niteliğinde değildir. Şayet böyle olsaydı, sadece boşanmada kusuru olan eşten istenebilmesi gerekirdi. Oysa ki, kusursuz eş dahi yoksulluk nafakası ödemekle yükümlüdür. Yoksulluk nafakası, evlilik birliği devam ettiği sürece söz konusu olan karşılıklı bakım ve geçindirme ödevinin devam ettirilmesi anlamını taşımaktadır...” agm., Ali Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, S. 2 (2018): 226-27.

²¹ Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, 12; Demet Çeliktaş, “Medeni Kanunda ve Medeni Kanun Öntasarısında Nafaka”, *Yargıtay Dergisi* 15, S. 1-4 (1989): 654.

²² Akıntürk ve Ateş, 453; Aylin Aktürk, “Milletlerarası Aile Hukukunda Nafaka ve Nafaka Borçlarında Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine İlişkin 4/2009 No’lu Avrupa Birliği Konseyi Tüzüğü”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 31, S. 2 (2011): 20. Buna göre Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerin kapsamına girmeyen tüm taleplerde MÖHUK uygulanacaktır.

Nafaka borcu, diğer borç türlerinden farklı olarak kendine özgü bir borç türüdür.²³ Örneğin, Türk Borçlar Kanunu 183. maddede, alacağın sözleşmeye veya işin özelliklerine aykırı olmadıkça alacaklının borçlunun rızasını aramaksızın alacağını bir başkasına devredebileceği düzenlenmiştir. Ancak devre konu alacak şahsa sıkı sıkıya bağlı nitelik taşıyorsa devredilemez. Kişisel nitelik taşıyan nafaka hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır.²⁴ Nafaka alacaklısının nafaka hakkını başkasına devretmesi mümkün değildir.²⁵ Nafaka alacaklısı devretse dahi hukuki anlamda geçerli bir işlem kabul edilmeyecektir.²⁶ Çünkü, kanundaki şartlara uygun olmakla birlikte nafakanın sosyal bir amacı vardır ve kişilerin sosyal ve ekonomik durumları gözetilerek hükmedilir.²⁷ Ancak kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olan nafaka, nafaka davasının açılması ve nafaka alacağının muaccel hale gelmesiyle şahsa sıkı sıkıya bağlı olma özelliğini kaybeder. Böylece muaccel hale gelen birikmiş nafakaların devri mümkün hale gelecektir.²⁸

Nafaka hakkının şahsa sıkı sıkıya bağlı olmasından kaynaklı olarak hukuk alanında ortaya çıkan başka sonuçlar da bulunmaktadır. Bunlar; nafaka alacağının rehnedilemez olması, haczedilemez olması ve ibra edilemez olmasıdır. Bu özellikler nafaka hakkını diğer alacak ve haklardan ayıran en önemli özelliklerdir. Haczedilmesi mümkün olmayan nafakalar ilama bağlı nafaka alacaklarıdır. Buna karşı, İİK m.83/1’de ilama bağlı olmayan nafakaların kısmen haczedilebileceği düzenlenmiştir.²⁹ Dolayısıyla mahkeme kararıyla hükmedilmiş nafaka alacaklarına haciz konmaz. Öte yandan hacizde ve iflasta nafaka alacaklıları imtiyazlı alacaklılardır.³⁰

²³ Yılmaz Ergenekon, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları*, 209 (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966), 31.

²⁴ Ergenekon, 31; Bozovalı, 82.; Nihat İnal, *Boşanma Ve Nafaka Davaları*, Güncellenmiş 2. Baskı (Ankara: Seçkin Hukuk, 2021), 431.; Yıldız, 19; Öcal, 6.

²⁵ Akıntürk ve Ateş, 453; Ergenekon, 37; Bozovalı, 82; Öcal, 7.

²⁶ İnal, 432.; Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Bası (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978), 558; Yıldız, 19.

²⁷ Mesut Öcal, *Yoksulluk Nafakasının Süresi*, 1. Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 7.

²⁸ Tekinay, 558-59; Ergenekon, 37; Bozovalı, 82; Öcal, 7.; Y. 2. HD. 16598/15889 E. ve K. sayılı, 17.10.2011 tarihli kararında; “...Boşanma davası devam ederken davacının ölmesi nedeniyle evlilik birliğinin sona ermesi halinde, mahkemece davacının mirasçuları lehine Medeni Yasanın 169., 174. Maddeleri uyarınca maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi yasaya aykırıdır. Ancak tahakkuk eden ve muacceliyet kazanan tedbir nafakasını talep hakkı ölenin mirasçularına geçer...”, age., İnal, 485.

²⁹ Bozovalı, 81; Öcal, 11.

³⁰ Bozovalı, 81.

Doğmamış nafaka hakkından feragat edilemez, feragat edilse bile böyle bir feragat hükümsüz olacaktır.³¹ Bu durum, hak sahibini nafaka hakkını kullanmaya zorlayıcı nitelik taşımamaktadır.³² Nafaka talep etmesi yahut etmemesi kişinin tercihine bırakılmıştır. Herkes dava ve talep haklarını hür bir şekilde kullanır. Bununla beraber kanun koyucu kişinin gelecekte doğması mümkün olan nafaka alacak hakkından feragat etmesine izin vermez. Ancak işlemiş, muaccel hale gelmiş nafaka alacağından feragat edilebilir. Böylece, nafaka alacaklısının nafaka davası açıldıktan sonra veya nafaka ilamına dayanarak yapılan icra takibinden feragat etmesi mümkündür.³³ Yargıtay bir kararında,³⁴ dava açıldıktan sonra yapılan feragatin kabulünü, yazılı bir beyanla veya daha sonra zapta geçirilmek ve imzalanmak suretiyle sözlü bir beyanla da olabileceğini kabul etmektedir. Bununla beraber, davadan veya takipten feragat edilmiş olsa bile yeniden dava açılarak nafaka talep edilebileceği gibi takibin konusu da olabilir.³⁵

Nafaka hakkı, kural olarak mirasçılara geçmez.³⁶ TMK m. 176/3'e göre nafaka, nafaka alacaklısının veya borçlusunun ölümüyle sona erer. Ancak kanunda sona ereceği belirtilen nafaka borcu, gelecekte gelmesi beklenen nafaka menfaatidir. Buna karşı, ölüm anına kadar muaccel olmuş nafaka alacakları nafaka alacaklısının ölmesiyle sona ermez, mirasçılara geçer. Yine muaccel hale gelen ödenmemiş nafaka borçları, nafaka borçlusunun ölmesiyle mirasçılardan talep edilebilir.³⁷

Genel takas hükümlerine göre taraflar karşılıklı olarak hem alacaklı hem borçluysa, aynı neviden olan muaccel alacaklarını takas edilebilir. Ancak TBK m. 144/3'te nafakanın, ailenin geçimi için zorunlu olduğu, özel bir niteliğinin bulunduğu ve doğrudan alacaklıya verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Buna göre nafaka alacaklısının borcu sebebiyle, nafaka borçlusu tarafından alacak hakkı düşürülemez. Dolayısıyla nafaka alacağı, takasa elverişli değildir.³⁸ Çünkü nafaka alacağı, hak sahibine hayatını devam ettirmesi ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılaması için mahkeme

³¹ Akıntürk ve Ateş, 453; Bozovalı, 81; Ergenekon, 10; Çelikleş, 654.

³² Ergenekon, 38.

³³ Bozovalı, 82; Ergenekon, 39; Öcal, 10; Tekinay, 559.

³⁴ Y. 2. HD. 718 E. ve 852 K. sayılı kararı, age., Ergenekon, 39.

³⁵ Bozovalı, 82; Ergenekon, 39; Tekinay, 559.

³⁶ Bozovalı, 83; Ergenekon, 82; Tekinay, 558.

³⁷ Bozovalı, 83; Ergenekon, 82; Öcal, 13-14; Tekinay, 558; Akıntürk ve Ateş, 453.

³⁸ Bozovalı, 83; Ergenekon, 559; 453; Çelikleş, 654.

tarafından takdir edilmiş bir alacak hakkıdır.³⁹ Buna karşı nafaka alacaklısının talebi veya diğer tarafın takas teklifine onay vermesi halinde, nafaka takasa elverişli hale gelir.⁴⁰

Nafaka borcu, kanunda yer alan şartlar var oldukça yenilenebilir bir borçtur. Bu bakımdan nafaka borcu devamlı bir borç olup mahkeme kararıyla kesinleşen nafaka alacaklısının istemi olmasa dahi nafaka borcu sona ermez.⁴¹ Usulüne uygun nafaka borcunu ifa eden tek ödeme ile borcundan kurtulmaz. Kanunda sayılan şartlar devam ettikçe devamlı olarak borcunu ödemelidir. Bu bakımdan nafaka alacaklısı ile borçlusu arasında devamlı bir borç ilişkisi vardır.⁴²

Yetkili ve görevli bir mahkeme tarafından verilen nafaka kararı, bildirici nitelik (beyan edici) taşır. Çünkü nafaka borcunun kaynağı, mahkeme hükmü olmayıp kanundan doğmaktadır.⁴³ Nafaka borcu ise kanuni bir yükümlülük olarak taraflara yüklenerek tarafları ödeme yapmaya zorlar. Bu bakımdan nafaka hükmünün sonuç doğurması, karar tarihinde olmayıp davanın açıldığı tarihtedir. Dolayısıyla mahkemenin verdiği nafaka kararı bildirici nitelik taşımaktadır.

Öte yandan alacaklı, dilekçesinde nafakanın başlangıcı için ileri bir tarih belirtmişse, burada ileri tarihli talep dikkate alınır.⁴⁴ Buna karşı zaruret halinde olduğu kabul edilse bile, dava tarihinden önceki tarihlere yönelik nafaka talebi kabul edilmez.⁴⁵ Nafaka alacaklısının veya borçlusunun ekonomik durumlarında değişiklik olması halinde nafaka miktarının arttırılması, azaltılması veya kaldırılması mümkündür. Verilmiş nafaka kararı üzerinde hâkimin resen değişiklik yapma yetkisi yoktur. Tarafların talebi üzerine nafaka miktarını arttırma, azaltma veya kaldırma kararı verebilir.

³⁹ Akıntürk ve Ateş, 453; İnal, 433; Öcal, 9.

⁴⁰ Öcal, 9.

⁴¹ İnal, 432; Yıldız, 17.

⁴² Ergenekon, 31.

⁴³ Yıldız, 18.

⁴⁴ Ergenekon, 86.

⁴⁵ Ergenekon, 87.

2.2. Nafaka Türleri

Nafaka, yardıma muhtaç, yoksulluğa düşmüş kimselere sosyal ve ahlak kuralları gereği yardım edilmesini sağlayan maddi bir yükümlülüktür. Kanun koyucu, nafaka ödeme zorunluğu getirerek aileyi korumayı hedeflemektedir. Buna göre ailede muhtaç halde olan kişiye ödenen nafakayla, alacaklının temel yaşam gereksinimlerinin karşılanması ve maddi varlığını devam ettirmesi beklenir. Türk aile hukukunda, aile birliği içinde ve aile birliği sona erdikten sonraki süreçte ortaya çıkan nafaka yükümlülükleri düzenlemiştir. Bununla birlikte, sadece hısımlık ilişkisinden kaynaklı nafaka yükümlülüğü de yer almaktadır. TMK'deki nafaka türleri; tedbir nafakası, iştirak nafakası, eğitim nafakası, yardım nafakası ve yoksulluk nafakası olarak karşımıza çıkmaktadır. 6284 sayılı AKK'de ise geçici maddi yardım ve geçici önlem nafakası olarak iki nafakaya yer verilmiştir. Bu çalışmada konuyla bağlantılı olması sebebiyle sadece TMK'deki nafaka türlerine değinilecektir.

2.2.1. Türk Medeni Kanunundaki Nafaka Türleri

Kanun koyucu aile kurumunun korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla aile ilişkilerine müdahale etmekten çekinmemiştir. TMK'de düzenlenen nafaka hükümleri bu müdahaleyi açık bir şekilde göstermektedir.⁴⁶ Toplumdaki sosyal ilişkiler ve kabul edilen ahlak kuralları gereği, aile bireylerinin ve akrabaların birbirine karşı nafaka yükümlülüğü vardır. TMK'de nafaka yükümlülüğü için aranan şartlar ayrıntılı bir şekilde sayılmıştır. Bu hükümler doğrultusunda, ekonomik zorluk yaşayan kişiye, aile üyeleri ve bazen de akrabaları yardım etmek zorundadır.

Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen nafaka türleri genel bir başlık altında toplanmayıp konusuyla bağlantılı hükümlerle birlikte düzenlenmiştir. Bu doğrultuda; yoksulluk nafakası ve iştirak nafakası, boşanma hükümleri içinde düzenlenirken yardım nafakası hısımlık hükümleri kısmında, evliliğin bir sonucu olan bakım yükümlülüğü evliliğin genel hükümleri kısmında ve tedbir nafakası ise kanunun çeşitli bölümlerinde yer almaktadır.⁴⁷

⁴⁶ Akıntürk ve Ateş, 132; Bulut, 13.

⁴⁷ Bulut, 14.

Aile hukukundan doğan nafaka, kanunumuzda herhangi bir gruplandırılmaya tabi tutulmamıştır. Buna karşı öğretilerdeki genel kabule göre nafaka türleri, bakım nafakası ve yardım nafakası olarak özellikleri göz önünde bulundurularak iki gruba ayrılmıştır.⁴⁸ Bakım nafakası kimi yazarlara göre⁴⁹ tedbir nafakası, iştirak nafakası ve yoksulluk nafakası olarak üçe ayrılırken; kimi yazarlara göre⁵⁰ tedbir nafakası, ana-babadan istenecek bakım nafakası (eğitim nafakası), iştirak nafakası ve yoksulluk nafakası olarak dörde ayrılır. ERGENEKON ise⁵¹ tedbir, iştirak ve siyanet (bakım) nafakalarını, bakım nafakası içinde; yardım (muavenet) ve yoksulluk nafakasını yardım nafakaları içinde gruplamıştır. Böylece bakım nafakası ve yardım nafakasının kapsamına giren nafaka türleri yazarlarca farklı yorumlanmaktadır. Dolayısıyla doktrinde nafaka türlerinin kapsamına ilişki genel bir kabul yoktur.

Bu çalışmada nafaka türleri, nafakanın amaç ve özellikleri kapsamında şu şekilde gruplandırılmıştır: tedbir nafakası, iştirak nafakası ve eğitim nafakası, bakım nafakalarının altında ve yardım nafakası ile yoksulluk nafakası ise yardım nafakasının altında yer alarak incelenmiştir. Yoksulluk nafakasının bakım nafakaları grubunda yer almamasının sebebi, yoksulluk nafakasının amacındaki farklılığın dikkate alınmasıdır.⁵² Zira bakım nafakaları aile üyelerinin bakım ve geçimini sağlamayı hedeflemektedir. Buna karşı yoksulluk nafakasının amacı kişinin geçimini sağlamak değildir. Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra yoksulluğa düşen tarafa mali destek olmak amacıyla ortaya çıkan bir yükümlülüktür. Öte yandan eşlerin bakım yükümlülüğü evlilik birliğinin sona ermesiyle son bulur. Böylece boşanan eşlerin bakım yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Ne var ki evlilik sonrası dayanışma ilkesi tarafların boşanmadan sonra yardımlaşmasını öngörmektedir. Bu sebeple yoksulluk

⁴⁸ Akıntürk ve Ateş, 444; Bulut, 14; Bozova, 1; Emrah Kulaklı, “Yoksulluk Nafakasının Süresinde Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, S. 2 (2018): 239; Pınar Altınok Ormanlı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler ve Nafakanın Süreye Bağlanması Meselesi-İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, S. 162 (2022): 184 (Bundan böyle " Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler" şeklinde anılacaktır); Öcal, 16; Yıldız, 6; K. Ali Sonat, “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 19, S. 1 (2013): 239; Sera Reyhani Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2 (2021): 491; Demet Çelikleş, “Medeni Kanunda ve Medeni Kanun Öntasarısında Nafaka”, *Yargıtay Dergisi* 15, S. 1-4 (1989): 653.

⁴⁹ Ormanlı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler”, 185; Öcal, 16; Yıldız, 6; Yüksel, 491.

⁵⁰ Akıntürk ve Ateş, 444; Bozova, 5-6; Bulut, 14.

⁵¹ Ergenekon, 1.

⁵² Bulut, 15.

nafakasının bakım yükümlülüğünün değil, evlilik sonrası dayanışmanın bir gereği olduğu, yardım nafakaları grubunda bulunmasına kanaat edilmiştir.

2.2.1.1. Bakım Nafakaları

Bakım nafakası, aile ilişkilerinin doğası gereği kanun tarafından kişiye yüklenmiş nafakalardır.⁵³ Bakım nafakası mükellefiyeti, evlenme ve doğum/soybağı sonucu ortaya çıkan mali bir yükümlülüktür.⁵⁴ Türk Medeni Kanunumuza göre evlenme sonucu, aile içinde eşlerin birbirine karşı ve doğumdan sonra ana-babanın çocuklarına karşı bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunmaktadır. Nitekim nafaka ödenmesi, bu yükümlülüğün ekonomik bir sonucu olarak kendini gösterir.

Kanun koyucu bakım nafakalarını kanunda düzenlemediği varsayıldığında bile aile ilişkilerinin tabiatı gereği bu yükümlülük toplumda devam etmektedir. Dolayısıyla günlük hayatta, hukukun zorlama ve müdahalesi olmaksızın bakım nafakası yükümlüleri kendi istekleriyle ahlaki yükümlülüklerinin bir gereği olan bakım nafakası borcunu ifa eder.⁵⁵ Ancak bazı istisnai hallerde bakım nafakası borcu gereği gibi ifa edilmemektedir. Bu durumlarda, TMK’de düzenlenen tedbir nafakası, iştirak ve eğitim nafakası türleriyle mükelleflerin borçlarını yerine getirmeye zorlanır.⁵⁶

2.2.1.1.1. Tedbir Nafakası

Tedbir nafakası, evlilik birliği içinde birliğin devamını sağlayan ve boşanma süresi zarfında geçici önlem niteliği taşıyan bir bakım nafakası türüdür. Bu bakımdan tedbir nafakası eşlerin ekonomik düzeyini dengelemeyi amaçlamaz. Evlilik birliği içinde verilen tedbir nafakasının amacı, evlilik birliğinin korunmasını sağlamak; boşanma davası sürecinde verilen tedbir nafakasının amacı ise eşlerden birinin, diğer eşin ve müşterek çocukların bakım ve giderlerine maddi destek sağlamak suretiyle geçici süreyle yardım etmesidir.⁵⁷

⁵³ Bulut, 15; Çeliktaş, 654.

⁵⁴ Ergenekon, 4; Sonat, 239.

⁵⁵ Ergenekon, 3; Yıldız, 7.

⁵⁶ Ergenekon, 4.

⁵⁷ Öcal, 17.

2.2.1.1.1. Evlilik Birliği İçindeki Eşler Bakımından

Türk Medeni Kanunumuzda evlilik birliğinden doğan hak ve yükümlölüklerin eşler arasındaki dağılımı, eşitlik kuralına göre düzenlenmiştir.⁵⁸ TMK m. 186/2’de, eşlerin evlilik birliğini beraber yöneteceği ifade edilmiştir. Evlilik birliğinin yönetimi eşlere tanınan bir hak olduğu kadar aynı zamanda yüklenmiş bir yükümlölüktür.⁵⁹ TMK m. 186/3, eşlerin evlilik birliğine güçleri oranında, emek veya malvarlıkları ile katkıda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Böylece evlilik birliğinin giderlerine katkı sağlama yükümlölüğü kanun hükmüyle her iki eşe de yüklenmiştir.⁶⁰

TMK m. 195 uyarınca, eşlerden biri veya her ikisi hâkimden evlilik birliğinin korunması ve devamını sağlamak amacıyla gerekli tüm tedbirleri almasını isteyebilir.⁶¹ Bu noktada eşlerden biri birliğin menfaatinı aykırı davranırsa ve TMK m. 186/3 gereği evlilik birliği giderlerine katkıda bulunmuyor ise, diğer eş TMK m. 195 uyarınca dava açarak tedbir nafakasına hak kazanabilir.⁶²

Evlilik birliği içinde katkı sağlamayan eşe karşı açılan tedbir nafakası talepli davada, hâkim öncelikli olarak tarafların ailenin geçimine yönelik sağladığı katkı türlerini tespit eder. Her ne kadar eşitlik ilkesi gereği eşlerin eşit şekilde katkı sağlayacağı kabul edilse de kanun koyucu söz konusu katkının, her bir eşin kendi gücü oranında olması gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, eşler, evlilik birliğinin geçimine malvarlığı ile katkı sağlayabilecekleri gibi belirli bir geliri olmayan taraf emeğiyle de katkı sağlayabilir.⁶³ Hâkim, evlilik içi katkı oranını belirlerken eşlerin katkılarını, ailenin kendi şartlarına göre dikkate almalıdır. Toplumumuzda genellikle kadınların evlilik geçimine katkısı; evin temizlik ve düzenini sağlamak, çocuk yetiştirmek, eşinin işyerinde veya tarlada çalışmak gibi emeğe dayalı katkılar olarak kendini

⁵⁸ Akıntürk ve Ateş, 109; Veysel Başpınar, “Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52, S. 3 (2003): 83; Bulut, 16; Dural, Öğüz ve Gümüş, 171; Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, 4. Bası (Ankara: Turhan Kitabevi, 2004), 150; Ayşe Gül Memişoğlu Bozan, “Boşanma Davalarında Nafakalar” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2019), 23.

⁵⁹ Dural, Öğüz ve Gümüş, 156.

⁶⁰ Akıntürk ve Ateş, 115; Bulut, 16; Bozan, 24-25; Öztan, 168.

⁶¹ Akıntürk ve Ateş, 133; Öztan, *Aile Hukuk*, 211.

⁶² Bozan, 26; Bulut, 16-17.

⁶³ Akıntürk ve Ateş, 115; Başpınar, 83; Öztan, *Aile Hukuk*, 169.

göstermektedir.⁶⁴ Bu tür katkılarla ailenin geçimine destek olan kadının, kendi gücü oranında katkı sağladığı, yükümlülüğünü yerine getirdiği kabul edilir.

Hâkim, eşlerin aile geçimine yönelik yaptığı katkıyı her bir ailenin bulunduğu şart ve durumuna göre ayrı ayrı değerlendirir. Evlilik birliğine katkı yükümlülüğüne aykırı davranan bir eş varsa, o eşin tedbir nafakası ödemesine hükmeder. Hâkim, aile birliğini korumayı ve devam ettirmeyi amaçladığı için tarafların kusurunu araştırmadan kararını verir.⁶⁵ Başka bir deyişle, aile geçimine katkı sağlamayan eşin kusurunun olup olmadığına bakmayacaktır. Buna göre talepte bulunan eşin daha kusurlu olması veya tam kusurluluğu tedbir nafakası almasına engel değildir. Dolayısıyla tedbir nafakasında kusura bakılmaz, hâkim tarafların ödeme gücünü araştırarak hakkaniyete göre karar verir.⁶⁶

Evlilik birliği devam ettiği sırada katkı yükümlülüğünün nasıl ve ne oranda bölüşeceğine ilişkin, eşler arasında bir uyuşmazlık çıkmışsa, TMK m. 196 uyarınca, eşlerin katkısı hakim tarafından belirlenebilir.⁶⁷ Bu uyuşmazlığın giderilmesi için eşlerden birinin mahkemeye müracaatta bulunması gerekir. Talep üzerine hakim, aile geçiminin sağlanması için her bir eşin vermesi gereken para miktarını hükümde belirterek uyuşmazlığı giderir. Katkı payı belirlenirken eşlerin mali durumları ve yaşadıkları hayat standardı olmak üzere iki hususa dikkat edilir.⁶⁸ TMK m. 196/2'de katkı miktarı belirlenirken, sadece maddi varlığa ilişkin katkıların katkı olarak sayılmayacağı ifade edilmiştir. Buna göre eşlerden birinin ev işlerini görmesi, çocukların bakımıyla ilgilenmesi gibi emeğiyle katkı sağlaması hallerinin de katkı miktarının belirlenmesinde dikkate alınacağı belirtilmiştir.⁶⁹ (Öte yandan hükmün son fıkrasında katkının ne zamana kadar istenebileceği sınırlandırılmıştır. Buna göre evlilik birliği içinde bulunan eş, diğer eşten geriye dönük en fazla bir yılın katkısını isteyebilir.⁷⁰ Gelecek yılların katkısı ise her zaman alınabilir.

⁶⁴ Akıntürk ve Ateş, 115; Bulut, 17; Bozan, 27.

⁶⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, 177; Öcal, 19; Öztan, *Aile Hukuk*, 212.

⁶⁶ Bozan, 31; Öcal, 19.

⁶⁷ Akıntürk ve Ateş, 140; Bulut, 17; Dural, Ögüz ve Gümüş, 3:179; Öztan, *Aile Hukuk*, 217.

⁶⁸ Öztan, *Aile Hukuk*, 171.

⁶⁹ Akıntürk ve Ateş, 140; Bulut, 17; Dural, Ögüz ve Gümüş, 179; Öztan, *Aile Hukuk*, 172.

⁷⁰ Öcal, 18.

2.2.1.1.1.2. Evlilik Birliğine Ara Veren Eşler Bakımından

Tedbir nafakasına evlilik birliği içinde karar verilmesi gibi boşanma, evliliğin butlanı nedeniyle evliliğin iptali ve ayrılık davaları devam ederken de karar verilebilir. Her ne kadar dava süresince eşler ayrı yaşamaya başlamış olsalar da evlilik birliği bitene kadar eşlerin birbirine bakım yükümlülüğü devam etmektedir.⁷¹ Evlilik birliği, boşanma kararının kesinleşmesiyle sona erer. Boşanma kararının kesinleşmesinin ardından eşlerin bakım yükümlülüğü de ortadan kalkacaktır.⁷²

Boşanma sürecindeki eşler, evlilik birliğini sona erdirme niyetindedir. Bu niyet doğrultusunda fiili ilişkileri bitmiş ve iletişimleri kesilmiş olacağından, evlilik birliğinden doğan ve devam eden yükümlülükler gönül rızasıyla yerine getirilmez.⁷³ Hâkim, ailenin ve çocukların korunması amacıyla geçimini temin edemeyen eş lehine tedbir nafakasına hükmeder. Böylece kanun koyucu, aile fertlerini maddi ve manevi zararlardan ve başkalarının yardımına muhtaç hale gelmesinden korumak istemiştir.⁷⁴ Hükmedilecek tedbir nafakası tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına uygun miktarda olmalıdır. Eşlerin ihtiyaçları ve masrafları göz önünde bulundurulmalı, mali gelirler dikkate alınmalıdır.

Ortak yaşama ara veren eş lehine tedbir nafakası hükmedilebilmesi için TMK m. 197 gereği ayrı yaşamamanın haklı bir sebebe dayanması gerekir.⁷⁵ Kanunumuzda ayrı yaşamayı haklı kılan sebepler sayılmıştır. Bunlar; birlikte yaşama sonucu eşlerden birinin kişiliği, ekonomik güvenliği veya aile huzurunun ciddi biçimde tehlikeye düşmesi halleridir. Bu tehlikelerden birinin ciddi ölçüde bulunması halinde ortak yaşama ara verilmesi haklı bir sebebe dayanır.⁷⁶ Böylece ayrı yaşaması haklı olduğu kabul edilen eşin talebi üzerine tedbir nafakası verilebilir.⁷⁷ TMK m. 197 kapsamında birlikte yaşamaya ara verilmesi için boşanma davası açılmamış olmalıdır. Zira boşanma ve ayrılık davası açılmasıyla dava süresince eşlerin birbirinden ayrı yaşama

⁷¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 131; Ergenekon, 7.

⁷² Bozovalı, 30.

⁷³ Bozovalı, 25; Bozan, 30.

⁷⁴ Bozovalı, 25.

⁷⁵ Akıntürk ve Ateş,137; Bulut, 23; Dural, Ögüz ve Gümüş, 179-80; Bozan, 28.

⁷⁶ Akıntürk ve Ateş,138; Öztan, *Aile Hukuk*, 220..

⁷⁷ Akıntürk ve Ateş,138-39; Bulut, 23; Bozan, 28; Öztan, *Aile Hukuk*, 222; Tekinay, 318.

hakkı olduğu kabul edilir.⁷⁸ Yine, boşanma davası açıldıktan sonra hâkimin ayrılık kararı vermesi, TMK m. 197 olmayıp m.169 kapsamına girmektedir.⁷⁹

Hâkim, evlilik birliği devam ederken kendiliğinden tedbir nafakasına karar veremez.⁸⁰ Buna karşı, 169 uyarınca boşanma ve ayrılık davaları sırasında talep aranmaksızın tedbir nafakasına karar verilir.⁸¹ Bununla birlikte, TMK m. 158/2 yollamasıyla evliliğin butlanı sebebiyle evliliğin iptali davasına hakim, dava süresince talep olmaksızın tedbir nafakasına karar verme yetkisine sahiptir.⁸² Yine, doktrinde, gaiplik kararıyla evliliğin sona erdirilmesi talebi sırasında da TMK m. 169'un uygulanacağı savunulmaktadır.⁸³ Türk Medeni Kanunumuz, boşanma, ayrılık, butlan davaları, gaiplik hali gibi durumlarda evlilik birliğinin devam etmemesinin eş ve çocukları mağdur edeceğini öngörmüştür. Bunun sonucunda, m. 169'da hakime tedbir nafakası da içinde olmak üzere, her türlü tedbiri resen alma yetkisi tanımıştır.

Boşanma ve ayrılık davası açıldıktan sonra hâkim, TMK m. 169 gereği, davanın devamı süresince, “*eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına*” yönelik önlemleri resen alabilir. Hükümde sayılan önlemler tahdidi nitelikte (numerus clausus) değildir.⁸⁴ Hâkimin geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Böylece hâkim, eş ve çocuklar için gerekli gördüğü tüm önlemleri aileyi korumak amacıyla resen alabilecektir.⁸⁵ Boşama davası süreci içinde eşin barınma ve geçinmesi için verilen maddi yardıma, uygulamada “tedbir nafakası” denmektedir.⁸⁶ Dolayısıyla boşanma, ayrılık ve butlan sebebiyle evliliğin iptali davaları devam ettiği süre zarfında, kendi maddi imkanlarıyla geçimini sağlayamayan eş lehine tedbir nafakası hükmedilir. Tedbir nafakası uygulamada genellikle kadın lehine hükmedilirken kocaya hükmedilmesi için özel şartlar aranmaktadır.⁸⁷

⁷⁸ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 195.

⁷⁹ Bulut, 23.

⁸⁰ Mesut Öcal, s. 19.

⁸¹ Bozovalı, 27; Bulut, 21; Öztan, *Aile Hukuk*, 445.

⁸² Bulut, 21; Öztan, *Aile Hukuk*, 445.

⁸³ Öztan, *Aile Hukuk*, 445.

⁸⁴ Öztan, *Aile Hukuk*, 446; Tekinay, 235.

⁸⁵ Akıntürk ve Ateş, 283; Bulut, 19; Bozovalı, 27. Dural, Ögüz ve Gümüş, 130-31; Öcal,18; Öztan, *Aile Hukuk*, 445; Tekinay, 235.

⁸⁶ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 240; Tekinay, 238.

⁸⁷ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 240.

Tedbir nafakasına hükmederken geçimini sağlayamama durumu, doğrudan dikkate alınacak bir şart değildir. Nitekim boşanma sürecinde her iki taraf da zengin olup kendi geçimini sağlayabilecek durumda olabilir. Bu durum tedbir nafakasına hükmedilmeyi engelleyici nitelik oluşturur mu? FEYZİOĞLU'na göre kadının geçimini sağlayacak ölçüde zengin olması tedbir nafakası verilmesini engellemez.⁸⁸ Çünkü tedbir nafakası evlilik birliğinin kurulmasıyla doğan bakım yükümlülüğünün bir sonucudur. BOZOVALI'ya göre⁸⁹ boşanma sürecinde kocasının yardımına ihtiyaç duymaksızın geçimini sağlayan kadın, tedbir nafakası alabilir. Kadının geliri ve malvarlığı sadece tedbir nafakasının miktarını takdir ederken dikkate alınacağını ifade eder. Nitekim Yargıtay kararları⁹⁰ da bu yöndedir.

Hâkim, tedbir nafakasına hükmederken boşanma veya ayrılık davası olsa dahi eşlerin kusuruna bakmaz.⁹¹ Çünkü evlilik birliği sona erene kadar eşlerin birbirine karşı bakım yükümlülüğü devam eder. Bu sebeple kendini geçindiremeyen eş, kusurlu olsa dahi tedbir nafakası almaya hak kazanır. Nitekim Yargıtay bir kararında⁹² zina yapan kadının barınma ve geçim ihtiyaçlarının karşılanması, boşanma davası süresince temin edilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Tedbir nafakasının ödeme yükümlülüğü, boşanma davasının açıldığı tarihten itibaren başlar.⁹³ Yine, butlan ve ayrılık davalarında da dava açılış tarihi itibarıyla tedbir nafakasına hükmedilir. Böylece mahkemenin vereceği tedbir nafakası kararı, geçmişe etkili niteliktedir. Öte yandan tedbir nafakası geçici sürelidir. Sadece dava süresine

⁸⁸ F. Necmeddin Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. bası (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986), 356-57. Bozovalı, 32.

⁸⁹ Bozovalı, 32.

⁹⁰ Y. 2.HD., 9652/10226 E. ve K. sayılı, 20.1.1986 tarihli kararı “*Boşanma davası açılmış olmakla eş ayrı yaşamak ve nafaka istemek hakkını elde eder. (MK. 162/2, 137) Kadının gelirinin bulunması nafaka miktarını tayininde göz önünde tutulacak bir husus olup, davanın reddini gerektirmez. Öte yandan davalının çocuklarına karşı nafaka yükümlülüğü mutlak bulunmaktadır. (MK. 152/2)*”; age., Bozovalı, 32; ve agm., Bozan, 31.

⁹¹ Akıntürk ve Ateş, 285; Bulut, 20-21; Bozovalı, 30-31; Öztan, 450; Çeliktaş, 662.

⁹² Y. 2.HD., 4499/4778 E. ve K. sayılı, 23.06.1951 tarihli kararında; “*Evliliğin devamı süresince, karının uygun ölçüde geçimi ve bakımı kocaya ait bir mükellefiyettir. Karının zinada bulunması bir boşanma sebebi teşkil eder, fakat kocayı bu infak ve yükümlüden kurtaramaz. Bu nedenle tedbir nafakasına hükmedilmek gerekir.*”, age., Bozovalı, 31.

⁹³ Akıntürk ve Ateş, 285; Bozovalı, 38; Bulut, 21; Dural, Ögüz ve Gümüş, 132.; Bozan,31.; Öcal,17; Öztan, *Aile Hukuk*, 453; Yüksel, 491.

münhasıran hükmedilir.⁹⁴ Bu sebeple dava sonunda verilen boşanma hükmünün kesinleşmesiyle tedbir nafakası yükümlülüğü sona erecektir.⁹⁵

2.2.1.1.1.3. Eşlerin Çocuklara Karşı Yükümlülükleri Bakımından

Eşler, çocukların bakım ve giderlerini karşılama, huzur ve güven içinde büyümeleri ve iyi bir şekilde yetişmeleri için maddi ve manevi her türlü katkıyı sağlamakla yükümlüdür. Burada, bakmakla yükümlü olunan çocukların neseplerinin sahih veya gayri sahih şekilde olması önemli değildir.⁹⁶ Ana, doğurmayla bakım yükümlülüğünü üstlenir. Buna karşı babayla çocuk arasında gayri sahih neseplere bağlı tanıma veya babalık davası sonucu kurulur. Bundan sonra babanın sahih nesepli çocuklara karşı bakım yükümlülüğü, gayri sahih nesepli çocuklarına karşı da aynı ölçüde devam edecektir.⁹⁷

Anne-babanın çocuklara karşı bakım yükümlülüğü TMK m. 327’de ve m. 185’te düzenlemiştir. Buna göre çocuğun bakımı, eğitimi ve korunmasına yönelik giderler ana ve babaya yüklenir. Aynı şekilde çocuğun gözetimini ana ve baba beraber üstlenmektedir. Bu yükümlülük velayet hakkıyla bağlı olmayıp ana baba olmanın doğal bir sonucudur.⁹⁸ Dolayısıyla hayatın olağan akışından kaynaklanan bir yükümlülüktür. Diğer bir deyişle tabii hukuk kuralının pozitif hukuk kuralına dönüşmesidir.⁹⁹ Nitekim HATEMİ,¹⁰⁰ aile hukukunun tabii hukuka uygun olması gerektiğini ifade etmiştir.

Eşler, TMK m. 185 gereği evlilik birliği içinde çocukların bakım, eğitim ve gözetimini birlikte sağlamak zorundadır.¹⁰¹ Yine, TMK m. 197 uyarınca, eşler, evlilik birliğine ara vermiş olsalar dahi, ergin olmayan veya ergin olup da kısıtlı olan çocukların bakım yükümlülüğü ana baba üzerinde devam eder. Bu halde çocuğun korunmasına ilişkin tüm tedbirleri hâkim alır.¹⁰² Ayrı yaşamının haklı bir sebebe dayanmadığı hallerde ise,

⁹⁴ Bozovalı, 26.

⁹⁵ Akıntürk ve Ateş, 285; Bozovalı, 38; Bulut, 21; Dural, Ögüz ve Gümüş, 132; Ergenekon, 23.

⁹⁶ Ergenekon, 12.

⁹⁷ Bozovalı, 49; Ergenekon, 15.

⁹⁸ Bozovalı, 44.

⁹⁹ Bulut, 17.

¹⁰⁰ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 6-7; Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku*, 10. Bası (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 2.

¹⁰¹ Öztan, *Aile Hukuk*, 158.

¹⁰² Öztan, *Aile Hukuk*, 223.

haksız olarak evlilik birliğine ara veren eş kendi lehine, nafaka talep edememesine rağmen beraberinde olan çocuğa nafaka isteyebilir.¹⁰³

Eşlerden birinin velayet hakkı elinden alınmış olsa bile TMK m. 350 uyarınca çocuğa karşı bakım yükümlülüğü devam etmektedir.¹⁰⁴ Söz konusu bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde çocuk lehine nafaka davası açılabilir. Nitekim TMK m. 329'da küçük çocuğa fiilen bakan ana veya babadan biri, çocuğa karşı bakım yükümlülüğünü ihmal eden diğerine karşı nafaka davası açabileceği düzenlenmiştir.¹⁰⁵ Böylece kanun koyucu, dava açma yetkisini çocuğa karşı yükümlülüğünü yerine getiren ana veya babaya vermiştir. Bununla birlikte çocuğun kendisi de bu davayı açabilir. Nafaka talep hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan, ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına bakmaksızın, yükümlülüğünü ihlal eden ebeveyne karşı nafaka davası açma hakkı çocuğa tanınmıştır. Ancak ayırt etme gücü bulunmayan çocukların dava açması mümkün olmadığından, nafaka talebi kayyım veya vasi tarafından açılan davada istenebilir.¹⁰⁶

2.2.1.1.2. İştirak Nafakası

Eşlerin birbirine ve çocuklarına karşı hak ve yükümlülükleri evlilik birliği süresi boyunca devam eder. Kural olarak evlilik birliğinin sona ermesiyle eşlerin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri son bulur. Buna karşı, eşlerin, ana veya baba olarak müşterek çocuklarıyla olan ilişkisi bağımsız ve devam edici niteliktedir. Daha açık ifadeyle, evlilik birliği sona erse bile, ana ve babanın çocuğa karşı bakım yükümlülüğü devam eder. Bununla birlikte taraflardan biri çocuğa karşı bakım yükümlülüğünü yerine getirmese bile, diğeri yükümlülükten kurtulamaz.¹⁰⁷ Bu durum TMK m. 182'te "*Çocuklar Bakımından Ana ve Babanın Katkıları*" başlığı altında düzenlenmiştir. Doktrinde bu nafaka "iştirak nafakası" olarak da isimlendirilmektedir.¹⁰⁸

¹⁰³ Bozovalı, 22; Ergenekon, 13.

¹⁰⁴ Akıntürk ve Ateş, 400; Bulut, 17-18; Dural, Ögüz ve Gümüş, 355.

¹⁰⁵ Akıntürk ve Ateş, 401; Bozovalı, 47; Bulut, 18.

¹⁰⁶ Akıntürk ve Ateş, 402; Bozovalı, 47; Bozan, 33; Bulut, 18.

¹⁰⁷ Bulut, 24.

¹⁰⁸ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 248; Feyzioğlu ve Doğanay, 279. Öztan, *Aile Hukuk*, 474; Tekinay, 260.

Boşanmadan sonra çocukların bakım ve yetiştirilme masrafları, esas itibariyle velayet hakkı kendisine verilen tarafa yüklenmiştir.¹⁰⁹ Velayet hakkını elinde bulunduran taraf, yoksulluk içinde bulunsu veya başkalarından aldığı yardım veya nafakalarla geçiniyor olsa bile çocuğuna bakmakla yükümlüdür.¹¹⁰ Bununla birlikte TMK m.182/2'ye göre, boşanma veya ayrılık kararı verildikten sonra velayet hakkı kendisine verilmeyen taraf, mali gücü oranında çocuğun bakım masraflarına katılmakla mükelleftir.¹¹¹ Zaten iştirak kelimesinin sözlük anlamı, ortak olma, katılma anlamına gelmektedir. Dolayısıyla iştirak nafakasıyla, velayet hakkı elinde bulunmayan tarafın, çocuğun masraflarını karşılarken diğer tarafa ortak olması, katılmasıdır. Bu doğrultuda, ana veya baba velayetten ıskat edilmiş olsalar bile, çocukların geçim ve terbiye masraflarıyla yükümlü olmaya devam eder.¹¹² Velayet hakkına sahip olanın zengin olması, mali gücünün fazla olması gibi etkenler diğer tarafın iştirak nafakası verme sorumluluğunu etkilemez.¹¹³ Çocuğun nafakaya ihtiyaç duymayacak ölçüde zengin olması durumunda da iştirak nafaka mükellefiyeti ortadan kalkmaz.¹¹⁴ Kanun koyucu bu yükümlülüğü, ana veya baba olmanın doğal sonucu olarak kabul etmiştir.¹¹⁵

Çocuğun korunması ile ilgili hükümler kamu düzenine¹¹⁶ ilişkin olup hâkim resen karar verme yetkisine haizdir. Nitekim Yargıtay¹¹⁷da küçüklerin korunmasının kamu

¹⁰⁹ Bozovalı, 54; Çeliktaş, 672. Ayrıca belirtelim ki evlilik ilişkisinin boşanma veya iptal kararıyla sona ermesine bağlı olarak velayet hakkı çerçevesinde çocuğun soyadı meselesi de son yıllarda hukukumuzda yargı kararlarına konu olmaktadır. Şöyle ki evlilik ilişkisinin boşanma veya iptal kararıyla sona ermesi nedeniyle velayet hakkı anneye verilmiş çocuğun annenin soyadını alabilmesi, bu konuda Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru üzerine vermiş olduğu karar (AYM, 25.06.2015, 2013/3434, RG 2.10.2015, Sayı: 29490) ve bunu takiben Yargıtay'ın bu konuda görüş değişikliğine gitmesi neticesinde mümkün hale gelmiştir. Konu hakkında detaylı açıklamalar ve tartışmalar için bkz. Y. 2. HD., 1306/4719 E. ve K. sayılı, 09.04.2018 tarihli kararı, (www.lexpera.com.tr) (E.T.:12.07.2023)

¹¹⁰ Ergenekon, 13.

¹¹¹ Öcal, 20; Öztan, *Aile Hukuk*, 474; Tekinay, 278; Yüksel, 491.

¹¹² Feyzioğlu ve Doğanay, 314;

¹¹³ Bozovalı, 58; Ergenekon, 14.

¹¹⁴ Bozovalı, 58;

¹¹⁵ Bozovalı, 54-55; Bulut, 24; Bozan, 41.

¹¹⁶ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 279'da SEROZAN, kamusal kelimesini kullanarak şöyle ifade eder: "Çocuk hukukunun ilk göze çarpan ve dozu da gitgide artan özelliği, onun kamusal karakteridir. Bu kamusal, özellikle yürürlüğü kişilerin iradeleriyle giderilemez buyurucu kuralların çokluğunda, velayette ve vesayette kamusal denetimin yoğunluğunda, yargıcın her fırsatta, savcının da sıkça devreye sokulmasında ve nesep davalarında yargısal kamusal ve re'sen araştırma ilkelerinin benimsenmesinde belirgin bir biçimde su yüzüne çıkar."

¹¹⁷ Y. 2.HD., 9587/9916 E. ve K. sayılı, 30.12.1975 tarihli kararında "...kanun koyucunun bu hükümleri düzenlemekteki amacı, gerekse küçüklerin korunması ilkesine kamu açısından verilen özen ve değer gözetildiği takdirde şartları varsa hakim bu konuda her çeşit tedbiri resen de alabilir. Bunun tabii sonucu olarak ana-babanın mahkemeye başvurması bir dava olmayıp hakimi tedbir alma yükünde uyarma niteliğindedir. Onun için hakim, gerçekleşen duruma göre karar vermekle yükümlü ve görevli olup tarafların arzu ve istekleriyle bağlı değildir." şeklinde bahseder.

düzeninden kaynaklandığını, bu sebeple çocuğun korunmasına ilişkin her türlü tedbiri alabileceğini ifade eden kararlar vermiştir. Öte yandan, ana babanın çocukların korunmasına ilişkin mahkemeye yönelik başvuruları, hâkimi tedbir alma yükünde uyarma niteliğinde kabul edilmiştir. İştirak nafakası da çocuğun geçim ve eğitim masraflarının giderilmesine yönelik ana veya babanın maddi katkısıdır. Böylece, iştirak nafakasına karar verilmesi için talep aranmaz. Hâkim, velayet hakkı olmayan eşin iştirak nafakası ödemesine resen karar verir.¹¹⁸

Hâkim iştirak nafakası miktarını serbestçe takdir eder.¹¹⁹ Ancak iştirak nafakası miktarına ilişkin bir talep varsa bu miktarı aşacak şekilde karar veremez. İştirak nafakası miktarını takdir ederken, çocuğun ihtiyaçları ile iştirak nafakası yükümlüsünün mali gücü arasında bir denge kurar.¹²⁰ Yargıtay bir kararında,¹²¹ iştirak nafakası belirlenirken, çocuğun ihtiyaçlarında aşırıya gidilmemesini, dolayısıyla çocuğun lüks giderlerini dahil ederek velayet hakkı elinde bulunmayan tarafa ağır yük yüklenmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bakım yükümlülüğü doğrultusunda ödenen iştirak nafakası, ana ve babanın, çocuğun giderlerine eşit şekilde katılmasını zorunda tutmaz.¹²² Yani, ödeme yükümlüsünün mali ve sosyal durumuyla uyumlu bir nafaka miktarı ödemesi gerekir. Eğer velayet hakkı kendisine verilmeyen eşin çalışma gücü bulunmuyorsa ve herhangi bir geliri yoksa iştirak nafakasına hükmedemez.¹²³ Nitekim Yargıtay,¹²⁴ doktor raporu ile çalışamaz halde bulunan ve hiçbir geliri olmayan kişiye nafaka yüklenemeyeceği içtihadında bulunmuştur.

¹¹⁸ Akıntürk ve Ateş, 316; Bozovalı, 55; Bulut, 25; Ergenekon, 14; Dural, Ögüz ve Gümüş, 144; Bozan, 42; Ormancı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler“, 185; Öcal, 22; Öztan, *Aile Hukuk*, 474; Çeliktaş, 673.

¹¹⁹ Akıntürk ve Ateş, 316; Bulut, 25;

¹²⁰ Akıntürk ve Ateş, 316; Bulut, 25; Ergenekon, 14; Dural, Ögüz ve Gümüş, 144; Bozan, 41; Öcal, 21; Öztan, *Aile Hukuk*, 474.

¹²¹ Y.2.HD., 8787/9191 E. ve K. sayılı, 23.10.1986 tarihli kararda: “İştirak nafakasının belirlenmesine E. alınması gereken bakım, barınma, okul, eğitim ve gelişme giderlerinin tümünde, aşırılığa kaçmadan, doğru, makul ve gerçekçi sınırlar içinde kalmaya özen gösterilerek değerlendirilmesi, toplumun ve çevrenin genel yaşam ve eğitim çizgisinin gözden uzak tutulmaması, kişisel ve aşırı istekler ile toplumun lüks ve fantezi kabul edebileceği ihtiyaçlar için velayet kendisine verilmeyen tarafın ağır yükler altında bırakılmaması gerekir.”, age., Bozovalı, 56.

¹²² Ergenekon, 17.

¹²³ Dural, Ögüz ve Gümüş, 144; Öcal, 21; Öztan, *Aile Hukuk*, 457.

¹²⁴ Y. 2.HD., 1604/2406 E. ve K. sayılı, 27.02.1995 tarihli karar; age., Akıntürk ve Ateş, 317; YİBK, 5/11 sayılı, 12.12.1966 tarihli karar; age., Mustafa Şahin, “Türk-İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m.175-ZGB m.125)”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, S. 3 (2017): s.87, dn.57.

İştirak nafakasına hükmedildikten sonra tarafların ekonomik ve sosyal durumlarında ortaya çıkan değişiklikler sonucu nafaka miktarında değişiklik yapılabilir. TMK m. 183'te bazı örnek haller sayılarak talep üzerine veya resen hâkimin iştirak nafakasında artırım veya azaltım yapabileceği belirtilmiştir. Bunlar; ana veya babanın yeni bir evlilik yapması, başka bir yerde yaşamaya başlaması, ölmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bunlara ilave olarak; çocuğun zorunlu olarak özel okula gitmesi, çocuğun gelirinin artması, nafaka yükümlüsünün yeni çocuğu olması gibi haller örnek gösterilebilir. Böylece tarafların mali dengelerini etkileyen önemli değişikliklerin ortaya çıkması halinde iştirak nafakası miktarı yeniden tanzim edilir.¹²⁵ Ancak velayeti elinde olmayan tarafın evlenmesi, nafaka indiriminde tek başına yeterli bir sebep olmaz.¹²⁶

İştirak nafakasının gelecek yıllardaki artışının belli bir oranla belirlenmesine ilişkin dava süresi içinde talepte bulunulabilir. Eğer böyle bir talep hâkim tarafından kabul edilmişse, sonraki yıllarda ayrıca ve yeniden dava açılmaksızın iştirak nafakası kendiliğinden artacaktır.¹²⁷ Bunun için hâkim, TMK m. 182/3 uyarınca iştirak nafakasının sonraki yıllarda hangi oranda artacağına, ne miktarda ödeneceğine boşanma veya ayrılık kararı hükmünde yer vermelidir. Uygulamada genellikle ÜFE oranına göre iştirak nafakası artışı yapılmaktadır.¹²⁸

İştirak nafakası, boşanma veya ayrılık kararının kesinleşmesiyle ödenmeye başlar. Çocuk ergin oluncaya kadar devam eder.¹²⁹ Çocuğun ergin olmasıyla iştirak nafakası kendiliğinden sona erer. Çocuk ergin olduktan sonra sadece iki halde ana veya babasından nafaka almaya devam edebilir. Bunlardan biri, ergin kılınan çocuk eğitime devam ediyor ise TMK m. 328/2 gereği nafaka talep edebilir. Diğerisi ise çocuk ergin olmasına rağmen kendine bakamayacak durumdaysa, bakıma muhtaçsa, TMK m. 364'e göre yardım nafakası alabilir.¹³⁰ Öte yandan çocuğun veya nafaka borçlusunun ölmesiyle iştirak nafakası yükümlülüğü sona erecektir.¹³¹

¹²⁵ Bozovalı, 62; Bulut, 25; Ergenekon, 17; Öcal, 22.

¹²⁶ Öztan, *Aile Hukuk*, 476

¹²⁷ Öcal, 23-24; Öztan, *Aile Hukuk*, 476

¹²⁸ Öcal, 23-24.

¹²⁹ Akıntürk ve Ateş, 317; Bulut, 25; Bozovalı, 58; Feyzioğlu ve Doğanay, 279; Dural, Ögüz ve Gümüş, 144; Ormancı, "Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler", 185; Öcal, 20; Öztan, *Aile Hukuku*, 474; Tekinay, 278; Yüksel, 491; Çeliktaş, 673. Ayrıca YHGK 2/44-12 sayılı, 31.1.1962 tarihli içtihadında; "...İştirak nafakası, çocuğun erginliğe ermesiyle kendiliğinden kesinleşmiş olur ve böylece kesilen bir nafakanın artırılması istenemez. ...", a.g.e., Bozovalı, 59.

¹³⁰ Akıntürk ve Ateş, 317; Dural, Ögüz ve Gümüş, 145.

¹³¹ Ergenekon, 24.

2.2.1.1.3. Eğitim Nafakası

Anayasamız m. 41’de “Çocuğun bakım ve eğitimi ana babanın temel yükümlülüklerinin başında gelir” hükmüyle çocukların sağlıklı gelişim göstermeleri ana ve babaya yüklenmiştir. Evlilik birliği içinde yetişen çocuğun velayet hakkı, ana ve babadadır. Doğal olarak, çocuğun eğitim masrafları da ana baba tarafından karşılanır. Ana babası boşanan veya ayrılan çocuklar ise, velayeti olmayan taraftan iştirak nafakası alır. Kural olarak iştirak nafakası çocuğun ergin olmasıyla sona erer. Ancak ergin olan çocuğun eğitim hayatının devam etmesi halinde, TMK m. 328/2 gereği nafaka almaya devam eder.¹³² Doktrinde bu nafaka “eğitim nafakası” olarak isimlendirilir.¹³³

TMK m. 328/2 hükmü “Çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyorsa, ana ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdürler.” şeklinde düzenlenmiştir. Böylece, boşanan veya ayrılan ana veya baba hakkaniyet gereği çocuğun eğitim giderlerini ergin olduktan sonra da karşılamaya devam eder. Nitekim Yargıtay bir içtihadında,¹³⁴ ana veya babanın sosyal ekonomik durumu çocuğun eğitim almasına imkân tanınması halinde, eğitimi devam eden çocuk ergin kılınmakla iştirak nafakasının kesilmeyeceğini ifade etmiştir. Burada iştirak nafakasıyla kastedilen, TMK m. 328/2’de eğitimi sona erinceye kadar ödenmesi gereken eğitim nafakasıdır.

Eğitim nafakası, ana ve babanın bakım yükümlülüğünün bir uzantısıdır. Şartlar elverdiği sürece, ana veya baba eğitimi sona erene kadar ergin kılınan çocuğa nafaka ödemeye devam eder. Yargıtay’ın ergin olan çocuğun eğitime devam etmesinden dolayı aldığı nafakayı yardım nafakası olduğunu belirten kararları vardır.¹³⁵ Buna

¹³² Akıntürk ve Ateş, 317; Bulut, 26; Dural, Öğüz ve Gümüş, 144; Sonat, 244.

¹³³ Bulut, 26.

¹³⁴ HGK., 2-99/21 sayılı, 13.03.1963 tarihli kararında: “Babanın sosyal durumu bakımından çocuğun okutulmasının gerekmesi halinde iştirak nafakasının çocuğun erginleşmesinden sonra da (okumaya devamı sebebiyle) ödenmesi, Medeni Kanun hükümlerindedir. Bu sebeple bozma kararı doğrudur. Zira evlilik birliğinin boşanma ile ortadan kalkmış olması ana ve babanın çocuğa karşı olan borçlarında bir değişiklik meydana getirmez. Diğer deyimle, ana ve babanın beraber yaşamaları halinde nasıl her ikisi beraberce çaba göstererek çocuğu sosyal durumlarına göre okutmakla görevli idiyse, boşanmadan sonra dahi bu ödevleri sona ermez.” age., Akıntürk ve Ateş, 317; Bozovalı, 60.

¹³⁵ Y. 3.HD., 2016/11052 E. ve 2016/12434 K. sayılı, 03.11.2016 tarihli kararı “...Ergin olan çocuğun sürmesi halinde ise, TMK’nın 328/2 ve 364. Maddeleri kapsamında anne-babanın bakım yükümlülüğü yardım nafakası olarak devam eder...”;Y. 3.HD., 2016/8403 E. ve 2016/12058 K. sayılı, 24.10.2016

karşı, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 07.11.2019 tarihli kararında¹³⁶ TMK m. 328/2 kapsamındaki nafakanın bakım nafakası olduğunu açıkça kabul etmiştir.

2.2.1.2. Yardım Nafakaları

Yoksulluğa düşmüş, ekonomik olarak muhtaç halde olan, kendi geçimini sağlamakta zorlanan kimselere yardım etmek, din ve ahlak kurallarının bir gereğidir.¹³⁷ Yardım etmek kişilerin kendi ihtiyarındadır, aksi halde maddi bir yaptırımı yoktur. Muhtaçlara yardım etmekten kaçınan kimseler, din kurallarına göre günah işlerken; ahlak kuralları gereği toplumda kınanırlar. Ancak kanun koyucu, birbiriyle yakın akrabalık ilişkisi bulunan kişilerin yardımlaşmasını TMK’de zorunlu tutarak özel olarak düzenlemiştir. TMK’de düzenlenen yardım nafakalarının ortak özelliği, ahlaki ve vicdani hislerden doğmuş olmasıdır.¹³⁸ Bu hisler doğrultusunda nafakayla mükellef tutulanlar, miras hukukunda olduğu gibi daha dar bir akraba çevresiyle muhataptır.¹³⁹ Yardım nafakalarından ilki TMK m. 364’te düzenlenen yardım nafakasıdır. İkincisi ise TMK m. 174’te düzenlenen yoksulluk nafakasıdır.

2.2.1.2.1. Yardım Nafakası (TMK m. 364 vd.)

Anayasamız ve kanunlarda yer alan sosyal devlet anlayışı gereği, devlet, toplumdaki muhtaçlara yardım eder. Ancak kanun koyucu, hısımlar arasındaki yardımlaşmayı ve dayanışmayı bir zorunluluk haline getirerek kanuni bir yükümlülük olarak düzenlemiştir.¹⁴⁰ TMK m. 364 vd. yer alan hısımlar arası yardımlaşma yükümlülüğü, doktrinde ve uygulamada “yardım nafakası” olarak isimlendirilir.¹⁴¹ Kanun koyucu,

tarihli kararı “... davacı lehine hükmedilen 75,00 TL iştirak nafakasının davacının reşit olması ile birlikte sona erdiğini, ancak davacının halen Denizli Pamukkale Üniversitesi’nde eğitimine devam ettiğini ve davalı babasının maddi desteğine ihtiyaç duyduğunu.... Mahkemece; davanın yardım nafakası davası olarak nitelendirilmesi ve yukarıda açıklanan yasa hükümleri doğrultusunda değerlendirme yapılması gerekirken talebin iştirak nafakası olarak nitelendirilmesi ve yazılı şekilde hüküm tesis edilmiş olması doğru görülmemiştir.”, age., Bulut, 27

¹³⁶ YHGK., 2018/564 E. ve 2019/1150 K. sayılı, 07.11.2019 Tarihli Kararı,” Her ne kadar özel dairece, davacılar... ve ... için istenen nafakanın, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 364/1. Maddesinde düzenlenen yardım nafakası niteliğinde olduğu belirtilmiş ise de adı geçen davacılar için istenen nafakanın niteliğinin 4721 sayılı TMK’nın 328/2 maddesinde düzenlenen bakım nafakası olduğu anlaşılmaktadır.”, age., Bulut, 27.

¹³⁷ Akıntürk ve Ateş, 443; Ergenekon, 25.

¹³⁸ Tekinay, 548; Bulut, 15.

¹³⁹ Ergenekon, 26.

¹⁴⁰ Bulut, 28; Ergenekon, 25; Dural, Ögüz ve Gümüş, 358; Öcal, 24.

¹⁴¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 358.

diğer nafakalardan farklı olarak yardım nafakası yükümlülüğünü belirli bir sıra gözeterek düzenlemiştir.

2.2.1.2.1.1. Yardım Nafakasının Tarafları

Yardım nafakası, Türk Medeni Kanunu m. 364 uyarınca “*Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermeye yükümlüdür.*” şeklinde ifade edilmiştir. Yardım nafakası yükümlüleri ve alacaklıları sınırlı şekilde saymıştır.¹⁴² Bu sayılanlar dışındaki hısımlar nafaka ödemekle yükümlü olmayacakları gibi nafaka talep de edemezler. Yardım nafakasının muhatapları altsoy kan hısımlığı, üstsoy kan hısımlığı ve kardeşlerdir. Bu sayılanlardan biri olmamasına rağmen, yoksulluğa düşen akrabasına nafaka ödeyen kişi, TBK m. 78/2’ye göre geri alamayacaktır. Zira yükümlülük bulunmasa dahi ahlaki bir borç yerine getirilmiştir, verilen nafaka geri istenemez.¹⁴³

Sınırlı sayı (numerus clausus) ilkesine tabi olan yardım nafakası yükümlüleri aynı zamanda nafaka alacaklıları olabilir. Bu bakımdan yardım nafakası çift yönlüdür.¹⁴⁴ Yani, TMK m. 364’e göre nafaka yükümlüsü kişiler, ekonomik şartlarının kötüleşmesiyle yoksulluğa düşerek nafaka alacaklısı olabilir. Ayrıca hükümde, altsoy ve üstsoy hısımlığına sınır koymaksızın, her dereceye nafaka yükümlülüğü yüklenmiştir.¹⁴⁵ Örneğin yoksulluğa düşen kişi, babasına, büyükbabasına, büyükbabasının babalarına karşı yardım nafakası talep edebileceği gibi çocuklarına, torunlarına ve torunlarının çocuklarına karşı da yardım nafakası talebinde bulunabilir. Ancak bu altsoy ve üst hısımların nafaka ödeme mecburiyeti, mirastaki dereceye göre kendilerinden önce gelen mükellefin hayatta olmaması veya hayatta olmasına rağmen ödeme gücünün bulunmaması halinde mümkün olur.¹⁴⁶ Buna karşı kanun koyucu yansoy hısımlığını ikinci derece ile sınırlamıştır.¹⁴⁷ Böylece yardım nafakası ilişkisi yansoy hısımlarından sadece kardeşlerle kurulabilir. Dolayısıyla üçüncü ve dördüncü

¹⁴² Akıntürk ve Ateş,445; Ergenekon, 30; Bulut, 30; Tekinay, 551.

¹⁴³ Dural, Ögüz ve Gümüş, 359.

¹⁴⁴ Dural, Ögüz ve Gümüş, 359; Akıntürk ve Ateş, 447; Öcal, 25; Bulut, 30; Ergenekon, 40; Çelikleş, 688.

¹⁴⁵ Öcal, 25; Ergenekon, 50.

¹⁴⁶ Ergenekon, 46.

¹⁴⁷ Akıntürk ve Ateş, 446; Ergenekon, 50.

yansoy hısımları olan; teyze, dayı, hala, amca kuzen, yeğen gibi hısımlara karşı yardım nafakası yüklenemez ve bunlardan yardım nafakası talep edilmez.

Yardım nafakası ilişkisi kan bağı hısımlığına dayanır, kayın(sıhri) hısımları arasında kurulmaz.¹⁴⁸ Bu bakımdan kayınpeder veya kayınvalide yardım nafakasının yükümlüsü olamayacaktır. Buna karşı Yargıtay 1959 tarihli bir kararında¹⁴⁹ gelinin yardım nafakası talebi davalı kayınpeder tarafında kabul edildiği, kayınpederin temyiz yoluna başvurmayarak kararın kesinleştiği, bu sebeple kayınpederin gelinine nafaka ödemekle yükümlü olduğu, çünkü bu durumun kanunun emredici kurallarına aykırı olmadığını kabul etmiştir.¹⁵⁰ Kan bağı hısımlığının ana veya baba yoluyla olması yönünde bir fark yoktur.¹⁵¹ Ancak evlilik dışı gerçekleşen doğumlarda, ana ile çocuk arasında nesep doğumla beraber kurulacağından nafaka ilişkisi de vardır.¹⁵² Buna karşı baba ile evlilik dışı çocuk arasında soybağı kurulmadan yardım nafakası ilişkisi kurulamaz.¹⁵³ Evlilik dışı doğumlarda, çocuk ile baba arasındaki soybağı, tanıma veya babalığa hüküm ile kurulur. Dolayısıyla tanıma veya babalık hükmü sonucu baba ile soybağı kurulmazsa, çocuğun, baba bir kardeşleriyle, baba tarafındaki altsoy ve üstsoy hısımlarıyla yardım nafakası ilişkisi kurması mümkün değildir.¹⁵⁴ Diğer bir deyişle, yardım nafakası ilişkisi ancak taraflar arasında hukuka uygun soybağı kurulduktan sonra gerçekleşir.

Evlat edinme sonucu evlat edinen ile evlat edinilen arasında yapay hısımlık sonucu soybağı ilişkisi kurulur. Dolayısıyla evlat edinen ile evlatlık arasında TMK m. 364'e göre nafaka ilişkisi kurulabilir. Yargıtay vermiş olduğu kararlarda,¹⁵⁵ *evlat edinen ile evlatlık arasında karşılıklı olarak nafaka yükümlülüğü olduğunu*, belirtmektedir. Bununla birlikte evlatlık ilişkisi, evlatlığın kendi öz ailesiyle bağlarını koparır nitelikte değildir.¹⁵⁶ Dolayısıyla evlatlık ile gerçek ana babası arasındaki kan bağından kaynaklı hısımlık ilişkisi de devam edeceğinden nafaka yükümlülüğü devam eder.¹⁵⁷ Ancak bu

¹⁴⁸ Akıntürk ve Ateş, 445; Ergenekon, 31.

¹⁴⁹ Y. 2HD., 6896/102 E. ve K. sayılı, 8.1.1959 tarihli kararı.

¹⁵⁰ Ergenekon, 49.

¹⁵¹ Akıntürk ve Ateş, 445; Dural, Ögüz ve Gümüş, 359.

¹⁵² Ergenekon, 51.

¹⁵³ Akıntürk ve Ateş, 445; Dural, Ögüz ve Gümüş, 359; Öcal, 25; Tekinay, 552.

¹⁵⁴ Akıntürk ve Ateş, 445; Dural, Ögüz ve Gümüş, 359; Ergenekon, 50-51; Öcal, 25.

¹⁵⁵ Y. 2HD., 1252/8-927 E. ve K. sayılı, 24.02.1949 tarihli karar; Y. 2HD., 2788/3105 E. ve K. sayılı 21.04.1951 tarihli karar, age., Akıntürk ve Ateş, 445.

¹⁵⁶ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 327.

¹⁵⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş, 359; Ergenekon, 55; Öcal, 25.

ilişkideki nafaka yükümlülüğü tali niteliktedir.¹⁵⁸ Evlat edinen yardım nafakası ödemedede acze düşmedikçe evlatlığın öz ana babasına gidilmeyecektir.¹⁵⁹ Diğer bir nokta, evlatlık ile evlat edinenin hısımları arasında hısımlık oluşmayacağı için TMK m. 314/1 gereği nafaka yükümlülüğü de oluşmaz.¹⁶⁰ Kural olarak evlat edinilenle evlatlık arasındaki bağın üçüncü kişilere etkisi ancak kanunda öngörülen hallerde mümkündür. Kanunda yardım nafakası bakımından böyle bir istisnai hüküm yoktur.¹⁶¹

2.2.1.2.1.2. Yardım Nafakasının Şartları

Kişinin TMK m. 364'e göre nafaka talep etmesi, yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek olması şartına bağlanmıştır. Buna göre yardım nafakası isteyebilmek için yoksul olmak gerekmez, yardım edilmemesi sonucu yoksulluğa düşme tehlikesi bulunması yeterlidir.¹⁶² Bu tehlikenin pek yakın ve muhtemel olması, nafakaya hükmetmek için yeterlidir.¹⁶³ Yardım nafakası talep edecek kişinin yoksulluğa düşmesinin yanında iyiniyetli olması da aranır.¹⁶⁴ *İyiniyet*, bir hakkın kazanılması yahut bir hukuki sonucun gerçekleşmesi bakımından bir engeli veya bir eksikliği veya benzeri bir olguyu bilmemek, gereken özeni gösterse dahi bilecek durumda olmamaktır.¹⁶⁵ Yardım nafakasında iyiniyetli olmak ise, kişinin çalışma gücünü ve tüm imkanları kullanmasına rağmen kendi ihtiyaçlarını temin edememesidir.¹⁶⁶ Tüm imkanlarından anlaşılması gereken; her türlü mal ve hakları, var olan serveti ve çalışma gücüdür.¹⁶⁷ Çalışma gücü ve imkanı varken çalışmayarak yoksulluğa düşen ve nafaka talep eden, “kötü niyetli” kabul edilir. Kişinin çalışıp çabalamadan nafaka talep etmesi hakkaniyete uygun olmayacaktır.¹⁶⁸ Dolayısıyla tüm çabasına rağmen yoksulluktan kurtulamayan kişi lehine nafakaya hükmedilir.

¹⁵⁸ Y. 2.HD., 2788/3105 E. ve K. sayılı, 21.04.1951 tarihli karar; age., Dural, Ögüz ve Gümüş, 359.

¹⁵⁹ Ergenekon, 56.

¹⁶⁰ Ergenekon, 55; Öcal, 26.

¹⁶¹ Tekinay, 552.

¹⁶² Bulut, 30-31; Dural, Ögüz ve Gümüş, 360; Ergenekon, 58; Öcal, 29.

¹⁶³ Ergenekon, 62.

¹⁶⁴ Bulut, 31; Dural, Ögüz ve Gümüş, 361; Ergenekon, 58. 1

¹⁶⁵ Mustafa Dural ve Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku-Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri*, 10. bs, C 1 (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015), 230; M. Kemal Oğuzman, *Medeni Hukuk Dersleri*, Gözden Geçirilmiş 3. Bası (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978), 156.

¹⁶⁶ Bulut, 31; Dural, Ögüz ve Gümüş, 361.

¹⁶⁷ Ergenekon, 58.

¹⁶⁸ Bulut, 31; Dural, Ögüz ve Gümüş, 361; Öcal, 26.

Yardım nafakasıyla bakım nafakası arasındaki fark, bu noktada ortaya çıkar. Şöyle ki yardım nafakası alacaklısının zaruret durumunda olması ve onu bu durumdan kurtaracak miktarın hâkim tarafından takdir edilmesidir. Bakım nafakasında ise alacaklının yoksulluğu aranmadığı için yükümlünün kendi sosyal durumuna düzeyine bakılarak nafaka miktarı tayin edilir.¹⁶⁹ Daha açık bir deyişle, bakım nafakası borcu herhangi bir şart veya kayıt aranmaksızın yüklendiğinden, mükellefler mutlak olarak yakınlarına bakmak zorundadır.¹⁷⁰ Yoksulluk nafakası ise, alacaklının yoksulluğa düşmesi bakımından yardım nafakasıyla benzer özellikler taşır.¹⁷¹

Yardım nafakasına hükmedilebilmesi için yoksulluğa düşen tarafın bizzat müracaat etmesi gerekir.¹⁷² Aksi halde hâkimin kendiliğinden yardım nafakasına hükmetme yetkisi yoktur.¹⁷³ Yardım nafakası talepli dava, ayrıca ve münferiden açılır. Bu sebeple boşanma davası içinde yardım nafakası talep edilemeyecektir. Yine, boşanma davası sırasında, iştirak nafakasının yardım nafakası olarak devam etmesi yönündeki talep yerinde değildir. İştirak nafakasının, yardım nafakasına dönüşmesi mümkün değildir. Buna karşı, iştirak nafakasının, TMK m. 382/2 uyarınca eğitim nafakasına dönüşmesi mümkündür.¹⁷⁴ Nitekim Yargıtay'ın buna yönelik kararları vardır.¹⁷⁵ Ancak, iştirak nafakası sona erdikten sonra yardım nafakası talep edilebilir. Yani, ergin kılınan çocuk, açacağı yeni bir dava ile yoksulluğa düştüğünü ispatlayarak ana veya babasından yardım nafakası alabilecektir

Türk Medeni Kanunu m. 365'te yardım nafakası ilişkisinin mirasçılıktaki sıraya göre kurulacağı ifade edilmiştir. Böylece yoksulluğa düşen biri, hısımlarından istediği kişiye yardım nafakası talebinde bulunamaz. Kanun koyucu yardım nafakası talebinin mirastaki sıraya uygun şekilde talep edilmesini emretmiştir.¹⁷⁶ Talep etme bakımından ve yükümlü kılınma bakımından tertip sırası vardır.¹⁷⁷ Yardım nafakası için, mirasçılıktaki derecelerden önde bulunanlara başvurmadıkça sonradan gelenlere başvurulamayacaktır. Mirasçılık sırası TMK m. 495 vd. maddelerinde sayılmıştır.

¹⁶⁹ Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, 549.

¹⁷⁰ Ergenekon, 27

¹⁷¹ Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, 551.

¹⁷² Ergenekon, 65, Öcal,31.

¹⁷³ Bulut, 29

¹⁷⁴ Bulut, 29

¹⁷⁵ Y. 3.HD., 2012/4452 E. ve 2012/8979 K. sayılı kararı; age., Bulut, s. 29-30

¹⁷⁶ Akıntürk ve Ateş, 446; Dural, Ögüz ve Gümüş, 364; Ergenekon, 77; Öcal, 26; Tekinay, 555.

¹⁷⁷ Ergenekon, 74; Öcal, 26; Tekinay, 555; Feyzioğlu ve Doğanay, 320; Öcal, 26; Çeliktaş, 686.

Buna göre yoksulluğa düşen kimse ilk önce, altsoy hısımlarından yardım nafakası talep etmelidir. Yani, nafaka talebini öncelik sırasına göre: çocuklarına, torunlarına, torunlarının çocuklarına yönlendirmesi gerekir. Yoksulluğa düşen kişinin altsoyu yoksa veya ödeme gücü bulunmuyorsa, yardım nafakası talebini birinci sıradaki üstsoyuna yöneltir. Böylece ikinci sırada kişinin ana ve babası yer alır. Eğer ana veya babası yoksa veya olmasına rağmen yoksulluktan kurtaramıyorsa, üçüncü sırada refah hali olmak şartıyla kardeşlerinden ve daha sonra büyükanne ve büyükbabasından yardım nafakası talep eder.¹⁷⁸ Dolayısıyla bir kişi, sağ olan babası varken çalışma ve ödeme gücünün olmadığını ispat etmedikçe büyükbabalarından nafaka isteyemeyecektir.¹⁷⁹

Yardım nafakası miktarını hâkim takdir eder. Hâkim, nafaka miktarını takdir ederken TMK m. 365/2'deki ölçütleri göz önünde bulundurur. Buna göre hükümde; davacının geçinmesi için gereken miktar ile yükümlünün mali gücü arasında bir denge kurulması gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁰ Yardım nafakası ile yoksulluğa düşen tarafın geçimini sağlaması ve yaşamını sürdürmesi amaçlanır. Yoksa nafaka yükümlüsünün ödeme gücüne bakılarak nafaka miktarı takdir edilmez.¹⁸¹ Aslolan, nafaka alacaklısının vazgeçilmesi mümkün olmayan asgari ihtiyaçlarıdır.

Vazgeçilmesi mümkün olmaya asgari ihtiyaçlara, kişilerin yaşlarına, cinsiyetlerine, sağlık durumlarına, sosyal durumlarına göre farklılık gösterir. Hakim, 70 yaşındaki ihtiyar kadının asgari ihtiyaçlarıyla, 20 yaşındaki genç kızın ihtiyaçlarını ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutmalıdır.¹⁸² Aynı zamanda, yardım nafakası ödeyen yükümlünün de ekonomik varlığını devam ettirmesi hedeflenmektedir. Hâkim bu ikisi arasında dengeyi kurarken ülkenin geçim şartlarını, tarafların ekonomik güçlerini, medeni durumlarını, gelir ve gider kalemlerini, dikkate alarak karar verir.¹⁸³ Bununla beraber nafaka yükümlüsünün bakmakla yükümlü olduğu başka kişilerin var olup

¹⁷⁸ Akıntürk ve Ateş, 446; Dural, Ögüz ve Gümüş, 365; Feyzioğlu ve Doğanay, 320; Öcal, 32-33; Bulut, 32-33.

¹⁷⁹ Ergenekon, 46-47.

¹⁸⁰ Akıntürk ve Ateş, 451; Bulut, 33; Tekinay, 554.

¹⁸¹ Feyzioğlu ve Doğanay, 321.

¹⁸² Ergenekon, 58.

¹⁸³ Dural, Ögüz ve Gümüş, 367; Akıntürk ve Ateş, 451.

olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁸⁴ Yargıtay'ın¹⁸⁵ görüşleri de bu minvaldedir. Hiçbir gelir ve serveti bulunmayan kişiden nafaka istenemeyeceği kabul edilir.¹⁸⁶

2.2.1.2.1.3. Yardım Nafakasında Talep Sırası

Nafaka talebi, mirasçılık sırasındaki en yakın hısımlara yönlendirilir. Sırada bulunan en yakın yükümlüden nafaka alınamazsa sırayla diğer yükümlülere gidilir. Aynı derecede bulunan yükümlülere aynı anda başvurulabilirken, farklı derecede bulunan yükümlülere aynı anda başvurulamaz.¹⁸⁷ Örneğin hem babaya hem kardeşe aynı anda başvurulması mümkün değildir. Buna karşı birden fazla çocuğu olan kişi, çocuklarının hepsine yardım nafakası talebinde bulunabilir. Çünkü çocukların hepsi -varsa evlatlık da- mirasçılıkta aynı derecede bulunmakta ve aynı oranda mirasçı olmaktadır. Birden fazla kişiye nafaka talebi yöneltildiğinde nafaka borcu bu yükümlüler arasında müteselsil borç özelliği taşımaz; borçlar mütenasiptir.¹⁸⁸ Yani her bir mükellef sadece kendisinden sorumludur. Böylece yardım nafakası ödeyenin, diğer mükelleflere rucü etme hakkı yoktur.¹⁸⁹ Bununla birlikte aynı sırada bulunan birden fazla nafaka yükümlüsü varsa nafaka miktarı, bunların ödeme güçleri oranında paylaşılır.¹⁹⁰ Dolayısıyla nafaka borçluları, alacaklıya aynı miktarda nafaka ödemek zorunda değildir. Hâkim, her bir nafaka yükümlüsünün nafaka miktarını, ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak hakkaniyete göre ayrı ayrı belirler.

Kardeşler arasında yardım nafakası ilişkisi hem tam kan kardeşler hem de yarım kan kardeşler arasında kurulabilir.¹⁹¹ Tam kan kardeşler, ana ve baba bir olan kardeşlerdir. Yarım kan kardeşler ise ana bir baba ayrı veya baba bir ana ayrı kardeşlerdir. Bu bakımdan kardeşlerin evlilik içinde doğmuş olması gerekmez. Sahih neseple veya gayri sahih neseple nafaka ilişkisi oluşur. Sonradan evlilik dışı doğan çocukla baba

¹⁸⁴ Dural, Öğüz ve Gümüş, 367; Bulut, 33-34; Öcal, 29.

¹⁸⁵ Y. 2.HD., 5185/5473 E. ve K. sayılı, 16.5.1975 tarihli karar; age., Akıntürk/Ateş, s. 451; Y. 2. HD., 5185/5453 E. ve K. sayılı, 16.5.1975 tarihli karar; age., Dural, Öğüz ve Gümüş, 367

¹⁸⁶ Dural, Öğüz ve Gümüş, 362; Öcal, 29-30.

¹⁸⁷ Akıntürk ve Ateş, 446-447; Dural, Öğüz ve Gümüş, 365; Ergenekon, 77; Tekinay, 555; Çelikleş, 687.

¹⁸⁸ Ergenekon, 41; Feyzioğlu ve Doğanay, 320.

¹⁸⁹ Ergenekon, 41; Feyzioğlu ve Doğanay, 321; Çelikleş, 687.

¹⁹⁰ Ergenekon, 77; Dural, Öğüz ve Gümüş, 365; Öcal, 27.

¹⁹¹ Ergenekon, 57; Akıntürk ve Ateş, 448; Tekinay, 552.

arasında soybağı kurulmuş olması halinde, diğer kardeşleriyle nafaka hakkı ve yükümlülüğü oluşur.

Kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğü, TMK m. 374/2 gereği “*refah halinde bulunma*” şartına bağlanmıştır.¹⁹² Refah halin ne olduğu kanunda açıklanmamıştır. Doktrindeki yazarlar tarafından bu kavramı farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bunlardan bazıları, *yaşam tarzını önemli ölçüde etkilemeden yardım nafakası ödeyebilme*, şeklinde tanımlamıştır.¹⁹³ Hâkim kendisinden yardım nafakası talep edilen kardeşin ekonomik durumunu araştırır, servet ve gelir durumuna bakar. Kardeş eşinin zengin olması, lüks yaşaması dikkate alınmayacaktır.¹⁹⁴ Yardım nafakası yükümlülüğünde kardeşin refah şartı aranırken, altsoy ve üstsoy hısımlarının refah şartı aranmamaktadır. Kanun koyucu, bu hısımların ödeme gücünün olmasını nafaka yükümlülüğü bakımından yeterli kabul etmiştir.¹⁹⁵

Türk Medeni Kanunumuzun m. 364/3’te, *eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümlerin* saklı tutulduğu ifade edilmiştir. Buna göre yoksulluğa düşen kişiye karşı bakım yükümlülüğü bulunan biri varsa yardım nafakası yükümlüsüne başvurulamaz.¹⁹⁶ Diğer bir deyişle kendilerine karşı bakmakla yükümlü olanlar, nafaka talebinde öncelikli olarak müracaat edilecek kişilerdir. Bakım nafakaları; kişinin bulunduğu durum ve şartlar dahilinde tedbir nafakası, iştirak nafakası veya eğitim nafakası şeklinde olabilir. Örneğin eşlerin evlilik birliği içinde birbirlerine karşı bakım ve geçindirme yükümlülüğü vardır. Evlilik içinde yaşayan eşlerden biri muhtaç hale gelirse, öncelikli olarak bakım ve geçindirme yükümlülüğü bulunan diğer eşten nafaka

¹⁹² Ergenekon, 71; Bulut, 32; Dural, Ögüz ve Gümüş, 363; Öcal, 30; Akıntürk ve Ateş, 446; Feyzioğlu ve Doğanay, 322; Kulaklı, 239; Çeliktaş, 685.

¹⁹³ Akıntürk ve Ateş, 450; Dural, Ögüz ve Gümüş, 363; Ergenekon, 71. TEKİNAY’a göre; “*Kişi, kendisinin ve bakım yükümlülüğü altında bulunan kişilerin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra geriye kalan miktarın refah halini sağlıyorsa, o halde yardım nafakası yükümlüsü olabilir. Refah hali sayılabilmesi için sosyal seviyesine denk ihtiyaçlarını karşılayabilecek mali gücün üstündeki güce sahip olmasıdır. Öyleki nafaka yükümlüsü kardeş, varolan yaşayışının ve sosyal seviyesine denk hayat tarzının altına düşmesin, şeklinde ifade etmiştir.*” age., Tekinay, 554.

Bazı yazarlara göre “Bir kimsenin refah içinde olduğunu kabul etmek için belirli bir zenginliğe ulaşması, geliri ile kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elinde gönlünce harcayabileceği bir bedel kalması ve nafaka ödemekle de bu bedel dikkate değer ölçüde azalmaması şartları aranmaktadır”, age., Öcal, 30

¹⁹⁴ Ergenekon, 72.; Y. 2.HD., 1921/1961 E. ve K. sayılı, 23.3.1974 tarihli karar; Y. 2.HD., 4080/4114 E. ve K. sayılı, 26.5.1981 tarihli karar, age., Akıntürk ve Ateş, 450.

¹⁹⁵ Bulut, 31; Dural, Ögüz ve Gümüş, 362; Feyzioğlu ve Doğanay, 322; Öcal, 29.

¹⁹⁶ Akıntürk ve Ateş, 447; Dural, Ögüz ve Gümüş, 361; Tekinay, 556.

istemek zorundadır.¹⁹⁷ Bu noktada, ilk olarak eşlerin birbirine karşı bakım borcunu ifa etmesi gerekir. Ancak diğer eşin bu yükümlülüğü yerine getirmede acze düştüğü anlaşılıyorsa o halde TMK m. 364'e göre yardım nafakası talep edilebilir. Yine, nafaka borçlusunun ergin olmayan çocuğuna yardım etmeyip, ergin olan çocuğuna nafaka vermesi yerinde değildir. Dolayısıyla bakım nafaka yükümlülüğü, yardım nafaka yükümlülüğüne göre önceliklidir.¹⁹⁸

Nafaka ilişkisi tarafları, ekonomik durumlarında değişimler yaşandığını ispat ederek yardım nafakasının azaltılmasını, arttırılmasını yahut kaldırılmasını talep edebilir.¹⁹⁹ Örneğin nafaka alacaklısının yardım ihtiyacı ortadan kalkmışsa yardım nafakasının kaldırılmasını isteyerek nafakaya son verebilir. Kural olarak nafaka miktarının değiştirilmesi için ayrıca yeni bir dava açılması gerekir. Ancak TMK m. 365/5 uyarınca hâkim, irat şeklinde ödenmesine karar verdiği hükümde sonraki yıllara ilişkin nafaka miktarı düzenlemesine yer verebilir.²⁰⁰

2.2.1.2.2. Yoksulluk Nafakası

Evlilik birliği içindeki eşler, birbirlerine karşı bakım yükümlülüğü altındadır. Evlilik birliği devam ettiği sürece eşlerin borçlarını ifa etmeleri için alacaklının yoksulluğa düşmesi ve borçlunun ödeme gücünün olup olmaması gibi herhangi bir şarta bakılmaz. Yoksulluk nafakasında ise, evlilik birliği boşanma veya butlanla sona eren eşlerin kanuni şartların oluşması halinde birbirine karşı yardım ettiği nafaka türüdür. Yoksulluk nafakası talep edebilmek için boşanma sonucu yoksulluğa düşen tarafın kusurunun diğer tarafın kusurundan daha ağır olmaması gerekir. Hâkim, kendiliğinden yoksulluk nafakasına karar veremez; ancak yoksulluğa düşen tarafın talep etmesiyle karar verir.

Yoksulluk nafakası talebi, boşanmadan sonra eşlere tanınan bir haktır. Eşlerden, karı veya koca evliliğin sona ermesiyle eşit şekilde talep hakkına sahiptir. Yoksulluk

¹⁹⁷ Ergenekon, 50; Feyzioğlu ve Doğanay, 319-20.; Y. 2.HD., 421/740 E. ve K. sayılı, 21.02.1976 tarihli karar, Y. 2.HD., 5183/5453 E. ve K. sayılı, 16.6.1975 tarihli karar; age., Dural, Ögüz ve Gümüş, 361; Akıntürk ve Ateş, 447.

¹⁹⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, 362; Ergenekon, 42; Bulut, 31; Öcal, 16; Tekinay, 554; Çeliktaş, 689.

¹⁹⁹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 367; Feyzioğlu ve Doğanay, 322; Öcal, 31; Tekinay, 557.

²⁰⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, 368; Öcal, 30-31.

nafakası şartlarının oluşup oluşmadığı her biri için ayrı ayrı değerlendirilerek karar verilecektir. Evliliğin sona ermesinden sonra yoksul duruma düşen eş talep etmesi üzerine kanunda aranan şartlar da gerçekleşiyorsa yoksulluk nafakasına hükmedilir. Nafaka yükümlüsü eşin nafaka yükümlülüğü, yeni bir evlilik yapsa dahi devam eder. Ama kişinin yeni eşe karşı nafaka yükümlülüğü, eski eşe göre daha öncelikli kabul edilir.²⁰¹ Çünkü nafakada, evlilik birliğindeki geçindirme ve barındırma yükümlülüğü, boşanmadan sonraki yardım yükümlülüğüne göre daha önceliklidir.²⁰² Boşanan eşlerin yeni bir evlilik yapmaları durumunda bu yeni evlilik içindeki eş, çocuk ve fertlerin nafakasının sağlanması evlilik birliğinin devamı için daha elzem kabul edilmiştir. Yani kural olarak öncelikle aile birliği içinde nafakaya hak kazananların ihtiyaçları giderildikten sonra artan gelir olması halinde yoksulluk nafakası gibi talep edilen diğer nafaka alacaklılarına yardım edilecektir.²⁰³

Bu kısımda nafaka türlerini incelerken yoksulluk nafakasına kısaca değinilmiştir. Tezin konusu yoksulluk nafakası olduğu için ilerleyen başlıklarda ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

2.3. Yoksulluk Nafakası Özelinde Nafakanın Tarihi Gelişimi

Toplumdaki bireylerin ekonomik düzenini ve toplumsal refahını sağlayan nafakanın geçmişi çok eskilere dayanır. Bu bakımdan nafaka moderniteyle ortaya çıkan yeni bir kavram değildir. Mezopotamya’da kurulan uygarlıklarda nafaka uygulamalarına rastlanmaktadır. Yine Roma hukukunun uygulandığı Roma Dönemi’nde de aile hukuku düzenlemeleri kapsamında nafaka davaları için özel bir usul öngörülmüştür.

Osmanlı Devleti’ne bakıldığında dönemin nafaka düzenlemelerinin detaylı ve sistemli bir biçimde yapıldığı ve aynı şekilde uygulandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı’da nafaka ödeme borcu kadılar tarafından denetlenmiş ve taraflara mahkemeye başvurma hakkı tanınmıştır. Bu bakımdan Osmanlı’da boşanmadan sonra ödenecek nafaka sadece kadına verilen bir haktır. Bununla birlikte kadına ödenecek nafakanın kapsamı ve süresi de düzenlenmiştir. Boşanmadan sonra süresiz ödenen nafakasının tarihi ise

²⁰¹ Canan Ruhi ve Ahmet Cemal Ruhi, *Nafaka Hukuku*, 4.baskı (Ankara: Seçkin Hukuk, 2021), 44-45.

²⁰² İnal, 428.

²⁰³ İnal,428-29.

Avrupa merkezlidir. Bu bakımdan süresiz nafaka, Katolik kilisesinin dindeki boşanma yasağını aşma dönemiyle paralellik gösterir. Böylece boşanma yasağının mantığını ve bu yasağın nasıl aşıldığını tarihsel süreç içinde değerlendirmenin çalışmanın bütünü açısından isabetli olacağına kanaat edilmiştir.

2.3.1. Mezopotamya Uygarlıkları ve Roma Hukuku Bakımından

Dünyanın ilk yazılı hukuk kuralları, Mezopotamya’da kurulan uygarlıklar tarafından yapılmıştır. Bu bakımdan ilk yazılı hukuk kuralı olan Sümer, Babil ve Hitit uygarlıklarının yapmış olduğu kanunlar, evlenme, boşanma ve nafaka gibi aile hukukuna ilişkin düzenlemeleri de içermektedir.²⁰⁴

Mezopotamya toplumlarında evlilik ticari bir sözleşme mahiyetindedir. Tarafların evliliği tek taraflı boşanmayla veya karşılıklı anlaşmayla sona erdirdiği görülür. Genelde kadının çocuk doğuramaması, başlıca boşanma sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada çocuğu olmayan kadını boşayan erkek, kadının çeyizini iade eder ve kadına tazminat vermek zorundadır. Aynı şekilde terk edilen kadının çocuklarını yetiştirmek için kocasının mallarından faydalandığı, kocasından nafaka aldığı görülmektedir.²⁰⁵ Nitekim Sümerlere ait Ur-Nammu²⁰⁶ ve Ana İttişu²⁰⁷ Kanunlarında boşanmadan sonra kadına ödenecek para miktarlarına ilişkin düzenlemelere rastlanmaktadır.

Babil hükümdarı Hammurabi’nin kanunlarında, boşanma ve nafakayla ilgili uygulamalara ilişkin kayıtlar yer almaktadır.²⁰⁸ Hammurabi kanunlarında boşanma sebepleri tek tek sayılmış ve boşanma mahkeme kararına bağlanmıştır. Buna göre, kocanın tek taraflı boşamaya yönelik irade beyanı ile Babil hukukunda boşanması

²⁰⁴ Hasan Ali Şahin ve Hülya Kaya Hasdemir, “Eski Önasya Aile Hukukunda Nafaka, Tazminat ve Mal Paylaşımı”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 38 (2015): 143.

²⁰⁵ Şahin ve Hasdemir, 148.

²⁰⁶ Ur-Nammu Kanunu m. 6: “Eğer bir adam eşini (kız olarak aldığı) boşarsa 1 mana gümüş tartacaktır.”; madde 7: “Eğer dul olarak aldığı kadını boşarsa 1/2 mana gümüş ödeyecektir” ve madde 8: “Eğer bir sözleşme tableti yoksa (dulla) beraber (kucağında yatan adam para ödemeyecektir.”; agm., Şahin ve Hasdemir, 148.

²⁰⁷ Ana İttişu Kanunu’nda 6. sütun 8. madde “Eğer koca, karısına sen benim karım değilsin derse gümüşten 1/2 mina tartacaktır.”, agm., Şahin ve Hasdemir, 148.

²⁰⁸ Mustafa Akkaya, “Osmanlıda 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Nafaka Uygulamaları ile Satın Alma Gücü Arasındaki İlişki”, *History Studies International Journal of History* 10 (13 Ekim 2018): 296-97; Şahin ve Hasdemir, 149.

mümkündür.²⁰⁹ Haklı bir sebep olmaksızın karısını boşayan erkek, haksız kabul edilmiş ve devlete para cezası ödemesi öngörülmüştür. Aynı zamanda boşandığı kadına nafaka ödemek zorunda bırakılmıştır. Kadın nafakayla birlikte babasının evinden getirdiği çeyizi de geri alma hakkına sahiptir. Buna karşı, haklı bir sebebe dayanarak boşanan erkek tazminat ödememe hakkına sahiptir.²¹⁰ Nitekim Hammurabi Kanunu 141. maddede²¹¹ kadının itaatsizliği sebebiyle erkeğin boşanması durumunda kadının hiçbir mali hakkının olmayacağı düzenlenmiştir.

Eski Atina'da ise evlendikten sonra taraflara boşanma imkânı verildiği görülmektedir. Şayet boşanmada kadının hiç kusuru bulunmuyorsa kocasının nafaka ödeme yükümlülüğü vardır.²¹²

Roma hukukuna bakıldığında, evlilik, hiçbir şekle bağlı olmaksızın tarafların ömür boyu karı koca olmaya yönelik birlikte yaşama iradeleriyle kurulmaktadır. Evlilikte aranan tek şart karşılıklı irade beyanı (consensus) olduğu için boşanma için de irade beyanı esaslı bir şarttır. Dolayısıyla eşlerden birinin veya her ikisinin evlilik bağı ortadan kaldırmaya yönelik irade açıklaması²¹³ evliliği sona erdirmektedir.²¹⁴ Bu bakımdan Roma hukukunda kural olarak hiçbir bir sebep olmaksızın ve mahkeme kararı gibi usuli bir şart aranmaksızın boşanma gerçekleşir. Roma'da ilk boşanma örneği, çocuk sahibi olamadığı karısını boşayan Carvillus Ruga'nın boşanması olduğu kabul edilir.²¹⁵ Öte yandan Roma'da kadının da boşanma hakkı olduğu anlaşılmaktadır.²¹⁶ Roma toplumunda boşanmalar ve boşanma sonrası yeniden evlenmeler çok yüksek orandadır. Hatta Eski Roma'da bulunan varlıklı sınıflar akrabalık bağının genişletilmesi amacıyla boşanma sonucu eş değişimini yararlı

²⁰⁹ Ebru Ceylan, "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 1, S. 12 (2018): 318 (Bundan böyle "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukunda Boşanma" şeklinde anılacaktır.

²¹⁰ Şahin ve Hasdemir, 152.

²¹¹ Hammurabi Kanunu 141. madde: "Eğer, kocasının evinde oturan bir adamın karısı evden çıkmaya (kaçmaya) karar verip, şahsı için mal mülk edinirse (sonra) evini dağıtır, kocasını küçük düşürürse ve bu ispat edilirse kocası eğer onu boşayacağını söylerse, boşayabilir. Yolluk ve boşanma parası olarak ona hiçbir şey vermeyecektir." *agm.*, Şahin ve Hasdemir, 153.

²¹² Çeliktaş, 653.

²¹³ Bu irade açıklamasına "divortium" denmektedir.

²¹⁴ Bahattin Aras, "Roma Hukukunda Evlenme ve Boşanma (Divortium)", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, S. 2 (2010): 228; İlknur Pınar Zehir, "Boşanmanın Yan (Feri) Sonuç Sözleşmeleri" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı, 2017), 7.

²¹⁵ Aras, 229.

²¹⁶ Aras, 232.

görmektedir.²¹⁷ İlerleyen tarihlerde boşanmanın engellenmesine yönelik boşanma sebeplerinin sınırlanması ve para cezası gibi birtakım tedbirler alınsa da Roma'daki evlenme ve boşanma serbestliğine ilişkin anlayışı değiştirmede etkili olamamıştır.²¹⁸

Nafaka talepli davaların hızlı sonuçlanması amacıyla Roma'da bazı istisnai usullerin ve kısa muhakeme usulünün uygulandığı anlaşılmaktadır.²¹⁹ Roma hükümdarı Augustus'un eşlerin birbirine karşı nafakayla ilgili taleplerini değerlendirerek karar verdiği görülmektedir.²²⁰

2.3.2. Avrupa'da Boşanma ve Yoksulluk Nafakası Bakımından Tarihi Süreç

Aile, toplumların devamını sağlaması, geleceğini tayin etmesi bakımından her toplumun değer atfettiği bir kurumdur. Bu noktada aile, Avrupa toplumları için de ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle Hristiyanlığın kabulünden sonra Avrupa'da aile kutsal bir kurum olarak görülmüş ve korunması yönünde dinin ikaz ve hükümleri dikkate alınmıştır.

Hristiyanlık dini; Katolik, Ortodoks ve Protestan Kilise olmak üzere üç ana mezhebe bölünmüştür.²²¹ Bu mezheplerden Hristiyanlığın halefi olduğu kabul edilen Katolik Kilisesi, mensubiyet ve tarihi yapı bakımından Hristiyanlıktaki en büyük mezheptir.²²² Aynı zamanda Hristiyanlık içinde en katı kuralları olma özelliğine sahiptir. Bunun bir yansıması da Katolik Kilisesinin aile hukukuna ilişkin koyduğu sıkı şekil kurallarıyla kendini göstermektedir. Hatta Avrupa'nın aile hukukundaki şekil şartı ağırlıklı düzenlemelerinden de anlaşılacağı üzere, Katolik Kilisesinin bu alandaki etkisi göz ardı edilemez. Bu sebeple çalışmada Avrupa hukukunda nafakanın gelişimi, Katolik Kilisesinin anlayışı üzerinden incelenmiştir.

²¹⁷ Nadire Özdemir, "İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey" (Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Bilim Dalı, 2016), 74.

²¹⁸ Aras, 238-39.

²¹⁹ Aras, 227-28.

²²⁰ Akkaya, 297.

²²¹ Fatma Betül Zehra Tanrıku, "Katolik Mezhebinde Evlilik ve Boşanma" (Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, 2022), 5.

²²² Tanrıku, 7.

2.3.2.1. Hristiyanlıkta Evlenme ve Boşanmaya Bakış

Katolik kilisesinde bekar olma, evli olmaya göre üstün kabul edilmiştir.²²³ Çünkü evlenen çiftler, evlilik sebebiyle tanrıya tam anlamıyla yönelemezler. Bununla beraber, evliliğin zinadan ve günaha düşmekten alıkoyması, neslin devamını sağlaması gibi olumlu yönlerinin bulunması sebebiyle evlenmeye de izin verilmiştir. İncil’de²²⁴ yer alan Hazreti İsa’nın:

Ferisiler İsa’ya, ‘Eğer erkekle karısı arasındaki ilişki buysa, hiç evlenmemek daha iyi!’ dediler. İsa onlara, ‘Herkes bu sözü kabul edemez, ancak Tanrı’nın güç verdiği kişiler kabul edebilir’ dedi. ‘Çünkü kimisi doğuştan hadımdır, kimisi insanlar tarafından hadım edilir, kimisi de göklerin egemenliği uğruna kendini hadım sayar. Bunu kabul edebilen etsin.

şeklindeki sözünde bekarlığın övüldüğü ve evlenmenin kişilerin tercihine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Hristiyanlıkta, evlenecek eşlerin birbirlerine duyduğu sevgi, tanrının insanlara duyduğu sevginin bir yansıması olduğu kabul edilir. Hatta Katolik Kilisesinde evliliğin sakrament seviyesine çıkarıldığı görülür. Sakrament, tanrının insanlara yapmasını emrettiği gizemli ve kutsal eylemlerdir. Sakramentleri yapan insanların tanrı tarafından günahlarının affedileceğine inanılır.²²⁵ Bu yönden Katolik Kilisesi evliliği çok kutsal bir sakrament²²⁶ kabul eder. Bu kutsallığı korumak amacıyla da evliliğe ilişkin sıkı şartları getirmiştir. Buna göre, kilisede yapılmayan ve din adamı tarafından kıyılmayan nikahlar geçerli değildir.²²⁷ Bununla beraber, kilise birtakım evlenme engelleri de öngörmüştür. Bazı akrabalık bağları, dini farklılıklar, işlenen bazı suçlar ve birtakım hastalıklar kilise tarafından evlenme engeli olarak kabul edilmiştir.²²⁸

²²³ Nazan Alija, “Hristiyanlıkta Evlilik Sakramenti” (Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, 2017), 14; Tanrıkulu, 8.

²²⁴ Yeni Ahit, Matta, 19:10-12. (<https://kutsalkitap.info.tr/?q=Mat.19>) (E.T.:12.07.2023)

²²⁵ Alija, 40; Tanrıkulu, 12.

²²⁶ Evlilik sakramenti ifadesini kullanan, Augustin’dir. Daha fazla bilgi için bkz: Alija, 47 vd.

²²⁷ Alija, 48; Tanrıkulu, 27.

²²⁸ Tanrıkulu, 29.

Evliliğin en önemli özelliği ise ömür boyu bozulmazlığı, evlilik bağının hiçbir şekilde kopmaması niteliğidir.²²⁹ Çünkü kutsal bağlarla kurulan evliliğin sona erdirilmesi kutsala yapılacak bir saygısızlık kabul edilir.²³⁰ Dolayısıyla Katolik Kilisesi, evlenmeyi, geri dönüşü olmayan bir yol kabul ederek boşanmayı yasaklamaktadır.²³¹ Boşanmanın yasaklanmasında Hazreti İsa'nın "...erkek ana ve babasını bırakacak ve karısına bağlı kalacaktır. Karı ve koca artık iki kişi değil, tek bir vücut olacaktır. Böylece... Allah'ın birleştirdiğini kul ayıramaz"²³² şeklindeki sözü esas alınır.²³³ Böylece evlilik akdi kurulduktan sonra gerek kadın gerek erkek, her ikisinin de boşanması mutlak surette yasaktır. Evlilik bağı ancak ölümle sona ermektedir.

Katolik kilisesi boşanmaya giden tüm yolları kaparken sadece zina söz konusu olduğunda izin vermiştir. Eğer eşlerden biri zina yaparsa ve sadakatsizliğe devam ederse diğer eş kiliseye başvurarak boşanabilmektedir. Ancak dikkat edilmelidir ki bu eşlerin boşandığı kabul edilse bile evlilik bağları ömür boyu kopmadığında yeniden başka biriyle evlenmeleri mümkün değildir. Zina sebebiyle boşanan eşlerin yeniden başka biriyle evlenmesi de zina kabul edilmiştir.²³⁴ Nitekim İncil'de geçen Hazreti İsa'nın "*Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin, denmiştir. Ama ben size diyorum ki karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.*"²³⁵ şeklindeki sözü boşanma yasağında esas alınmıştır.

2.3.2.2. Boşanma Sonunda Ödenen Daimî Nafakanın Doğuşu

1804 tarihli Napoleon Kanunu olarak kabul edilen Fransız Medeni Kanunu'nda boşanma, sınırlı bir şekilde kabul edilmiştir.²³⁶ Ancak bu düzenleme 12 yıl sonra

²²⁹ Alija, 66; Tanrikulu, 43; Ceylan, "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma", 317.

²³⁰ Tanrikulu, 43.

²³¹ Ceylan, "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma", 317; Tekinay, 168; Tanrikulu, 8.

²³² Yeni Ahit, Matta, 19:6. (<https://kutsalkitap.info.tr/?q=mat%2019:6>) (E.T.:12.07.2023)

²³³ Tekinay, 168; Tanrikulu, 8.

²³⁴ Alija, 66; Tanrikulu, 53.

²³⁵ Yeni Ahit, Matta, 5:31-32. (<https://kutsalkitap.info.tr/?q=Matta+5%3A31-32>) (E.T.:12.07.2023)

²³⁶ Pınar Ormancı Altınok, "Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 71, S. 4 (2022): 1432 (Bundan böyle "Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri" şeklinde anılacaktır).

kaldırılarak Fransa’da boşanma tekrar yasaklanmıştır. 1884’e gelindiğinde hazırlanan Naquet Kanun Tasarısı’nın kabulüyle Fransa’da boşanmaya yeniden izin verilmiştir. Ancak boşanma sadece zina, yüz kızartıcı suçlardan birinin işlenmesi yahut evlilik yükümlülüklerinin ağır bir şekilde ihlal edilmesine sebep olan kusurlu davranışların varlığı halinde mümkündür.²³⁷ Buna karşı 1858 tarihine kadar kilisedeki boşanma yasağı doğrultusunda İngiltere ve Amerika’da kurulan kolonilerde eşlerin adli boşanma hakkı bulunmamaktadır. Buna göre, ya evlilik birliğini çekilmez hale getiren kusur olmalı ya da sıkı şartlara bağlanmış anlaşmalı boşanma ile evlilik birliği sona ermelidir. Bu boşanma yasağı, toplumda birtakım olumsuzlukların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda aile içinde şiddetli geçimsizlikler baş göstermiş ve aileler nefret yuvası haline gelmiştir. Böylece, bozulmaz nitelikteki evlilik bağının tarafları, yeniden evlenemedikleri için yalnız ve bekar bir yaşama hapsedilmiştir.²³⁸

16. yüzyılda Protestanlık Mezhebinin ortaya çıkmasının ardından, zamanla Katolik Kilisenin bazı kural ve uygulamalarına karşı çıkıldığı görülmektedir. Bunlardan biri de boşanma yasağına karşı yapılan eleştirilerdir. Bu noktada boşanamayan ve evli kalmak zorunda kalan tarafların hayatlarının çekilmez olduğu yönünden boşanma yasağı sert eleştirilerin hedefi olmuştur. Bu eleştirilere dayanamayan Katolik kilisesi, ilerleyen tarihlerde geçici ve devamlı olmak üzere, bazı şartlar altında eşlerin ayrı yaşamasını kabul etmiştir.²³⁹ Ancak kilisenin verdiği ayrı yaşama izni, evlilik bağının kopmaz niteliğine göre şekil alan ve buna göre sonuçlar doğuran bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katolik Kilisesi, evlilik birliğini dayanılmaz hale getiren sebeplerin varlığı halinde, boşanmak isteyen eşlerin ayrı yaşamasına izin vermiştir.²⁴⁰ Bununla beraber evlilikten doğan bazı yükümlüklerin devam edeceğini kabul eder. Bu bakımdan İngiliz Kilisesinin boşanmak isteyen çiftlere, mali yükümlülüklerin devam ettiği, fiili bir boşanma imkânı verdiği görülmektedir.²⁴¹ Söz konusu ayrılık, eşlere yataktan, masadan ve evden ayrı kalma imkânı vermesine rağmen evlilik bağını tamamen

²³⁷ Ormancı, “Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, 1432-33.

²³⁸ Tekinay, 169.

²³⁹ Tanrıkulu, 47.

²⁴⁰ Tekinay, 168.

²⁴¹ Yüksel, 493; Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”, 179.

çözmektedir.²⁴² Bu sebeple fiili bir boşanma ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla evlilik bağı ömür boyu devam edeceğinden, ayrılan eşlerin bakım yükümlülüğü de devam etmektedir.

Kilisenin fiili ayrılığa karar verirken, boşanmak isteyen suçlu kocaya karşı masum kadının daimî destek görme hakkı olduğu yönünde bir anlayış kabul ettiği, dolayısıyla erkeğin nafaka borçlusu ve kadının nafaka alacaklısı olduğu bir nafaka ilişkisi düzenlediği görülmektedir. Böylece kilisenin, boşanmak isteyen çiftlere yataktan ve yemekten ayrı kaldıkları, buna karşı kocanın karısına bakma görevinin devam ettiği bir boşanma yolu bulduğu anlaşılmaktadır.²⁴³ Bu bakımdan Kilisenin öngördüğü ayrı yaşama izni, modern anlamda bir boşanma olmayıp sadece hukuki ayrılık denebilecek özel bir durumdur.²⁴⁴ Sonraki yıllarda adli boşanma mümkün olsa dahi kilisenin etkisi ve toplumda süregelen beklenti sebebiyle boşanmadan sonra nafaka sorumluluğu yasalara da nüfuz etmiştir.²⁴⁵ Böylece, kocalarından ayrılan kadınların daimî nafaka hakkı yargı organı tarafından benimsenmiş, kanuni koruma altına alınmıştır.

19. yüzyıla kadar boşanan erkeklerin, eşlerine yapacakları mali destek süresiz olarak hükmedilmiştir. Bu süresizliği etkileyen veya değiştiren hiçbir sebep veya şart kabul edilmemiştir. 19. yüzyıldan sonra, kusur ilkesinin boşanma hukukuna girmesiyle nafakanın süresiz olarak ödenip ödenmemesi hususunda eşlerin kusuru belirleyici olmuştur. Şayet boşanmada koca kusurluysa ömür boyu nafaka ödemekle yükümlü olurken; boşanmanın sebebi kadının kusurundan kaynaklanıyorsa, nafaka almaya hak kazanamaz. Böylece zamanla Avrupa hukuk sistemindeki nafaka düzenlemelerinin ve uygulamalarının temeli atılmıştır.

2.3.3. Türk Hukukunda Boşanma ve Nafaka Hükümleri

Türk hukukundaki nafaka düzenlemeleri, Osmanlı Devleti'nde uygulanan nafaka hükümleri ve Cumhuriyetin ilanından sonra yürürlüğe giren 743 sayılı TKM'nin

²⁴² Tekinay, 168.

²⁴³ Özdemir, "İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey", 179; Ira Mark Ellman, *Nafaka Teorisi*, 1. Baskı (Ankara: Lykeion Yayıncılık, 2022), 6.

²⁴⁴ Ellman, 6.

²⁴⁵ Ellman, 6.

kabulü ile düzenlenen yoksulluk nafakasına ilişkin hükümler kapsamında değerlendirilerek ele alınacaktır.

2.3.3.1. Osmanlı Aile Hukuku Düzenlemeleri

Osmanlı Devleti'ndeki hukuk sistemi, şer'i hukuk ve örfi hukuk denilen iki kaynaktan beslenmiştir.²⁴⁶ Her ne kadar örfi hukuk, Osmanlı hukukunda yer alsada aile hukuku alanına etkisi yoktur. Buna karşı, hukuki muamelelerin ve bunların icrasında asıl belirleyici olan şer'i hukuktur.²⁴⁷ Şer'i hukuk temelini, İslam hukukundan almaktadır. İslam hukukunda fiili muameleleri belirleyen dört meşhur mezhep vardır.²⁴⁸ Bunlar: Hanefi, Şafi, Maliki ve Hanbeli mezhepleridir. Osmanlı Devleti'nde, 16. asırdan itibaren Hanefi mezhebi, resmi mezhep hükmünde kabul edilmiştir.²⁴⁹ Dolayısıyla aile hukukundaki evlenme, boşanma ve nafaka hükümlerine ilişkin uygulamalarda, Hanefi mezhebi hükümleri esas alınmaktadır. Bu hükümler, önde gelen Hanefi hukukçularının görüş ve içtihatlarından oluşan yazılı olmayan hukuk kurallarıdır. Dolayısıyla, Osmanlı mahkemelerinde görev yapan kadılar, uyuşmazlıkların çözümünde Hanefi mezhebi içtihatlarını uygulamıştır. Osmanlı yargı sisteminde içtihadı dayalı karar verme usulü Tazminat Dönemine kadar süregelmiştir. 1839 tarihinde Tanzimat'ın ilanıyla beraber Osmanlı'da kanunlaştırma çalışmaları başlamış ve Cumhuriyetin ilanına kadar hızla devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat Dönemi'yle başlayan kanunlaştırma çalışmaları sonucunda, ilk yazılı hukuk kurallarına 1876 tarihinden itibaren rastlanmaktadır.²⁵⁰ Medeni hukuk alanında yapılan düzenlemeleri içeren Mecelle Ahkam-ı Adliyye 1876

²⁴⁶ Akkaya, 300; Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 13. Bası (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 65; Sariye Abay Bakırcan, "İslam-Osmanlı Hukukunda Nafaka: İstanbul Bab Mahkemesi Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2013), 24; Mücahit Ceylan, "Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin Hazırlanışı, Uygulanması ve Kapsamı", *Adalet Dergisi*, S.66 (2021): 704 (Bundan böyle " Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye" şeklinde anılacaktır).

²⁴⁷ Aydın, 76; Akkaya, 300; Yılmaz Yurtseven, "1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikle", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 1-2 (2003): 200-201.

²⁴⁸ Aydın, 89 vd.; Köksal, 325; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezhep> (E.T.:13.09.2023)

²⁴⁹ Arzu Oğuz, "Türk Medeni Hukuku'nun Gelişim Çizgisi ve Karşılaştırmalı Hukukun Rolü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 55 (2006): 196.; Aydın, 90; Yurtseven, 201.

²⁵⁰ Hüseyin Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 13; Bulut, 7; Seda Örsten Esirgen, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri", *Adalet Dergisi*, S.62-63 (2019): 431-32.

tarhinde yürürlüğe girmiştir.²⁵¹ Mecelle’de borçlar hukuku, eşya hukuku ve şahıs hukuku hükümleri olmak üzere medeni hukukun önemli bir kısmı kanunlaştırılmıştır. Buna karşı toplumdaki din ve mezhep farklılıklarının aile hukuku alanında uygulama birliğini engellemesi sebebiyle, Mecelle’de aile hukuku ve miras hukukuna ilişkin kanuni bir düzenleme yoktur.²⁵² Dolayısıyla o dönemde aile hukukuna ilişkin yazılı bir hukuk kuralına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun üzerine ağırlıklı olarak Hanefi mezhebi içtihatlarının esas alındığı 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi yürürlüğe girmiştir. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi, aile hukukuna dair ilişkileri düzenleyen Osmanlı’da ve hatta İslam hukuku tarihinde uygulanan ilk yazılı kanundur.²⁵³ Bu kararnameyle Osmanlı Devleti’nde yaşayan Hristiyan ve Musevilerin evlenme ve boşanma ilişkilerine yönelik ilk yasal düzenleme yapılmıştır.²⁵⁴ Böylece Osmanlı’da yargı birliğinin sağlanması amaçlanmıştır.²⁵⁵ 1917 yılında muvakkat bir kanunla yürürlüğe giren Hukuk-ı Aile Kararnamesi, 1919 yılında Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi tarafından imzalanan yine muvakkat bir kanunla yürürlükten kalkacağı yayımlanmıştır.²⁵⁶ Dolayısıyla Osmanlı Devleti’nde yaklaşık iki yıl boyunca Hukuk-ı Aile Kararnamesi uygulanmıştır.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi Kitab-ı Evvel ve Kitab-ı Sani olmak üzere iki kitaptan oluşur.²⁵⁷ Birinci kitapta “Münakehat Hakkındadır” başlığıyla nişanlılık, evlenme ve evlilik yükümlülüklerine ilişkin hükümlere; ikinci kitapta “Müfarakat Hakkındadır” başlığıyla boşanma ve boşanmanın sonuçlarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna karşı, kararnamede nafakaya ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır.²⁵⁸ Sadece evliliğin hükümleri kısmında evlilik nafakasına değinilmiştir. Boşanmadan sonra

²⁵¹ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 13; Yurtseven, 204; Belkıs Konan, “Hukuk-ı Aile Kararnamesi’nde Kadının Hukuki Durumu ile İlgili Düzenlemeler”, içinde *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, C 1 (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 325; Esirgen, 458; Ceylan, “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye”, 713; Ekrem Buğra Ekinci, “Mecelle Hakkında Değerlendirmeler”, *Adalet Dergisi*, S.62-63 (2019): 338.

²⁵² Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”, 86; Ekinci, 341-342; Esirgen, 458; Ceylan, “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye”, 713-14; Tüzüner, 130; Konan, 325; Yurtseven, 205; Seda Aydın Gayretli, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, *TBB Dergisi*, S. 136 (2018): 266. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> (E.T.:12.07.2023)

²⁵³ Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”, 86; Yurtseven, 208

²⁵⁴ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 13; Hatemi, *Aile Hukuku*, 3; Esirgen, 458; Tüzüner, 130; Türkiye Diyanet Ansiklopedisi bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> (E.T.:12.07.2023)

²⁵⁵ Konan, 326; Yurtseven, 210; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> (E.T.:12.07.2023)

²⁵⁶ Konan, 351-352; Yurtseven, 220; Bulut, 8; Hatemi, *Aile Hukuku*, 3.

²⁵⁷ Esirgen, 458; Yurtseven, 217.

²⁵⁸ Yurtseven, 237; Bulut, 7.

hükmedilen nafakaya ilişkin kural ve uygulamalar, Osmanlı mahkeme defterlerinde yer alan kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Osmanlı'da tutulan mahkeme kayıtları, “*şer'iyye sicili, kadı defteri, kadı sicili, kadı sicilleri, zabt-ı vekayi veya şer'iyye sicil defterler*” şeklinde farklı isimlerle adlandırılmaktadır.²⁵⁹ Bu bakımdan kadı sicilleri,²⁶⁰ kadıların haiz oldukları yetki ve sorumlulukları çerçevesinde verdikleri kararlar ve yaptıkları her türlü işlemleri içeren hukuki belgelerdir.²⁶¹ Böylece, Osmanlı Döneminde yaşayan bireylerin geçimine ve ekonomik koşullarına, nafaka ödeme miktarlarına ve nafaka hükümlerine kadı sicillerindeki kayıtlardan ulaşılabilmektedir.²⁶²

Osmanlı'da, mülkiyet ilişkisinden kaynaklanan hayvanlara ve cansızlara yönelik nafaka yükümlülükleri de dahil olmak üzere tüm nafaka kayıtları, kadı sicillerinde yer almaktadır. Bu bakımdan kadı sicillerinde; nafaka sorumlusu, nafaka alıcısı, nafakanın nelerden oluştuğu, neden verildiği ve süresi, nafakanın miktarı ve türü gibi bilgiler bulunmaktadır. Osmanlı'da nafaka alacaklısının veya nafaka borçlusunun mahkemeye başvurmasıyla nafaka sürecinin başladığı görülmektedir. Mahkemeler hükmedecekleri nafaka miktarına, nafaka alacaklısının ihtiyacı ile nafaka borçlusunun mali durumu arasında bir denge kurarak karar vermektedir. Ancak daha sonra tarafların talepleri üzerine, ekonomik durumlardaki değişmelere göre nafaka miktarının güncellendiği kadı sicillerinden anlaşılmaktadır.²⁶³

Osmanlı hukukunun İslam hukuku temeli üzerine inşa edilmiş olması sebebiyle, sonraki başlıklarda yapılan çalışmada Osmanlı hukukundan bahsederken İslam

²⁵⁹ Fethi Gedikli, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicilleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 3, S. 5 (2005): 187.

²⁶⁰ Osmanlı'dan günümüze yaklaşık 19.000 adet şer'iyye sicili ulaşmıştır. Bu sicillerde, Müslümanların birbirleriyle olan hukuki ilişkilerinin yanı sıra gayrimüslim tebaaya ilişkin kayıtlar da yer alır. Çünkü Osmanlı'da yaşayan gayrimüslim halk, uyuşmazlıklarını kendi cemaat mahkemelerinde çözebilecekleri gibi kadı mahkemelerine müracaat ederek de sonuçlandırabilir. Örneğin; 1536-1923 tarihleri arasında Galata Mahkemesinde 1040 adet şer'iyye sicili bulunmaktadır. Bu şer'iyye sicillerden 1663-1664 tarihleri arasında tutulan 94 numaralı Galata Şer'iyye sicilinde, toplamda 454 karar bulunur. Bu kararlardan 33 tanesi aile hukukuna, bunlardan da 19 tanesi boşanma ve nafakaya ilişkindir. Daha fazla bilgi için bkz: Sevgi Akkoyun, “94 Numaralı Galata Şer'iyye Sicili(H.1074-1075)”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 50 (2021): 2 vd.; Osmanlı Kadı Sicilleri için bkz: <https://www.kadisicilleri.org/> (E.T.: 13.09.2023)

²⁶¹ Aydın, 99; Akkoyun, “94 Numaralı Galata Şer'iyye Sicili (H.1074-1075)”, 2.

²⁶² Akkaya, 300; Bakırcan, “İslam-Osmanlı Hukukunda Nafaka: İstanbul Bab Mahkemesi Örneği”, 24

²⁶³ Akkaya, 301.

hukuku kavramı tercih edilmiştir. Dolayısıyla İslam hukuku kelimesiyle Osmanlı'da uygulanan hukuk kastedilmektedir.

2.3.3.2. Osmanlı Döneminde Boşanmaya Bakış

Osmanlı'da, Avrupa'daki uygulamadan farklı olarak, o dönemde eşlere boşanma hakkı tanınmıştır. Ancak İslam hukuku, birtakım ikaz ve kayıtlarla eşlerin boşanmasını keyfe bağlı olmaktan çıkarmış ve sınırlandırmıştır.²⁶⁴ Bunlardan ilki, boşanmanın hoş görülmediğine ilişkin ilahi ikazlardır. Örneğin Hazreti Peygamber aleyhisselam "*Boşanma, Allah'a en sevimsiz gelen helaldir*"²⁶⁵ buyurmuştur. Yine, Kuranı Kerim'de "*...karılarınız size itaat ederse artık onlar aleyhine başka bir yol aramayın çünkü Allah yücedir, büyüktür*"²⁶⁶ denilerek eşlerin birbiriyle geçiminin sağlanması, eşlerden boşanmaya başvurulmaması ifade edilmiştir. Eğer eşler büyük bir anlaşmazlık yaşarsa yine Kuranı Kerim'de "*Eğer karı kocanın arasının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.*"²⁶⁷ şeklinde hakem usulü ile orta yolun bulunmasını emretmiştir.

İkincisi; boşanmanın belirli bir sürece yayılmasıdır. İslam hukukunda boşanma, "talak, muhalaa ve tefrik" olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleşmektedir.²⁶⁸ Talak ile boşanma, boşanmak isteyen kocanın üç kez belirli aralıklarla "*boş ol*" sözü söylemesi sonucu taraflar arasındaki evlilik akdinin sona ermesidir. "*Boş ol*" sözünün belirli aralıklarla ve üç kez söylenmesi, ani karar alınmasını engeller ve eşlere boşanma için yeniden düşünme imkânı sunar. Bunun için boşanan kadın üç aylık iddet süresi içinde evinde bekler, yeni bir evlilik yapamaz. Bu süre içinde kocası geri dönerse yeni bir nikah gerekmeden tekrar evlenebilir.²⁶⁹

²⁶⁴ Aydın, 282; Tekinay, 167.

²⁶⁵ Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es- Sicistani, "Talak", içinde *Es-Sünen*, C. 4 (Beyrut: Mektebetü'l Asriyye, t.y.), Hd.N. 2177; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (İbn Mace), "Talak", içinde *Es-Sünen*, C. 2 (Beyrut: Dâru İhyâ'u't-Türâsi'l-Arabî, 1952), Hd.N. 2018.

²⁶⁶ Nisa Suresi, 34. Ayet, son cümle; <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/527/34-ayet-tefsiri> (E.T.:12.07.2023)

²⁶⁷ Nisa Suresi, 35. Ayet; <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/528/35-ayet-tefsiri> (E.T.:12.07.2023)

²⁶⁸ Hande Yavuz ve Tuba Erkoç Baydar, "Teoriden Pratiğe Muhâlea: 19. Yy. İstanbul Bâb Mahkemesi ve Diyarbakır Kadı Sicilleri Örneğinde", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* J 9, S.2 (2022): 1065.

²⁶⁹ Aydın, 285; Gayretli, 268; Yurtseven, 241.

Üçüncüsü; kadının, boşandığı kocasıyla, başka biriyle evlenmedikçe tekrar evlenememesidir.²⁷⁰ Bu hüküm, eşlerin boşandıktan sonra tarafların yeniden evlenmesini güçleştirmektedir. Böylece taraflar için öngörülen boşanma hükümleri gerçekleşmiş ve boşanma gerçekleşmişse, boşanan eski eşler yeniden evlenemezler. Meğerki kadın, başka biriyle evlenmiş olsun. Yeniden evlenme yasağı, boşanma konusunda tereddüdü bulunan eşlerin ani karar vermesini engellemektedir.

Dördüncüsü ise boşanma yetkisinin sınırlandırılarak sadece erkeğe verilmesidir. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesinin 102. maddesinde “*Talakın ehli mükellef olan zevcedir*” ifadesiyle hüküm altına alınmıştır. Böylece erkek tek taraflı boşanma beyanı ile boşanma yetkisini kullanır. Bunun nedeni, boşanmadan sonra mehri muaccel denilen boşanma tazminatı mahiyetindeki ödemenin sadece erkek tarafından kadına ödenmesi olarak kabul edilmiştir.²⁷¹ Boşanma yetkisi erkeğe verilmiş olsa bile aile hukukundaki düzeni sağlayabilmek amacıyla Hukuk-ı Aile Kararnamesi m. 110 uyarınca, kocaya, boşanmayı hâkime bildirme yükümlülüğü yüklenmiştir.²⁷² Bildirimi yapmayan kocaya hapis cezası öngörülmüştür. Osmanlı mahkeme kayıtları incelendiğinde, boşanan tarafların mahkemeye başvurma sebeplerinden biri de nikah akdi sırasında kadı tarafından kayıt altına alınan mehrin boşanmadan sonra ödenip ödenmemesi hakkındadır. Buna göre boşanmadan sonra mehri ödenmeyen kadının mehir borcunun ifa edilmesini talep ettiği, erkeğin ise mehri ödediğini bildirmek amacıyla mahkemeye müracaat ettiği görülmektedir.²⁷³ Öte yandan boşanma süresi içinde kadının barınma ihtiyacından ve geçimi için gerekli ihtiyaçlarının giderilmesinden erkek sorumlu tutulmuştur. Buna göre evlilik sona erene ve boşanma tam anlamıyla gerçekleşene kadar, söz konusu ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla kadına iddet nafakası ödenmesi zorunludur.

İslam hukukunda kadının da boşanma hakkı vardır.²⁷⁴ Boşanmayı isteyen kadının haklı sebepleri varsa, adli merciiilere müracaat ederek boşanma hakkını kullanabilir.²⁷⁵ 1917

²⁷⁰ Bakara Suresi, 230. Ayet; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/237/230-ayet-tefsiri> (E.T.:12.07.2023)

²⁷¹ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 13; Aydın, 286.

²⁷² Yurtseven, 239.

²⁷³ Akkoyun, 15.

²⁷⁴ Ali Yüksek, “İslam Aile Hukukunda Boşanma Yetkisi ve Kadının Boşanması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7, S.32 (2014): 343.

²⁷⁵ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 13; Yurtseven, 238; Yüksek, 348.

tarıhli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin 119 ve 124. maddeleri arasında kadının boşanma hakkı ‐tefrık‐ hükümleri altında düzenlenmiştir. Buna göre bu hükümlerde sayılan cinsel iktidarsızlık, hastalık, fizyolojik kusur, gaiplik,²⁷⁶ geçimsizlik gibi haller kadının dayanacağı boşanma sebepleri olarak kabul edilmiş ve kadının boşanma hakkı hüküm altına alınmiştir.²⁷⁷ Dolayısıyla boşanma istemiyle mahkemeye gelen kadının boşanma sebebi hâkim tarafından haklı bulunursa, mahkeme kararıyla boşanma gerçekleşmektedir. Öte yandan boşanmak isteyen kadının erkeğe ödemesi gereken herhangi bir mali yükümlülüğü bulunmamaktadır.

İslam hukukunda diğer bir boşanma yolu ise ‐muhalaa‐dır. Kadının boşanma sebebi, tefrik yoluyla boşanmada kabul edilen haklı sebeplerden biri değilse, o halde kadın nikahına karşı birtakım mali haklarından feragat ederek muhalaa yoluyla boşanabilir.²⁷⁸ Eşler, muhalaa ile boşanmada, evlilik birliğini anlaşarak sona erdirmektedir.²⁷⁹

Osmanlı hukukunda, Avrupa'daki uygulamadan farklı olarak eşlere boşanma hakkı tanındığı ve bunlara ilişkin düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada gerek erkek gerek kadın, evliliği devam ettirmek zorunda kalmaksızın boşanabilir. Diğer taraftan İslam dinindeki ilahi ikazlar ve boşanmayı güçleştiren bazı hükümler, boşanma konusunda ani karar almayı engellemiş ve evlilik birliğinin devam etmesini hedeflemiştir. Bu sebeplerle Osmanlı döneminde eşlerin boşanması, çok sık rastlanan bir durum değildir. Öte yandan, kadıların, boşanmanın sonuçlarından olan nafakaya, çocukların velayetine, mehrin ifasına, şahsi malların teslimine ilişkin karar verme ve tedbir alma yetkisinin olduğu kadı sicillerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, boşanmadan sonra nafakasını ödemeyen kocaya karşı kadınların mahkemeye müracaat ettiği, şikayetçi olduğu görülmektedir.²⁸⁰

²⁷⁶ Osmanlı'da Aile Kararnamesi  ncesi Hanefi mezhebinde gaiplik, boşanma sebepleri arasında yer almadığından boşanma sebebi olarak kabul edilmemiştir. Ancak 19. yy. sonlarında Osmanlı Devleti Balkan Savaşları olmak üzere birçok savaşa girmiş, bu savaşlar neticesinde geriye kocalarından haber alamayan çok sayıda kadın kalmıştır. Bu tür mağduriyetleri önleyebilmek amacıyla Hukuk-ı Aile Kararnamesinde Hanefi mezhebi görüşü terk edilerek gaiplik boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Aydın, 289; Yurtseven, 245 vd.; Köksal, 327.

²⁷⁷ Konan, 344 vd.; Yurtseven, 242.

²⁷⁸ Akkoyun, 15; Aydın, 286; Yüksek, 347.

²⁷⁹ Aydın, 286; Yavuz ve Baydar, 1068.

²⁸⁰ Akkoyun, 16.

2.3.3.3. Osmanlı Döneminde Nafaka Hukuku

Osmanlı hukukunun temelini oluşturan İslam hukuku, nafaka kavramı ve yükümlülüğünü aile hukukuyla sınırlandırmamıştır.²⁸¹ Hayvanların ve cansız varlıkların geçim ve giderleri de nafaka hukuku kapsamında yer almaktadır. Bu bakımdan İslam hukukunda nafakanın kaynağı; evlilik ilişkisi, hısımlık ilişkisi veya mülkiyet ilişkisi olabilir.²⁸² Evlilik ve hısımlık ilişkilerinden kaynaklı nafakalar, aile hukukundan doğan nafakalar kapsamında yer alır. Mülkiyet ilişkisinden kaynaklı nafakalar ise kölelerin, hayvanların ve cansız varlıkların nafakası olarak üç alt başlık altında incelenir.

Aile hukukundan kaynaklı nafakalarda, öncelik sırasına göre nafaka ödemesi gerekmektedir. Eğer ailede birden fazla muhtaç durumda bulunan kişi varsa, nafaka yükümlüsünün maddi imkânı elverirse, hepsine yardım eder. Ancak ekonomik gücü sadece belli kişilerin ihtiyaçlarını giderecek durumdaysa İslam hukukuna göre bu muhtaçlardan kendisine en yakın olandan başlayarak nafaka ödeme yükümlülüğü vardır. Buna ilişkin;²⁸³ kişinin nafaka ödemeye önce kendi ihtiyaçlarını karşılayarak başlayacağı, ardından çocukları ve karısı geldiği, ekonomik gücü el veriyorsa akrabalarına nafaka ödemekle yükümlü olduğu açıklanmıştır.²⁸⁴ Bu bakımdan nafaka ödeme yönünden bir tertip vardır. Evlilikten kaynaklı, erkeğin kadına ödediği nafakalar: zevciyat nafakası ve iddet nafakasıdır.²⁸⁵

İslam aile hukukunda, nikah akdinin kurulmasının ardından, evlilik birliği ve beraberinde nafaka yükümlülüğü başlamaktadır.²⁸⁶ Evlilik birliği içinde ödenen nafakaya “zevciyat nafakası” denir. Zevciyat nafakasına “evlilik nafakası” da

²⁸¹ Akkaya, 297; İbrahim Hayrullah Erdem, “İslam Hukukunda Nafaka” (Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2019), 31; Bakırcan, 11. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, bkz.; <https://islamansiklopedisi.org.tr/nafaka> (E.T.:12.07.2023)

²⁸² Erdem, 30; M. Zeki Uyanık, “İslam Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 47 (2019): 60; Lütfiye Akgül, “İslam Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”, *EKEV Akademi Dergisi*, S. 62 (2015): 23.

²⁸³ Hazreti Peygamber aleyhisselamın nafakadaki sıralamaya ilişkin hadisi için bkz: Müslim, “Zekat”, içinde *Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî el-Câmi'u's-sahîh*, C. 4 (Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), Hd.N. 997.

²⁸⁴ Sezai Bekdemir, *Nafaka İlmihali*, 1. Baskı (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019), 34-35.

²⁸⁵ Akkaya, 298.

²⁸⁶ Akgül, 23; Erdem, 31; Uyanık, 67.

denmektedir.²⁸⁷ 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin 69. maddesinde zevciyat nafakasının sahih bir nikah ile başlayacağı düzenlenmiştir. Aile Kararnamesinin m. 92 vd. zevciyat nafakasının detaylarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu bakımdan zevciyat nafakası, evliliğin başından sonuna kadar her döneminde, erkeğe yüklenen tek taraflı bir nafaka yükümlülüğüdür. Erkek, evlilik birliğinin kurulmasıyla birlikte kadının yiyecek, içecek, giyecek, ev eşyası, kişisel bakım ve temizlik eşyalarını sağlama, mesken temin etme, lüzum halinde temizlik için yardımcı temin etme, tedavi masraflarını sağlama gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır.²⁸⁸ Nafakayla alakalı eşler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda mahkemeye müracaat etme hakkı tanınmıştır.²⁸⁹ Buna göre erkek, kadına zevciyat nafakası vermekten kaçınıyorsa, kadının mahkemeye başvurması neticesinde, hakim erkeğin malından zorla alarak kadına verilmesine veya erkeğin hapsedilmesine karar verebilir.²⁹⁰ Öte yandan nafakasının yetmemesi sebebiyle nafaka artırılması talebinde bulunan kadının nafakası, hakim tarafından kadının ihtiyacına göre arttırılır.²⁹¹

Evlilik birliği içinde kadının maddi durumunun erkeğe nispetle daha iyi olması, erkeğin yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.²⁹² Çünkü erkeğin fakir olması, hasta olması, sakat olması, gaip olması ve borçlu olması gibi durumlar erkeğin nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.²⁹³ Evlilik içinde karı veya koca olmak, nafaka alacaklısı veya borçlusı olmak için yeterli bir sebep kabul edilmiştir.²⁹⁴ Böylece evlilik birliği içinde nafaka yükümlüsünün erkek olduğu sabit olmakla birlikte, nafaka miktarının her yükümlünün kendi mali gücüne göre değişkenlik göstereceği kabul edilmektedir. Nitekim Kuranı Kerim'de²⁹⁵ nafakanın mal varlığı nispetinde verileceği hüküm altına alınmıştır.²⁹⁶ Evlilik birliğinde nafaka borçlusı olan erkek, boşanma

²⁸⁷ Akgül, 23; Erdem, 31; Uyanık, , 60; Ayrıca Bekdemir, 67 'de "*Hanımın Nafakası*" başlığı altında incelemiştir.

²⁸⁸ Akgül, 3032; Erdem, 38; Uyanık, 63; Bekdemir, 76; Aydın, 280.

²⁸⁹ Aydın, 281; Akgül, 28; Bekdemir, 79; Yurtseven, 237-38.

²⁹⁰ Aydın, 281; Akgül, 28; Bakırcan, 15;

²⁹¹ Erdem, 70.

²⁹² Akkaya, 297; Bekdemir, 85; Erdem, 32.

²⁹³ Akgül, 26; Bakırcan, 12.

²⁹⁴ Akgül, 26; Bekdemir, 69; Erdem, 31.

²⁹⁵ Talak Suresi, 7. Ayet: "*Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse, Allah'ın kendisine verdiğiinden versin.*" " ayetin tamamı için bkz: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Tal%C3%A2k-suresi/5218/1-7-ayet-tefsiri> (E.T.:12.07.2023)

²⁹⁶ Akgül, 25; Erdem, 33; Bakırcan, "İslam-Osmanlı Hukukunda Nafaka: İstanbul Bab Mahkemesi Örneği" 13.

sonrasında da nafakayla yükümlü kılınmıştır. Boşanmadan sonra erkek, kadına belli koşullar altında sınırlı süreyle nafaka ödemek zorundadır.

Osmanlı döneminde uygulanan evlilikten kaynaklı diğer bir nafaka türü ise iddet nafakasıdır. İddet; boşanma veya ölüm gibi evliliği sona erdiren sebeplerden birinin ortaya çıkmasından sonra kadının yeniden evlenmek için beklemesi gereken süredir.²⁹⁷ Bu süre zarfında hem kadının hamile olup olmadığı anlaşılır hem de boşanmak isteyen kocaya boşanma isteğinde emin olup olmadığı konusunda yeniden düşünme imkânı tanınır.²⁹⁸ İddet nafakası ise, boşanmanın başladığı andan tamamlanması anına kadar geçen “iddet müddeti” denilen süreçte, kadına verilen nafakadır. Boşanma sürecine giren her kadının boşandığı kocasından iddet nafakasını alma hakkı vardır. Burada iddet nafakasını yükümlülüğü için tarafların kusuruna bakılmaz. Boşanma sürecine girilmesiyle erkek, kendiliğinden, nafakayla yükümlü kılınır.

İddet, kadının yeniden evlenmek için beklemesini gerektiren ve evliliğin tam anlamıyla sona ermesine kadar eşlere tanınan bir geçiş aşamasıdır. Bu sebeple iddet süresi boyunca kadınla erkek arasındaki evlilik bağı tam anlamıyla sona ermez, taraflar birbirlerine karşı hala eş hükmünde kabul edilir.²⁹⁹ Nafaka yükümlülüğü de nikah akdinin bir sonucu olduğundan, nikahın sona ereceği ana kadar devam edecektir. Dolayısıyla nafaka yükümlüsü olan erkek, iddet süresi boyunca kadına iddet nafakasını ödeyecektir. Tarafların iddet süresi içinde diğer bir yükümlülüğü ise başka biriyle evlenmelerinin mümkün olmamasıdır. Erkek yönünden İslam hukukundaki çok eşlilikle ilgili hükümler saklıdır.

İddet müddeti, evliliğin sona erme şekline ve kadının gebelik durumuna göre farklı sürelerde düzenlenmiştir. Evlilik, kocanın ölümüyle sona eriyorsa iddet müddet 4 ay 10 gün olarak belirlenmiştir.³⁰⁰ Kadının hamile olması halinde iddet müddeti doğuma kadar uzar.³⁰¹ Evliliğin ölümle sona ermesi halinde ise, iddet müddeti zarfında kadının nafaka hakkı yoktur. Buna karşı, evliliğin boşanmayla sona ermesi durumunda, iddet

²⁹⁷ Akkaya, 298; Aydın, 281.; Ayrıca TMK’de “Evlenme Engelleri” başlığı altında düzenlenen m. 132’deki “Kadın İçin Bekleme Süresi” başlığı altında kadının yeniden evlenme için 300 gün belirlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Hatemi, *Aile Hukuku*, 59.

²⁹⁸ Aydın, 281.

²⁹⁹ Bekdemir, 88.

³⁰⁰ Erdem, 79; Uyanık, 70.

³⁰¹ Erdem, 79.

süresini, kadınların adet ve adetten sonraki temizlik süreleri belirleyici olmaktadır. B husus Kur'anı Kerim'de “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler...”³⁰² ayetiyle açıkça hüküm altına alınmıştır. Nitekim 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi m. 139 uyarınca iddet müddeti için düzenlenen “üç hayz-ı kamil” ifadesiyle, üç adet döneminin ölçü alınacağı hüküm altına alınmıştır.³⁰³ Buna göre erkeğin iddet nafakası borcu, kadının üçüncü adet döneminin bitmesiyle sona ermektedir. Kadının hamile olması durumunda iddet nafakasını ödeme süresi uzayabilir. Buna göre kadının hamilelik süresi iddet müddetinden fazlaysa hamilelik sona erene kadar nafaka borcu devam eder.³⁰⁴ Öte yandan boşanmadan önce veya sonra olduğu fark etmeksizin, çocuğun nafakasından her halde babası sorumludur.³⁰⁵

İddet nafakası, boşanma aşamasında kadının beklediği iddet müddeti süresince geçimini sağlaması için verilen nafakadır. İddet süresi boyunca kadının gıda, giyim, mesken gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, kadının mali bir hakkıdır.³⁰⁶ Nafaka borçlusu erkek, kadının bu temel ihtiyaçlarını boşanma tam anlamıyla gerçekleşene kadar -yaklaşık üç ay boyunca- iddet nafakası ödeyerek karşılamak zorundadır. Osmanlı'da, İstanbul Bab Mahkemesi'nin 1834 tarihli³⁰⁷ mahkeme kaydında; davacının kocasından ayrıldıktan sonra 571 kuruş olan mehri müeccelini³⁰⁸ almasına rağmen iddet nafakası vermeyen eski kocasına karşı mahkemeye gittiği, eski kocasından iddet nafakası talep ettiği, mahkeme huzurunda kadının meskende oturmakla beraber 60 kuruş iddet nafakası almayı kabul ettiği, böylece davanın sonuçlandırıldığı görülmektedir.³⁰⁹

³⁰² Bakara Suresi, 228. ayetin tamamı için bkz: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/235/228-ayet-tefsiri> (E.T.: 12.07.2023)

³⁰³ TDV İslam Ansiklopedisi bkz: <https://islamansiklopedisi.org.tr/iddet> (E.T.: 12.07.2023)

³⁰⁴ Talak Suresi, 4. Ayet; Bakırcan, 17; Bekdemir, 88; Uyanık, 71.

³⁰⁵ Akkaya, 298.

³⁰⁶ Uyanık, 75.

³⁰⁷ İstanbul Bab Mahkemesi, No:387, v.69a.(29 Şevval 1249 tarihli kayıt)

³⁰⁸ Mehir, erkeğin evleneceği kadına para veya mal olarak verdiği nikah hediyesidir. Kadın evlenmeyle mehre hak kazanır. Böylece mehir nikahın şartı değil, sonucudur. Mehir, ödenme zamanına göre ikiye ayrılır. Nikâh akdi sırasında peşin ödenen mehir, mehri muaccel; ödemesi nikahtan sonraya kalan mehre, mehri müeccel denir. Mehri müeccel, nikahtan sonra en geç boşanma anına kadar verilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle mehri müeccel, boşanmayla muaccel hale gelir. Dolayısıyla mehri müeccel, boşanmayla sonuç doğurur ve boşanan erkek, boşadığı kadına nikah akdi sırasında anlaşılan mehir borcunu ödemek zorundadır. Daha fazla bilgi için bkz.; Aydın, 279-80 ve <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehir> (E.T.: 12.07.2023)

³⁰⁹ Bakırcan, 49-50.

İslam hukukunda boşanma gereği erkeğe yüklenen iddet nafakasının miktarı, erkeğin mali gücü ile kadının ihtiyaçları arasında denge kurularak belirlenir. Bu noktada Osmanlı'daki kadı sicillerine bakıldığında, ödenen iddet nafakası miktarlarındaki artışlar dikkat çekmektedir.³¹⁰ Bu sicillere göre iddet nafakası zamanla artış göstermiştir. İddet nafakası, 1514 yılında günlük 1 akçeyken 1580 yılında günlük 8 akçe ve 1606 yılında günlük 21 akçe olmuştur.³¹¹ Böylece nafaka miktarının ekonomik şartlara ve piyasa koşullarına göre artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı'da tutulan kadı sicillerinde, kocası kaybolan kadınlara bağlanan nafakalara rastlanmaktadır. Buna göre kayıtlarda, kendisine nafaka bırakmadan kocası kaybolan veya haber alınamayan kadınlar lehine nafakaya hükmedilmiştir.³¹² Osmanlı'da hükmedilen bu nafakayla zor durumda kalması muhtemel kadınların ekonomik yönden korunması amaçlanmıştır.

2.3.3.4. Cumhuriyet'ten Sonra Nafaka Hukuku

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, 17.02.1926 tarihinde İsviçre Medeni Kanunu'ndan örnek alınan 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi, TBMM tarafından kabul edilerek aynı yıl yürürlüğe girmiştir.³¹³ Osmanlı döneminde boşanma hukukuna ilişkin düzenleme ve uygulamalar bulunmasına karşılı, "ayrılık" kurumu ilk kez TKM'de yer almıştır. Bu noktada boşanma hükmünün kesinleşmesiyle evlilik birliği sona ermektedir. Buna karşılı, ayrılık kararı, evlilik birliğine hukuken son vermeyip eşlerin bir süreliğine ayrı yaşamasına imkân tanımaktadır.³¹⁴ Bu bakımdan boşanma hükmü, bozucu yenilik doğuran bir hükümken; ayrılık kararı, değiştirici yenilik doğuran bir nitelik taşımaktadır.³¹⁵ TKM'de boşanma sebepleri tek tek sayılmış, eşlerin boşanma hakkı devam etmiştir. Bununla beraber, boşanma hakkına sahip taraflar ancak mahkemeye müracaat ederek bu hakkını kullanabilmektedir. Kanunda yer alan boşanma sebeplerinden birine dayanılmaksızın eşlerin boşanması mümkün değildir.³¹⁶

³¹⁰ Akkaya, 301.

³¹¹ Akkaya, 302. Detaylı bilgi için söz konusu siciller: Üsküdar Şer'iyye Sicilleri, 1. 5b/2; Eyüp Şer'iyye Sicilleri, 90.87b/3; Galata Şer'iyye Sicilleri, 32.3b/1.

³¹² Akkaya, 315.

³¹³ ; Esirgen, 464.

³¹⁴ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 209.

³¹⁵ Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, 170.

³¹⁶ Tekinay, 170.

Yine, boşanma sonrası eşlere yüklenecek mali yükümlülükler de kanunda yer almıştır. Bunlar: maddi tazminat, manevi tazminat ve yoksulluk nafakasıdır.

743 Sayılı TKM’de, kural olarak evlilik birliği ile eşlere yüklenen bakım ve nafaka yükümlülüğü boşanmayla sona ermektedir. Ancak TKM’nin 144. maddesinde, boşanmada kusursuz olan eşin korunması için, karşı tarafa 1 yıllık nafaka yükümlülüğü getirilmiştir.³¹⁷ Bu bakımdan Osmanlı Devleti’nde uygulanan nafaka, ilk defa yasal güvence altına alınmıştır.³¹⁸

Osmanlı hukukunda boşanmadan sonra ödenecek iddet nafakasında koca, tek taraflı ödeme yükümlüsü; kadın ise nafaka alacaklısıdır. TKM’de ise eşlerden her ikisinin de yükümlü olabileceği düzenlenmiştir. Eşlerin eşit şekilde nafakada hak sahibi ve nafaka yükümlüsü olması, kanunda düzenlenen birtakım koşullara bağlanmıştır. Bunlardan ilki; “*kabahatsiz*” ifadesidir. Buna göre, nafaka talep eden tarafın tam kusursuz olması gerekmektedir. Yine TKM’ye göre yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için talep edenin “*büyük bir yoksulluğa düşme*” şartı bulunmaktadır.³¹⁹ İslam hukukunda ise boşanmadan kaynaklı iddet nafakasına, kusur ve yoksulluk unsurları dikkate alınmaksızın hükmedilir. Diğer bir deyişle tarafların boşanma sürecine girmesi, iddet nafakasının kazanılması için yeterli bir sebeptir. Öte yandan Osmanlı’da boşanma sonrası ödenen nafaka, yaklaşık üç ay süren iddet müddetiyle sınırlıdır. TKM’deki yoksulluk nafakası düzenlemesinde ise bu süre 1 yıla çıkarılmıştır. Böylece Osmanlı hukukunda boşanma sebebiyle ödenecek iddet nafakası; yükümlü kılınan taraf, yükümlü tutulan süre ve nafaka için gereken şartlar yönünden TKM’de düzenlenen yoksulluk nafakasından oldukça farklıdır.³²⁰

³¹⁷ Tekinay, 246.

³¹⁸ Demir, “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar”, 239.

³¹⁹ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 252; Tekinay, 247; Bulut, 8.

³²⁰ Uyanık, 81-82.

BÖLÜM III

YOKSULLUK NAFAKASININ ŞARTLARI VE HÜKÜMLERİ

3.1. Yoksulluk Nafakasının Şartları

Türk Medeni Kanununun ikinci kitabı olan “Aile Hukuku”nun birinci kısmının ikinci bölümünde, “Boşanma Hükümleri” düzenlenmiştir. Bu bakımdan boşanmanın sonuçları; eşlerle ilgili sonuçları, çocuklarla ilgili sonuçları ve mali sonuçları olmak üzere üç başlıkla altında incelenebilir.³²¹ Yoksulluk nafakası, boşanmanın mali sonuçları altında yer almaktadır. YGK 1990 tarihli bir kararında³²² yoksulluk nafaka talebinin boşanma davasının sonucuyla *kesin bir bağlılık* içinde olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının doğumu, ancak boşanma kararıyla mümkündür.

Boşanma kararı sonucunda kural olarak eşlerin hak ve yükümlülükleri karşılıklı olarak sona erer. Ancak bu durumun bazı istisnaları vardır. Eşler arasındaki yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün boşanmadan sonra kısmen devam ettiği yoksulluk nafakası bu istisnalardan biridir.³²³ Bu bakımdan TMK m. 175’teki yoksulluk nafakası, boşanan eşlerden birinin boşanma sebebiyle maddi zorluk yaşaması durumunda ekonomik olarak koruyucu bir nafaka niteliği taşımaktadır. Ancak “*yoksulluk nafakası*” adıyla düzenlenmesi, söz konusu nafakanın hukuki niteliği ve amacı ile örtüşmemesi yüzünden eleştirilmektedir.³²⁴ Nitekim doktrinde de yoksulluk nafakasının kişiyi yoksulluktan kurtarmak amacıyla düzenlenmediği, boşanma sonrası

³²¹ Akıntürk ve Ateş, 287; Dural, Ögüz ve Gümüş, 136.

³²² YGK. 2-223/334 sayılı ve 30.05.1990 tarihli kararı, age., Yıldız, 63, dn.294 .

³²³ İnal, 475; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 62; Yüksel, 492; Demir, 224; Ormancı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler”,185.

³²⁴ Kalender, 18. Bkz: “Boşanma nafakası TMK’de “yoksulluk nafakası şeklinde ifade edilmiştir. Yoksulluk nafakası deyimi her ne kadar doktrin ve mahkeme kararlarında yerleşmiş bir kavram olsa da boşanma nafakasını gereği gibi ifade etmemektedir. Ayrıca TMK’de öngörülen “yoksulluk nafakası” kavramı, anılan nafakanın hukuki niteliği ve amacı ile örtüşmemektedir. Bu nedenle, işbu çalışmada yoksulluk nafakası deyimi yerine “boşanma nafakası” kavramı tercih edilmiştir. “

eşlerin birbirine destek olması niteliği taşıdığı, dolayısıyla yoksulluk nafakası tabirinin amacına uygun olmadığı ifade edilmiştir.³²⁵ Yine, “yoksulluk” kavramının, nafaka alacaklısının rencide olmasına sebep olacağı ifade edilmiştir.³²⁶

Kanun koyucu boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek eşe daha ağır kusurlu olmaması koşuluyla mali gücü de dikkate alınarak diğer eşten süresiz yoksulluk nafakası talep edebileceğini hüküm altına almıştır.³²⁷ Yoksulluk nafakası ceza niteliği taşımaz. Bu yönüyle yoksulluk nafakasının maddi tazminattan fazla olmayacağı ileri sürülmüştür.³²⁸ Yoksulluk nafakasının boşanmadan sonra eşlere yüklenen sosyal bir yükümlülük olduğu kabul edildiğinden nafaka yükümlüsünün kusuru aranmamaktadır. Nitekim TMK m. 175/2’ye göre evlilik birliğinin sonlanmasında kusuru bulunmayan tarafa, yoksulluk nafakası yüklenebilir.

Yoksulluk nafakası hakkında karar veren hâkime, TMK m. 4 hükmünden doğan geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır.³²⁹ Hakim boşanmaya sebep olan taraf kusurlarını, boşanma sonucu yoksulluğa düşen tarafı ve nafaka yükümlüsünün mali gücünü değerlendirerek yoksulluk nafakasına hükmeder. Bununla birlikte, yoksulluk nafakasının tarafların sosyal yaşantılarına uygun olmasını, acı ve sefaletle düşmeyi engelleyici nitelik taşımasını, ahlaki ve manevi değerlere yönelik inancı ve saygıyı korumasını sağlayacak şekilde takdir yetkisini kullanır ve yoksulluk nafakasına hükmeder.³³⁰

Yoksulluk nafakası boşanma kararı kesinleştikten sonra yükümlülük doğurur. Yoksulluk nafakası talep edilebilmesi için öncelikle geçerli bir evlilik olması gerekir. Yoklukla sakat olan evlilikler hukuken sonuç doğurmayacağı için yoksulluk nafakasına karar verilemez.³³¹ Buna karşı, evliliğin sona ermesi evliliğin butlanı davasıyla gerçekleşiyorsa TMK m. 158/2 gereği, boşanma hükümleri, evliliğin butlanı sonuçlarına da uygulanır.³³² Çünkü butlan kararı geçmişe etkili olmaz, kesinleşmeden

³²⁵ Yüksel, 491.

³²⁶ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 229; Şahin, 78.

³²⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 497.

³²⁸ Ruhi ve Ruhi, 43.

³²⁹ Kulaklı, 243.

³³⁰ Gençan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1293.

³³¹ Bulut, 79; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 64; Kalender, 167.

³³² Çeliktaş, 666; Öcal, 34; Ruhi ve Ruhi, 43-44; Kulaklı, 245; Şahin, 81; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 63-64.

sonra ileriye dönük evliliği hükümsüz kılmaktadır. Böylece butlan kararıyla batıl olan evlilik, hükümsüz olma anına kadar, geçerli bir evliliğin tüm sonuçlarını doğurur.³³³ Dolayısıyla evliliğin butlanıyla sona eren bir evlilik varsa, yoksul duruma düşen taraf lehine yoksulluk nafakası verilmesinde bir sakınca yoktur.

TMK m.175'te düzenlenen yoksulluk nafakasının şartları şöyledir:

3.1.1. Yoksulluk Nafakasının Talep Edilmesi

Yoksulluk nafakası için taraflardan birinin talepte bulunması gerekir. Buna göre hâkimin yoksulluk nafakasına karar verebilmesi için taraflardan yoksulluğa düşen eş talepte bulunmalıdır.³³⁴ Talep edilmemesi halinde hâkimin kendiliğinden yoksulluk nafakasına karar vermesi mümkün değildir. Halbuki boşanma davası açılmasıyla başlayıp boşanma kararının kesinleşmesi anına kadar geçen süre içinde talep aranmaksızın hâkimin tedbir nafakasına karar verme yetkisi vardır.³³⁵ Ancak bu yetki, yoksulluk nafakası yönünden hâkime verilmemiştir. Bu durum, nafakanın kamu düzenine ilişkin olup resen karar verme özelliğinin bir istisnasıdır.

3.1.1.1. Talebin Şekli ve Sonuçları

Yoksulluk nafakası talebinde özel bir şekil şartı aranmaz. Boşanma davası devam ederken taraflardan birinin yazılı veya sözlü olarak yoksulluk nafakası talep etmesi mümkündür.³³⁶ Taraflar dava ve cevap dilekçesinde yazılı beyanda bulunmak suretiyle

³³³ Dural, Ögüz ve Gümüş, 96; Kalender, 171.

³³⁴ Akıntürk ve Ateş, 302; Dural, Ögüz, ve Gümüş, 148; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1264; Kalender, 251; Kahraman, 349; Kocabaş, 373; Öcal, 37; Arbek, 140; Ruhi ve Ruhi, 50; Şahin, 89; Yıldız, 67; Yüksel, 493; Hayrunnisa Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, içinde *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, 1. bs (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 27; Ebru Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası Talebinde Etkili Olan Unsurları Değerlendirme”, *İstanbul Barosu Dergisi* 92, S.5 (2018): 16 (Bundan böyle “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası” şeklinde anılacaktır); Y. 2.HD., 8358/9790, E. ve K. sayılı, 24.9.1998 tarihli karar (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³³⁵ Şahin, 244.

³³⁶ Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, içinde *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, 27; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 65; Yıldız, 68.; YHGK., 2-649/683 E. ve K. sayılı, 22.12.2010, tarihli kararda “Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için tarafın istekte bulunması gereklidir ancak bu isteğin mutlaka dava dilekçesinde bulunması gerekmez yargılama aşamasında da yoksulluk nafakası isteği dile getirilebilir. Öte yandan yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için boşanmaya karar verilmiş olması zorunludur.” Şeklinde ifade edilmiştir. <https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

yoksulluk nafakası talep edebilir. Yoksulluk nafakasının sözlü beyanla talebi ise duruşma zaptına geçirilmek ve talep eden tarafından imzalanmak suretiyle hukuki sonuç doğurur.³³⁷ Dolayısıyla yoksulluk nafakası talebi, dava dilekçesinde yer almadığı veya yazılı talep edilmediği için göz ardı edilemez.³³⁸

Yoksulluk nafakası talep edilebilmesi için evlilik birliğinin sona ermesi ve yoksulluğa düşülmesi gerekir. Dolayısıyla burada TMK kapsamında bir evlilik olması ve evliliğin sona ermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Evlilik dışı birlikteliği olan veya resmi nikah olmaksızın sadece imam nikahlı olarak yaşayan taraflar arasında TMK'ye uygun bir evlilik olmadığından, yoksulluk nafakası talep edilmesi mümkün olmayacaktır.³³⁹

Yoksulluk nafakası talebi bulunması halinde, hakim kararında talebin kabulüne veya reddine yer verir. Tarafın yoksulluk nafakası talebini açıkça belirtmediği, sadece nafakaya ihtiyacı olduğunu ifade etmesi halinde, hakim bu talebin yoksulluk nafakası olduğunu kabul eder. Zira taraflar olayları anlatırken hakim hukuki nitelendirmeyi yapacaktır.³⁴⁰ Mesela, “*ömür boyu nafaka*” yahut “*sürekli nafaka*” tabirleri kullanan tarafın, hakim tarafından yoksulluk nafakası istediğine kanaat edilmelidir.³⁴¹ Yargıtay kararlarında,³⁴² nafaka türünde bir belirsizlik varsa hakim durumu açıklaması ve aydınlatması gerektiği kabul edilmiştir.³⁴³ Boşanma davası sırasında tarafın açık bir

³³⁷ Yıldırım, “Yoksulluk Nafkasında Süre Sorunu”, 65; Yıldız, 68.; YHGK, 2-280/2003 E. ve 274/2003 K. sayılı, 9.04.2003 tarihli kararında “...Bu konuda hüküm tesisi için öncelikle istek olması gerekmektedir. Talep yazılı şekilde ve hatta sözlü olarak yapılabilir. Ancak hukuki sonuç doğurabilmesi için sözlü isteklerin mahkeme tutanağına geçirilmesi zorunludur.” şeklinde ifade edilmiştir., agm., Tosun, s. 59.

³³⁸ Öcal, 39.,YHGK'nın 2-231/1370 E. ve K. sayılı, 18.09.2013 tarihli kararında “... yoksulluk nafakası isteyebilmesi için öncelikle bu konuda bir talebin bulunması gerekir. Talep yazılı şekilde ve hatta sözlü olarak da yapılabilir. Ancak hukuki sonuç doğurabilmesi için sözlü isteklerin mahkeme tutanağına geçirilmesi zorunludur...Somut uyuşmazlıkta davalı kadın, 10.02.2010 tarihli oturumda “...boşanmak istiyorum, ayrıca davacıdan aylık 250 TL nafaka talep ediyorum...” şeklinde beyanda bulunmuş, 03.01.2012 tarihli temyiz dilekçesinde de bu talebinin yoksulluk nafkasına ilişkin olduğunu belirtmiştir. Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, bozma kararında açıklanan gerektirici nedenlere ve özellikle davacı vekilinin 03.01.2012 tarihli temyiz dilekçesinde taleplerinin yoksulluk nafkasına ilişkin olduğunu belirtmiş olmasına göre, Hukuk Genel Kurulu'na da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulması gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır...”. Şeklinde ifade edilmiştir. (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³³⁹ Kulaklı, 243.

³⁴⁰ Öcal, 39-40; Ruhi ve Ruhi, 50.

³⁴¹ Tosun, 59.

³⁴² Y. 2.HD., 5174/2241E. ve K. sayılı 25.02.2008 tarihli kararında, “... kadın cevap dilekçesinde 250 YTL nafaka talep etmiştir. Ancak nafaka talebi tedbir, yoksulluk ya da iştirak olarak açıklanmamıştır. (HUMK.md. 75) Davalıya talep ettiği nafakanın niteliği açıklanılmadan yazılı şekilde tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakası takdir edilmiş olması bozmayı gerektirmiş...” agm., Yıldız

³⁴³ Yıldız, 69.

nafaka talebine yer vermeksizin “*ev hanımıyım, yapabileceği bir mesleğim yok, hiçbir gelirim bulunmuyor, komşuların yardımıyla geçiniyorum, açım, muhtacım,*” gibi yoksulluğunu anlattığı ifadelerin, yoksulluk nafakasını ve tedbir nafakasını kapsadığı kabul edilir.³⁴⁴ Dolayısıyla taraflar doğrudan nafaka talebinde bulunmasa bile nafakayı çağrıştıran ifadeler kullanması halinde hakimin tarafa nafaka isteyip istemediğini doğrudan sorarak karar vermesi gerekmektedir.³⁴⁵

Yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat gibi boşanma davası sırasında talep edilebileceği gibi boşanma davasından sonra da istenebilir.³⁴⁶ Nitekim kanun koyucu hükümde “eş” yerine “taraf” kelimesini kullanmıştır.³⁴⁷ Bununla birlikte TMK m. 177’de yetkiyi düzenleyen hükümde sarıh bir şekilde boşanmadan sonra açılacak nafaka davasına yer vermektedir.

Yoksulluk nafakası talebi kabul edilmeyen taraf, kanun yoluna başvurmamışsa karar kesinleşir. Kesin karar, HMK m. 114/1-i gereği olumsuz dava şartıdır. Kesin karar, Türkiye’deki tüm mahkemeler için bağlayıcı nitelik taşır. Dolayısıyla hakkında kesin karar bulunan talep hakkında yeni bir dava açılmaz, kesin kararın sonuçlarını değiştirecek şekilde yeni bir karar verilemez. Bu sebeple yoksulluk nafakası davası reddedilen ve kararı kesinleşen taraf yeniden nafaka talebinde bulunamaz.³⁴⁸

Taraflarca boşanma davası içinde yoksulluk nafakası talep edilmiyorsa, hâkimin hükümde yoksulluk nafakasına ilişkin bir karar vermemesi gerekir.³⁴⁹ Ancak hâkim, hüküm verirken boşanma kararıyla birlikte “*yoksulluk nafakasının reddine*” de karar verirse; boşanma kararıyla birlikte yoksulluk nafakasının reddi kararı da kesinleşir.³⁵⁰ Bunun sonucunda verilen red kararı, sonradan açılması muhtemel yoksulluk nafakası davası için kesin hüküm niteliği oluşturur. Bu durumda yoksulluk nafakası sahibi, hak

³⁴⁴ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1262.

³⁴⁵ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1262; Ruhi ve Ruhi, 50.

³⁴⁶ Mehmet Erdem ve Aslı Başak Makaracı, *Aile Hukuku*, 1. Baskı (Ankara: Seçkin Hukuk, 2022), 188; Ruhi ve Ruhi, *Nafaka Hukuku*, 47.

³⁴⁷ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 65.

³⁴⁸ Yıldız, 67-68.

³⁴⁹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1264; Öztan, *Aile Hukuku*, 497-98; Yıldız, 67.

³⁵⁰ Yıldız, 67.

kaybına uğrayacaktır. Yargıtay kararlarında, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen bu tür kararların hak kaybını önlemek amacıyla bozulduğu, ifade edilmiştir.³⁵¹

Eşitlik kuralı uyarınca yoksulluk nafakasını hem kadın hem de erkek aynı şartlarla talep etme hakkına sahiptir.³⁵² Çünkü evlilik birliği içindeki her bir eş için aynı yoğunlukta olan dayanışma yükümlülüğü, boşanmadan sonra da taraflar için eşit bir yükümlülük olarak devam eder.³⁵³ 743 sayılı Medeni Kanunumuzda erkeğin boşanmadan sonra yoksulluk nafakası talebi, kadının refah haline bağlanmıştır. Bu durum kadın ve erkek eşitliği tartışmalarına sebep olmuştur. Refah hali tanımı, eski Medeni Kanun maddesinde yer almadığından Yargıtay kararları ile yapılmıştır. Yargıtay kararlarında,³⁵⁴ *geliri çevresine göre lüks sayılabilecek şeyleri sağlamaya elverişli bulunan ve ihtiyaçları dışında her şeyi elde edebilecek bir bolluk ve zenginlik içinde olan kimse, refah halinde sayılır*, şeklinde yer almaktadır. Yeni Medeni Kanunumuz, refah hali şartını kaldırarak kadın ve erkek için yoksulluk nafakası talebini eşit şartlara bağlamıştır.³⁵⁵ Ancak uygulamada çok istisnai haller haricinde yoksulluk nafakası genellikle kadın lehine hükmedilmektedir.³⁵⁶

Yoksulluk nafakası talep edilmeyen boşanma davası sonucunda, boşanma kararı verilmişse, kararın kesinleşmesinden itibaren söz konusu dava içinde yoksulluk nafakası talep edilemez. Talep edilse dahi bu konuda karar verilmesine yer olmadığına

³⁵¹ Y.2.HD., 2010/12763 E. ve 2011/14042 K. sayılı, 26.09.2011 tarihli kararda;” *Davacı yoksulluk nafakası talep etmemiştir. Talep olmadığı halde yoksulluk nafakasının reddine karar verilmiş olması; davacının bu konuda daha sonra açabileceği dava bakımından kesin hüküm oluşturacağından; usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir.*” Şeklinde belirtilmiştir. Aynı şekilde bkz., Y.2.HD., 2012/2208 E., 2012/21949 K. sayılı ve 20.09.2012 tarihli karar. (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁵² Akıntürk ve Ateş, 304; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Ruhi ve Ruhi, 44; Yüksel, 494; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 66; Ali İhsan Özüğür, *Nafaka Hukuku*, 4. Baskı (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2007), 297.

³⁵³ Kocabaş, 361.

³⁵⁴ Y. 2.HD., 1921/1961 E. ve K. sayılı, 23.3.1974 tarihli karar; Y.2.HD. 2746/2958 E. ve K. sayılı, 7.4.1980 tarihli karar; Y. 2.HD., 4080/4114 E. ve K. sayılı, 26.5.1981 tarihli karar; Y. 2.HD., 9089/8985 E. ve K. sayılı, 5.11.1985 tarihli karar için bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁵⁵ Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 16; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1319-1320; İnal, 475; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 66; Yüksel, 494. Ancak HATEMİ, erkeğin talebinin kadının refah haline bağlı olmasının kaldırılmasını, kadının aleyhine olması sebebiyle eleştirir. Bu konuda “*Türk Medeni Kanunun’da, kadın aleyhine olarak cins ayrımcılığının kaldırma girişiminin yine “hayranlık” verici bir örneği olarak “hali refah” kaydı da kaldırıldı ve kadın eş, erkek eşe mali yükümlerinde eşit kılındı. De lege ferenda, kadından hiç nafaka istenememesi gerektiği, kadının ancak ahlaki vazife olarak ve kendi rızası ile bu ödemeleri yapabileceği görüşünü savunduğum için, bu kuralı da eleştiriyorum.*” Diyerek ifade etmiştir, age., Hatemi, *Aile Hukuku*, 137.

³⁵⁶ Baş ve Özcan, 349; İnal, 475.

karar verilecektir. Böylece taraf, artık sadece usulüne uygun bağımsız bir dava açarak nafaka isteminde bulunabilir.³⁵⁷

3.1.1.2. Talepte Miktarın Belirtilmesi

Yoksulluk nafakası talep eden taraf, istediği nafaka miktarına açıkça yer vermelidir. Taraf, miktara yer vermeksizin yoksulluk nafakası talebinde bulunuyorsa, hakim yoksulluk nafakası miktarını açıklamalı ve buna göre karar vermelidir.³⁵⁸ Buna karşı öğretideki bazı yazarlar miktarı belli olmayan yoksulluk nafakası talepleri hakkında yoksulluk nafakasına karar verilemeyeceğini kabul eder.³⁵⁹ Ancak Yargıtay, öğretinin bu görüşünü kabul etmez; talep eden tarafa sorularak yoksulluk nafakası miktarının mahkemece açıklanması gerektiğini kabul eder.³⁶⁰ Hakim, HMK m. 27 taleple bağlılık ilkesi gereği kendiliğinden nafaka miktarını tayin edemeyeceği gibi talep edilen nafaka miktarı üzerinde de yoksulluk nafakasına hükmedemez.³⁶¹ Yoksulluk nafakasında talebin aranmadığı tek durum, karşı tarafın eşine nafaka ödemek istediğine dair beyanda bulunmasıdır.³⁶² Buna göre, mahkeme huzurunda boşandığı eşi lehine yoksulluk nafakası ödemek istediğini beyan eden kişinin yoksulluk nafakası ödemesine karar verilir.

³⁵⁷ Ruhi ve Ruhi, 50; Özuğur, 296.; Y. 2.HD. 1421/2560 E. ve K. sayılı, 4.3.1998 tarihli kararında; “Medeni Kanun’un 143 ve 144. maddesi uyarınca vaki istekler boşanma davasının yerel mahkemede yapılan yargılaması sırasında ortaya konur ise boşanmanın eki niteliğindedir. Aksi halde usulüne uygun harç ödenerek açılacak dava ile bu haklar istenebilir. Kararın boşanma dışında başka yönden bozulması halinde bu konulara ilişkin yürütülen yargılama sırasında ortaya konulan istekler artık boşanma davasının kapsamında düşünülemez. Mahkemece uyulan bozma kararı gereğince hüküm verilmiş olmasına ve özellikle boşanma davasının yerel mahkemede devamı sırasında ileriye sürülmeyen iddiaların boşanma davasının eki (fer'i) olarak nitelenmesinin mümkün bulunmamasına ve harcı verilerek açılmış bir davanın bulunmamasına göre yerinde görülmeyen bütün temyiz isteklerinin reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına...” karar verilmiştir. Bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁵⁸ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1263; Kulaklı, 244.

³⁵⁹ Bulut, 84; Yıldız, 69.

³⁶⁰ Y. 2.HD., 10496/11998 E. ve K. sayılı, 09.11.1998 tarihli kararında “...Yoksulluk nafakasına hükmedilmek için miktarı da belirtilmek üzere, bu yönde istemde bulunulması gerekir.” Ferman Kıbriscıklı tarafından yapılan muhalefet şerhinde ise, “Davacı duruşma sırasında açıkça yoksulluk nafakası talebinde bulunmuştur. Nafaka miktarını takdir hâkime ait olmasına göre miktarın açıklanmamış olması istemde bulunmamış sayılmayı gerektirmez. En azından hâkimin miktarı açıklattırması gerekir.” agm., Yıldız, 69.

³⁶¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1261; Ruhi ve Ruhi, 51; Öcal, 38.; Y.2.HD., 15647/3474 E. ve K. sayılı, 07.03.2007 tarihli karar, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1261.

³⁶² Öztan, *Aile Hukuku*, 504.

Anlaşmalı boşanma davasında tarafların yoksulluk nafakası ve nafaka miktarını protokolde belirlemesi durumunda taraflar akitle bağlıdır.³⁶³ Anlaşmalı boşanma davası sonucu boşanan nafaka yükümlüsü protokolde yer alan yoksulluk nafakası şartını kaldırma talebinde bulunamaz. Ödeme yükümlüsü protokoldeki nafakayı kaldırma talebinde bulursa dahi bu talep hâkim tarafından reddedilir. Ancak TBK m. 138 uyarınca, aşırı ifa güçlüğü yaşayan nafaka yükümlüsü dosya kapsamında ayrıca değerlendirilir. Buna göre, mali gücünde meydana gelen öngörülemeyen olağanüstü değişiklik ve azalma sonucu, protokolde anlaşılan nafaka miktarını ödeme yükümü, nafaka yükümlüsünün katlanamayacağı ölçüde bozulmuşsa yoksulluk nafakası miktarı indirilebileceği gibi şartlara göre kaldırılabilir.³⁶⁴

3.1.2. Talep Edenin Kusurunun Daha Ağır Olmaması

Türk boşanma hukukunda hâkim olan ilkelerden biri kusur ilkesidir.³⁶⁵ 1926'dan günümüze kadar kusur ilkesi ve özel boşanma sebepleri boşanma hukuku alanında etkisini büyük oranda korumaktadır.³⁶⁶ Bunun bir yansıması da yoksulluk nafakasında karşımıza çıkar. TMK m. 175'te, yoksulluk nafakası talep eden tarafın kusurunun, diğerinden daha ağır olmaması gerektiği ifade edilmiştir.

3.1.2.1. Yoksulluk Nafakasında Aranılan Kusur

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi, yoksulluk nafakası için kusursuz olma şartı aramıştır.³⁶⁷ Ancak 3444 sayılı değişiklikten sonraki 743 sayılı TKM ve 4721 sayılı TMK'ye bakıldığında, yoksulluk nafakası talep edecek olan eşin kusursuz olma şartı aranmayıp diğer eşe göre daha az kusurlu olması gerekmektedir.³⁶⁸ Doktrinde bu

³⁶³ Ruhi ve Ruhi, 51; Zehir, 71.

³⁶⁴ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 30; Ruhi ve Ruhi, 51.

³⁶⁵ ³⁶⁵ Bilge Öztan, "Medeni Kanununun Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 44 (1995): 115; Ceylan, "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma", 320; Zehir, 3; Yıldız, 73.

³⁶⁶ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 20; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 222-23; Ormancı, "Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri", 1446.

³⁶⁷ Bozovalı, 68; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 66.

³⁶⁸ Akıntürk ve Ateş, 303; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Erdem ve Makaracı, 201; Ruhi ve Ruhi, 47; Kocabaş, 370; Yıldız, 73-74; Yüksel, 494.; Y. 2 HD. 14218/14480 E. ve K. sayılı, 20.11.2000 tarihli kararında; "...Boşanma yüzünden yoksulluğa düşen eş, boşanmaya yol açan olaylarda daha ziyade kusurlu olmamaları kaydıyla, diğerinden hali ile mütenasip yoksulluk nafakası isteyebilir. Boşanma kararı ile yoksulluk nafakası isteme hakkını kaybetmemiş ve değişen durumlarla hakkaniyet

değişiklik olumlu karşılanmıştır. Çünkü boşanmaya sürüklenen bir evlilikte tarafların kusursuz olmasını aramak nafakanın uygulama alanını daraltmaktadır. Bu sebeple yoksulluk nafakasında kusursuz olma şartının kaldırılması yerinde kabul edilmiştir.³⁶⁹

Kusur unsuru, yoksulluk nafakasını maddi ve manevi tazminattan ayıran en önemli özelliktir.³⁷⁰ Boşanma davalarında talep edilen maddi ve manevi tazminat davalarında aranan kusur daha dar kapsamlıdır. Bu bakımdan kusursuz veya daha az kusurlu olan taraf, kusurlu taraftan tazminat talep edebilir.³⁷¹ Buna karşı yoksulluk nafakasında, nafaka yükümlüsünün kusuruna bakılmaz. Eşlerin eşit kusurlu olduğu durumlarda yoksulluk nafakasına hükmedilirken, maddi ve manevi tazminata hükmedilemez.³⁷² Boşanmadan sonra maddi ve manevi tazminat taleplerinin kabulü veya reddi kararı, hâkimin taraflara yükleyeceği kusura ilişkin kanaatinin bir sonucu olacaktır. Öte yandan her iki tarafın kusursuz olduğu durumlarda, örneğin boşanma nedeninin akıl hastalığı olması halinde, taraflara kusur yüklenemediğinden maddi veya manevi tazminata hükmedilemezken, yoksulluk nafakasına hükmetmeyi engellemez.³⁷³

Boşanan eşlerden her biri tazminat ve yoksulluk nafakası talebini aynı davada yöneltebilir. Çünkü her ikisinin hukuki sebebi ve kanunda düzenlenen şartları farklıdır. TMK m. 174/1 kapsamında hükmedilen tazminatla zarar görenin zararının giderilmesi ve evlilikte sahip olunan hayat standardının sağlanması amaçlanırken yoksulluk nafakasıyla boşanmayla yoksulluğa düşene karşı maddi yardım sağlanması

gerektiriyorsa iradın arttırılmasına da karar verilebilir. Boşanma kararında bu konuda bir hüküm bulunmamak kaydıyla boşanmaya yol açan olaylarda kusuru daha çok olmayan eşin sonradan da yoksulluk nafakası istemesini engelleyen bir kanun hükmü yoktur. Ancak boşanmanın kesinleştiği tarih ile bu yeni davanın açılış gününde boşanma ile illiyet bağı olan yoksulluğun ispatlanması gerekir. Tarafların boşanmalarına ait dava dosyası getirilip boşanma davası sırasında bu davanın davacısı kadının yoksulluk nafakası isteği olup olmadığı, böyle bir istek var ve ret edilmişse kesin hüküm (HUMK. 237) sebebiyle bu davanın dinlenme imkânının bulunmayacağına, o dosyada yoksulluk nafakası hiç söz konusu edilmemişse; davacının boşanmaya yol açan olaylarda kusur derecesinin, boşanma kararının kesinleştiği tarih ile bu davanın açıldığı tarihlerde boşanma yüzünden yoksulluğa düşüp düşmediğinin araştırılması gerektiğinin düşünülmemesi yanlıştır “şeklinde karar verilmiştir. Bkz., <https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁶⁹ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 66.

³⁷⁰ Çeliktaş, 671; Kulaklı, 246; Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 3; Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1449; Şahin, 84; Ruhi ve Ruhi, 46; Yüksel, 495.

³⁷¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 145; Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 10.

³⁷² Arbek, 121; Ruhi ve Ruhi, 46; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 63.

³⁷³ Akıntürk ve Ateş, 303; Dural, Ögüz ve Gümüş, 146; Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 4; Öcal, 51; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 62-63; Bozovalı, 68; Öztan, *Aile Hukuku*, 500; Turhan, 263.

amaçlanır.³⁷⁴ Dolayısıyla her iki müessese TMK'deki şartları sağlaması halinde hâkim tarafından kabul edilebilir. Bu arada belirtilmelidir ki hâkim, yoksulluk nafakası miktarını takdir ederken hükmettiği tazminat miktarına dikkat ederek karar vermelidir.³⁷⁵

Nafaka talep eden tarafın nafakaya hak kazanabilmesi için tam kusurlu veya ağır kusurlu olmaması gerekir. Yargıtay, vermiş olduğu kararlarda, ağır kusurlu tarafın yoksulluk nafakası isteminin TMK m. 175'teki aranan şartları sağlamadığı, bu nedenle reddinin gerektiğini kabul etmektedir.³⁷⁶ Talepte bulunan eş boşanmada diğer tarafa nazaran daha kusurlu kabul edilirse, yoksulluğa düşse dahi taraf lehine yoksulluk nafakasına karar verilemez.³⁷⁷ Diğer bir deyişle, yoksulluk nafakası eşlerin kusurunun eşit olduğu, eşlerin her ikisinin de kusurunun olmadığı veya talep edilen tarafın daha kusurlu olduğu durumlarda istenebilir.³⁷⁸

3.1.2.2. Kusurun Tespiti

Türk Medeni Kanunumuzda kusurun tanımı ve nelerin kusur sayılacağına hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşı, Yargıtay, tarafların kusur tespitinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin hâkime yol gösterici nitelikte örnek kararlar vermiştir.³⁷⁹ Böylece Türk hukukunda eşlerin boşanmaya sebep olan kusurları ve kusur dağılımının nasıl yapıldığı Yargıtay'ın örnek karar ve içtihatlarından anlaşılır. Örneğin bir kararında,³⁸⁰ *mahkemece yapılan soruşturma ve toplanan delillerden; davalı kocanın eşine hakaret ettiği, birlik görevlerini yerine getirmediği, davacı kadının ise birlik görevlerini yerine getirmediği, eşine hakaret ettiği anlaşıldığı,*

³⁷⁴ Oğuz, "Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar", 5; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 63.

³⁷⁵ Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 63; Oğuz, "Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar", 4'te TMK m. 174/1 ile m. 175/1'in beraber talep edilmesini hakkaniyete aykırı bularak mümkün olmayacağını ifade etmiştir.

³⁷⁶ Y. 2.HD., 1657/3658 E. ve K. sayılı, 10.03.2005 tarihli kararda; "...Ağır kusurlu kadın lehine yoksulluk nafakası takdir edilemez. Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesi koşulları oluşmamıştır. Davacı kadının yoksulluk nafakası isteminin reddi gerekirken kabulü usul ve yasaya aykırıdır." şeklinde ifade edilmiştir. İlgili diğer kararlar: Y. 2.HD., 510/1732 E. ve K. sayılı, 6.2.2003 tarihli karar; Y. 2.HD., 1069/5677 E. ve K. sayılı, 30.4.2002 tarihli karar; Y. 2. H.D 5539/6692 E. ve K. sayılı, 17.5.2002 tarihli karar için bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁷⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1213; Öcal, 52; Kocabaş, 370; Şahin, 84; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 67; Kalender, 250.

³⁷⁸ Bozovalı, 68; Erdem ve Makaracı, 201; Kahraman, 356; Öcal, 50; Ruhi ve Ruhi, 46; Özüğür, 297; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 67.

³⁷⁹ Yıldız, 74.

³⁸⁰ Y. 2.HD., 6451/23186 E. ve K. sayılı ve 01.10.2012 tarihli karar için bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

böylece boşanmaya neden olan olaylarda tarafların eşit kusurlu olduğu, davacının yoksulluk nafakası talebi reddinin isabetsiz olduğu, şeklinde yer vermiştir.

Hakim, her somut olayda tarafların boşanmaya sebep oldukları kusurları ayrı ayrı inceler.³⁸¹ Kusur değerlendirmesine geçmeden önce; tarafların boşanmaya sebep olan vakıalarını, taraf ve tanık beyanlarını, sunulan delilleri bir bütün olarak ele alır. Bunun sonucunda sabit olan kusurları tespit eder. Ardından, tespit edilen kusurlar kim tarafından gerçekleştirilmişse o tarafa yüklenir. Nihayetinde kusur değerlendirmesi; tam kusurlu, kusursuz, ağır kusurlu, hafif kusurlu, eşit kusurlu, olacak şekilde taraflara isnat edilir ve hükümde yer verilir. Yargı kararlarında; eşine hakaret ve beddua etme, ortak konutu terk etme, eşine şiddet uygulama, eşinin ailesini ortak konuta almama, evlilik birliğinden kaynaklanan yükümlülükleri ihmal etme, eşini tehdit etme, evlilik dışında başka biriyle ilişki yaşama halleri, ağır kusur olarak kabul edilmiştir.³⁸² Bu sayılanlarla ağır kusurlu kabul edilen eşten, hafif kusurlu olan diğer eş yoksulluk nafakası talep ederse, kanundaki diğer şartları da sağlamak koşuluyla hakim tarafından kabul edilebilir.

Türk Medeni Kanun'un 175. maddesinin son cümlesinde nafaka yükümlüsünün kusuruna bakılmayacağı açıkça düzenlenmiştir. Bu bakımdan kusur tartışması, sadece nafaka talep eden taraf açısından yapılır, kendisinden yoksulluk nafakası talep edilecek eşin kusurlu olması aranmaz.³⁸³ Dolayısıyla yoksulluk nafakası talep edilen eşin kusursuz olması nafaka talebinin reddi için doğrudan haklı bir sebep teşkil etmez. Çünkü talep edilen gibi talep eden de boşanmada kusursuz ise, karşılıklı kusursuzluk olacaktır.³⁸⁴ Örneğin eşlerden her ikisinin de akıl hastası olması sebebiyle her ikisi de kusursuz kabul edileceğinden taraflar yoksulluk nafakası talep edebilirler.³⁸⁵ Tarafların eşit kusurlu olmaları halinde, diğer kanuni koşulların da oluşmasıyla talep edilen lehine yoksulluk nafakası hükmedilebilir.³⁸⁶ Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu,

³⁸¹ Nedim Turhan, "Boşanma Halinde Maddi Tazminat ve Yoksulluk Nafakası", *Yargıtay Dergisi* 19, S. 3 (1993): 263; Yıldız, 74.

³⁸² Yıldız, 74-75.

³⁸³ Akıntürk ve Ateş, 303; Bozovalı, 68; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Kahraman, 355; Kocabaş, 370; Öztan, *Aile Hukuku*, 500; Erdem ve Makaracı, 201; Ruhi ve Ruhi, 47; Yıldız, 77; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 67.

³⁸⁴ Öcal, 50-51.

³⁸⁵ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1215.

³⁸⁶ Arbek, 141; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 21; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1213-14; Yıldız, 76; Yüksel, 495.; Y. 2.HD., 21907/16462 E.

evlilik birliğinin temelden sarsılmasına neden olan olaylarda taraflar eşit kusurluysa yoksulluğa düşen taraf lehine yoksulluk nafakası verileceğini kabul eder.³⁸⁷

Davacının özel boşanma sebeplerine dayanarak açtığı boşanma davasında yoksulluk nafakası talep ediyorsa, davanın kabul edilmesi halinde davacının ağır kusurunun bulunmadığı sabit olmuştur. Dolayısıyla yoksulluk nafakası için aranan kusur ölçütünün davacı lehine olduğu kabulüyle birlikte, nafaka için aranan diğer koşulların varlığında, yoksulluk nafakası talebi kabul edilmelidir.³⁸⁸ Buna karşı özel boşanma sebeplerine dayanarak davacının açtığı boşanma davasının kabulü sonucunda, davalının yoksulluk nafakası talebi kanuni koşullar oluşmayacağından reddedilecektir.³⁸⁹ Çünkü davacının dayandığı özel boşanma sebebi, davalının ağır kusurundan kaynaklandığından yoksulluk nafakası için davalıda aranan kusur ölçütü oluşmamıştır. Özel boşanma sebeplerinden akıl hastalığı hali ise diğerinden farklı olarak davanın kabulünde davalıya ağır kusur yüklemes.³⁹⁰

Türk Medeni Kanun'un 175. maddesinde boşanma yüzünden yoksulluğa düşen tarafın daha ağır kusurlu olmaması şartıyla yoksulluk nafakası talep edebileceği düzenlenmiştir. Maddede yer alan kusur unsuru, sadece boşanma sebebinde var olan kusur olarak anlaşılmalıdır. Yoksa eşlerin arasında gerçekleşen her türlü maddi olayda kusur incelemesine bakılmayacaktır. Örneğin; davacı erkek tarafından terk sebebiyle boşanma davası açılmışsa ve davalı kadının ortak konuta dönmemesinde haklı bir sebep bulunmuyorsa terk sebebiyle eşlerin boşanmasına karar verilir. Ancak kadın evi terk ettikten sonra ve eve dönme ihtarından önce erkeğin kadına fiziksel şiddet uygulaması halinde; erkeğin öngörülen makul sürelerle göre ihtar yapılmasına rağmen kadın ortak konuta yine dönmediyse kadın yoksulluk nafakasına hak kazanamaz. Her ne kadar kadın fiziksel şiddet görmüş olsa da boşanmanın asıl sebebi kadının ortak konutu haklı bir sebep olmaksızın terk etmesi ve ihtara rağmen ortak konuta

ve K. sayılı, 26.11.2007 tarihli karar; Y. 2.HD., 9118/10229 E. ve K. sayılı, 20.09.2004, tarihli karar. Age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1213-14.

³⁸⁷ YHGK., 2-223/225 E. ve K. sayılı, 14.04.2004 tarihli kararı.; YHG., 2-245/289 E. ve K. sayılı, 27.04.2005 tarihli kararında; "...evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebep olan hadiselerde eşler eşit kusurludurlar. Boşanma sonucu davacının (kadının) yoksulluğa düşeceği de gerçekleşmiştir (MK.md.175). Kadın yararına uygun bir yoksulluk nafakası verilmesi gerekir. Bu yönün dikkate alınmaması usul ve yasaya aykırıdır ..." şeklinde karar verilmiştir. Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁸⁸ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1211; Kalender, 178.

³⁸⁹ Öcal, 38.

³⁹⁰ Kalender, 181.

dönmemesidir. Şayet kadın ihtardan sonra evine dönseydi, kanuni şartlar oluşmadığından boşanma kararı verilmeyecekti. Dolayısıyla kadının eylemi, boşanmaya sebebiyet verme bakımından tam kusurlu kabul edildiğinden kadın yoksulluk nafakası alamayacaktır. Yine fiziksel şiddete uğrayan kadın zina etmeseydi boşanmaya karar verilmeyecekti.³⁹¹ Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere boşanma, erkeğin fiziksel şiddet uygulaması sebebiyle olmayıp kadının ağır kusurlu eylemleriyle gerçekleşmiştir.

Boşanma davalarında her bir eş için ayrı ayrı kusur incelemesi yapılmalıdır. Kusurun tespitinde etkili olacağı öngörülen diğer davaların sonucunu beklemek gerekir.³⁹² Yargıtay bir kararında,³⁹³ ilk derece mahkemesinin, taraflardan birinin müşterek çocuğunu öldürmesine yönelik açılan ceza davasının sonucunu beklemeden tarafların kusur durumunu tespit ettiği ve taraf aleyhine yoksulluk nafakası yüklediği kararı bozmuştur.

Boşanma davasından sonra talep edilen yoksulluk nafakasına, boşanma ilamında yer alan kusur değerlendirmesi gözetilerek karar verilir. Boşanma davasının kesinleşmesinden sonra yoksulluk nafakası için ayrı bir dava açılması halinde; hakim, verilen boşanma ilamının gerekçesinde taraflara yüklenen kusurları detaylıca incelemeli, buna göre karar vermelidir.³⁹⁴ Bu noktada boşanma davası ile yoksulluk nafakası davası arasında sıkı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Boşanma davası ilamında hakim tarafından kabul edilen kusur değerlendirmeleri, nafaka davası bakımından kesin delil oluşturmaktadır.³⁹⁵ Çünkü boşanma kararının kesinleşmesiyle taraflara yüklenen kusurlar sabit olur. Böylece hakim, boşanma davası kesinleştikten sonra açılan yoksulluk nafakası davasında yeniden kusur tespiti yapmaz. Kesinleşen

³⁹¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1212.; Y. 2.HD., 4088/5161 E. ve K. sayılı, 12.04.2002 tarihli karar; Y. 2.HD., , 13618/13028 E. ve K. sayılı, 03.11.2004 tarihli karar; Y. 2.HD., 3611/5595 E. ve K. sayılı, 07.04.2005 tarihli karar; Y. 2. HD., 7652/9888 E. ve K. sayılı, 13.09.2004, tarihli karar. Age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*,1212.

³⁹² Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1217.

³⁹³ Y. 2.HD., 31.03.2005,4201-5211; age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1217.

³⁹⁴ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1218; Yıldız, 78; Yiğit, 11.

³⁹⁵ Yıldız, 78.

boşanma kararının gerekçesinde sabit olan kusurlar üzerinden değerlendirme yaparak karar vermelidir.³⁹⁶ Nitekim Yargıtay kararları³⁹⁷ da bunu destekleyici doğrultudadır. Türkiye sınırları dışında bulunan eşlerin yabancı mahkemeye müracaat ederek boşanmaları mümkündür. Yabancı mahkeme kararları, MÖHUK m. 50/1 uyarınca Türk mahkemelerinde verilen tanıma veya tenfiz kararlarıyla Türkiye’de hukuki sonuç doğurur. Aksi halde Türk mahkemelerinde tanıma ve tenfizi yapılmayan yabancı mahkemelerin verdiği boşanma kararına dayanarak yoksulluk nafakası talep edilemez.³⁹⁸ Tanıma ve tenfizi yapılan yabancı mahkemelerin boşanma ilamlarındaki kusur değerlendirmesi yoksulluk nafakası belirlenmesinde dikkate alınır. Nitekim Yargıtay vermiş olduğu bir kararında,³⁹⁹ tanıma ve tenfizine karar verilerek kesinleşen boşanma kararının gerekçesine bakılmaksızın ilk derece mahkemesinin yoksulluk nafakasına, maddi ve manevi tazminata hükmetmesini isabetli bulmamıştır.⁴⁰⁰ Yabancı ilamda kusur değerlendirilmesi yapılmamışsa; mahkeme kusur değerlendirmesi için

³⁹⁶ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1219.; Y. 3.HD., 2671/2934 E. ve K. sayılı, 29.03.2004 tarihli kararda; “...mahkemece, davacının boşanmaya neden olan olaylarda davalıya göre daha ağır kusurlu bulunduğu gerekçesi ile istemin reddine karar verilmiştir. Oysa, tarafların boşanmasına ilişkin Tarsus 1.Asliye Hukuk Mahkemesinin 1999/103 E, 2001/364 K. sayılı kararının temyizi üzerine, Yargıtay 2.Hukuk Dairesinin 7.2.2002 gün 587 E, 1446 K. sayılı ilamında "boşanmaya neden olan olaylarda taraflar eşit kusurlu" bulunmuş olup hüküm onanarak kesinleşmiştir. Böylece boşanmaya ilişkin gerekçeli yerel mahkeme hükmü ve buna dair ilgili daire ilamı kesin hüküm (HUMK mad.237) kapsamında değerlendirilmelidir. Kesin hükmün sonuçlarını değiştirecek şekilde delil toplanıp gerekçe oluşturulamayacağı gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir...” Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

³⁹⁷ Y. 2.HD., 2017/2291 E. sayılı ve 2020/845 K. sayılı. 04.11.2020 tarihli kararında; “..Her ne kadar boşanma davası ile TMK'nın 178. maddesine göre devam edilen dava konularının, birbirinden farklı olmasına rağmen; her iki davanın temelini de taraflar arasındaki evlilik birliğine dayalı hukuki ilişkiden kaynaklandığı, yukarıda da açıkça vurgulandığı üzere; aynı taraflar arasında, aynı hukuki ilişkinin temelini oluşturan sebebe dayalı olarak açılan ve sonuçlanan "kesin hüküm nedeniyle oluşan kesin delilin" tarafları ve hâkimi bağladığı, artık kesin delil ile kanıtlanan olayların hukuksal açıdan doğru olarak kabul edilmesinin zorunlu olduğu, hâkimin kesin delilleri takdir yetkisinin bulunmadığı gibi ayrıca TMK'nın 178 . maddesine göre açılmış veya somut olayda olduğu gibi taraflar arasında boşanma kararının kesinleşmiş olması nedeniyle davaya tazminatlar ve yoksulluk nafakası yönünden devam edilmesinin zorunlu hâle gelmesi nedeniyle devam edilen davaların, boşanma davasının devamı niteliğinde olduğu, artık bu davada hâkimin, boşanma davasıyla belirlenen kusurlu davranışların boşanmaya sebep olması nedeniyle boşanma davasında belirlenen kusur belirlenmesi ile bağlı olduğu, başka bir ifadeyle boşanma kararında taraflarca gerçekleştirildiği kabul edilerek kesinleşen kusurlu davranışların, TMK'nın 178. maddesine göre devam edilen davada kesin hüküm oluşturacağı, hâkimin boşanmaya sebep olan olaylar yönünden yeniden bir kusur belirlenmesi yaparak nafaka ve tazminatlara ilişkin karar veremeyeceği...” şeklindedir. agm., Yıldız, 78, dn.370.

³⁹⁸ Aylin Aktürk, “Milletlerarası Aile Hukukunda Nafaka ve Nafaka Borçlarında Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine İlişkin 4/2009 No’lu Avrupa Birliği Konseyi Tüzüğü”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 31, S. 2 (2011): 20; Yıldız, 65.

³⁹⁹ Y. 2.HD., 986/7515 E. ve K. sayılı, 15.05.2006 tarihli kararda “...Taraflar arasında tanıma ve tenfizine karar verilen ve kesinleşen boşanma kararının gerekçesine göre davacı kadının ağır kusurlu olduğu anlaşılmıştır. Bu yönde gözetilmeden davacı kadın yararına yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi doğru bulunmamıştır...” şeklinde hükmedilmiştir. Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴⁰⁰ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1219.

delil toplar ve boşanan eşlerin kusurlarını tespit eder.⁴⁰¹ Bu doğrultuda Yargıtay,⁴⁰² Türk mahkemeleri tarafından tanınan yabancı boşanma ilamına dayanarak yoksulluk nafakası talep edilen davada, yabancı mahkeme tarafından verilen boşanma ilamında kusur durumlarına ilişkin bir gerekçe bulunmaması halinde, mahkemenin kusur tespiti yapması için delilleri toplamasını, boşanmaya sebep olan süreçte tarafların hangisinin kusurlu ya da ağır kusurlu olduğunu belirlemesi gerektiğini söylemiş ve bunları yapmadan karar veren mahkemenin kararını eksik incelemeden dolayı bozmuştur.

Türk boşanma hukukunda kusur ilkesi temel ilkelerdendir. Buna karşı mehz İsviçre Medeni Kanunu 2000 yılında yapılan revizyon sonrası, yoksulluk nafakasını düzenlediği ZGB Art.125'te kusur unsuruna değinmemiştir.⁴⁰³ Bu noktada, evlilik birliğinin sorumluluklarını uzun süre gereği gibi yerine getiren eşin boşanmaya neden olan ağır bir kusurundan dolayı yoksulluk nafakasını kaybetmesinin doğru olmayacağı ifade edilmiştir. İsviçre nafaka düzenlemesinde kusur unsurunun olmaması, boşanma hukukunda kusur ilkesinin çıkarılmasının doğal bir sonucudur. Kusur ölçütünün dikkate alınmaksızın boşanma sonrası nafaka alacağının değerlendirileceği düzenlemesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 18 Ocak 1989 tarih ve R (89) 1 no'lu tavsiye kararı doğrultusunda yer almıştır. Tavsiye kararının 5 numaralı ilkesine göre, boşanma sonrası bir tarafın diğer tarafa yapacağı katkı değerlendirmesinde kusur unsurunun dikkate alınmayacağı, ancak talepte bulunan ağır kusurluysa talebinin reddedilebileceğine veya katkı payının indirilebileceğine ilişkin düzenleme yapılabileceği kabul edilmiştir. Bu karar doğrultusunda İsviçre hukuku boşanma sonrası nafaka düzenlemesine şekil verilmiştir.⁴⁰⁴ Böylece TMK'den farklı olarak İsviçre Medeni Kanununa göre yoksulluk nafakasına bazı istisnalar dışında kusur şartına bakılmaksızın karar verilir.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ Yıldız, 78-79.

⁴⁰² Y. 2.HD., 8935/25473 E. ve K. sayılı, 10.12.2014 tarihli karar; "...Tanınan ve bu sebeple yabancı mahkemede kesinleşme anından itibaren "kesin hüküm" vasfını alan yabancı mahkemece verilen boşanma kararında, tarafların boşanmadaki kusur durumlarına ilişkin bir gerekçe yer almadığına ve boşanmanın tarafların anlaşmasına dayalı olarak gerçekleştiğine ilişkin bir açıklama bulunmadığına göre, boşanmaya bağlı fer'i taleplerin burada sonuca bağlanması mümkündür. Öyleyse, mahkemece yapılacak iş, tarafların varsa ve göstermeleri halinde delillerini toplamak, evlilik birliğinin boşanma ile sona ermesine sebep olan süreçte tarafların hangisinin kusurlu ya da baskın kusurlu olduğunu belirlemek ve davacının maddi ve manevi tazminat talepleri ile yoksulluk nafakası isteğini buna göre karara bağlamaktan ibarettir. Bu husus nazara alınmadan eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır." bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴⁰³ Kocabaş, 370; Öcal, 53; Kalender, 267.

⁴⁰⁴ Kocabaş, 370-71.

⁴⁰⁵ Öcal, 53; Tosun, 60.

3.1.3. Talep Edenin Boşanma Nedeniyle Yoksulluğa Düşmesi

Yoksulluk nafakasını talep eden eşin boşanma yüzünden yoksulluğa düşmesi gerekir. Burada boşanmayla yoksulluk arasında uygun illiyet (nedensellik) bağı olmalıdır.⁴⁰⁶ Yoksulluk, ancak boşanma sonucu meydana gelirse yoksulluk nafakasına hak kazanılır. Bununla beraber yoksulluğun sadece boşanma anında meydana gelmesi gerekmez. Taraflardan biri, boşanmadan kısa bir süre sonra kendisinin yoksulluğa düşeceğini öngörüyorsa, yoksulluk nafakası talep edebilir.⁴⁰⁷ Diğer bir deyişle boşanmadan sonra yoksulluğa düşmeyen ama boşanma sebebiyle yoksulluğa düşme ihtimali bulunan durumlarda da nafaka talep edilebilir.⁴⁰⁸ Hâkim, yoksulluk ihtimali hakkında karar verirken boşanma kararının kesinleşme anındaki şartlara göre değerlendirerek takdir eder.⁴⁰⁹

3.1.3.1. TMK'ye Göre Yoksul Olma

Türk Medeni Kanunumuzda düzenlenen yoksulluk nafakası hükmünde, yoksulluktan ne anlaşılacağı yer almaz. Bu bakımdan, tanımlamadan kaynaklı olarak kanunda kural içi boşluk bulunmaktadır.⁴¹⁰ Halbuki "yoksulluk" hem nafakanın asıl unsuru hem de davanın temel şartlarından biridir.⁴¹¹ Bu bağlamda TMK m. 4 gereği hakimin yoksulluğu tespit etme yönünden takdir yetkisi bulunur.⁴¹² Çünkü yoksul olma; kişi, yer, zaman, mekan ve kültür gibi dış etkenlere göre farklılık gösterir.⁴¹³ Türk Dil Kurumu yoksulluğu; *ülkedeki insanların gelir düzeyi anlamında eksik şekilde yaşamalarına sebep olan durum*, olarak tanımlamıştır.⁴¹⁴ TÜİK ise, temel ihtiyaçlarını karşılayamama şeklinde tanımladığı yoksulluğu, dar ve geniş anlam olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Dar anlamda yoksulluk, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanamaması; geniş anlamda yoksulluk ise gıda, barınma, giyinme gibi ihtiyaçların

⁴⁰⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, 502; Kulaklı, 248; Turhan, 264; Ormancı, "Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler", 186.

⁴⁰⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 502; Tosun, 62.

⁴⁰⁸ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 16; Ruhi ve Ruhi, 44; Öcal, 44; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 228; Demir, 225.

⁴⁰⁹ Kulaklı, 248.

⁴¹⁰ Kahraman, 352; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 67-68.

⁴¹¹ Bozovalı, 69.

⁴¹² Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 68.

⁴¹³ Demir, 224.

⁴¹⁴ İrem Savcı Köroğlu, "Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma", *9 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi* 3, S. 2 (2022): 101.

karşılanmasına rağmen toplum standartlarının altında kalmasıdır.⁴¹⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.25'te ise “herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refah içinde beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı olduğunu ve herkesin, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahip” olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bakımından temel ihtiyaçlarını giderme konusunda kendini güvende hissetmeyen kişinin de yoksul olduğu kabul edilmelidir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu⁴¹⁶ TMK’de geçen “yoksulluğa düşecek” kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda yasal bir tanımlama olmaması karşısında bu husus yargısal uygulamada kurallara bağlanmış...” olduğunu ifade eder. Bu noktada yoksulluğa ilişkin verilen kararında;⁴¹⁷ herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Anayasa m. 17’deki herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkıyla YHGK’nin vermiş olduğu bu karar paralellik gösterir.⁴¹⁸ Bu bakımdan, bireyin maddi varlığını geliştirmesi için zorunlu olan yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayan yoksul kabul edilir.⁴¹⁹ Böylece insan onuruna yaraşır bir hayat tesis edemeyecek kişilerin yoksulluğa düştüğü anlaşılmaktadır.

3444 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce, 743 sayılı Türk Medeni Kanunumuzun 144. maddesinde yoksulluk nafakasının “büyük bir yoksulluğa düşülmesi” şartı yer almaktadır. Yeni kanun maddesinde bu ibareye yer verilmemiştir.⁴²⁰ Bu sebeple yoksulluğun büyük olması, ağır derecede olması

⁴¹⁵ Sıddık Ensari, “TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine”, *Maliye Finans Yazıları*, S. 87 (2010): 9; Işıl F. O. Şahin, “Kadın Yoksulluğu: Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri”, *SSRJ* 9, S. 1 (2020): 36.

⁴¹⁶ YHGK., 2017/1579 E. ve 2018/673 K. sayılı, 4.4.2018 tarihli karar için bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴¹⁷ YHGK., 2–656/688 E. ve K. sayılı, 7.10.1998 tarihli karar; agm., Tosun, 63. (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴¹⁸ Kulaklı, 247.

⁴¹⁹ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 227; Demir, 226; Kulaklı, 146-247; Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1449-50; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 68; Yüksel, 490.

⁴²⁰ Arbek, 142; Bozovalı, 69; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 16; Öcal, 44; Şahin, 81-82; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 67; Kalender, 236; Çeliktas, 670’de yoksulluğu “... yoksulluk nafakasının talep edilebilmesi için “büyük” bir yoksulluk şartı aranmamaktadır. Yerinde olarak “büyük” kelimesi maddeden çıkarılmıştır. Zira, eşin eski

aranmayıp toplumdaki yoksulluk anlayışı dikkate alınmalıdır.⁴²¹ Böylece normal ve vasat düzeydeki yoksulluk tehlikesi yeterlidir.⁴²² Yargıtay⁴²³ boşanmayla oluşan yoksulluğun boşanmadan sonra nafaka talep eden tarafın söz konusu bu nafaka olmadan orta halli bir hayat seviyesine ulaşamaması şeklinde tanımlamıştır. Öte yandan yoksulluk nafakasındaki yoksulluk unsurunu, Anayasanın 17. maddesinin ilk fıkrasındaki “*herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir*” hükmüne dayandırarak yoksulluktan kurtulmayı, anayasal hakkın doğal bir sonucu olarak görmüştür.⁴²⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu kararlarında⁴²⁵ yoksulluğun sosyal ve ekonomik şartlarla doğrudan ilgili olduğunu ifade etmiştir.

3.1.3.2. Yoksulluğun Tespitinde Dikkate Alınacak Ölçütler

Yoksulluk şartı konusunda göz önünde bulundurulması gereken iki husus vardır.⁴²⁶ İlki, yoksulluğa boşanma dışındaki sebeplerle düşülmemesi gerekir. Örneğin kişinin başkalarına borç para vermesi, iflas etmesi, dolandırılması, işindeki özensizliği, savurganlığı gibi şahsi sebeplerden dolayı yoksulluğa düşmesi halinde yoksulluk

durumundan farklı olarak hiçbir kusuru yokken yoksulluğa düşmesi, hayat tarzının birden değişmesi onu büyük ölçüde manevi yönden sarsabilir, geçim sıkıntısı normal bir ölçüde de olsa, birden bir değişikliğe katlanması beklenemez.” şeklinde ifade etmiştir.

⁴²¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1220; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 228; Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1449; Yüksel, “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”, 497.

⁴²² Akıntürk ve Ateş, 303; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 228; Tosun, 63; Öcal, 44; Demir, 226; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasındaki Süre Sorunu”, 67; Yiğit, 12; Yüksel, 497.

⁴²³ Y. 2.HD., 2012/15803 E. ve 2013/7026 K. sayılı, 15.03.2013 tarihli kararda “*TMK'nın 175. Maddesinde yer alan yoksulluk nafakasının özünde ahlaki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yatar. Bu nafakanın amacı, nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Bu nafakayla nafaka alacaklısının evlilik birliğinde yakaladığı yaşam standartını koruması değil, boşanma sonucu yoksulluğa düşen eşin, asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür.*” bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴²⁴ YHGK.,656/688 sayılı, 7.10.1998 tarihli kararı, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1210.

⁴²⁵ YHGK., 2-656/688 E. ve K. sayılı, 7.10.1998 tarihli kararda; “*Yoksulluğun hukuksal kavramı anılan yasa maddesinde tanımlanmamıştır. Yeri gelmişken şunu belirtmek gerekir ki yoksulluk ekonomik ve sosyal koşullarla doğrudan ilgilidir. O nedenle bunu ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları altında belirlemek gerekir. Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir (Anayasa 17/1,55). Şu halde bu temel hakkın tabii sonu yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek yerinde olur.* “.(<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴²⁶ Bozovalı, 69; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 17; Ruhi ve Ruhi, 44; Kahraman, 351-52.

nafakasına hükmedilmez.⁴²⁷ Çünkü yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için yoksulluğun boşanmayla ortaya çıkması ve ikisi arasında illiyet bağının bulunması gerekir.⁴²⁸ Bunun için yoksulluk nafakası talep eden taraf, boşanma davası esnasında yoksulluğu kendi yaratmışsa yoksulluk nafakası alamaz.⁴²⁹ Kişinin, kendi isteği ile düzenli ve yeterli geliri bulunan işten ayrılması, sürekli kumar oynaması, başkalarına muvazaalı mal devri yapma suretiyle yoksulluğa düşmesi hallerinde boşanma sonucu yoksulluk nafakası almaya hak kazanamaz.⁴³⁰ İkincisi ise; söz konusu yoksulluğun gerçek bir yoksulluk olması gerekir. Yani; kişi boşanma yüzünden gerçek bir yoksulluğa düşmelidir.⁴³¹ Boşanan taraf, boşamadan sonra günlük ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayamıyorsa gerçek bir yoksulluktan söz edilebilir.⁴³² Mesela, kişinin ev kirasını ödeyememesi gerçek ve büyük bir yoksulluğa düştüğünü gösterir.

Boşanan eş bedeni ve fikri yeteneği olmasına rağmen kendi isteği ile çalışmıyorsa veya herhangi bir geliri varsa ve bu gelir orta seviyede hayat sürmesini sağlıyorsa yoksulluk nafakasını talep edemez, etse dahi lehine hükmedilmeyecektir.⁴³³ Kişinin çalışma gücü bulunmasına rağmen çalışmayarak kendi isteği ile yoksulluğa düşmesi halinde yoksulluk talebi, haklı bir talep değildir. Hâkimin dosya kapsamında bu durumu tespit etmesi de kolay değildir. Burada talep edenin çalışmayla elde edeceği gelir, dürüstlük kuralı çerçevesinde kazanabileceği varsayımsal gelir dikkate alınarak tespit edilir. Örneğin nafaka alacaklısının çalışma olanağı olan bir işi reddetmesi veya kötü niyetli olarak çalıştığı işten ayrılması hallerinde varsayımsal gelir belirlenmelidir.⁴³⁴ Aksi halde fiilen çalışması mümkün olan kişilerin nafaka talepleri hakkaniyet kuralını zedeler. Yoksulluk nafakası bir eş için ödülken diğerine ceza olarak düşünülemeyecektir. Ancak uygulamada yoksulluk nafakasına hükmederken çalışma

⁴²⁷ Ruhi ve Ruhi, 44; Demir, 227; Öcal, 47; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 67; Yüksel, 496.

⁴²⁸ Bozovalı, 69; Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, içinde *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, 28.

⁴²⁹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1245; Ormancı “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler”, 186; Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, içinde *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, 28.

⁴³⁰ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1245; Kulaklı, 248. Bkz: Y.2.HD., 7432/8084 E. ve K. sayılı, 21.06.2004 tarihli karar; age., Ömer Uğur Gençcan s. 1245

⁴³¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1221.

⁴³² Bozovalı, 69; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 17.

⁴³³ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 228; Erdem ve Makaracı, 202.

⁴³⁴ Kocabaş, 376.

yeteneğine⁴³⁵ doğrudan bakılmamaktadır. Yoksulluk nafakası talep edenin mal varlığı yahut gelirin bulunup bulunmaması öncelikli olarak değerlendirilmektedir.⁴³⁶ İsviçre hukukunda boşanma sonrası nafakaya karar verirken talep edenin çalışma kabiliyetinin olup olmadığı Türk hukukuna göre daha belirleyici olmaktadır. İsviçre hukukunda yoksulluk kavramı yerine “*kendi geçimini sağlayabilme*” ifadesi yer almaktadır. Boşanmadan sonra zorunlu ihtiyaçları bakımından kendi geçimini sağlama yeteneğine haiz olmayan, Türk Hukukundaki yoksulluğa düşenin bir karşılığı olarak görünür. Diğer bir deyişle boşanmadan sonra kendi geçimini sağlama yeteneğine sahip kişi yoksulluğa düşmeyeceği için nafaka talebi yerinde olmayacaktır.⁴³⁷

Kişinin yeme, içme, barınma, ulaşım gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda yoksulluk içinde olduğu kabul edilir.⁴³⁸ Bu durum asgari ücretle somutlaştırılabilir.⁴³⁹ Bu bağlamda, asgari ücret ve bunun altında geliri olan yoksulluktan kurtulmaz, bu kişi yoksulluk nafakası talep edebilir.⁴⁴⁰ Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun yerleşik kararlarında,⁴⁴¹ “*asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunmasını*” yoksulluk nafakası talebin reddi için yeterli bir sebep kabul etmemektedir. Asgari ücretle çalışan veya bu seviyede gelir kazanan kişi lehine yoksulluk nafakası verilebilir. Ancak nafaka miktarının tayininde bu durum dikkate alınarak karar verilmelidir. Hâkim her davayı kendi şartlarına göre değerlendirerek karar verir. Mesela evlilik birliği içinde eşlerin yoksul bir hayat sürdüğü, daha sonra boşandığı, eşlerden birinin yoksulluk nafakası talebine karşı Yargıtay’ın,⁴⁴²

⁴³⁵ Y. 2.HD., 2611/3296 E. ve K. sayılı, 11.3.2002 tarihli karar “...İştirak ve yoksulluk nafakası takdirinde tarafların ekonomik güçleri yanında fikri ve bedeni kabiliyetleri, asgari ücret varsa çocuğun geliri de nazara alınmalıdır” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak çalışma gücünden bahsedilmemiştir.; age., İnal, 478.

⁴³⁶ Ruhi ve Ruhi, 46; Şahin, 81.

⁴³⁷ Kocabaş, 369; Kalender, 267.

⁴³⁸ Gençan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1220; Kocabaş, 369; Ruhi ve Ruhi, 44.

⁴³⁹ Ruhi ve Ruhi, 44.

⁴⁴⁰ Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 18; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 227; Kahraman, 354; Kocabaş, 377; Ruhi ve Ruhi, 47; Öcal, 45; Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, 28; Tosun, 63; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 63; Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 5; Yüksel, 495; Yiğit, 235-36. ; Ancak Yargıtay vermiş olduğu bazı kararlarda asgari ücretli çalışmayı yoksulluğa düşmüş olarak kabul etmemektedir. Bkz., Y. 2.HD., 1901/2929 E. ve K. sayılı, 05.03.2003 tarihli karar, agm., Arbek, 142.

⁴⁴¹ YHGK., 2017/2-1579 E. sayılı ve 2018/673 K. sayılı, 4.4.2018 tarihli karar; YHGK., 2001/2-1158-1185 sayılı 26.12.2001 tarihli kararı; YHGK., 2002/2-397-339 E. ve K. sayılı ve 0105.2002 tarihli karar için bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴⁴² Y. 2.HD., 858/1592 E. ve K. sayılı, 15.02.1996 tarihli karar için bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

yoksulluğun boşanmadan sonra oluşmadığı, nafaka talep edilen tarafın da yoksul olması sebebiyle nafaka talebinin reddi yönünde karar verdiği görülmektedir.⁴⁴³

Yoksulluk nafakası boşanma davasıyla birlikte talep edilmişse; yoksulluğa düşme şartının varlığı belirlenirken talep eden tarafın dava süresi boyunca ekonomik durumunda meydana gelen değişiklikleri dikkate alınır. Boşanma kararının kesinleşmesinden sonra açılan yoksulluk nafakası davasında ise boşanma sebebiyle yoksulluğa düşme şartı boşanmanın kesinleştiği tarihe göre tespit edilecektir.⁴⁴⁴ Dolayısıyla, davanın açıldığı yahut talepte bulunulduğu tarihteki yoksulluk dikkate alınmayacaktır. Hâkim, talepte bulunan tarafın boşanma kararının kesinleştiği tarihte yoksulluğa düşüp düşmeyeceğine bakarak yoksulluk nafakasını takdir eder.⁴⁴⁵ Nitekim Yargıtay kararlarında⁴⁴⁶ da yoksulluk nafakası için talep edenin boşanma yüzünden yoksulluğa düştüğünün ispatı aranır. Örneğin; yoksul kadın lehine verilen yoksulluk nafakası Yargıtay tarafından onandıktan sonra kadın ikramiye veya miras gibi sebeplerle büyük bir mal ve gelire olmuşsa ve yoksulluk nafakası kararı karar düzeltme yoluna gitmişse, bu karar geçerliliğini kaybeder. Çünkü karar kesinleşmeden kadının yoksulluğu sona ermiştir.⁴⁴⁷

Nafaka talep eden tarafın yaşı, eğitim durumu, ortak çocuğun olup olmadığı, daha önce çalışıp çalışmadığı, birlikte kalınan evlilik süresi, çalışmasını engelleyecek bir sağlık sorununun olup olmadığı gibi şahsi durumları göz önüne alınmalıdır.⁴⁴⁸ Boşanmadan sonra taraflardan biri, ortak çocuğun bakım yükümlülüğünü tek başına üstleniyorsa çalışma hayatına girmesi zor olacaktır. Bu durumda hâkimin ortak çocuğun bakımını üstlenen tarafın çalışma olanağını dikkate alarak karar vermesi gerekir.

⁴⁴³ Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası, 20.

⁴⁴⁴ Kulaklı, 248; Öcal, 49; Yüksel, 502.

⁴⁴⁵ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1221.

⁴⁴⁶ Y. 2.HD., 2422/3152 E. ve K. sayılı, 01.04.1992 tarihli karar; Y. 2. HD., 17556/20544 E. ve K. sayılı, 10.09.2012 tarihli karar; Y. 2. HD., 3807/4741 E. ve K. sayılı, 14.04.2004 tarihli karar.

⁴⁴⁷ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1221.

⁴⁴⁸ Kahraman, 354; Erdem ve Makaracı, 205'te bkz: “Örneğin; henüz 30 yaşında 5 yıl evli kalmış ve çalışma gücü olan bir kişinin yoksulluk nafakası talebi reddedilmelidir. Buna karşılık 50 yaşında 25 sene evli kalmış ve hiç çalışmamış bir kişinin talebi yerinde kabul edilebilir.”

Kişinin mevsimlik bir işte geçici olarak çalışması da yoksulluğu kaldırmaz.⁴⁴⁹ Yoksulluk nafakası talep eden tarafın bu şekilde çalışması, hâkimin nafaka miktarını belirlerken dikkat edeceği bir husustur. Bu durumda talep eden eşin çalışma gücünden yoksun olması, başka bir gelir yahut malvarlığının bulunmaması durumunda lehine yoksulluk nafakası hükmedilir.⁴⁵⁰

Boşanmadan sonra lehine yoksulluk nafakası hükmedilen taraf, kendisini yoksulluktan kurtaracak bir işe girmişse veya yoksulluktan kurtaracak bir miras veya bağışlama ile mal elde ettiyse yoksulluktan kurtulduğu kabul edilir. Bu bakımdan yoksulluk nafakası talep edenin mirasçılık belgesi incelenmeli ve miras payı belirlenmelidir.⁴⁵¹ Yargıtay kararlarında intikal eden miras hakkının kişiyi yoksulluktan kurtarması halinde, nafakaya hükmedilemeyeceği kabul edilmiştir.⁴⁵² Kişinin kendisini yoksulluktan kurtaran işten ayrılması halinde yoksulluk nafakası talebi yerinde olmayacaktır.⁴⁵³ Yargıtay Kararlarında,⁴⁵⁴ hâkimin, tarafın işten kendi isteği ile mi yoksa isteği dışında mı ayrıldığını araştırması gerektiği kabul edilir. Rızası ile sebepsiz yere işten ayrılan tarafa yoksulluk nafakası hükmedilmez. Ama işveren tarafından işten çıkarılmışsa

⁴⁴⁹ Demir, 235; Ruhi ve Ruhi, 44; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1129.; YHGK., 3-84/95 E. ve K. sayılı, 28.02.2007 tarihli karar, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1129.

⁴⁵⁰ Akıntürk ve Ateş, 303; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Bozovalı, 70; Erdem ve Makaracı, 202-3; Ruhi ve Ruhi, 44.

⁴⁵¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1259; Yüksel, 496.

⁴⁵² Y.2.HD., 7538/8506 E. ve K. sayılı, 25.06.2002 tarihli kararda: “*Davalıya babasından bir kısım taşınmazlar kaldığı anlaşılmaktadır. İntikal eden mal varlığı kadını yoksulluktan kurtaracak niteliktedir. Gerçekleşen bu durum karşısında yoksulluk nafakası isteğinin reddi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.*”; Y.2.HD., 12689/14769 E. ve K. sayılı, 2207.2009 tarihli karar; Y.2.HD., 3816/5083 E. ve K. sayılı, 21.06.2021 tarihli karar.; age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1259.

⁴⁵³ Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 20; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1222; Öcal, 47; Ruhi ve Ruhi, 46; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 68.

⁴⁵⁴ Y.2.HD., 19565/339 E. ve K. sayılı, 20.01.2009 tarihli karar; Y.2.HD., 16623/1428 E. ve K. sayılı, 07.02.2005 tarihli karar; Y.2.HD., 3468/5260 E. ve K. sayılı 04.04.2005, tarihli karar; Y. 2.HD., 24151/21700 E. ve K. sayılı, 24.9.2013 tarihli karar; “*Davalı davacı kadının üniversite mezunu olduğu, bir yabancı dil bildiği, boşanma davası sırasında prime esas aylık kazancı 4500 TL olan bir işte çalışmakta iken, 2011 yılı Haziran ayında işten ayrıldığı, dosyaya sunulan Sosyal Güvenlik Kurumu'nun hizmet döküen cetvelinden anlaşılmaktadır. Davalı davacı kadın, zorunlu sebeplerle işinden ayrılmak zorunda kaldığını bildirmiştir. Çalıştığı işyerinin Sosyal Güvenlik Kurumundan sorulup tespit edilmesi ve işyerinden kendi isteğiyle mi yoksa işverenin iş akdini tek taraflı olarak feshetmesi sonucu mu ayrıldığının işyerinden araştırılması ve hasıl olacak sonuca göre yoksulluk nafakası takdirinin gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi gerekir.*”; age., İnal, 487.

veya sağlık sorunları gibi haklı bir mazeret sebebiyle işten kendisi çıkmak zorunda kalmışsa yoksulluk nafakası alabilecektir.⁴⁵⁵

Tarafın hasta olması veya sağlık durumundaki bozukluk sebepleriyle süresiz nafaka istemi yoksulluk nafakasının dayanağını oluşturmaz. Hâkim, tarafın sağlık durumunu olumsuz etkileyen unsurları belirlemelidir. Bununla birlikte, söz konusu hastalığın çalışma hayatına ne oranda engel olduğunu, hastalığın evlilikten önce mevcut olup olmadığını ve evlilikten doğan yükümlülüklerin orantısız paylaşılması ihtimalinde hastalığın ortaya çıkıp çıkmadığını tespit etmesi gerekmektedir.⁴⁵⁶ Bu değerlendirmelerden sonra yoksulluk nafakasına karar verir.

Boşanan tarafın mesleğinin olması kişiyi mutlak anlamda yoksulluktan kurtarmaz. Kişinin sahip olduğu meslekte iş bulma ve çalışmayla elde edeceği kazançta bakılır.⁴⁵⁷ Örneğin, ziraat mühendisi olan bir kadının evlilik birliği içinde çalışmaması halinde hemen iş bulması, çalışmaya başlaması mümkün olmayacaktır. Buna karşı yoksulluğa düşmekten kurtaracak düzenli bir geliri bulunan işçi, memur veya serbest olarak çalışan kişinin yoksulluğa düşmeyeceği kabul edilir.⁴⁵⁸ Öte yandan, nafaka talep edenin iyi bir mesleği olmasına rağmen evlilik birliği süresince çalışma hayatından uzak kalmış olabilir. Bu kişinin yeniden çalışma hayatına başlaması sermaye ve zaman gerektirir. Dolayısıyla bu kişinin boşanmadan sonra yoksulluğa düşeceği kabul edilebilir.⁴⁵⁹

TMK m. 364'e göre başka bir kişiden yardım nafakası alan eş, TMK m. 175'e göre yoksulluk nafakası da talep edebilir.⁴⁶⁰ Mesela çalışma gücüne sahip olmayan taraf kardeşinden aldığı yardım nafakasının kendisine yetmediği, yoksulluktan kurtarmadığı, böylece yaşam standartlarının kötü olması sebebiyle yoksulluk nafakası talep edebilir. Yargıtay bir kararında,⁴⁶¹ *boşanan kadının yokluğa düşmesi halinde kan*

⁴⁵⁵ Ruhi ve Ruhi, 46; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1223.; Y.2.HD., 2009/2452 E. sayılı ve 2010/6626 K. sayılı, 06.04.2010 tarihli karar, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1223.

⁴⁵⁶ Kocabaş, 381.

⁴⁵⁷ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1238; Kocabaş, 377.

⁴⁵⁸ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1238.

⁴⁵⁹ Kocabaş, 377-78.

⁴⁶⁰ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 18; Dural, Ögüz ve Gümüş, 149; Erdem ve Makaracı, 204; Ruhi ve Ruhi, 46; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 68-69; Yüksel, 497.

⁴⁶¹ Y. 2. HD., 30.10.2008, E. 2008/14287.

hısımlarından nafaka isteme hakkının bulunması boşanma sonucunda düştüğü yokluk sebebiyle eşinden nafaka isteyebilmesine engel değildir, diyerek ifade etmiştir.

Dul aylığı, özürlülük aylığı, muhtaçlık aylığı gibi devletten sosyal yardım alan tarafın yoksulluk nafakası talep etmesinde de bir mahsur yoktur.⁴⁶² Burada dikkat edilmesi gereken nokta, alınan aylığın yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığı hususudur. Boşanmadan sonra kadının dul maaşı aldığı bir örnekte; hâkim, kadının maaş aldığı kurumdan araştırma yapmalı, ardından alınan maaşın yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığına karar vermelidir.⁴⁶³ Aynı şekilde emekli maaşı ve mal varlığının olması yoksulluk nafakası talebini reddetmek için yeterli değildir.⁴⁶⁴ Hakim bu hususlara bakmaksızın karar veremeyeceği gibi sadece bu hususlara göre de yoksulluk nafakasına karar veremez. Mesela Yargıtay bir kararında,⁴⁶⁵ evi ve SSK aylığı bir arada bulunan tarafın yoksulluk nafakası talebini yoksulluğa düşmeyeceği gerekçesiyle reddetmiştir.⁴⁶⁶

Taraflardan biri lehine boşanma sonucunda maddi veya manevi tazminat hükmedilmişse, kural olarak bu durum yoksulluk nafakasının talep edilmesine engel değildir.⁴⁶⁷ Boşanma sonucu hükmedilen tazminatın, nafaka talep eden tarafın yoksulluğundan kurtaracak düzeyde olup olmadığına bakılır.⁴⁶⁸ Taraf lehine maddi veya manevi tazminat hükmedilmesine rağmen yoksulluktan kurtulamamışsa, bu halde yoksulluk nafakası miktarı tazminatlar da dikkate alınarak karar verilir.⁴⁶⁹ Öte yandan doktrinde, lehine maddi tazminat hükmedilen tarafın yoksulluktan kurtulacağı,

⁴⁶² Kocabaş, 379; Kulaklı, 247; Ruhi ve Ruhi, 44; Öcal, 45; Tosun, 63.

⁴⁶³ Kulaklı, 247; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1231.; Y.2.HD., 1693/2334 E. ve K. sayılı, 20.02.2002, tarihli karar; Y.2.HD., 3843/52002, E. ve K. sayılı, 07.04.2005 tarihli karar; Y.2.HD., 17961/6378 E. ve K. sayılı, 16.04.2007 tarihli karar; Y.2.HD., 5250/7297 E. ve K. sayılı, 04.05.2005 tarihli karar; Y.2.HD., 12975/15918 E. ve K. sayılı, 28.12.2004 tarihli karar; Y.2.HD., 5468/12425 E. ve K. sayılı, 25.09.2006, tarihli karar, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1231.

⁴⁶⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, 503; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 20; Yüksel, 495-96.

⁴⁶⁵ Y. 2.HD., 13554/14829 E. ve K. sayılı, 25.12.2002 tarihli kararı, agm., Şahin, 101.

⁴⁶⁶ Şahin, 101.

⁴⁶⁷ Burcuoğlu, "Boşanmada Kusur ve Yoksulluk Nafakası ile İlgili Gözlemler", 9; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1230; Kalender, 194 (Bundan böyle " Boşanmada Kusur" şeklinde anılacaktır.)

⁴⁶⁸ Akıntürk ve Ateş, 303-4; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1294; Öcal, 48-49; Kalender, 195.

⁴⁶⁹ Akıntürk ve Ateş, 303-4; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası Talebinde Etkili Olan Unsurları Değerlendirme", 22; Dural, Ögüz ve Gümüş, 150; Ruhi ve Ruhi, 46; Şahin, 87; Yüksel, 498; Tosun, 65.

bu sebeple de yoksulluk nafakası almaya hak kazanamayacağı ifade edilmiştir.⁴⁷⁰ Nitekim ÖZTAN'a göre,⁴⁷¹ TMK m. 174/1 uyarınca maddi tazminat talep edilemeyen durumlar için özel bir hüküm olarak TMK m. 175'teki yoksulluk nafakası düzenlenmiştir. TEKİNAY ise,⁴⁷² boşanmada kusursuz olan eşin hem maddi tazminat ham de yoksulluk nafakası talep edebilme şartlarını taşıyor olması halinde maddi tazminat istemeyi tercih etmesinin daha lehine olduğunu kabul eder. Zira maddi tazminat, yoksulluk nafakasına göre daha geniştir. Maddi tazminat talebi, zamanla sınırlanmaksızın geleceğe yönelik nafaka menfaatlerinin tümünü kapsayabilir. Böylece, maddi tazminat istemi varken yoksulluk nafakası istemini yersiz bulmuştur. Buna karşı Yargıtay'ın verdiği kararlar, tazminat ve yoksulluk nafakası düzenlemelerinin birbirinden farklı olduğu, bu sebeple tazminatların yoksulluk nafakası verilmesini engellemeyeceği yönündedir.⁴⁷³ Öğretinin görüşü ise aksi yönde yoğunlaşır.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Kahraman, 360; Turhan, 267.; Ayrıca Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1294'de Oğuzman/Dural'ın eğer yoksulluk nafakası isteyen taraf lehine maddi tazminata hükmedilmemişse bu tazminat hesaplanırken kaybedilen nafaka menfaati nazara alınacağına göre lehine bir maddi tazminata hükmedilen kimse için artık yoksulluğa düşme şartı gerçekleşemez ve ayrıca bir de yoksulluk nafakasına hükmedilmemek gerektiği ifadesine yer verilmiştir.

⁴⁷¹ Öztan, *Aile Hukuku*, 497.

⁴⁷² Tekinay, 248.

⁴⁷³ YHGK., 2-275/275 E. ve K. sayılı, 16.05.2007 tarihli oyçokluğu ile alınan kararda; "...öte yandan davacı kadın yararına hükmedilen tazminatların hukuksal dayanağı, yoksulluk nafakasından farklıdır. Türk Medeni Kanununun 175. madde koşulu davacı kadın yararına oluşmuştur" şeklindeki gerekçeye yer verilirken, karşı oy kullanan GENÇCAN, "hükmedilen ve kesinleşen 150.000 TL maddi ve 150.000 TL manevi tazminatın yoksulluğu kaldırdığını ifade etmiştir"; Yine, YHGK 2-500/557 E. ve K. sayılı, 25.11.2009 tarihli kararında, "4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 174. maddesine göre, mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu tarafın, kusurlu taraftan uygun bir maddi tazminat isteyebileceği, boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan tarafın, kusurlu olan diğer taraftan manevi tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebileceği öngörülmüştür. Yine aynı Kanun'un 175. maddesinde ise, boşanma yüzünden yoksulluğu düşecek tarafın kusuru daha ağır olmamak koşuluyla, geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebileceği, nafaka yükümlüsünün kusurunun aranmayacağı açıklanmıştır. Görüleceği üzere davacı kadın yararına hükmedilen maddi ve manevi tazminatların hukuksal dayanağı ile yoksulluk nafakasının hukuksal dayanağı birbirinden farklıdır. Biri diğerinin yerine ikame edilemeyeceği gibi, birini alanın diğerini alamayacağını ileri sürülmesi yasal mevzuat karşısında mümkün gözükmemektedir" şeklinde ifade etmiştir. agm., Burcuoğlu, "Boşanmada Kusur", 9.

⁴⁷⁴ GENÇCAN'a göre, "Maddi tazminatın maddi koşullarını açıklarken belirttiğimiz üzere zarar unsuru kocanın desteğini yitirmekten dolayı hem var olan hem de beklenen yararları kapsamaktadır. Yoksulluk nafakası ise var olan yararlardan sadece zorunlu gereksinimleri kapsar. Dolayısıyla maddi tazminatın içeriğinde yoksulluk nafakasının kapsamına giren çıkarlar zorunlu olarak yer alır. Üstelik hâkim maddi tazminatı belirlerken kadının ortalama yaşama süresini de, bu zorunlu gereksinimlerin de yer aldığı karşılığı belirlemek için dikkate almak zorundadır. Yargıtay maddi tazminatın kapsamını şu şekilde açıklamaktadır: "Maddi tazminat irat şeklinde verilmeyip peşin olarak verildiğinde bu paranın peşin sermaye değerini göz önünde tutmak ve somut verilere dayanmak zorundadır. Kadının kocası ile oturduğu sırada kocanın temin ettiği hayat düzeyine yakın geçim koşullarının yaratılmasına da özen gösterilmelidir". Aslında Yargıtay, maddi tazminatı belirleyecek olan hâkime üzeri örtülü olarak kadına kocası ile oturduğu sırada kocasının temin ettiği hayat düzeyine yakın geçim koşullarını yaratacak şekilde maddi tazminat vermek zorunda olduğunu söylediğine göre yoksulluk nafakasının zorunlu

Mal rejimi tasfiyesinde de tarafların katılma alacağı miktarları dikkate alınarak yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığı değerlendirilmeli ve bu noktada nafaka miktarı takdir edilmelidir.⁴⁷⁵ Ancak Türk boşanma hukukunda “boşanmada birlik ilkesinin” olmayışı bu durumu güçleştirmektedir. Boşanmada birlik ilkesi, boşanma veya ayrılma davaları neticesinde ortaya çıkacak tüm sonuçların kural olarak yapılacak aynı yargılamada ve verilecek aynı kararlar nihayete erdirilmesidir.⁴⁷⁶ İsviçre boşanma hukukunda geçerli olan bu ilke, Türk hukukunda sadece iştirak nafakası bakımından karşılık bulur.⁴⁷⁷ Boşanma davasıyla beraber açılan mal rejimi davaları, TMK’ye göre boşanma kararı kesinleşene kadar bekletici mesele yapılmaktadır. Halbuki mehz İsviçre Medeni hukukunda mal rejimi tasfiyesi kural olarak boşanma davalarıyla birlikte bakılmaktadır. Bu bakımdan, boşanmada birlik ilkesinin kullanıldığı yargılamalarda, boşanma davası ve boşanmanın sonuçları açısından tutarlı ve yeknesak bir yargılamanın yapılması daha kolaydır. Nitekim yoksulluk nafakasında aranan nafaka alacaklısının yoksulluğa düşme şartı, mal rejimi tasfiyesinden sonra değişiklik gösterebileceğine işaret edilerek mal rejimi tasfiyesinin boşanma davası kesinleşene kadar bekletici mesele yapılması doktrinde eleştirilmiştir.⁴⁷⁸

3.1.4. Ödeme Yükümlüsünün Mali Gücünün Bulunması

Yoksulluk nafakasıyla bir tarafı yükümlü tutmak için tarafın belirli bir mali güce sahip olması beklenir. Takdir edilecek nafaka miktarının talep edeni yoksulluktan kurtarmakla birlikte ödeme yükümlüsü eşin mali gücü ile orantılı olmalıdır.⁴⁷⁹ Hakim, yoksulluk nafakasına karar verirken taraflar arasındaki bu orantıyı; talep edenin

gereksinimleri zaten karşılanmış olursun”, şeklindedir., agm., Burcuoğlu, “Boşanmada Kusur”, s.9-10, dn.12.; Aynı doğrultuda bkz. Dural, Ögüz ve Gümüş, 147.

⁴⁷⁵ Burcuoğlu, “Boşanmada Kusur”, 10; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1296; Kahraman, 355; Öcal, 48; Tosun, 65; Kalender, 189-90.

⁴⁷⁶ Ali Demirbaş, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesi Bakımından Boşanmada Birlik İlkesi”, *ERÜHFSD* 1, S. 2 (2018): 547; Kalender, 293 (Bundan böyle “Boşanmada Birlik İlkesi” şeklinde anılacaktır).

⁴⁷⁷ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 229; Mustafa Alper Gümüş, “Türk Hukukunda Yasal Mal Rejimi Olan Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi Çerçevesinde Boşanma Davası; İştirak Nafakası, ‘Maddi Tazminat ve/veya Yoksulluk Nafakası’ ve/veya Manevi Tazminat Talepleri ile Mal Rejiminin Tasfiyesi Talebi Arasındaki İlişki”, *AÜEHFD* 9, S. 3-4 (2005): 389.

⁴⁷⁸ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 229; Tosun, 65-66; Kalender, 294.

⁴⁷⁹ Bozovalı, 71; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 21; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1292; Kahraman, 356-57; Kulaklı, 248; Öztan, *Aile Hukuku*, 501; Öcal, 57; Ruhi ve Ruhi, 47-48; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 69; Yüksel, 497.

yoksulluğa düşmesi sonucu ortaya çıkan nafaka ihtiyacının karşısına, nafaka yükümlüsünün var olan mali yükünü koyarak sağlamalıdır.⁴⁸⁰

Talep edilen yoksulluk nafakası miktarını ödeme yükümlüsü kabul etmişse, hâkim yükümlü tarafından kabul edilen miktarı talep eden lehine vermelidir.⁴⁸¹ Bu durumda takdir yetkisini kullanamaz. Nitekim Yargıtay kararlarında⁴⁸² da talep edilen miktarın ödeme yükümlüsü tarafından kabul edildiğinde kabul edilen miktara karar verilmesi gerektiği kabul edilmiştir.

Yoksulluk nafakası miktarını belirlerken talep edilen miktarla beraber ödeme yükümlüsünün maddi durumuna bakılır. Böylece hâkim tarafların sosyal ekonomik durumlarını araştırır. Bu araştırmayı yapmadan yoksulluk nafakasına karar veremez. Uygulamada mali yükümlülük yükleyen davalarda sosyal ekonomik durum, kolluk kuvvetleri vasıtasıyla yapılmaktadır. Bununla birlikte tarafların mahkemeye sundukları mali güçlerini gösteren deliller de sosyal ekonomik durum tespitinde değerlendirilir. Lüzum halinde mahkeme tarafından kamu ve özel kurum ve kuruluşlara müzekkere yazılarak tarafların sosyal ekonomik durumunu gösterir belge istenir. Örneğin; Tapu Müdürlüğüne, Sosyal Güvenlik Kurumuna, Vergi Dairesine, ilgili bankalar gibi kurumlara müzekkere yazılarak tarafların mali güçleri hakkında bilgi istenir. Yapılan araştırmalar, ibraz edilen deliller ve müzekkere dönüşleri sonucu elde edilen sosyal ekonomik durum raporlarında, tarafların mali güçlerinin ölçüsüne bakan hakim, hakkaniyete uygun bir miktarı nafaka olarak takdir edecektir.⁴⁸³ Ancak araştırma sonucu tarafın nafaka ödemek için yeterli mali gücü bulunmuyorsa, karşı taraf yoksulluğa düşecek dahi olsa yoksulluk nafakasına hükmedilmez.⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Kocabaş, 358.

⁴⁸¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1293.

⁴⁸² Y.2.HD., 15075/17938 E. ve K. sayılı, 20.12.2005 tarihli karar; “Davalı vekili son durumda, davacı tarafından talep edilen 10 YTL aylık yoksulluk nafakasını kabul ettiğini bildirmiştir. Davalının kabulü gereğince davalı lehine aylık 10 YTL yoksulluk nafakasına hükmedilmesi gerekirken, isteğin sembolik olduğundan bahisle reddi doğru görülmemiştir.”; Y.2.HD., 14409/231 E. ve K. sayılı, 19.02.2007 tarihli karar; “Dairemizin bozma kararına uyulduğu halde, gerekleri yerine getirilmemiştir. Davalı vekili son oturumda davacı tarafından istenen aylık 10 YTL yoksulluk nafakasını kabul ettiğini belirtmiştir. Kabul doğrultusunda davacı lehine aylık 10 YTL yoksulluk nafakası hükmedilmesi gerekirken, isteğin sembolik olduğundan bahisle reddi usul ve yasaya aykırı ise de bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılamayı gerektirmediğinden hükmün bu yönden düzeltilerek onanması gerekmiştir.”, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1293.

⁴⁸³ Ruhi ve Ruhi, 55.

⁴⁸⁴ Kocabaş, 358.

Ödeme yükümlüsünün mali geliri, yeniden evlenmesi halinde eşi ve çocukları gibi bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçları, başka nafaka yükümlüsü olup olmadığı, çocuklarına iştirak nafakası ödeyip ödemediği gibi özel durumlar nafaka takdirinde gözetilir. Bu bağlamda TMK m. 175 vd. ile TMK m. 4 hükümleri birlikte dikkate alındığında, hakime geniş bir takdir yetkisi verildiği anlaşılmaktadır. Takdir yetkisi, kanunun somut olaya uygulanmasında ve hakkaniyetin sağlanmasında önemli bir araçtır. Hakim, takdir yetkisini kullanırken, kanun ve yüksek mahkeme kararlarındaki ölçütleri dikkate alarak yoksulluk nafakasına ve miktarına karar vermelidir. Çünkü yüksek mahkemelerden çıkan kararlar, uygulama zenginliği oluşturmakta ve nafakanın nasıl uygulanacağına ilişkin hâkime yol göstermektedir.⁴⁸⁵

Nafakayla yükümlü tutulacak tarafın gelir belirlemesi yapılırken malvarlığının fer'ileri de dikkate alınır. Böylece nafakayla yükümlü tutulacak kişinin, mallarının getirdiği faiz ya da elde ettiği kira alacakları, sosyal güvence kapsamında yapılan ödemeler toplam gelir belirlenirken dikkate alınır. Yine bir yerde bağlı olarak çalışıyorsa aldığı ikramiye, bahşış ve diğer getiriler de göz önünde bulundurulur. Buna karşı serbest meslek çalışanları ve esnafılık yapan kişilerin elde ettiği gelirlerin belirlenmesi kolay olmamaktadır.⁴⁸⁶

Ödeme yükümlüsünün, nafaka talep eden tarafı yoksulluktan kurtarabilecek miktarı ödeyebilme gücüne sahip olması durumunda yoksulluk nafakasına hükmedilir. Bununla birlikte ödeme gücü, diğer tarafı yoksulluktan kurtarmaya yetmiyorsa hâkim ödeme gücüne uygun olan bir miktarı takdir eder. Burada nafaka yükümlüsünün “ödeme gücü” ile yoksulluğa düşenin “zorunlu ihtiyaçları” arasında bir denge kurulmalıdır.⁴⁸⁷ Ancak nafaka yükümlüsünün ödeme gücü hiç yoksa, nafaka ödemesi durumunda kendisi yoksulluğa düşüyorsa, tarafların geliri denkse,⁴⁸⁸ bu halde yoksulluk nafakası talep edilse dahi nafakaya karar verilmez.⁴⁸⁹ Yargıtay kararlarında

⁴⁸⁵ Kocabaş, 358.

⁴⁸⁶ Kocabaş, 372.

⁴⁸⁷ Bozovalı, 71; Kahraman, 358; Ruhi ve Ruhi, 48.

⁴⁸⁸ YHGK, E. 2009/2-500, K.2009/557.E. ve K. sayılı, 25.11.2009 tarihli karar” ... her iki tarafın emekli oldukları anlaşılmaktadır...”

⁴⁸⁹ Dural, Ögüz ve Gümüş, 150; Öztan, *Aile Hukuku*, 501; Erdem ve Makaracı, 206; Ruhi ve Ruhi, 47.; İBK 12.12.1966, 5/11 (RG 12550). Y. 2. HD. 2015/8977 E. sayılı ve 2016/596 K. sayılı, 14.1.2016 tarihli kararda “...erkeğin yapılan ekonomik sosyal durum araştırmasında epilepsi hastası olup, yüzde doksan oranında çalışma kaybının bulunduğu ve çalışmadığı tutanağa bağlanmış ise de dosyaya sunulan SGK kayıt örneklerinde ise davacı erkeğin çalışma kayıtlarının bulunduğu, bir kısım tanık beyanlarında ise davacı erkeğin çalışmakta iken işten ayrıldığı beyan edildiği anlaşılmaktadır.

tarafın yoksul olması, muhtaçlığı nedeniyle devletten aylık alması gibi hallerde kişiye yoksulluk nafakası yüklenemeyeceği kabul edilir.⁴⁹⁰

Ödeme yükümlüsünden hem nafakayı ödemesi hem de kendi hayatını devam ettirebilmesi beklenmektedir. Örneğin nafaka yükümlüsünün askerde olduğu süre zarfında yoksulluk nafakasına hükmedilemez.⁴⁹¹ Öte yandan Hukuk Genel Kurulu'nun bir içtihadında⁴⁹² boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek davacı eş lehine sırf davalı eşin ekonomik durumunun zayıflaması nedeniyle yoksulluk nafakasına hükmedilmemesi davacının ileriye dönük dava hakkını ortadan kaldıracığı, bu nedenle yoksulluk nafakasına az bir miktar da olsa hükmedilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece nafaka yükümlüsünün ekonomik durumunun sonradan iyileşmesi ihtimalinde nafakanın arttırılması davası açılabilir. Aksi halde, boşanma davasıyla talep edilen yoksulluk nafakası reddedilip karar kesinleşirse bir daha yoksulluk nafakası talep edilmesi mümkün değildir.⁴⁹³ Bu noktada bazen taraflar, sırf eski eşlerine yoksulluk nafakası ödememek için mal kaçırma, bankadan yüklü bir miktar kredi çekme veya borç para verme gibi yollarla ekonomik durumlarını kötü göstermektedir. Hakim yoksulluk nafakasına karar verirken bunların değerlendirmesini yaparak takdir etmelidir.

Anlaşmalı boşanmalarda tarafların yoksulluk nafakası miktarını kendi arasında serbestçe belirlemesi mümkündür. Yargıtay'a göre kamu düzenine, ahlaka ve emredici hukuk kurallarına aykırı olmaması şartıyla eşler nafaka miktarını ve para birimini istedikleri gibi kararlaştırabilir. TMK m. 184 uyarınca bu protokoldeki nafaka miktarı hâkimin onaylanması ile mahkeme kararıyla hükme bağlanır ve geçerli hale gelir.⁴⁹⁴ Uygulamada tarafların nafaka miktarında anlaşması ve özellikle ödeme yükümlüsünün söz konusu miktarı ödeyeceğini taahhüt etmesi durumunda hâkim protokole pek

Kendisi yoksul olan kişi yoksulluk nafakasıyla yükümlü tutulamaz. Bu sebeple davacı erkeğin çalışma durumu ve işten ayrılmış ise işten ayrılış nedeni de araştırılarak, sonucuna göre kadın lehine Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesi uyarınca yoksulluk nafakası verilmesi koşullarının oluşup oluşmadığı değerlendirilerek karar verilmesi gerekirken... şeklinde karar verilmiştir. Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴⁹⁰ Y.2.HD., 11.11.2004, 12155-13489; Y.2.HD., 10051/30059 E. ve K. sayılı, 12.12.2012 tarihli karar, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1249.

⁴⁹¹ Ruhi ve Ruhi, 48.

⁴⁹² YHGK., 2-614/597 E. ve K. sayılı, 10.11.2010 tarihli karar için bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁴⁹³ Öcal, 46.

⁴⁹⁴ Erdem ve Makaracı, 206; Ruhi ve Ruhi, 55; Kahraman, 360; Öcal, 57.

müdahale etmemektedir.⁴⁹⁵ Ancak ödeme yükümlüsünün öngörülemez derecede mali gücündeki değişiklik olması durumunda belirlenen nafaka miktarına hâkimin müdahale etmesi istenebilir.⁴⁹⁶

Nafaka yükümlüsü varlıklı olsa bile nafakanın, yoksulluğa düşen tarafın yoksulluğunu giderecek miktardan daha fazlasına karar verilmesini gerektirmez.⁴⁹⁷ Boşanmadan sonra yoksulluğa düşen tarafın normal şartlarda geçimini sağlayacak miktarda olması gerekir.⁴⁹⁸ Zira yoksulluk nafakasının amacı boşanma sonrası yoksulluğa düşen eşin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yoksa talep eden eş refah içinde yaşatmak yahut evlilik içindeki yaşam standardını devam ettirmek için değildir.⁴⁹⁹ Kişinin evlilik içindeki yaşam seviyesi boşanmadan sonra düşmüşse burada kişinin doğrudan yoksulluğa düştüğü söylenemez ve yoksulluk nafakası talebini haklı kılmaz.⁵⁰⁰

3.2. Yoksulluk Nafakasına İlişkin Usul Hükümleri

Yoksulluk nafakasında görevli ve yetkili mahkeme, yoksulluk nafakasının başlama ve sona erme anı, yoksulluk nafakasından feragat ve yoksulluk nafakasına ilişkin zamanaşımı hükmü bu başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Yoksulluk Nafakasında Görevli ve Yetkili Mahkeme

Nafaka davasında görevli mahkeme, aile mahkemesidir. Yoksulluk nafaka talebi boşanma davası devam ederken ileri sürülebileceği gibi boşanma davası sonunda da ileri sürülebilir. Boşanma davası sırasında yoksulluk nafakasının talep edilmesi durumunda boşanma davası için görevli ve yetkili olan aile mahkemesi, yoksulluk nafakasına karar verme bakımından da görevli ve yetkilidir.⁵⁰¹ Yine boşanma davasından sonra aile mahkemesinde yoksulluk nafakasının talebi ayrı bir dava

⁴⁹⁵ Erdem ve Makaracı, 206.

⁴⁹⁶ Ruhi ve Ruhi, 55.

⁴⁹⁷ Bozovalı, 71; Dural, Öğüz ve Gümüş, 150; Demir, 226; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1292; Kulaklı, 248; Öcal, 57.

⁴⁹⁸ Akıntürk ve Ateş, 304; Kahraman, 359; Yüksel, 498.

⁴⁹⁹ Dural, Öğüz ve Gümüş, 150; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1221; Erdem ve Makaracı, 206; Kahraman, 359; Kulaklı, 247; Şahin, 87; Öcal, 57; Ormancı, "Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler", 187.

⁵⁰⁰ Bozovalı, 71; Öcal, 46.

⁵⁰¹ Arbek, 144; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1309; Kalender, 308; Kahraman, 349; Öcal, 56.

açılmak suretiyle ileri sürülebilir. Yoksulluk nafakası davası, Türk mahkemelerinin verdiği boşanma kararından sonra açılabileceği gibi yabancı mahkemelerinin verdiği boşanma kararına dayanarak açılması da mümkündür.⁵⁰²

TMK'nin getirdiği yeniliklerden biri de boşanma ve boşanmadan kaynaklı davalarda yetkili mahkemeye ilişkin düzenlemedir.⁵⁰³ Buna göre boşanma davası kesinleştikten sonra açılan yoksulluk nafakası davası, nafaka artırımına veya azaltılmasına ilişkin davalar, TMK m. 177 gereği *nafaka alacaklısının yerleşim yeri aile mahkemesinde açılmalıdır*. Bu hüküm genel yetki kuralının istisnası niteliğinde olup zayıf tarafı koruma amacı güder. Böylece nafaka taleplisinin zor duruma düşmesini bir nebze bile olsa engellemeyi hedefler.⁵⁰⁴ TMK'deki yetki kuralı, Aile Mahkemeleri Kanununun 4. maddesinde de düzenlenmiştir.

3.2.2. Yoksulluk Nafakasının Başlama Anı

Boşanma davası sırasında TMK m.175 uyarınca talep edilen yoksulluk nafakasına, boşanma kararıyla birlikte hükmedilir. Böylece boşanma kararının kesinleşmesinin ardından yoksulluk nafakası ödenmeye başlar. Yargıtay, ilk derece mahkemesinin boşanma kararı tarihinden itibaren yoksulluk nafakasının başlatılması kararını isabetsiz bulmuş, boşanma hükmünün kesinleşme tarihinden itibaren yoksulluk nafakasına hükmedilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁰⁵ Boşanma davasında, boşanma talebi asli taleptir. Buna karşı boşanmanın mali sonuçlarından olan yoksulluk nafakası ise ferî bir taleptir. Asıl dava reddedilirse, ferî talepler de reddedilmiş sayılır. Dolayısıyla reddedilen boşanma davasında, yoksulluk nafakası bakımından kabul kararı verilemez.⁵⁰⁶

Boşanma davasıyla birlikte talep edilen yoksulluk nafakasına ilişkin faiz talebi mümkün değildir.⁵⁰⁷ Faiz, ancak muayyen ve muaccel olmuş alacaklara yönelik talep

⁵⁰² Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1218.

⁵⁰³ Başpınar, 86.

⁵⁰⁴ Akıntürk ve Ateş, 306; Başpınar, 86; Öcal, 39.

⁵⁰⁵ Bozovalı, 70; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1277; Kulaklı, 243. Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 65.;Y. 2.HD., 2928/4059 E. ve K. sayılı, 31.03.2004 tarihli karar; Y. 2. HD., 2832-16649 E. ve K. sayılı, 29.11.2007 tarihli karar; age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1277.

⁵⁰⁶ Ruhi ve Ruhi, 54.

⁵⁰⁷ Arbek, 149; Özüğür, 309; Turhan, 267.; 2. HD., 10305 /860 E. ve K. sayılı, 2.2.1991 tarihli karar

edilebilir. Yoksulluk nafakası, boşanma kararıyla muayyen, kararın kesinleşmesiyle muaccel hale gelir. Dolayısıyla, boşanma davası sürecinde yoksulluk nafakası alacağı muayyen ve muaccel olmadığı için dava tarihinden itibaren faiz yürütülmesi talep edilemez.⁵⁰⁸ Faiz, ancak nafakanın muayyen olduğu boşanma kararı tarihinden itibaren yürütülebilir. Bu durumda yürütülmesi kabul edilen faiz, yasal faiz miktarıdır.⁵⁰⁹

Boşanma davasından sonra, yoksulluk nafakası için bağımsız bir dava açılabilir. Böyle bir davayla açılan yoksulluk nafakasına, davanın açıldığı tarihten itibaren hükmedilir.⁵¹⁰ Yargıtay kararlarında da nafakaya talep tarihinden itibaren hükmedileceği kabul edilir.⁵¹¹ Talep tarihi, davacının dava dilekçesinin kaydının yapıldığı tarihtir. Talep tarihinden önceki zamanlara yönelik, geriye dönük nafaka istenmesi mümkün değildir. Bu halde boşanma davası sırasında talep edilen yoksulluk nafakası, istem tarihi dikkate alınmaksızın boşanma kararının kesinleşmesi ile hüküm ifade ederken boşanmadan sonra talep edilen yoksulluk nafakasında ise dava dilekçesi kaydının yapıldığı dava tarihten itibaren hüküm ifade edecektir.

TMK m. 178 uyarınca boşanma sonucu doğan dava hakları boşanma kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülebilir. Dolayısıyla yoksulluk nafakası bu bir yıllık süre içinde dava açılarak talep edilir. Ancak 2002 yılı öncesinde yürürlükte olan 743 sayılı TKM'ye bakıldığında böyle bir hüküm yer almamaktadır. Bu hüküm yeni TMK'yle gelen yeniliklerden biridir. 743 sayılı TKM'nin uygulandığı dönemde boşanmadan kaynaklı tazminatların ve yoksulluk nafakasının, boşanma davasından sonra talep edilip edilmeyeceği ilişkin tartışmalar yaşanmıştır. Yargıtay kararlarına ve doktrine bakıldığında bu hususta ortak bir kanaate ulaşılamadığı görülür. Tartışma, 1988 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında,⁵¹² manevi tazminat davalarının boşanma davası kesinleştikten sonra açılabileceğini oy çokluğu ile kabul etmesi sonucu tartışmalar nihayete erer.⁵¹³ YİBK'nın ardından doktrindeki

⁵⁰⁸ Arbek, 149; Özüğür, 309.; Y. 2. HD., 206/1213 E. ve K. sayılı, 4.2.2002 tarihli karar.

⁵⁰⁹ Arbek, 149.

⁵¹⁰ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk", 25; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1279; İnal, 433; Özüğür, 297; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 65; Öcal, 39.

⁵¹¹ İnal, 433-34.

⁵¹² YİBK., 1986/5 E. ve 1988/1 K. sayılı, 22.01.1988 tarihli karar, age., Akıntürk ve Ateş, 306; Demirbaş, "Boşanmada Birlik İlkesi", 552, dn.36.

⁵¹³ Akıntürk ve Ateş, 306; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 25; Demirbaş, "Boşanmada Birlik İlkesi", 552; Bilge Öztan, "Manevi Tazminata İlişkin İçtihadı

yazarlar tarafından, boşanma kararının kesinleşmesiyle yoksulluk nafakasının da talep edilebileceği ifade edilerek kabul edilmiştir.⁵¹⁴ Böylece hak sahibi ister boşanma davası içinde, ister boşanma davası sona erdikten sonra, ayrı ve yeni bir davayla yoksulluk nafakasını talep edebilir. Ne zaman yoksulluk talep edileceğine karar verme, hak sahibinin ihtiyarındadır.⁵¹⁵

Yoksulluk nafakası boşanma davası devam ederken talep edilirse; nafakanın kabulü kararı, boşanma kararının bir ferî olarak kararda yer alır. Yargıtay kararlarında; boşanma davasıyla talep edilen yoksulluk nafakasının davanın eki niteliğinde olduğuna, bu sebeple yoksulluk nafakası için harç alınmayacağına ve vekalet ücretine hükmedilmeyeceğine yer verilmektedir.⁵¹⁶ TMK'ye göre boşanan eş, boşanma davasının sona ermesinden sonra bir yıl içinde nafaka talebinde bulunabilir.⁵¹⁷ Boşanma davası sona erdikten sonra bir yıl içinde bağımsız bir dava açılarak yoksulluk nafakası talep edilmesi halinde asli bir talep olduğundan harç alınacak ve vekalet ücretine hükmedilecektir. Yoksulluk nafakası davasında alınan harç, dava değeri üzerinden nispi harçtır. Dava değeri, yoksulluk nafakasının yıllık tutarının toplamıdır. Böylece yoksulluk nafakası davası açan taraf, dava değeri üzerinden peşin nispi harç ödeyecektir.⁵¹⁸

3.2.3. Yoksulluk Nafakasından Feragat

Boşanma davasında taraflardan birinin, yoksulluk nafakası istemediğini açıkça beyan etmesi, feragat hükmündedir. Dolayısıyla nafaka hakkından feragat eden, boşanma davası sona erdikten sonra yeni bir dava açmakla yoksulluk nafakası isteyemez.⁵¹⁹

Birleştirme Kararı Maddi Tazminata ve Yoksulluk Nafakasına Uygulanabilir mi?", *Yargıtay Dergisi* 19, S. 3 (1993): 302.

⁵¹⁴ Öztan, "Manevi Tazminata İlişkin İçtihadı Birleştirme Kararı", 305; Demirbaş, "Boşanmada Birlik İlkesi", 553.

⁵¹⁵ Bozovalı, 72; Öztan, "Manevi Tazminata İlişkin İçtihadı Birleştirme Kararı", 304.

⁵¹⁶ Y. 2.HD., 4322/5425 E. ve K. sayılı, 14.4.2003 tarihli kararda "...Boşanma davası içerisinde talep edilen nafaka ile ilgili istekler boşanmanın eki niteliğinde olup, ayrı bir harca tabi olmadığı gibi, bu isteklerin kabulü ve reddi üzerinden de vekalet ücreti verilemeyeceği nazara alınmadan hüküm altına alınan iştirak nafakası için harç alınması ve davalı yararına vekalet ücretine hükmedilmesi doğru değildir" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁵¹⁷ Kocabaş, 373; Demir, 227; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1313; Öcal, 56; Özüğür, 295-96

⁵¹⁸ Y.2.HD., 2016/5078 E. ve 2017/5338 K. sayılı, 4.5.2017 tarihli karar.

⁵¹⁹ Bozovalı, 70; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1317; Öztan, *Aile Hukuku*, 498; Kahraman, 350; Kocabaş, 373; Turhan, 265; Y. 2.HD., 1298/15073 E. ve K. sayılı, 14.12.2004 tarihli karar;" ...Davacı-davalı kadın 31.03.2003 tarihli dava dilekçesinde hiçbir nafaka ve tazminat talep

Yine, nafaka davası açıldıktan sonra bu davadan feragat eden taraf, daha sonra açacağı yeni davayla yoksulluk nafakası talep edemez.⁵²⁰ Çünkü feragat eden, iradeyi sakatlayan haller bulunmadıkça feragatinden dönemez.⁵²¹

Feragatin hukuki sonuç doğurabilmesi için boşanma davasının veya nafaka davasının açılması gerekmektedir. Çünkü feragat konu olan hak doğmadan o haktan feragat etmek mümkün değildir.⁵²² HMK m. 311'e göre yapılan feragat bildirimini ardından davada kesin hükmün sonuçları doğar.⁵²³ Ama tarafın yoksulluk nafakasından feragat ettiğine yönelik açık beyanları bulunmuyorsa, bu durum dava kapsamında özel olarak değerlendirilir.⁵²⁴ Öte yandan şarta bağlı feragat yapılamaz. Dolayısıyla yoksulluk nafakasını bir şarta bağlayarak feragat edenin feragati geçerli değildir.⁵²⁵

Taraflar anlaşmalı boşanma protokolünde yoksulluk nafakasından açıkça feragat etmişse protokoldeki bu hüküm mahkeme kararıyla kesin hüküm niteliği taşımaktadır. Nitekim YHGK kararında,⁵²⁶ “...Anlaşmalı boşanma davasında nafakadan vazgeçme yoksulluk nafakası talebinden de feragat edildiği anlamı taşır” şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla taraflardan biri boşanmadan sonra protokole aykırı hareket ederek yoksulluk nafakası isteminde bulunamaz. Ancak istisnai olarak Yargıtay'ın

etmeyeceğini beyan etmiştir. Bu beyanda nafaka ve tazminatlardan feragat ettiği anlaşılmaktadır. Feragatten rücu mümkün değildir. Bu itibarla davacı-davalı kadın yararına tedbir ve yoksulluk nafakası ile maddi ve manevi tazminatlara hükmedilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.”; Y. 2.HD., 2079-4460 E. ve K. sayılı, 12.03.2009 tarihli karar; “...Davacı kadın vekili dava dilekçesiyle müvekkilinin nafaka talebinin bulunmadığını beyan etmiştir. Bu beyanın nafaka isteğinden feragat niteliğinde olduğu nazara alınmadan davacı kadın yararına yoksulluk nafakasına hükmedilmesi doğru olmamıştır.” Age., Gençcan, Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku, 1317.

⁵²⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, 497; Bozovalı, *Mevzuattaki Son Değişikliklerle Öğreti ve Uygulamada Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları*, 70; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1317; Kahraman, “Boşanmada Yoksulluk Nafakasının Miktarı ve Süresi”, 350; Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi Ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler”, 373; Turhan, “Boşanma Halinde Maddi Tazminat ve Yoksulluk Nafakası”, 265.

⁵²¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1318; Yıldız, 72.; Y. 2.HD., 6702/7604 E. ve K. sayılı, 10.06.2004 tarihli karar; “...Davalı kadın 18.06.2003 tarihli dilekçe ile maddi ve manevi tazminat ile nafaka isteklerinden vazgeçmiştir. Feragat o iradenin açıklandığı anda kesin bir hükmün sonuçlarını doğurur. (HMUK md.91-95) Bundan sonra feragatten vazgeçme hüküm ifade etmez. Gerçekleşen bu durum karşısında maddi tazminat, manevi tazminat ve nafaka isteklerinin reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde kabulü usul ve yasaya aykırıdır.” age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1318.

⁵²² Öcal, 40; Yıldız, 71.

⁵²³ Ruhi ve Ruhi, 50; Öcal, 40; Yıldız, 71.

⁵²⁴ Ruhi ve Ruhi, 50.

⁵²⁵ Yıldız, 73.

⁵²⁶ YHGK., 3-386/306 E. ve K. sayılı, 6.3.2013 tarihli karar, age., İnal,439

vermiş olduğu bir kararda,⁵²⁷ taraflardan birinin sırf anlaşmalı boşanmayla boşanabilmek için yoksulluk nafakasından feragat ettiği, buna karşı diğer tarafın ayrıca TMK m. 166/1'den dava açtığı, bunun üzerine nafakadan feragat eden tarafın yoksulluk nafakası talebinde bulunduğu dosyada “...*Davalı kadın vekilinin asıl davadaki nafaka ve tazminat istemediğine dair beyanı anlaşmalı boşanmayı sağlamaya yönelik olup, anlaşmalı boşanma sağlanmadığı takdirde bu taleplerden feragat anlamına gelmez. O halde mahkemece kusursuz olan davalı kadının birleşen boşanma davası kabul edilmesine rağmen vekilinin beyanı feragat niteliğinde kabul edilerek yoksulluk nafakası ile maddi ve manevi tazminat taleplerinin münhasıran bu sebeple reddi doğru görülmemiş...*” şeklinde karar vermiştir.

Tarafların protokolde yoksulluk nafakasına değinmediği durumlarda, anlaşmalı boşanmadan sonra yoksulluk nafakası talep edilip edilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Taraflarca hazırlanan ve hâkim tarafından onaylanarak boşanma kararı verilen protokolde yoksulluk nafakasına ilişkin bir hüküm olmamasına rağmen taraflardan birinin boşanmadan sonra yoksulluk nafakası talep ettiği davada; Yargıtay,⁵²⁸ tarafların hazırladığı protokolde yoksulluğa ilişkin hükmün bulunmaması sebebiyle davacının o tarihte yoksulluğa düşmediğine ilişkin kesin hüküm oluşturduğu gerekçesiyle tarafın yoksulluk nafakası talebini reddetmiştir. Yargıtay'ın bu kararı, bazı yazarlar tarafından isabetli bulunurken bazıları tarafından eleştirilmiştir.⁵²⁹

⁵²⁷ Y. 2.HD., 26449/25794 E. ve K. sayılı, 16.12.2014 tarihli kararında “...*Davacı koca, Türk Medeni Kanunu'nun 166/1. maddesi kapsamında dava açmış, davalı kadın vekili 20.12.2011 tarihli celsede davacı tarafla anlaşmalarını, maddi-manevi tazminat ve nafaka taleplerinin bulunmadığını belirtmiş, mahkemece Türk Medeni Kanunu'nun 166/1. maddesi kapsamında tarafların boşanmalarına karar verilmiştir. Hüküm davalı kadının temyizi üzerine dairemizce Türk Medeni Kanunu'nun 166/3 maddesi koşulları oluşmadığı, davacı kocanın tam kusurlu olması nedeniyle davanın reddi gerektiğinden bahisle bozulmuştur. Davalı kadın bozma sonrası birleşen boşanma davası ile boşanma yanında yoksulluk nafakası ile maddi-manevi tazminat talebinde bulunulmuştur. Davalı kadın vekilinin asıl davadaki nafaka ve tazminat istemediğine dair beyanı anlaşmalı boşanmayı sağlamaya yönelik olup, anlaşmalı boşanma sağlanmadığı takdirde bu taleplerden feragat anlamına gelmez. O halde mahkemece kusursuz olan davalı kadının birleşen boşanma davası kabul edilmesine rağmen vekilinin beyanı feragat niteliğinde kabul edilerek yoksulluk nafakası ile maddi ve manevi tazminat taleplerinin münhasıran bu sebeple reddi doğru görülmemiş ve mahkemece toplanan delillere göre kadının yoksulluk nafakası ve tazminat talepleri konusunda karar verilmek üzere hükmün bozulmasına ...” agm., Yıldız, 72, dn.335.*

⁵²⁸ Y. 2.HD., 1032/2584 E. ve K. sayılı, 7.3.1997 tarihli kararda “...*Taraflar Medeni Kanunun 134/3. maddesi gereğince anlaşmalı boşanma sureti ile boşanmışlar ve bu karar kesinleşmiştir. Oluşan bu karar o tarihte bu davanın davacısı kadının yoksulluğa düşmediği yönünde kesin hüküm oluşturur. Davanın yoksulluk nafakasına ilişkin bölümünün bu sebeple reddi gerekirken yazılı suretle hüküm kurulması doğru görülmemiştir...*” bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁵²⁹ Arbek, 144-45.

Doktrinde, anlaşmalı boşanmalarda yoksulluk nafakasına ilişkin hüküm bulunmayan ve hâkim tarafından kabul edilen protokolün ortaya çıkaracağı hukuki sonuçları noktasında görüş ayrılığı bulunmaktadır.⁵³⁰ ÖZTAN'a göre,⁵³¹ TMK 178'e göre boşanma kararı kesinleştikten sonra bir yıl içinde taraflara maddi tazminat, manevi tazminat ve yoksulluk nafakası talep etme hakkı tanınmıştır. Böylece, anlaşmalı boşanma kararının kesinleşmesinden sonra ayrı bir dava açılarak bu talepler ileri sürülebilir. Dolayısıyla anlaşmalı boşanmada yoksulluk nafakası istemeyen taraf daha sonra yoksulluk nafakası isteyebilir. Çünkü ona göre protokolde yoksulluk nafakası istenmemesi boşanma sırasında yoksulluğa düşmediği yönünde kesin karine oluşturmayacaktır. Boşanma sonucu yoksulluğa düşen eş, anlaşmalı boşanma kararından sonra kanuni şartların oluştuğunu ispatlayarak yoksulluk nafakası talep edebilmelidir. Ancak öğretide ve uygulamadaki yaygın görüşe göre, anlaşmalı boşanma protokolünde yoksulluk nafakasına yer verilmeyen hallerde daha sonra yoksulluk nafakasının talebi mümkün olmayacaktır.⁵³² Çünkü anlaşmalı boşanmalardaki boşanma protokolü boşanmanın mali sonuçlarını da içermektedir. Protokolde yer almayan yoksulluk nafakası, daha sonra talep edilmez. Ancak boşanma protokolünde yoksulluk nafakası istemi açıkça saklı tutulmuşsa boşanmadan sonra yoksulluk nafakası talep edilebilecektir.⁵³³ Öte yandan Yargıtay'ın vermiş olduğu bir kararda,⁵³⁴ taraflardan birinin anlaşmalı boşanma protokolünde yer alan hükümleri ihlal etmesi üzerine, diğer taraf, saklı tutulan nafaka hakkını dava konusu yapabilecektir. Böylece protokolde saklı tutulan nafaka hakkı, karşı tarafın yaptığı ihlal sonucu talep edilebilir.

3.2.4. Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi

Yoksulluk nafakasının hangi durumlarda sona ereceği TMK m.176/3'te düzenlenmiştir. Buna göre irat biçiminde hükmedilen yoksulluk nafakasının kendiliğinden ve mahkeme kararıyla olmak üzere iki şekilde sona erme hali vardır.⁵³⁵

⁵³⁰ Öcal, 42-43; Öztan, *Aile Hukuku*, 498.

⁵³¹ Öztan, *Aile Hukuku*, 498.

⁵³² Kahraman, 350-51; Kulaklı, 245; Öcal, 42-43; Yüksel, 494.

⁵³³ Öcal, 43; Ruhi ve Ruhi, 51.

⁵³⁴ Y. 2.HD., 1242/1657 E. ve K. sayılı, 22.5.2005 tarihli karar, age., İnal, 484.

⁵³⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, 152; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 226; İsmail Dede, "Yoksulluk Nafakasının Fiili Birliktelik ve Haysiyetsiz Yaşam Sürme Sebebiyle Sona Ermesi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, S. 2 (2016): 558; Demir, 228; Yağcı, 325; Yüksel, 500; Kalender, 325; Zehir, 72.

Yoksulluk nafakasının mahkeme kararıyla sona ermesi; nafaka alacaklısının evlenme olmaksızın evliymiş gibi başka biriyle birlikte yaşadığı, boşanmayla düştüğü yoksulluğun ortadan kalktığı ve haysiyetsiz hayat sürdüğü hallerde mümkündür. Nafaka borçlusunun bu hallerden birine dayanarak yoksulluk nafakasının kaldırılmasını talep etmesi üzerine, hâkim bu talebi değerlendirir. İleri sürülen bu üç halden birinin ispatı üzerine, nafaka mahkeme kararıyla kaldırılır. Yoksulluk nafakasının kaldırılması davası yenilik doğuran dava; mahkemenin kaldırma kararı yenilik doğuran karardır.⁵³⁶ Yoksulluk nafakasının kaldırılması davası sonucunda verilen kaldırma kararı, dava tarihinden itibaren geriye dönük sonuç doğurur.⁵³⁷ Böylece yoksulluk nafakasının kaldırılması kararının kesinleşmesi beklenmeyecektir.

Anlaşmalı boşanma protokolünde irat şeklinde ödeneceği kararlaştırılmasına rağmen süresi belirlenmeyen yoksulluk nafakaları, süresizdir. TMK'de m. 176/3'te düzenlenen yoksulluk nafakasını sona erdiren haller, protokolde kararlaştırılan yoksulluk nafakası alacakları için de sonuç doğurur. Bu bakımdan kanundaki sona erme hallerinden birinin bulunması durumunda, borçlunun talebi üzerine protokolde kararlaştırılan yoksulluk nafakası sona erecektir.⁵³⁸

TBK m. 27 hükmü gereği, emredici hükümlere aykırı sözleşme düzenlenemez. Yoksulluk nafakasını sona erdiren halleri düzenleyen TMK m. 176/3 hükmü de emredici hüküm niteliği taşır. Dolayısıyla bu hükme aykırı taraf sözleşmeleri kesin hükümsüzdür. Böylece tarafların TMK m. 176/3'e aykırı olacak şekilde, kanunda sayılan hallerden birinin yoksulluk nafakasını sona erdirmeyeceğine yönelik anlaşması olsa bile, bu hallerden birinin gerçekleşmesiyle yoksulluk nafakası sona erecektir.⁵³⁹ Öte yandan doktrinde, tarafların kanunda sayılan hallerde yoksulluk nafakasının devam edeceğine yönelik yapmış olduğu anlaşmanın geçerli olacağını, bu anlaşmaya göre karar verilmesi gerektiğini ifade eden görüşler vardır.⁵⁴⁰

Eşin haysiyetsiz hayat sürmesi kanunda açıklanmamıştır. Yargıtay, tarafın toplumdaki genel değer yargılarıyla çatışan olumsuz nitelikteki davranışlarının süreklilik

⁵³⁶ Dede, 559.

⁵³⁷ Demir, 229.

⁵³⁸ Zehir, 72.

⁵³⁹ Demir, 229.

⁵⁴⁰ Arbek, 150; Özüğür, 301.

göstermesiyle haysiyetsiz hayat sürdüğünü kabul etmiştir.⁵⁴¹ Diğer bir deyişle haysiyetsiz hayat sürmenin kabul edilebilmesi, iddia edilen yaşama biçiminin belirli bir süre devam etmesine bağlıdır.⁵⁴² Bu düzenlemeyle nafaka alacaklısının elde ettiği yoksulluk nafakası alacağını haysiyetsiz yaşama harcamaması, kaynak olarak kullanmaması amaçlanmaktadır.⁵⁴³ Doktrinde uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı, uyuşturucu madde ticareti, fuhuş yapma, hırsızlık, kadın ticareti yapma gibi yüz kızartıcı suçlar haysiyetsiz hayat sürme olarak gösterilmiştir.⁵⁴⁴

Boşandıktan sonra yoksulluk nafakası alan tarafın, bir başkasıyla evliymiş gibi fiili birliktelik yaşaması halinde mahkeme kararıyla nafakası sona erdirilir. Nafaka alacaklısının bir başkasıyla fiili birlikteliği, “evliymiş gibi” olabilmesi için belirli bir yoğunluğa ulaşması gerekir.⁵⁴⁵ Bu yoğunluk için fiili birlikteliğin aynı konutta yaşanması, süreklilik oluşturmaması gibi durumlar önem arz eder.⁵⁴⁶ Bu bağlamda resmi nikah yapmaksızın dini nikahla birliktelik yaşayan nafaka alacaklısına karşı, nafaka borçlusu tarafından yoksulluk nafakasının kaldırılması davası açılabilir.⁵⁴⁷ Yoksulluk nafakasının sona ermemesi amacıyla nafaka alacaklısının resmi nikah yapmaması, TMK m. 2/2’ye göre hakkın kötüye kullanılmasıdır.⁵⁴⁸ Böylece nafaka borçlusunun talebi üzerine mahkeme kararıyla nafaka hakkı sona erdirilir. Yargıtay’ın imam nikahıyla yaşama⁵⁴⁹ ve uzun süreli nişanlılık hallerine ilişkin vermiş olduğu kararları vardır.⁵⁵⁰ Son olarak, yoksulluğun ortadan kalkması sebebine dayanarak mahkemeden nafaka yükümlülüğünün kaldırılması talep edilebilir. Bu karardan sonra kişinin

⁵⁴¹ Y. 2.HD., 22536/17686 E. ve K. sayılı, 26.06.2012 tarihli karar” ...*Davacı kocanın boşanma davası münhasıran “haysiyetsiz hayat sürme sebebine (TMK m.163) dayanmaktadır. Haysiyetsiz hayat sürmenin varlığından söz edilebilmesi ve bu sebeple boşanma kararı verilebilmesi için; eşin sosyal hayatta toplumun genel değer yargılarıyla çatışan, olumsuz nitelikte kabul edilen davranışının süreklilik göstermesi ve bu davranışın diğer eş için birlikte yaşamayı ondan beklenemez hale getirmesi gereklidir”.* Süreklilik göstermeyen bir defalık bir davranış ... haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı boşanma kararı için yeterli değildir...”

⁵⁴² Öztan, *Aile Hukuku*, 509.

⁵⁴³ Dede, 564; Demir, 233; Özüğür, 303.

⁵⁴⁴ Demir, 233; Özüğür, 303; Kalender, 340-41.

⁵⁴⁵ Dede, 562; Kalender, 332.

⁵⁴⁶ Dede, 562; Kalender, 332.

⁵⁴⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş, 153; Öztan, *Aile Hukuku*, 509; Yüksel, 501.

⁵⁴⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, 153; Demir, 234; Kalender, 330.

⁵⁴⁹ Y. 2.HD., 4865/5658 E. ve K. sayılı, 30.04.2002 tarihli karar “...743 sayılı Medeni Kanununun 145. Maddesi bir evlenme akdi olmadan yararına yoksulluk nafakası verilen tarafın bir başkası ile karı koca gibi yaşaması halinde yoksulluk nafakasının kaldırılacağını hükme bağlamıştır. Boşanmadan sonra kadının (davalının) evli bir erkekle ilişki kurup onunla yaşadığı sabittir. Yoksulluk nafakasının kaldırılması gerekirken bu isteğin reddedilmesi de usul ve yasaya aykırıdır”. Bkz., (<https://www.hukukturk.com/>) (E.T.:12.07.2023)

⁵⁵⁰ Dede, 562; Kalender, 331.

yeniden yoksulluğa düştüğü sebebine dayanarak nafaka talep etmesi mümkün değildir.⁵⁵¹

Yoksulluk nafakasının kendiliğinden sona ermesi, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi ve taraflardan birinin ölmesiyle meydana gelir. Nafakanın kendiliğinden sona erdiği durumlarda mahkemenin yoksulluk nafakasının kaldırılmasını ele aldığı dava, tespit davası; kaldırma hükmü, tespit hükmüdür.⁵⁵² Hâkimin bu davalarda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Boşanan eşlerden nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde, evlendiği yeni eş bakım yükümlülüğü altına girmektedir.⁵⁵³ Bunun sonucunda evlenme tarihinden itibaren nafaka borçlusunun borcu geleceğe etkili olarak sona erer. Daha sonra bu evlilik ortadan kalksa bile nafaka borcu geri yüklenmeyecektir.⁵⁵⁴ Burada dikkat edilmesi gereken husus, nafaka borçlusunun yeniden evlenmesi nafaka yükümlülüğünü sona erdirmemektedir.⁵⁵⁵ Ancak TMK m. 176/4 gereği nafaka borçlusunun evlenmesi, nafakayı indirme sebebi olabilir.⁵⁵⁶

TMK m. 176/3 uyarınca nafaka alacaklısının veya borçlusunun ölümü, yoksulluk nafakası yükümlülüğünü kendiliğinden sona erdirir. Bu bakımdan kişiliğin son ermesi olan “ölüm” halinin, ölüm karinesini ve gaiplik durumunu da kapsadığı doktrinde kabul edilir.⁵⁵⁷

Yoksulluk nafakasının, nafaka yükümlüsünün ölmesiyle sona ermesi durumu doktrinde tartışılmış ve eleştirilmiştir. Buna göre, VELİDEDEOĞLU yoksulluk nafakası borcunun şahsi bir karakter taşıdığını, sadece aleyhine nafaka hükmedilen kişiye ait olduğunu, dolayısıyla mirasçılara ödeme yükümlülüğü getirilemeyeceğini ifade eder.⁵⁵⁸ Buna karşı nafaka borçlusunun ölümü üzerine, mirasçıların nafaka alacaklısına yoksulluk nafakası ödemesi gerektiği görüşü ileri sürülmektedir.⁵⁵⁹ Nitekim TEKİNAY’a göre, irat şeklinde hükmolunan yoksulluk nafakasının amacı

⁵⁵¹ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 77.

⁵⁵² Dede, 559.

⁵⁵³ Öztan, *Aile Hukuku*, 508; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 75.

⁵⁵⁴ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 75.

⁵⁵⁵ Öztan, *Aile Hukuku*, 508; Yüksel, 501; Kalender, 351.

⁵⁵⁶ Demir, 232; Kalender, 351.

⁵⁵⁷ Demir, 231; Kalender, 345.

⁵⁵⁸ Akıntürk ve Ateş, 308; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 25-6. Bu yöndeki görüşler için bkz., Dural, Öğüz ve Gümüş, 152-53 ve Kalender, 346.

⁵⁵⁹ Akıntürk ve Ateş, 308; Öztan, *Aile Hukuku*, 507-8; Yüksel, 501.

boşanmayla yoksulluğa düşene yardım etmektir.⁵⁶⁰ Bu sosyal ve ahlaki amacı gerçekleştirmek için nafaka borçlusunun ölümünden sonra mirasçılar yükümlü tutulmalıdır. Kanun, evlilik birliği sona ermesine rağmen nafaka borcunu devam ettiriyorsa bu halde nafaka evlilik birliği içinde ödenme niteliğini aşarak bağımsız bir nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla nafaka alacaklısı, nafaka borçlusunun ölümü üzerine mirasçılara nafaka alacağı başvurusu yapabilmelidir. Alman Medeni Kanun’u düzenlemesini örnek alan diğer bir görüşe göre ise, nafaka borçlusunun ölümü üzerine en azından miras payı ölçüsünde yoksulluk nafakası talebi kalan mirasçılara ileri sürülmelidir.⁵⁶¹ Tüm bu tartışmalardan sonra uygulamada, nafaka borçlusunun ölümüyle nafaka borcu sona erdiği ve nafaka alacaklısı mirasçılara başvuramayacağı görüşü kabul edildiği belirtilmelidir.⁵⁶²

Nafaka alacaklının ölümünde ise, nafaka alacağı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan alacaklının mirasçılara intikal etmesi mümkün değildir. Ancak, sadece muaccel olmuş nafaka alacakları mirasçılara geçebilecektir.⁵⁶³ Mirasçılar dava açıldıktan sonra alacaklının ölüm tarihine kadar muaccel olmuş nafaka alacaklarının tahsilini isteyebilir.⁵⁶⁴ Yoksulluk nafakasına toptan hükmedildikten sonra tahsilat yapılmadan nafaka alacaklısı ölmüşse, alacak muaccel hale geldiğinden, alacaklının mirasçılarını bu alacağı isteme hakkına sahiptir.⁵⁶⁵

Yoksulluk nafakası belirli bir süreyle sınırlandırılarak süreli olarak hükmedildiyse, öngörülen sürenin bitmesiyle yoksulluk nafakası sona erecektir. Bu süre zarfında nafaka ödeme borcu, nafaka yükümlüsünün üzerindedir. Sürenin sona ermesiyle nafaka borcu sona erer.⁵⁶⁶ Nafaka için kararlaştırılan süre sona erdikten sonra yoksulluk nafakasının uzatılması talebi kabul edilmez.⁵⁶⁷ Öte yandan nafaka hakkı sona ermiş olsa bile, muaccel hale gelen nafaka alacakları, on yıl içinde alacaklı veya

⁵⁶⁰ Akıntürk ve Ateş, 308; Tekinay, 253; Kalender, 346.

⁵⁶¹ Demir, 231.

⁵⁶² Dural, Ögüz ve Gümüş, 152-53; Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 257-58; Turhan, 266; Öztan, *Aile Hukuku*, 508; Tosun, 70.

⁵⁶³ Akıntürk ve Ateş, 309; Demir, 231; Öztan, *Aile Hukuku*, 507; Tosun, 70; Yüksel, 501.

⁵⁶⁴ Tekinay, 291; Özüğür, 301; Kalender, 345-46.

⁵⁶⁵ Akıntürk ve Ateş, 309; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 26; Demir, 231; Turhan, 266.

⁵⁶⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, 508.

⁵⁶⁷ Demir, 230.

mirasçıları tarafından talep edilebilir.⁵⁶⁸ Muaccel olmasından itibaren on yıl geçen nafaka alacakları, zamanaşımına uğraması sebebiyle talep edilemez.

3.2.5. Yoksulluk Nafakasında Zamanaşımı

Türk Medeni Kanunumuzun 178. maddesinde boşanmanın sonuçları bir yıllık zamanaşımına tabi tutulmuştur. Bu zamanaşımı düzenlemesiyle, evliliğin sona ermesinden yıllar sonra taraflardan birinin bu tür davaları ileri sürerek kötü niyetli hak talep etmesinin önüne geçilmesi hedeflenir.⁵⁶⁹ Böylece kanun koyucu, boşanma sonrası kötü niyetli açılacak bir dava ile tarafların yeniden karşı karşıya gelmesini engeller.⁵⁷⁰

Boşanmanın mali sonuçlarından biri olan yoksulluk nafakası, boşanma kararının kesinleşmesinden başlayarak bir yıl içinde talep edilmezse zamanaşımına uğrar.⁵⁷¹ Dolayısıyla, usuli eksiklikler bulunmaması kaydıyla bu sürenin sona ermesinin ardından yoksulluk nafakası talep edilemez. Bir yıllık süre geçtikten sonra yoksulluk nafakası talep edilse bile davalının zamanaşımı definde bulunma hakkı vardır.⁵⁷² Kanunda düzenlenen bu süre sadece nafaka talebi için uygulanır. Nafakanın indirimi veya artırımı davaları için herhangi bir süre öngörülmemiştir.⁵⁷³

3.3. Yoksulluk Nafakasının Ödeme Biçimi

Türk Medeni Kanunumuzun 176. maddesinde yoksulluk nafakası, toptan veya durumun gerekleri gözetilerek irat biçiminde ödenebileceği düzenlenmiştir.⁵⁷⁴

⁵⁶⁸ Öztan, *Aile Hukuku*, 509.

⁵⁶⁹ Başpınar, 85.

⁵⁷⁰ Akıntürk ve Ateş, 309; Özüğür, 307; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 65; Yüksel, 502.

⁵⁷¹ Akıntürk ve Ateş, 309; Dural, Öğüz ve Gümüş, 154; Demir, 227; Kalender, 353.

⁵⁷² Kulaklı, 244; Özüğür, 298.

⁵⁷³ 30.10.2023 14:33:00

⁵⁷⁴ Arbek, 146; Dural, Öğüz ve Gümüş, 151; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 27; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 225-26; Demir, 226; Kalender, 257; Kahraman, 361; Kulaklı, 250; Özüğür, 299; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 70; Yüksel, 499.; YHGK., 2-69/117 E. ve K. sayılı, 29.3.2006, tarihli kararda "... davacı vekili, yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verilmesini istemiştir. Davacının gelir durumu, yaşı, bedeni ve fikri kabiliyeti ile evlenme ihtimalinin az olması, öte yandan davalı kocanın ödeme gücü değerlendirildiğinde, somut olayın özelliği itibarıyla boşanan eşler arasında mali ilişkinin uzamasının sakıncalı olduğu sonucuna varılmıştır. Hal böyle olunca, Yerel Mahkemece yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verilmesi usul ve yasaya uygundur"; Y. 2.HD., 7918/10493 E. ve K. sayılı,

Yoksulluk nafakasının boşanma protokolünde ne şekilde ödeneceği hukuka aykırı olmamak kaydıyla taraflarca kararlaştırılabilir. Hâkimin onaylamasıyla tarafların anlaşığı protokol hukuken geçerli olur. Eğer taraflarca yoksulluk nafakasının ödeme biçimi kararlaştırılmamışsa yahut taraflarca kararlaştırılmasına rağmen hâkim bu anlaşmayı onaylamamışsa; o halde hâkim ödeme biçimine kendisi karar verir.⁵⁷⁵

Yoksulluk nafakası ödemesinin ne şekilde olacağı, hâkimin takdir yetkisi kapsamındadır.⁵⁷⁶ Hâkim, tarafların ekonomik ve sosyal durumlarına, mali güçlerine bakarak nafakanın ödeme biçimine karar verir. Ancak yoksulluk nafakası toptan istenmişse hâkim irat biçiminde ödenmesine karar veremez.⁵⁷⁷ Bu durum Yargıtay kararlarında⁵⁷⁸ bozma gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakim yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar vermeden önce, ifa yükümlüsünün ekonomik olarak yoksulluk nafakasını toptan ödeyebilir olduğuna kanaat etmelidir.⁵⁷⁹ Hakim yoksulluk nafakasının süresi yönünden takdir yetkisinin bulunmaması ve kısa süreli evliliklerde hükmedilecek süresiz yoksulluk nafakasının hakkaniyete aykırı olması

31.5.2010 tarihli kararda “...Mahkemece, davacı yararına toptan ödeme şeklinde yoksulluk nafakasına hükmedilmiş, toptan ödemeye ilişkin gerekçede; “davacının yaşı, tarafların evlilik hayatlarının kısa süreli olması, evlenme ve iş bulma şansının yüksek olduğundan “ bahisle “iki yıllık nafaka tutarının tüm yoksulluk nafakası haklarını karşılamak üzere toptan ödeme miktarının belirlendiği” açıklanmıştır, kuşkusuz yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verilebilir. (TMK m. 176/1) Toptan ödenmesine karar verilmesi halinde de nafaka miktarı, tarafların ekonomik ve sosyal durumları, nafakanın niteliği, nafaka yükümlüsünün mali gücü dikkate alınarak belirlenmelidir. Aylık irat biçiminde ödeme halinde süresiz takdir edilebilecek olan yoksulluk nafakasının, toptan ödeme halinde nafaka tutarının “iki yıllık süre” nazara alınarak belirlenmesi yasaya uygun değildir. Öyleyse toptan ödeme tutarının da yasal ölçüler dikkate alınarak tespiti gerekirken...” şeklinde ifade edilmiştir. Bkz., (<https://legalbank.net/>) (E.T.:12.07.2023)

⁵⁷⁵ Akıntürk ve Ateş, 306-7; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 70.

⁵⁷⁶ Arbek, 146; Özüğür, 299; İnal, 482; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1305; Y.2.HD. 1809/3950 E. ve K. sayılı, 14.3.2005 tarihli kararda, “Yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verme yetkisinin hâkimin takdirinde bulunmasına (MY.176/1) göre yerinde bulunmayan temyiz isteğinin reddiyle yasaya uygun olan hükmün onanmasına...”, age., İnal, 482 ve Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1305

⁵⁷⁷ Kulaklı, 250.

⁵⁷⁸ Y. 2.HD., 16697/1487 E. ve K. sayılı, 07.02.2005 tarihli kararda, “...Davacı(kadın) beş yıllık süreyle sınırlı olmak üzere toplam on beş milyar lira toptan yoksulluk nafakası istemiştir. Ayrıca artırım isteği yoktur. Gerekçe gösterilmeden istek dışına çıkılarak toptan yerine irat şeklinde yoksulluk nafakasına hükmolunması doğru olmadığı gibi, yine istek dışına çıkılarak yıllar itibariyle artırıma karar verilmesi de isabetsizdir.”, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1306.

⁵⁷⁹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1306; Özüğür, 299.; Y. 2.HD, E. 2013/16542, K.2013/29453 E. ve K. sayılı, 12.12.2013 tarihli kararda “...Yasal olarak yoksulluk nafakasının, toptan veya durumun gereklerine göre aylık irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir (TMK m. 176) ise de somut olayda nafaka yükümlüsünün, çalışması karşılığı kazancını “aylık” olarak elde ettiği, başkaca mal varlığı ve servetinin bulunmadığı görülmektedir. Toptan ödeme, ödenecek miktarın peşin sermaye değeri de dikkate alındığında, durumuna uygun değildir. O halde yükümlünün, yoksulluk nafakasını aylık irat şeklinde ödemesinin durumuna uygun olacağı gözetilerek, bu yönde hüküm kurulması gerekirken, nafakanın toptan ödenmesine karar verilmesi somut olay bakımından isabetli bulunmamıştır.”, age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1306.

neticesinde, ortaya çıkacak bu tür adaletsiz sonuçların oluşmasını engellemek amacıyla mahkemelerin kısa süreli evliliklerde yoksulluk nafakasını toptan şekilde verme eğiliminde olduğu görülmektedir.⁵⁸⁰ Toptan yoksulluk nafakası sonucunda, tek seferde yapılacak nafaka ödemesiyle uzun yıllar sürecek nafaka yükümlülüğünün önüne geçilmek istenir. Bununla birlikte, boşanan tarafların nafakadan kaynaklı zorunlu mali ilişkilerinin son bulması amaçlanır.⁵⁸¹

Hâkim, toptan ödenmesine karar verdiği yoksulluk nafakasını, taksitlere bölerek hükmedemez.⁵⁸² Çünkü yoksulluk nafakasının toptan ödenmesi, parasal değer in tamamının bir defada toptan bir şekilde ödenmesidir. Doktrinde bu ödeme biçimi “*sermaye*” biçiminde ödeme olarak da isimlendirilmektedir. Toptan ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının daha sonra açılacak bir dava ile artırılmasına veya azalmasına ilişkin talepler kabul edilmez. Diğer bir deyişle, ödeme yükümlüsünün veya alacaklısının mali durumlarındaki değişimler toptan ödeme şeklinde takdir edilen yoksulluk nafakasının miktarının değişmesine etki etmez.⁵⁸³

İrat biçiminde ödenmesine hükmedilen yoksulluk nafakası, belirli devrelerde - genellikle aydan aya- olacak şekilde nafakanın ödenmesidir.⁵⁸⁴ Yoksulluk nafakası irat biçiminde talep edilmişse hakim durumun gereklerine göre talebi değerlendirir. Eğer irat biçiminde ödenmesine karar vermek taraf şartlarına göre yerinde değilse o halde gerekçesini belirtmek kaydıyla irat biçiminde yoksulluk nafakası talebi reddedilir.⁵⁸⁵ Uygulamada genellikle maddi tazminattan farklı olarak yoksulluk nafakasının toptan

⁵⁸⁰ Kulaklı, 250.

⁵⁸¹ Kulaklı, 250.

⁵⁸² Y. 2.HD., 2014/21411 E. ve 2015/6996 K. sayılı, 08.04.2015, tarihli kararda; “*Yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre aylık irat biçiminde ödenmesine karar verilebilir (TMK m. 176). Davacı kadın lehine hükmedilen yoksulluk nafakasının toptan ödenmesi yasaya aykırı değilse de toptan ödenmesine hükmedilen nafakasının taksitlere bölünmesi doğru değildir. Tarafların gerçekleşen sosyal ve ekonomik durumlarına, nafakanın niteliğine, günün ekonomik koşullarına göre davacı kadın lehine takdir edilen yoksulluk nafakası azdır. Mahkemece Türk Medeni Kanununun 4. Maddesindeki hakkaniyet ilkesi de dikkate alınarak daha uygun miktarda nafakaya hükmedilmesi gerekir. Bu yön gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.*”, Age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1306.

⁵⁸³ Bozovalı, 75.

⁵⁸⁴ Bozovalı, 75.

⁵⁸⁵ Y. 2.HD., 3639/5458 E. ve K. sayılı, 05.04.2005 tarihli karar; “... Davacı, aylık irat biçiminde yoksulluk nafakası istemiş, mahkeme yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar vermiştir. Gerekçesi ve gerekçesiz sebepleri gösterilmeden yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verilmesi de doğru görülmemiştir.” age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1306

değil, irat biçiminde ödenmesine karar verilmektedir.⁵⁸⁶ Buna karşı Yargıtay, boşanan eşler arasındaki mali ilişkinin devam etmesi sakıncalıysa yoksulluk nafakasının toptan ödenmesi gerektiğini kabul eder.⁵⁸⁷ Öte yandan hâkim, yoksulluk nafakası miktarına Türk Lirası cinsinden karar verir.⁵⁸⁸ Tek istisnası tarafların aksini kararlaştırmasıdır.

3.4. Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması

Lehine irat biçiminde yoksulluk nafakası ödenmesi hükmedilen taraf, ilerleyen yıllarda nafakanın günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun olmaması gerekçesiyle nafakanın güncellenmesi için artırım talebinde bulunabilir. Aynı şekilde nafaka yükümlüsü mali durumlarının değiştiği ve hakkaniyetin gerektirdiği durumlarda nafaka miktarının azaltılmasını talep edebilir. Dolayısıyla TMK m. 176/4 uyarınca, nafaka ilişkisinin tarafları hükmedilen nafaka miktarının uyarlanmasını talep edebilir. Buna karşı nafakanın kaldırılması, bu hükümde açıkça yer almamaktadır. Halbuki 743 sayılı TKM m. 145/4 hükmünde, nafaka borçlusunun mali gücündeki kötüleşme neticesinde, nafakanın kaldırılmasını da kapsayacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Doktrinde, düzenlemedeki bu farklılığın, nafaka yükümlüsünün mali gücündeki azalmanın sadece nafaka indirimi talebine konu olacağı, buna karşı nafakanın kaldırılmasında etkili olmadığı yönünde kanun koyucunun bilinçli bir düzenlemesi olduğu ifade edilmiştir.⁵⁸⁹ Öte yandan nafakanın uyarlanması sadece irat şeklinde yoksulluk nafakasında mümkündür, toptan hükmedilen yoksulluk nafakasının her ne sebep olursa olsun değiştirilmesi, uyarlanması istenemez.⁵⁹⁰

⁵⁸⁶ Erdem ve Makaracı, 206; Öztan, *Aile Hukuku*, 504; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 71; Yüksel, 499.

⁵⁸⁷ Y. 2.HD., 2-69/117 E. ve K. sayılı, 29.03.2006 tarihli kararda "...Davacının gelir durumu, yaşı, bedeni ve fikri kabiliyeti ile evlenme ihtimalinin az olması, öte yandan davalı kocanın ödeme gücü değerlendirildiğinde, somut olayın özelliği itibariyle boşanan eşler arasında mali ilişkinin uzamasının sakıncalı olduğu sonucuna varılmıştır. Hal böyle olunca, Yerel Mahkemece yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verilmesi usul ve yasaya uygundur. Bu nedenle direnme kararı onanmalıdır." şeklinde ifade edilmiştir. Age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1305.

⁵⁸⁸ Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 71.

⁵⁸⁹ Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 72.

⁵⁹⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, 151.

Nafaka miktarının değiştirilme talebine karşı hâkimin verdiği karar, değiştirici yenilik doğuran⁵⁹¹ bir karar niteliğindedir.⁵⁹² Nafaka miktarının değiştirilmesinde şu üç duruma bakılır: İlki, tarafların ekonomik durumlarında büyük bir değişikliğin meydana gelmesidir. İkincisi, bu değişikliğin devam edici nitelikte olmasıdır. Son olarak, söz konusu değişikliğin boşanma kararı verildiği sırada öngörülmesinin mümkün olmamasıdır.⁵⁹³

TMK m. 176/4 hükmü nafakanın kaldırılması durumunu içermemesi yönüyle eleştirilmiştir. Bu doğrultuda Polatlı 1. Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi sıfatıyla) TMK'deki bu hükmün, AY m. 2'ye aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine iptal başvurusunda bulunmuştur. Başvuruda nafaka borçlusunun mali durumunun olumsuz yönde değişmesinin nafakanın kaldırılmasına elvermediği gerekçesiyle hükmün iptali istenmiştir. AYM kararında⁵⁹⁴ "... yoksulluk nafakasının sosyal ve ahlaki düşüncelere dayanması özelliği, sadece nafaka talep eden tarafa nafaka verilmesinde değil, aynı zamanda nafaka talep edilen tarafın nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması koşulunda da kendisini göstermektedir. Bu nedenle, nafaka borçlusunun kendi kusuru bulunmaksızın yoksulluğa düşmesi halinde, hakim Yasa metninde açıkça belirtilmese dahi Türk Medeni Kanununun 1. Maddesine göre yoksulluk nafakasının koşulları ve kabul ediliş amacını göz önünde bulundurarak, nafakanın 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 176. Maddesinin dördüncü fıkrası gereğince tamamen kaldırılmasına da karar verebilecektir..." şeklindeki gerekçeleriyle TMK m. 176/4 hükmünün, AY m. 2'ye aykırılığı iddiasıyla yapılan iptal başvurusu, oybirliği ile reddedilmiştir. Bu noktada AYM, hakimin nafakayı kaldırmaya yönelik takdir yetkisinin bulunduğunu, TMK m. 176/4 hükmünün buna engel olmadığını kabul etmektedir.⁵⁹⁵ Türk hukukunda AYM'nin takdir yetkisi kapsamına dahil ettiği bu durum mehaz İsviçre Medeni Kanun'u Art. m. 129/1'de ekonomik şartların ciddi şekilde ve sürekli değişmesi halinde nafakanın

⁵⁹¹ Değiştirici yenilik doğuran hak tanımı, hakkın kullanılması ile mevcut bir hukuki ilişkide değişiklik meydana getirilmesidir. Detaylı bilgi için bkz. Dural ve Sarı, 181-82; Oğuzman, 111. Yoksulluk nafakası miktarındaki değişiklik talebi de bu hak kapsamında yer alır.

⁵⁹² Öztan, *Aile Hukuku*, 505; Yüksel, 500.

⁵⁹³ Öztan, *Aile Hukuku*, 505-6.; Yüksel, 500.

⁵⁹⁴ AYM., 2005/56 E. ve 2009/94 K. sayılı, 25.6.2009 tarihli karar için bkz., RG., T. 26.11.2009, No: 27418. Age., Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", s.73, dn.53.

⁵⁹⁵ Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 73.

indirilebileceği, kaldırılabilirliği veya bir süreliğine ara verilebileceğine ilişkin kanun hükmünde yer almaktadır.⁵⁹⁶

Taraflar değişen haklı koşullara dayanarak her zaman nafakanın uyarlanması için talepte bulunabilir. Nafaka yükümlüsünün ekonomik durumunda ortaya çıkan kötüleşme halinde talep üzerine yoksulluk nafakası miktarı indirilebilir. Hakim, yükümlünün boşanma anındaki ekonomik durumu ile indirimin talep edildiği andaki ekonomik durumu arasındaki değişimi dikkate alarak bir oran kurar ve indirim yapar.⁵⁹⁷ Nafaka yükümlüsünün ekonomik durumunun kötüleşmesinde kendi kusurunun bulunması veya bulunmaması ihtimali mümkündür. Buna karşı ekonomik durumunu kötüleşmesinde nafaka yükümlüsünün kasıtlı hareketleri yahut ağır ihmalleri bulunuyorsa nafaka miktarında indirim yapılmaz. Bu duruma, haklı bir sebep olmaksızın nafaka borçlusunun yüklü miktarda kredi çekmesi neticesinde kredi borcunun bulunması, örnek olarak gösterilir. Ancak kendi iradesi dışında meydana gelen sebeplerle maddi gücünde bir zayıflama meydana gelmişse, nafakanın indirilmesi mümkündür. Bu bakımdan; nafaka yükümlüsünün sağlığındaki bozulma, hayatı için gerekli ve kabul edilebilir ihtiyaçlarında yaşanan artış ile yaşlılık gibi haller, nafaka indirimi için geçerli sebeplere örnek verilebilir.⁵⁹⁸

Hâkim, bu taleplerle açılan davalarda tarafların ve günün sosyo-ekonomik durumunu gözeterik nafaka miktarını yeniden takdir eder.⁵⁹⁹ Öte yandan hâkimin kabul ettiği

⁵⁹⁶ Kahraman, 362; Tosun, 73-4; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu” 74.

⁵⁹⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 506.

⁵⁹⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, 152; Öztan, *Aile Hukuku*, 506.

⁵⁹⁹ Akıntürk ve Ateş, 307; Erdem ve Makaracı, 207; Özüğür, 304; Y. 3.HD., 2016/14315 E. ve 2017/2921 K. sayılı, 13.3.2017 tarihli kararda “*Yargıtay’ın yerleşik uygulamasına göre, takdir edilen nafaka miktarının gelecek yıllarda artırılması konusunda oran olarak TÜİK’in yayımladığı yıllık ÜFE oranı, artış tarihi olarak da kararın kesinleştiği tarih benimsenmektedir. Mahkemece, takdir edilen nafaka miktarının her yıl TEFE/TÜFE oranında artırılmasına karar verilmesi isabetli bulunmamıştır*”; Y. 3.HD., 11749/12260 E. ve K. sayılı, 21.10.2002 tarihli kararda “*(...) istem olmadan hükmedilen nafakanın %40 oranında artırılmasına karar verilmesi de yasaya aykırıdır*”; Y. 2. HD., 6070/7623 E. ve K. sayılı, 19.4.2010 tarihli karar “*(...) nafakanın her yıl tüketici fiyat endeksi (TÜFE) oranında artırılmasına karar verilmesini istemiştir. Mahkemece talep de aşılarak takdir edilen yoksulluk nafakasının boşanma kararının kesinleşme tarihinden sonra gelecek yıllar yerine karar tarihinden sonra gelecek yıllar için tüketici fiyat endeksi oranında artırılacak yerde üretici fiyat endeksi oranında artırılmasına karar verilmesi doğru bulunmamıştır*”; Y. 2.HD., 11473/13924 E. ve K. sayılı, 3.10.2005 tarihli kararda “*İştirak nafakasının her yıl ÜFE oranında artırılmasına karar verilmesi ÜFE’nin açılımı gösterilmediğinden infazda duraksamaya yol açar niteliktedir*”; AYM., 2011/136 E. ve 2012/72 K. sayılı, 17.5.2012 tarihli kararda “*...İtiraz konusu “süresiz olarak” ibaresi, nafaka alacaklısının her zaman ölüncüye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmemektedir. Kanun koyucunun 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 175. Maddesinde “süresiz olarak” ibaresine yer vermesinin amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece*

boşanma protokolünde belirlenen irat miktarının kısa bir süre sonra değiştirilmesi talebinin hakkın kötüye kullanılması olduğu kabul edilir.⁶⁰⁰ Nitekim buna ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararı⁶⁰¹ bulunmaktadır. Öte yandan hâkimin onayı ile kabul edilen boşanma protokolündeki yoksulluk nafakası miktarının değiştirilmesi bazı istisnai hallerde mümkündür. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi⁶⁰² “...Ödenmesi kararlaştırılan nafakanın indirilerek uyarlanması; ancak tarafların ekonomik ve sosyal durumlarında meydana gelebilecek önemli ölçüde değişiklik nedeni ile edimin aynen ifasının borçlu yönünden katlanılmaz hal almasına ve işlem temelini çökmüş bulunmasına bağlıdır...” şeklindeki kararıyla işlem temelini çökmesi halinde boşanma protokoldeki yoksulluk nafakasını uyarlanmasına izin verilmiştir.⁶⁰³

Nafaka borçlusunun gelirin artması tek başına nafaka artırım sebebi olmaz. Ancak nafaka alacaklısının yoksulluk nafakası almasına rağmen yoksulluktan kurtulamaması durumuyla birlikte değerlendirilmesi, nafaka artırımına hükmetmek için yeterli olacaktır. Nafaka alacaklısının çalışmaya başlaması, yeni gelirler elde etmesi, miras kalması gibi hallerde alacaklının boşanma sonucu oluşan yoksulluğunun ortadan kalkıp kalkmadığına bakılır. Eğer nafaka alacaklısının ekonomik durumu iyileşmiş ve yoksulluğu ortadan kalkmışsa yükümlünün talebi üzerine nafakanın kaldırılmasına karar verilir.⁶⁰⁴ Buradaki ekonomik iyileşme geçici süreli olmamalıdır.⁶⁰⁵ Yani nafaka alacaklısının yoksulluğunun kısa süreliğine ortadan kalkması nafaka ödemesini kaldırmaya yeterli gelmeyecektir. Nafaka alacaklısının uzun vadede yoksulluğunun kalkması gerekir. Ayrıca belirtilmelidir ki nafaka alacaklısının nafaka aldığı süre içinde mali durumundaki iyileşmeyi bildirme yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁶⁰⁶

ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. (...) İtiraz konusu kuralda, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen eşi korumak için diğer eşin, koşulları bulunduğu sürece, herhangi bir süre sınırı olmaksızın yoksulluk nafakası vermesi düzenlenmiş olup bu yükümlülüğün sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği olarak getirildiği kuşkusuzdur. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. Maddesine aykırı değildir.”, İlgili karar için bkz., RG., 26.6.2012, No:28335; Bir süre ile sınırlandırılmaması gerektiğini savunan yazarlar için bkz., Akıntürk ve Ateş, 305 vd.

⁶⁰⁰ Akıntürk ve Ateş, 307; Bozovalı, 77; Yüksel, 499.

⁶⁰¹ YHGK., 2-1/1 sayılı, 20.1.1960 tarihli kararı, age., Bozovalı, 75.

⁶⁰² Y. 3.HD., 12908/18875 E. ve K. sayılı, 17.09.2012 tarihli karar, agm., Tosun, s.73.

⁶⁰³ Tosun, 73; Kalender, 319-20.

⁶⁰⁴ Dural, Ögüz ve Gümüş, 151; Öztan, *Aile Hukuku*, 506-7; Yağcı, 339-40.

⁶⁰⁵ Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 12; Öztan, *Aile Hukuku*, 507.

⁶⁰⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, 507.

Nafaka miktarında indirim ve nafakanın kaldırılması talepleri nafaka yükümlüsü tarafından ileri sürülür.

Türk Medeni Kanunumuz 176. maddesinin 5. fıkrasında, hâkimin gelecek yıllar için nafaka artış oranını belirleme yetkisi düzenlenmiştir. Buna göre hâkim, talep üzerine, sonraki yıllarda yoksulluk nafakanın hangi oranda artacağına ve ne miktarda ödeneceğine karar verebilir.⁶⁰⁷ Bu hüküm, usul ekonomisi ilkesi doğrultusunda mahkemelerin iş yükünü azaltması ve tarafları masraftan alıkoymasına sebebiyle isabetli bir düzenlemedir. Aksi halde yoksulluk nafakası artırımını için her yıl yeni bir dava açılması gerekmektedir. Ancak TMK m. 176/5 hükmüyle, alacaklının talebi üzerine, hâkim tarafından artırım oranı belirlenerek dava açma zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır, yenilik doğuran bir karara gerek kalmamıştır.⁶⁰⁸ Ancak hâkimin düzenli artış oranı belirleyebilmesi için, nafaka yükümlüsünün gelirinde nafaka artırım oranına paralel bir artış olmalıdır.⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ Arbek, 147; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 226; Öztan, *Aile Hukuku*, 507; Özüğür, 306; Yüksel, 500.

⁶⁰⁸ Akıntürk ve Ateş, 307; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 30; Öztan, *Aile Hukuku*, 507.; Yüksel, 500; Kalender, 32.

⁶⁰⁹ Öztan, *Aile Hukuku*, 507.

BÖLÜM IV

YOKSULLUK NAFAKASINDA AMAÇ VE SÜRE BAKIMINDAN MUKAYESELİ HUKUKTA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

4.1. Yoksulluk Nafakasının Amacı

Evlilik birliği boyunca birbirleriyle yakın ilişki ve iletişim kuran eşlerin boşanmayla birbirlerine karşı tam anlamıyla yabancı olamamaları, evlilikle beklenen maddi ve manevi çıkarların boşanmayla aniden kaybedilmesi, TMK m. 132'deki kadının bekleme süresi ve ahlaki yardımların gerekliliği yoksulluk nafakasının temelini ve felsefesini oluşturmaktadır.⁶¹⁰ Kanun koyucu, boşanma nedeniyle muhtaç duruma düşen eşe yardım edilmesini arzulamaktadır.⁶¹¹

Nafakanın genel olarak amacı, kişilerin geçimini sağlamak için verilen nakdi yardımdır. Oysa yoksulluk nafakasındaki amaç bir eşin diğer eşin geçimini sağlamasına yardım etmek değildir. Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra zorunlu ihtiyaçlarını sağlayamayacak kadar yoksullaşan eşe diğer eşin yardım etmesini öngörerek boşanmanın ardından eşler arasında ekonomik denge kurmayı amaçlamaktadır. Türk Medeni Kanunu'nda yer alan "*boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf*" ifadesiyle yoksulluk nafakasının genel anlamda geçimi karşılama amacı taşımadığı, boşanma sonucu zorunlu ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan tarafın ekonomik özgürlüğünü kazanabileceği ana dek yapılan maddi destek olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹² Bu bakımdan kanun koyucu, eşlerin evlilik birliğine girerken birbirlerine vermiş oldukları güveni korumak istemiş ve boşanma sonunda zor

⁶¹⁰ Çelikleş, 666; Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 7.Baskı (Ankara: Yetkin Basımevi, 2017), 1209-10.

⁶¹¹ Öztan, "Medeni Kanunun Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku", 118.

⁶¹² Bulut, 50; Demir, 227; Kalender, 110; Öcal, 20; Gediz Kocabaş, "Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi Ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 19, S. 1 (2013): 357; Seda Baş ve Nisa Özcan, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı", *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ocak 2022, 331.

durumda kalan e e diğer eşin 3dediği nafakayla bu g3venin korunduğunu kabul etmiştir.⁶¹³ 3te yandan boşanan eşin yoksulluğu, boşanma dışındaki başka bir sebeple meydana gelmişse bu kişiye yoksulluk nafakası h3kmedilmesi, yoksulluk nafakasının d3zenlenme amacına aykırılık oluşturur.

Yoksulluk nafakası miktarı belirlenirken asli ihtiyaçlarını karşılayabilecek Şekilde bir meblağ tayin edilmelidir. Bu bakımdan sadece ekonomik g3c3 y3ksek olması sebebiyle nafaka y3k3ml3s3n3 y3ksek miktarda nafaka 3demeye h3kmetmek yoksulluk nafakası amacının dışında kalacaktır. 3nk3 yoksulluk nafakası, alacaklısını zenginleŐtirmeyi değil, yoksulluktan kurtararak zorunlu ihtiyaçlarını karŐılamayı amaçlamaktadır.⁶¹⁴ Nafaka s3resinin belirlenmesi meselesi ise sonraki b3l3mlerde de bahsedileceği 3zere T3rk hukukunda h3kimin takdir yetkisi kapsamına doğrudan dahil edilmemiştir. Buna karşı aędaŐ devletlerin çoğu yoksulluk nafakasını belirli s3reler 3ng3rerek d3zenlemekte ve uygulamaktadır. Yoksulluk nafakasının s3resine ilişkin uygulama farklılığı, yoksulluk nafakasının amacı ve nafaka d3zenlemelerinde esas alınan ilkelerdeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu noktada uygulamadaki farklılıklara geçmeden 3nce yoksulluk nafakasının dayandığı ilkelere ve amaçlarına bakılması isabetli olacaktır.

Yoksulluk nafakasının amacını belirleyen genel olarak iki ilke karşımıza çıkar. Bunlar; evlilik sonrası dayanışma ilkesi ve clean break ilkesidir.

4.1.1. Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi

Evlilik birliği kurulmasıyla eşlerin TMK m. 185 gereği, birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak, çocukların bakım, eğitim ve g3zetimine beraberce 3zen g3stermek, birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve birbirlerine yardımcı olmak zorundadırlar. Ardından gelen 186. maddenin 3. fıkrasında ise eşitlik ilkesi gereği eşlerin birliğin giderlerine g3leri oranında emek ve malvarlıkları ile katılmaları gerektiği d3zenlenmiŐtir. Evlilik birliğinin sona ermesiyle kanunda yer alan bu y3k3ml3l3kler kural olarak ortadan kalkacaktır.⁶¹⁵ Ancak evlilik sonrası dayanışma

⁶¹³ Demir, 228.

⁶¹⁴ Demir, 228.

⁶¹⁵ Kocabaş, 360; Yıldız, 51.

ilkesi gereği talep edilen yoksulluk nafakasıyla yardımlaşma yükümlülüğü kısmen de olsa devam etmektedir.⁶¹⁶ Böylece eşlerin birbirlerine güvenerek girdikleri evlilik birliğinin sona ermesiyle bu güven korunmuş ve boşanmayla zor duruma düşen tarafa maddi destek sağlanması öngörülmüştür.⁶¹⁷ Burada sözü edilen güven, eşlerin evlilik birliği boyunca birbirlerine emek ve malvarlıklarıyla sağladıkları katkı sonucu beklenen ekonomik güvendir.⁶¹⁸ Her ne kadar eşlerin evlilik birliği içinde manevi destek olma yükümlülüğü varsa da evlilik sonrası dayanışma ilkesi bu yükümlülüğü kapsamaz. Nitekim boşanma, eşlerin manevi olarak evlilik birliğini devam ettirememesinin bir sonucu kabul edildiğinde boşanmadan sonra sadece maddi desteğin sağlanması yerinde olacaktır.⁶¹⁹

Boşanmadan sonra taraflardan birinin ekonomik olarak zorlanması halinde ekonomik özgürlüğünü elde edebilmesi için diğer tarafa maddi destek sağlama ve yardım etme yükümlülüğü yüklenir. Bu yükümlülük, zor duruma düşen tarafın tüm çabasına rağmen geçimini sağlamakta yetersiz kalması durumunda eski eşe yüklenecektir.⁶²⁰ Dolayısıyla burada yükümlülüğün kapsamı, eski eşin bakımının üstlenilmesi değil, sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak maddi desteğin sağlanmasıdır.⁶²¹ Öte yandan boşanmadan sonra yoksulluğa düşen taraf nafakaya hak kazanabilmek için yoksulluktan kurtulmak için çaba göstermeli, çabası yetersiz kalmalıdır. İsviçre Federal Mahkemesi çaba gösterme yükümlülüğünü, kendisi için elverişli bir iş bulup çalışarak yahut işinde daha iyi duruma gelerek yerine getirilebileceğini kabul eder. Gösterilen çabanın ölçüsünü ise dürüstlük kuralı oluşturmaktadır.⁶²²

İsviçre Federal Mahkemesi evlilik sonrası dayanışma ilkesinin hangi durumlara uygulandığını ve hangi şartları kapsadığını, nafaka borçlusunun ekonomik durumunun belirleyeceğini kabul eder. Nitekim, yüksek mahkemenin vermiş olduğu kararlar, nafaka yükümlüsünün asgari düzeyde geçim sürmesini engelleyen nafaka taleplerinin reddedilmesi gerektiği yönündedir.⁶²³

⁶¹⁶ Kocabaş, 360; Yıldız, 51.

⁶¹⁷ Bulut, 50; Kocabaş, 360; Yıldız, 53.

⁶¹⁸ Bulut, 50-51.

⁶¹⁹ Bulut, 51.

⁶²⁰ Kocabaş, 360-61; Kürşad Yağcı, "Yoksulluk Nafakasında 'Süresizlik' Sorunu", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 76, S. 1 (2018): 328-29; Yıldız, 54.

⁶²¹ Bulut, 51.

⁶²² Gediz Kocabaş, 372.

⁶²³ Yıldız, 54.

Evlilik sonrası dayanışma ilkesinin amacı, evlilik birliği içinde mesleğinden, kariyerinden, ekonomik gücünden evlilik sebebiyle feragat edenin boşanmayla mağduriyetinin artacağı öngörülerek yoksulluk nafakasıyla tarafların maddi olarak eşitliğini sağlamaktır.⁶²⁴ Boşanmadan sonra taraflardan her ikisinin de zor duruma düşmesi mümkün olacağından eşler arasında fark gözetilmez. Boşanmadan hemen sonra geçimini sağlama yeteneği kazanamayan taraf, karşı tarafın mali gücünün bulunması halinde yoksulluk nafakası talep edebilir.⁶²⁵

Türk hukukunda yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemelerde TMK m. 175/1'deki “*süresiz olarak nafaka isteyebilir*” ifadesiyle evlilik sonrası dayanışma ilkesinin hakim olduğu, başka bir ilkeyle sınırlandırılmadığı anlaşılmaktadır.⁶²⁶ Evlilik sonrası dayanışma ilkesi Türk boşanma hukukunda asıl ilke olmasına karşı, İsviçre hukukunda tali nitelik taşımaktadır. Öte yandan Alman hukuku ise evlilik sonrası dayanışma ilkesini bazı ilke ve hükümlerle sınırlandırmaktadır.⁶²⁷ Evlilik sonrası dayanışma ilkesi, nafaka borçlusunun toplum içinde kendi geçimini sağlama imkanıyla sınırlandırılmaktadır.

4.1.2. Clean Break İlkesi

İsviçre boşanma hukukunda 01.02.2000 tarihinde yapılan yenilikler sonrası clean break ilkesi İsviçre boşanma hukukunda önemli bir rol oynamıştır. Esasen Anglo-Amerikan hukuk sistemi kaynaklı olan clean break ilkesi, evlilik sonrası dayanışma ilkesinin tam karşısında yer almaktadır.⁶²⁸ Buna göre taraflar, boşanma sonunda evlilikle kurulan maddi ve manevi tüm bağları kesmelidir. Böylece taraflar arasında daha sonra çıkması muhtemel uyuşmazlıklar kesin bir şekilde sona erecektir.⁶²⁹

⁶²⁴ Kocabaş, 373; Yıldız, 53.

⁶²⁵ Kocabaş, 361.

⁶²⁶ Demir, 240; Kocabaş, 366.

⁶²⁷ Öcal, 2.

⁶²⁸ Kocabaş, 364; Yıldız, 58; Zafer Kahraman, “Boşanmada Yoksulluk Nafakasının Miktarı ve Süresi”, içinde *Prof. Dr. Necla Giritlioğlu'na Armağan* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 348.

⁶²⁹ Ali Koç, “Doktrin, Mahkeme Kararları ve Anglo-Amerikan Hukukunun Konuya İlişkin Yaklaşımı Çerçevesinde Yoksulluk Nafakasında Süre Unsurunun Değerlendirilmesi”, *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, S. 3 (2011): 378.

İsviçre Federal Mahkemesi clean break ilkesini, boşanma sonrası tarafların ekonomik ihtiyaçlarını kendileri tarafından karşılanması ve tek başına ekonomik özgürlüğe ulaşmalarını destekleme olarak değerlendirmiştir.⁶³⁰ Federal Mahkemesi vermiş olduğu kararlarda, clean break ilkesinin bir görünümü olan “*kendi kendini geçindirme ilkesi*”ne ağırlıklı olarak değinmiştir.⁶³¹ Bu doğrultuda İsviçre boşanma hukukunda boşanma sonrası taraflara kendi geçimini sağlama yeteneği kazandırmak esastır. Nitekim boşanma sonrası dayanışma ilkesi tarafların yeni ve bağımsız bir hayat kurmalarını engelleyerek hukuki bir belirsizliğe sebep olmaktadır.⁶³² Bu belirsizliği en kısa sürede ortadan kaldırmak ve tarafların bağımsız bir hayat kurarak ekonomik özgürlüklerini kazanmasını desteklemek için clean break ilkesi taraflar arasındaki var olan maddi ve manevi tüm ilişkileri kesmeyi önerir. Böylece evliliğin sona ermesinin ardından taraflar bireysel sorumluluklarını sahiplenecek ve en kısa sürede hayatlarına kaldıkları yerden devam edecektir.⁶³³

Clean break ilkesi yoksulluk nafakasının tayininde olduğu gibi nafaka süresi ve miktarının belirlenmesinde de oldukça etkilidir.⁶³⁴ Bu bakımdan boşanan tarafların kendi ayakları üzerinde durmasını hedefleyen clean break ilkesi, nafakanın süresini sınırlandırıcı bir niteliğe neden olur. Aynı şekilde nafakanın miktarı yönünden de kısıtlayıcı bir nitelik taşır. Çünkü eşlerin boşanma sonucunda, her yönden kesin bir ayrılığını hedefleyen clean break ilkesi, nafaka yükümlüsünü kendi hayat geçimini sağlamaktan alıkoyacak bir nafaka miktarına hükmetmeyi engelleyici nitelik taşımaktadır.⁶³⁵ Bu doğrultuda İsviçre Yüksek Mahkemesi vermiş olduğu kararlarında, boşanma sonrası nafakanın kabulü ve miktarının belirlenmesinde tarafın kendi geçimini sağlama kabiliyetinin belirleyici olduğunu kabul etmiştir. Takdir edilecek nafaka, boşanan eşlerin en kısa zamanda kendi geçimini sağlamasına yardım edecek miktarda olmalıdır. Bunun neticesinde uzun yıllar sürmesi muhtemel olan nafaka sorumluluğunun ortaya çıkması engellenir.⁶³⁶

⁶³⁰ Bulut, 51-52; Kocabaş, 365; Yıldız, 58-59.

⁶³¹ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 222; Kocabaş, 369; Yıldız, 59.

⁶³² Yıldız, 58.

⁶³³ Koç, “Doktrin, Mahkeme Kararları ve Anglo-Amerikan Hukukunun Konuya İlişkin Yaklaşımı Çerçevesinde Yoksulluk Nafakasında Süre Unsurunun Değerlendirilmesi”, 378; Yıldız, 58; Demir, 240.

⁶³⁴ Bulut, 57; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 221.

⁶³⁵ Bulut, 58.

⁶³⁶ Bulut, 51; Kocabaş, 364; Yıldız, 59; Koç, 378.

İsviçre hukukunda clean break ilkesi kapsamına girmeyen hallerde evlilik sonrası dayanışma ilkesinin etkisiyle boşanma sonrası nafakaya hükmedilir. Hükmedilen bu nafakanın amacı, tarafların en kısa sürede ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına katkıda bulunmaktır. Böylece boşanma sonrası nafaka her evliliği biten, boşanma sonrası yoksullaşan her talep ediciye verilmez. Zira boşanma neticesinde her iki eş için yoksullaşma kaçınılmaz bir durumdur. Bu sebeple clean break ilkesi etkisinde olan İsviçre hukukunda boşanma sonrası nafaka, sadece kendi geçimini sağlamak için yoksun, kendi geçimini sağlama kabiliyeti bulunmayan taraf lehine hükmedilecektir. Nafaka alacaklının, kendi geçimini sağlama kabiliyetini kazanması ve ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durması halinde yoksulluk nafakası sona erecektir.⁶³⁷

Kanaatimce yoksulluk nafakasından beklenen fayda, gerek evlilik sonrası dayanışma ilkesinin gerek clean break ilkesinin tek başına mevcudiyetiyle sağlanamayacaktır. Bu ilkelerin birlikte uygulanması sonucu birbirlerine bir sınır koyması ve birbirleri arasında bir denge oluşturması neticesinde, boşanma sonrası taraflar arasındaki ekonomik adaleti sağlamak elverişli hale getirilir.

4.2. İsviçre Hukukunda Süreli Yoksulluk Nafakası

4.2.1. ZGB’de Nafaka Düzenlemesi

İsviçre Medeni Kanununun⁶³⁸ 125. Maddesinde yer alan yoksulluk nafakası “boşanma sonrası katkı”⁶³⁹ başlığında düzenlenmiştir.⁶⁴⁰ İsviçre hukukunda “katkı alacağı” şeklinde isimlendirilen nafaka, Türk hukukundaki gibi yoksulluk üzerine inşa edilmemiştir. Yoksulluk kavramındaki belirsizlik, yoksul olmanın kişiselliği, ailelerin ekonomik yapılarındaki ve toplumdaki farklılık sebebiyle uygulamada birliğin sağlanamaması vb. gibi durumlar, yoksulluk nafakasının uygulamada karşılaştığı sorunlardır. Bu bakımdan İsviçre hukukunda “boşanma sonrası katkı” başlığıyla

⁶³⁷ Yıldız, 61.

⁶³⁸ İsviçre Medeni Kanunu tam metin için bkz. <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19070042/202007010000/210.pdf>, (E.T.: 12.07.2023)

⁶³⁹ “Nachehelicher unterhalt”: Boşanma sonrası katkı veya boşanma sonrası nafaka.

⁶⁴⁰ Bulut, 53; Kalender, 18; Şahin, 78; Yıldız, 53; Yalçın Tosun, “Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, S. 129-130 (2015): 57; Betül Özlük, “Modern Nafaka Düzenlemeleri ve Türk Hukukunda Revizyon Gereği”, *Terazi Hukuk Dergisi* 13, S. 147 (2018): 44; Demir, 225.

yapılan düzenleme yoksullukla ilgili ortaya çıkan sorunları bertaraf etmektedir.⁶⁴¹ Katkı kavramı, boşanma sorası ödenecek nafaka ruhuyla uyum sağlamaktadır. Nitekim evlilik birliğinin sona ermesiyle eşlerin birbirine karşı bakım yükümlülüğü ile yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğü ortadan kalkacağı için yapılan her yardım, katkı niteliğinde olacaktır.

İsviçre hukukunun 2000 yılı revizyonu öncesinde clean break ve evlilik sonrası dayanışma ilkeleri yoksulluk nafakasının belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır.⁶⁴² 2000 yılında yapılan revizyonun ardından evlilik sonrası dayanışma ilkesi etkisini kaybederken clean break ilkesi öne çıkmıştır. Revizyon sonrası İsviçre boşanma hukukunda her iki ilkenin uygulama alanı bulduğu kabul edilse bile clean break ilkesinin baskın ve birincil (asli) nitelikte olduğu göz ardı edilmemelidir.⁶⁴³ Böylece bireylerin boşanmadan sonra kendi mali sorumluluklarını kendilerinin üstlenmesi beklenir. Yani kural olarak kişi, kendi geçimini kendisi temin etmelidir. Ancak boşanma sonrası taraflardan biri kendi geçimini sağlama kabiliyetine sahip değilse veya geçimini sağlamada güçlük çekiliyorsa o halde evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği diğer tarafın yoksulluk nafakasıyla destek olması öngörülmüştür.⁶⁴⁴

İsviçre hukukunda iki ilke arasında bir derecelendirme olduğu, boşanma sonrası öncelikle clean break ilkesinin gündeme geleceği, clean break ilkesinin uygulanamayacağı durumlarda ise evlilik sonrası dayanışma ilkesi doğrultusunda karar verileceği kabul edilir. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi de evlilik sonrası dayanışma ilkesinin clean break ilkesine göre ikinci derecede önemli olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁴⁵ Dolayısıyla İsviçre hukukunda boşanmadan sonra bireysel sorumluluk kural olmakla beraber, nafakaya karar vermek istisnadır.⁶⁴⁶

⁶⁴¹ Bulut, 53.

⁶⁴² Bulut, 54; Yıldız, 53.

⁶⁴³ Bulut, 57; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 222; Kocabaş, 366; Yağcı, 328; Tosun, 58; Yıldız, 59; Elif Yiğit, “Yoksulluk Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu Dergisi* 5, S. 1 (2022): 20.

⁶⁴⁴ Bulut, 54-55; Tosun, 57-58; Yağcı, 59; Ezgi Gelmez, “Yoksulluk Nafakasının Süresine İlişkin Güncel Gelişmeler”, *Terazi Hukuk Dergisi* 14, S. 159 (2019): 2146.

⁶⁴⁵ Bulut, 54-55; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 222; Yıldız, 60.

⁶⁴⁶ Kocabaş, 369; Kulaklı, 256; Şahin, 90-91; Yağcı, Gelmez, “Yoksulluk Nafakasının Süresine İlişkin Güncel Gelişmeler”, 2146.

ZGB Art. 125/1 gereği boşanma sonrası katkı, emeklilik güvencesi göz önüne alındığında bile boşanma sonunda geçimini sağlayamayan tarafın kendisine uygun bir katkı yapılmasını talep etme imkânı vermektedir.⁶⁴⁷ İsviçre hukukunda boşanmadan sonra tarafların nafaka talebinin kaynağını evlilik sonrası dayanışma ilkesi oluşturmaktadır. Evlilik sonrası dayanışma ilkesi, sona eren evlilik yükümlülüklerini kısmen de olsa devam ettirici nitelikte olan ve boşanmadan sonra taraflar arasında ekonomik adaleti sağlamayı amaçlayan bir ilkedir.⁶⁴⁸ Boşanan eşlerden biri yaşlılık sigortası bulunmasına ve elinden geleni yapmasına rağmen geçimini sağlayamayacak ölçüde zor durumdaysa bu ilke gereği taraf lehine nafakaya hükmedilecektir. Ancak İsviçre Federal Mahkemesi evlilik sonrası dayanışma ilkesinin gereğinden fazla uygulanmaması kanaatindedir.⁶⁴⁹

4.2.2. Hayatı Biçimlendirici Evlilik Koşulu

İsviçre hukukunda biten her evlilik boşanma sonrası katkı alacağını doğurmaz.⁶⁵⁰ İsviçre Mahkemelerinde nafakaya karar vermek için evlilik sonrası dayanışma ilkesinin yanında evliliğin hayat biçimlendirici bir evlilik olması koşulu gerekmektedir.⁶⁵¹ Hayat biçimlendirici evlilik kavramı, İsviçre Medeni Kanunu'nda yer almadığından, bu kavramı İsviçre Federal Mahkemesi açıklığa kavuşturmuştur. Buna göre, evlilik birliği içinde taraflar arasında güçlü bir güven ilişkisi kurulmuşsa bu halde hayat biçimlendirici evlilik olduğu kabul edilmektedir.⁶⁵² Bu durum bir bakımdan evlilik birliğinin kader birliğine dönüşmesi şeklinde ifade edilebilir.⁶⁵³ Bir evliliğin hayat biçimlendirici evlilik olup olmadığına bazı ölçütlerin değerlendirilmesi sonucu karar verilmektedir.

⁶⁴⁷

⁶⁴⁸ Bulut, 55; Yıldız, 53.

⁶⁴⁹ Bulut, 55.

⁶⁵⁰ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 221-22.

⁶⁵¹ Bulut, 55; Yıldız, 54; Karin Meyer, "İsviçre'de Eş ve İştirak Nafakası", çev. Bilgen Kıvılcım, *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 3 (2014): 193.

⁶⁵² Bulut, 55; Yıldız, 54; BGE 135 III 59 E. 4.1; BGeR 5C308/2005, E. 2.2 ; agm., Yıldız, 54, dn. 247.

⁶⁵³ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 222.

4.2.2.1. Evlilik Süresi

Evlilik süresi, hayat biçimlendirici evlilik olup olmaması bakımından belirleyici bir ölçüttür. Nitekim ZGB Art. 125/2'de katkı alacağıın miktar ve süresinin belirlenmesinde sayılan ölçütlerden biri de evliliğin süresidir. İsviçre boşanma hukukunda, evliliğin süresi nafakanın belirlenmesi bakımından gerek revizyon öncesi gerek revizyon sonrası dikkate alınan bir unsurdur.⁶⁵⁴ Revizyonla evlilik süresindeki önemin değişmemesi, kısa süreli evliliklerle uzun süre birlikte geçen evlilikleri bir tutmama açısından hakkaniyete uygun olmasındandır.⁶⁵⁵

İsviçre Hukukunda kural olarak beş yıl içinde biten evlilikler, kısa süreli; on yıldan fazla süren evlilikler, uzun süreli evlilik olarak değerlendirilmiştir. Beş yıla kadar süren kısa süreli evlilikler, karine olarak hayat biçimlendirici etkisinin olmadığı kabul edilirken; on yıldan fazla süren uzun süreli evlilikler ise karine olarak hayat biçimlendirici etkiye sahip olduğu kabul edilmiştir.⁶⁵⁶ ZGB'de aranan diğer şartların da sağlanması halinde uzun süren evliliklerin hayatı biçimlendirdiği kabul edilir ve dolayısıyla evlilik sonrası dayanışma hükümleri çerçevesinde katkı alacağına karar verilebilir.⁶⁵⁷ Bilhassa uzun süren evlilik birliği içinde eşlerden birinin çalışma hayatına hiç dahil olmaması, evlilik sonrası dayanışma yükümlülüğünü oluşturmaktadır. Ancak bu çalışmama durumu, kısa süreli evliliklerde hiçbir zaman süresiz katkının ödenmesini sağlamayacaktır.⁶⁵⁸

Beş yıl ile on yıl arasında süren evliliklerde ise evliliğin hayat biçimlendirici nitelik taşıyıp taşımadığı somut olayın şartlarına göre incelenerek karar verilir.⁶⁵⁹ Federal Mahkeme, altmış yaş üzerindeki çiftin altı yıl süren birlikteliklerinin sadece iki yılını bir arada geçirdikleri olayda, evliliğin hayatı biçimlendirici etkiye sahip olduğunu kabul etmiştir. Hüküm gerekçesinde ayrı kalınan dört yıl içinde de erkeğin kadının geçimini sağlayacak parayı verdiği, kadının geriye kalan hayatında çalışma yeteneğinin bulunmaması sebepleriyle evliliğin hayat biçimlendirici etkisinin olduğu

⁶⁵⁴ Yıldız, 114.

⁶⁵⁵ Şahin, 95.

⁶⁵⁶ Bulut, 55-56; Kocabaş, 383; Tosun, 67; Şahin, 95; Yağcı, 328; Yıldız, 55; Meyer, "İsviçre'de Eş ve İştirak Nafakası", 193.

⁶⁵⁷ Şahin, 95.

⁶⁵⁸ Şahin, 95; Tosun, 68.

⁶⁵⁹ Kocabaş, 383; Yıldız, 55; BGeR 5A_103/2008 E. 2.2.2 agm., Yıldız, 54, dn.,251.

ifade edilmiştir.⁶⁶⁰ İsviçre Federal Mahkemesi kısa süreli evliliklerden, on sekiz aydan kısa süren evlilikler açısından özel bir kabul öngörülmüştür. Buna göre müşterek çocuğun bulunmadığı on sekiz aydan kısa süren evliliklerde boşanmadan sonra nafaka hükmedilmeyeceğine içtihat edilmiştir.⁶⁶¹ Federal Mahkeme içtihatlarında on sekiz aydan fazla beş yıldan az süren evliliklerde kural olarak nafaka verilmesini gerektirecek haklı bir durumun olmadığı kabul edilir.⁶⁶²

Eşlerin boşanmadan önce ayrı kaldıkları süre kural olarak evlilik birliği içinde kabul edilir. Ancak kural dışına çıkılarak evlenmeden önce birlikte yaşama süreleri hayat biçimlendirici evlilik süresi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bakımdan toplam evlilik süresinden, boşanmadan önce ve evlilik birliği içinde ayrı yaşanan süre çıkartılmaz. Fakat buna ilişkin Federal Mahkeme'nin farklı kararları bulunur. Nitekim 2006 yılında verdiği bir kararda,⁶⁶³ toplamda on bir yıllık evlilik birliği olan eşlerin son beş yılını genellikle ayrı geçirdikleri, her ne kadar evlilik süresinin uzun süreli evlilik kapsamına girse de hayat biçimlendirici etkiye sahip olmadığını ifade etmiştir.⁶⁶⁴ Dolayısıyla evliliğin hayat biçimlendirici evlilik olup olmadığı noktasında evlilik süresi tek dayanak değildir.⁶⁶⁵

4.2.2.2. Müşterek Çocuk

Federal Mahkeme vermiş olduğu kararlarda, eşlerin ortak çocuklarının bulunmasını hayatı biçimlendirici evlilik niteliği oluşturacağını ifade eder.⁶⁶⁶ Dikkat edileceği üzere hayatı biçimlendirici evlilik olduğu kabul edilen ölçütler, eşlerin kurduğu kuvvetli evlilik birliğinin sona ermesiyle taraflar üzerinde gerçekleşen muhtemel ekonomik olumsuzluklara odaklanmaktadır. Çünkü eşler, evlilik birliği içinde evliliğin süreceğine ilişkin güçlü bir inanç ve birliktelik duygusuyla hareket ederler. Evlilikte oluşan bu haklı güven, boşanmadan sonra da korunmaya değer kabul edilmiştir.⁶⁶⁷ Bu

⁶⁶⁰ BGeR 5C 187/2000 E. 3b; agm., Yıldız, 56.

⁶⁶¹ Tosun, 68.

⁶⁶² Tosun, 68.

⁶⁶³ BGeR 5C 142/2006 E. 4.1; agm., Yıldız, 56.

⁶⁶⁴ BGE 135 III 59 E. 4.4, agm., Yıldız, 56.

⁶⁶⁵ Kocabaş, 383; Yıldız, 56.

⁶⁶⁶ BGeR 5A- 177/2010; BGeR 5A- 167/2007; BGeR 5C 278/2000; Ancak Federal Mahkeme, anne ve baba üzerinde müşterek çocuğun bakım yükümlülüğünün bulunmadığı evlilikleri hayatı biçimlendirici evlilik kapsamına dahil etmemektedir. age., Bulut, 56.; BGE 135 III 59 E. 4.1; BGeR 5C308/2005, E.2.2, agm., Yıldız, 54-55.

⁶⁶⁷ Yıldız, 55.

konuda İsviçre Federal Mahkemesi, bakımı üstlenilen ortak çocuğun yaşına göre çalışma olasılığını ayrıca değerlendirecek şekilde karar verilmesini kabul etmektedir.⁶⁶⁸ Bu doğrultuda; bakımı üstlenilen çocuğun on altı yaşını doldurması halinde tarafın tam zamanlı bir işte çalışabilmesi mümkündür. Tarafın yarı zamanlı olarak çalışmaya başlaması ise çocuğun en az on yaşını doldurmasıyla mümkün olacaktır.⁶⁶⁹

Çocuğun on ile on altı yaş arasında olması halinde, tarafın yarı zamanlı olarak çalışma olasılığı %50 olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte on altı yaşından küçük birden fazla ortak çocuğun olması ve çocuğun hastalık yahut özürlülük gibi nedenlerle bakım yükümünün ağırlaştığı durumlarda tarafın çalışma olasılığı bulunmayacaktır.⁶⁷⁰ Evlilik birliği dışında olan diğer bakıma muhtaç çocuklar bu değerlendirmenin dışında bırakılmıştır.⁶⁷¹ Eşlerin önceki evliliklerinden olan veya doğan çocukları sebebiyle son boşanılan eşe katkı alacağı yüklenmesi hakkaniyete uygun olmaz.⁶⁷²

Küçük çocukların velayeti, genellikle anneye verilmektedir. Boşanmayla velayet hakkı verilen anne, küçük çocuğun bakımı ve geçiminden birinci derecede sorumludur. Bununla birlikte annenin kendi geçimini sağlaması, yaşamı için gerekli tüm maddi ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. ZGB'ye göre boşandıktan sonra müşterek çocuk için ayrı bir katkı alacağı tayin edilir. Aynı zamanda eski eşinin müşterek çocuklarıyla ilgilenmesi neticesinde çalışmaması, kadın lehine katkı alacağı hükmedilmesini sağlar. Nafaka yükümlüsünün hem çocuğa hem kadına ayrı ayrı nafaka ödemesi, boşandığı eşe verilen katkı miktarının belirlenmesinde hâkim tarafından dikkate alınacak bir unsur olmayacaktır.⁶⁷³

⁶⁶⁸ Şahin, 99; Tosun, 67.

⁶⁶⁹ Tosun, 68; Cemal Oğuz, "Medeni Kanun Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar", *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, S. 2 (2000): 7-8 (Bundan böyle " Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar" şeklinde anılacaktır).

⁶⁷⁰ Tosun, 68; Yıldız, 141.

⁶⁷¹ Kocabaş, 378.

⁶⁷² Şahin, 99.

⁶⁷³ Şahin, 99-100.

4.2.2.3.Diğer Unsurlar

Hakkaniyeti sağlamak adına her somut olayda evliliğin hayatı biçimlendirici etkisinin olup olmadığı özel olarak değerlendirilmelidir.⁶⁷⁴ Çünkü evlilik kısa süreli olmasına rağmen bazı hallerde hayat biçimlendirici nitelikler taşıyabilir. Örneğin evlilik kısa süreli olsa bile; eşlerden birinin evlilik birliği yararına çalışmayı bırakması veya bir eşin diğer eş için başka bir ülkeye taşınmak gibi büyük bir fedakârlık yapması⁶⁷⁵ hallerinde, evliliğin hayatı biçimlendirici etkiye sahip olduğu kabul edilmelidir.⁶⁷⁶ Bununla beraber uzun süren her evliliğin de hayat biçimlendirici nitelikte olduğu söylenemez. Örneğin on yıldan fazla evliliği olan eşlerin, evliliğin başından beri çalışıyor olması⁶⁷⁷ veya çocuklarının olmaması halinde evliliğin hayat biçimlendirici nitelikte olmadığına kanaat edilebilir.⁶⁷⁸ Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi, yirmi sekiz yıllık bir evliliğin hayatı biçimlendirici etkisinin bulunmadığını kabul eden bir kararı vardır.⁶⁷⁹ Bu halde somut olay ve dosya kapsamında yapılan değerlendirme sonucu taraflar arasında kurulan evlilik birliğinin hayatı biçimlendirici etkisi varsa kural olarak, evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği nafaka talebi kabul edilir.⁶⁸⁰ Bununla birlikte evlilik birliğinin hayatı biçimlendirici etkisinin olmadığı evliliklerde evlilik sonrası dayanışma ilkesinin yerini clean break ilkesi alır.⁶⁸¹ Clean break ilkesi gereği de evlilik birliği sona eren tarafların boşanma sonunda kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları beklenir.

⁶⁷⁴ Bulut, 56; Kocabaş, 384; Tosun, 67.

⁶⁷⁵ BGer FamPra.ch 2015,723,726; BGer 28.01.2013,5A- 623/2012, E.5.2 sayılı kararlarında görüleceği üzere Federal Mahkeme, boşandıktan sonra eski yaşadığı yere dönen ve çalışmaya başlayan kişinin hayat biçimlendirici bir evlilik yaşadığı kabul edilmemektedir"; BGer FamPra.ch 2013,169,171 sayılı kararda evlenme sonucu başka bir ülkeden gelen ve var olan kültür çevresini ve tarafın boşanmayla sona eren kısa süreli evliliği bakımından nafaka değerlendirmesinde; kültür çevresini değiştirmesinin sonuçlarının evlenmeden önce öngörüleceği gerekçesiyle nafaka talebinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir; agm., Yağcı, 350, dn. 90.

⁶⁷⁶ Yıldız, 56-57; Meyer, 193-94..

⁶⁷⁷ BGer 5C 32/2001 E. 3b sayılı kararında uzun süreli evliliği bulunan ve bu süre boyunca yarım gün çalışan kadının boşanmadan sonra tüm gün çalışabileceği değerlendirilerek hakkında nafakaya hükmedilmemiştir. agm., Yıldız, 56-7, dn. 264.

⁶⁷⁸ Bulut, 56; Yıldız, 57.

⁶⁷⁹ BGer 5C32/2001 (TUOR/ SCHNYDER/SCHMID/RUMo-JUNGO, N.42, Fn. 105; agm., Kocabaş, 383, dn. 110.

⁶⁸⁰ Kocabaş, 369.

⁶⁸¹ Bulut, 56; Yıldız, 58.

4.2.3. Katkı Alacağına Miktar ve Süreyi Belirleyen Koşullar

İsviçre boşanma hukukunda nafakanın süresine karar verme, hâkimin takdir yetkisi kapsamındadır. 2000 yılı revizyonu öncesinde, hakim içtihatlarla oluşturulan ölçütler çerçevesinde ve hakkaniyet dahilinde boşanma sonrasında nafakanın süresine karar verebilir. Bununla beraber revizyon öncesi hükmedilen nafakaya süreli veya süresiz şekilde takdir edildiği görülmektedir. 2000 yılında yapılan revizyon sonrası, süresiz nafaka uygulaması terkedilerek sınırlı süreli nafaka uygulamasına geçilmiştir. Kanunda süreye ilişkin doğrudan bir hüküm bulunmamasına rağmen süreyi takdir eden hakimin nelere dikkat edileceğine ilişkin kıstaslar verilmiştir.⁶⁸² Böylece hakim, tarafın talep ettiği nafakaya, ZGB'deki ölçütler çerçevesinde sınırlı süreli olacak şekilde karar verebilir.⁶⁸³ Bu değişikliğin temelinde clean break ilkesinin İsviçre boşanma hukukuna girmesi ve boşanma hukukunda baskın bir nitelik taşıması yer almaktadır. Aksi halde clean break ilkesiyle süresiz nafakanın boşanma hukukunda beraber yer alması, uygulamada çelişkiye sebep olacaktır. Bu bakımdan Türk hukukundaki yoksulluk nafakası uygulamalarından ne 743 sayılı kanundaki bir yıllık kesin süre ne de 3444 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra süresizliğe ilişkin emredici bir uygulama İsviçre hukukunda yer almamıştır.

İsviçre Medeni Kanunu Art. 125/2'de yoksulluk nafakasını, süresini ve miktarını tayin etmede hâkime birtakım ölçütler örnek olarak sayılmıştır:⁶⁸⁴ Buna göre: “*Bir katkının yapılıp yapılmayacağına ve mümkünse ne miktarda yapılacağına karar verirken özellikle aşağıdakiler dikkate alınmalıdır: (1) Evlilik sırasında eşlerin görev dağılımı, (2) evlilik süresi, (3) evlilik sırasındaki hayat standardı, (4) eşlerin yaşı ve sağlığı, (5) eşlerin gelirleri ve malvarlıkları, (6) eşler tarafından bakımı sağlanmaya devam edecek olan çocukların bakımının kapsamı ve süresi, (7) eşlerin mesleki eğitim ve istihdam olasılıkları ile hak sahibi kişinin mesleki entegrasyonu için öngörülen harcamaları, (8) Federal yaşlılık belirtisi, hayatta kalanın sigorta hakları ve emeklilik primi gelirleri dahil olmak üzere, mesleki veya diğer özel ya da devlet emeklilik gelirleri.*”

⁶⁸² Kahraman, 371.

⁶⁸³ Bulut, 57; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 221; Kulaklı, 255; Yağcı, 328; Yıldız, 113; Gelmez, 2146.

⁶⁸⁴ Bulut, 58; Kahraman, 372; Kocabaş, 374; Kulaklı, 255; Özlük, 44; Şahin, 88-89; Tosun, 58; Yağcı, 328; Abdülkerim Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 69; Yıldız, 114.

Madde hükmünden anlaşılacağı üzere sayılan ölçütler sınırlı sayı kapsamında yer almayı örneklik taşımaktadır. Hakim, kanunda sayılan bu ölçütleri dikkate alarak katkı talebine, süresine ve miktarına karar verecektir.⁶⁸⁵ Hükmün dördüncü fıkrasında yer alan “eşlerin yaşı” kriteri doğrultusunda yargı içtihatlarında belirtilen “kırk beş yaş kuralı” önemli bir kriterdir. Bu kurala göre boşanmadan sonra tarafların iş hayatına yeniden başlayabilmeleri için sınır yaşın kırk beş olduğu kabul edilir.⁶⁸⁶ Bu kural, boşanmadan sonra nafaka hükmünün belirlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Yani evlilik boyunca iş hayatına girmemiş bir kişinin 45 yaşından sonra iş hayatına girmesi, çalışması ve geçimini sağlaması olağan kabul edilmemiştir. Bu tür hallerde boşanma sonrası nafaka hükmedilmektedir.

İsviçre kanun koyucunun 2000 yılında ZGB Art. 125/2’de düzenlediği ölçütler kanunlaştırılmadan önce de İsviçre Federal Mahkemesi’nin süre ve miktarın belirlenmesi noktasında dikkate aldığı kriterlerdir. İchtihatlarla kabul edilen bu ölçütlerin kanunlaştırılması sonucu açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır.⁶⁸⁷ Böylece maddenin birinci fıkrasında hâkime tanınan geniş takdir yetkisi, ikinci fıkrada belirli şartlar gözetilerek kullanılması gerektiği yönünde sınırlanarak düzenlenmiştir. Maddenin devam eden üçüncü fıkrasında ise nafaka talebinin reddedilebileceği ve azaltılabileceği istisnai hollere değinilmiştir. Ancak hâkimin katkı alacağını nasıl bir yöntemle hesaplayacağına ilişkin somut ve açık bir düzenlemenin olmaması İsviçre doktrini tarafından eleştirilmektedir.⁶⁸⁸

TMK m. 175’teki yoksulluk nafakası hükmünde bu türden ölçütler sayılmamıştır. Buna karşı, Türk öğretisi ve Yargıtay, ZGB’de sayılan ölçütleri dikkate almaktadır. ZGB Art. 125/2’de yoksulluk nafakasının süre ve miktarının belirlenmesine yönelik sayılan ölçütlerin, Türk hukukunda hâkimin takdir yetkisi sınırları kapsamında değerlendirileceği kabul edilir.⁶⁸⁹ Daha açık bir ifadeyle, hakimin yoksulluk nafakasındaki takdir yetkisi, sadece nafaka miktarı yönündendir; dolayısıyla hakim sadece yoksulluk nafakasının miktarına karar verirken bu ölçütleri dikkate alabilir.

⁶⁸⁵ Bulut, 58; Kocabaş, 374; Tosun, 58.

⁶⁸⁶ Cemal Oğuz, “Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”, 7; Tosun, 64.

⁶⁸⁷ Kocabaş, 359; Kulaklı, 255.

⁶⁸⁸ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 221; Özlük, 44.

⁶⁸⁹ Gelmez, 2146; Bulut, 59; Kocabaş, 375; Yağcı, 328-29; Yıldız, 114.

Yargıtay vermiş olduğu kararda,⁶⁹⁰ yoksulluk nafakasının süresine yönelik takdir yetkisi bulunmayan hâkim için, bu ölçütlerin süre bakımından herhangi bir önemi olmadığını ifade etmiştir.⁶⁹¹

İsviçre’de 2000 yılı revizyonuyla yapılan değişikliklerinden biri de kusur unsurunun terk edilmesidir.⁶⁹² Kusur unsuru, boşanma hukukunda ve dolayısıyla yoksulluk nafakasının belirlenmesinde esaslı bir ölçüt olmaktan çıkartılmıştır. Kusur ilkesi ve beraberinde özel boşanma sebepleri kaldırılan İsviçre boşanma hukukunda, evlilik birliğinin temelinden sarsılması karinesine dayanan genel boşanma sebebi dikkate alınmaktadır. Bu doğrultuda İsviçre’nin mevcut kusur anlayışı ise katkı alacağı talebinin değerlendirilmesinde kusurun belirleyici ve aktif bir unsur olmadığı yönündedir.⁶⁹³ Nitekim, İsviçre Medeni Kanunu Art. 125/2’de katkının yapıp yapılmayacağına, süresine ve miktarına karar verilirken örnek gösterilen ölçütler arasında kusura yer verilmemiştir. TMK’ye göre ise yoksulluk nafakası talebi, talep edilenin kusurundan fazla olmaması halinde kabul edilecektir. Evlilik birliği içinde kusuru fazla olan taraf lehine yoksulluk nafakası hükmedilemez. Türk Hukukunun yoksulluk nafakasındaki mevcut kusur anlayışı İsviçre’deki revizyon öncesi kusur anlayışına benzemektedir. Bu bakımdan Türk doktrini içinde, İsviçre’de revizyon sonrası boşanma hukuku alanında kabul edilen kusur anlayışına Türk hukukunda da geçilmesi gerektiği, dolayısıyla Türk boşanma hukukundaki kusur ilkesinin ve özel boşanma sebeplerinin terk edilmesinin isabetli olacağı yönünde öneriler bulunmaktadır.⁶⁹⁴

⁶⁹⁰ Y. 2.HD., 2016/8859 E. ve 2017/14407 K. sayılı, 12.12.2017 Tarihli Kararı: “*Kanun, yoksulluk nafakasının süresiyle ilgili hâkime herhangi bir takdir hakkı tanımamış, süresini durumun gerekleri ya da haklı sebepleri göz önünde tutanak belirlemeyi de emretmemiştir. Kanun, bu nafakanın “süresiz” olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur. Öyleyse, irat şeklinde takdir edilen yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.*”

⁶⁹¹ Bulut, 59; Kulaklı, 255-56.

⁶⁹² Ceylan, “İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma”, 325; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 224; Özlük, 42; Yağcı, 328; Saibe Oktay Özdemir, “Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 35, S. 1 (2015): 31.

⁶⁹³ Ömer Arbek, “Boşanmanın Mali Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54, S.1 (2005): 141; Bulut, 60; Tosun, 61; Yağcı, 328.

⁶⁹⁴ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 223.

4.2.4. ZGB'ye Göre Nafakadaki Diğer Hususlar

İsviçre Medeni Kanunu Art. 125/3'te yapılan düzenlemeyle açıkça hakkaniyete aykırılık olan durumlarda nafakaya hükmedilmemesi veya talep edilen nafaka miktarında indirim yapılması mümkündür.⁶⁹⁵ Hükme göre nafaka alacaklısının evlilik birliği içindeki bakım yükümlülüğünü önemli ölçüde ihlal etmesi, kendi davranışlarıyla yoksulluğunun artmasına sebep olması, nafaka yükümlüsüne veya onun yakınlarına karşı ağır bir suç işlemesi halinde katkı talebi kısmen veya tamamen reddedilebilir. ZGB'deki dikkat edilen bu hususların, TMK m. 175/1'de yoksulluk nafakasının şartları için gereken “*kusuru daha ağır olmamak*” ve “*boşanma nedeniyle yoksulluğa düşme*” koşullarına karşılık geldiği söylenebilir.⁶⁹⁶ Bu doğrultuda kendi fiilleriyle yoksulluğa düşen veya boşanmaya sebep olacak ağır kusuru bulunan kişi lehine TMK'ye göre yoksulluk nafakası hükmedilmez. Bu durum Türk boşanma hukukunda kabul edilen kusur ilkesinin bir yansımasıdır. İsviçre boşanma hukukundaki kusur ilkesinin etkisinin azalmasının bir sonucu olarak hakkaniyeti sağlamayı amaçlayan kanun koyucu, ZGB'de sayılan bu halleri düzenlemiştir.⁶⁹⁷ Nitekim hükümde de “*hakkaniyete aykırı durumlar olması*” şeklindeki ifadeyle sınırlı sayı ilkesine tabi tutulmamıştır.

Katkı talebinin kısmen veya tamamen reddi sebeplerinden ilki; aile yükümlülüklerini ağır bir biçimde ihlal etmesidir. Aile yükümlülükleri, evlilik birliğinin kurulmasıyla başlar, boşanma kararı kesinleşene kadar devam eder. Dolayısıyla boşanma davası açılmış olsa bile eşlerin birbirine karşı aile yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekir. Bu süreçte yükümlülüğünü ağır bir şekilde ihlal eden eşin katkı talebi kısmen veya tamamen reddedilir.⁶⁹⁸ Diğer bir sebep olan hayata kast hali, boşanma davası sürecinde olabileceği gibi davadan sonra da ortaya çıkabilir. Son olarak, kişinin kasten yapmış olduğu fiillerle geçim sıkıntısına düşmesidir.⁶⁹⁹ Burada kumar oynaması, yüklü borç para vermesi gibi haller örnek gösterilebilir.

⁶⁹⁵ Bulut, 59; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 221; Şahin, 102; Tosun, 61; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 69; Kahraman, 362.

⁶⁹⁶ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 224.

⁶⁹⁷ Bulut, 60; Tosun, 72.

⁶⁹⁸ Şahin, 103.

⁶⁹⁹ Arbek, 146; Şahin, 102.

ZGB Art. 128 ve 129'da nafakanın değişen koşullara göre uyarlanabileceğine ilişkin düzenleme yapılmıştır.⁷⁰⁰ Art. 128 uyarınca, hâkim verdiği nafaka kararında, nafaka miktarının enflasyon gözetilerek kendiliğinden artacağı veya azalacağına ilişkin hüküm kurabilmektedir. Art. 129'da ise tarafların ekonomik ve sosyal durumlarındaki değişen koşullar kalıcı nitelik kazanırsa, talep üzerine hâkimin katkı miktarını azaltılacağı, belirli bir süre ara vereceği hatta kaldıracağı yönünde nafaka borçlusu lehine karar vermesi mümkündür. Öte yandan ZGB Art. 129/2'de nafaka alacaklısına, nafaka borçlusunun mali durumunun iyileşmesi şartıyla enflasyona göre nafaka miktarının uyarlanmasını talep etme hakkı verilmiştir. Burada ZGB Art. 129/2 'deki nafaka artışı ile ZGB Art. m. 128'deki nafaka artışı arasında fark vardır. ZGB Art. 128'den farklı olarak Art. 129/2 uyarınca nafaka artışı yapılabilmesi için nafaka yükümlüsünün mali gücündeki iyileşmenin olağanüstü bir şekilde olması gerekmektedir.⁷⁰¹

Boşanma sonrası katkı alacağının ödeme biçimi ZGB Art. 126 ve devam eden maddelerinde düzenlenmiştir. Kural olarak nafakanın irat şeklinde ödenmesine karar verilir. Ancak şartların varlığı halinde katkının peşin olarak ödenmesi de mümkündür. Tarafların nafakaya ilişkin yapmış olduğu anlaşmalar hâkimin onayı ile geçerlilik kazanır.⁷⁰² Bu bakımdan ZGB'deki uygulamayla TMK'deki uygulama birbirine paralellik gösterir.⁷⁰³

Katkı alacağının hangi hallerde sona ereceği ise ZGB Art. 130'da sayılmıştır. Bunlar nafaka alacaklısının veya nafaka yükümlüsünün ölmesi ve nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halidir. Kanunda sayılan bu iki halde taraf lehine hükmedilen boşanma sonrası katkı alacağı sona ermektedir.⁷⁰⁴ Ancak İsviçre hukukunda, Türk hukukundan farklı olarak tarafların, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde nafakanın sona ermeyeceği üzerinde ittifak etmeleri neticesinde nafaka yükümlülüğünün devam etmesi mümkündür.⁷⁰⁵

⁷⁰⁰ Arbek, 148; Yıldız, 154.

⁷⁰¹ Tosun, 74; Yıldız, 155.

⁷⁰² Bulut, 60; Kulaklı, 256.

⁷⁰³ Kulaklı, 256.

⁷⁰⁴ Bulut, 60; Kulaklı, 256; Tosun, 71; Demir, 230.

⁷⁰⁵ Demir, 230.

Türk hukukunda uygulanan yoksulluk nafakasıyla İsviçre hukukundaki yoksulluk nafakasının genel anlamda benzer özellikleri bulunur. Buna karşı yoksulluk nafakasındaki kusur ilkesi ve nafakanın süresine ilişkin uygulamalar yönünden, iki ülke arasında gözardı edilemeyecek farklar bulunmaktadır.⁷⁰⁶ Oysa Türk hukukunda yapılan kanun değişiklikleri ve düzenlemelerinde İsviçre Medeni Kanununu örnek alınmıştır. Buna rağmen, ne 743 sayılı TKM’de ne de 4721 sayılı TMK’de süreye ilişkin hâkime takdir yetkisi verilmiştir. Burada Yargıtay’ın süre bakımından vermiş olduğu kararların etkisi oldukça büyüktür.

4.3. Alman Hukukunda Süreli Yoksulluk Nafakası

4.3.1. BGB’deki Nafaka Düzenlemesi ve Yapılan Reformlar

Alman boşanma hukuku, 1977 yılında⁷⁰⁷ yapılan Evlilik ve Aile Hukuku Reformu neticesinde kusur ilkesini ve boşanma nedenlerini kaldırmış, yerine başarısızlık ilkesini getirmiştir.⁷⁰⁸ Bu reform doğrultusunda evliliğin sona ermesini sağlayan tek boşanma sebebi, BGB Art 1565’te “*evliliğin başarısızlığı*” olarak düzenlenmiştir⁷⁰⁹. Böylece, nafakaya hükmedebilmek için eşlerin kusur değerlendirilmesi ve boşanmaya sebep olan davranışların hangi eş tarafından gerçekleştirildiği dikkate alınmayacaktır. 1977 reformunun ardından 2008 yılında bir reform daha gerçekleştirilmiştir. 2008 reformuyla birlikte kişisel sorumluluk ilkesi ağırlık kazanmış ve boşanma sonrası nafaka istemi istisnai hale gelmiştir.⁷¹⁰ Yoksulluk nafakası, boşanma sonrası dayanışma ilkesi doğrultusunda hakkaniyet gerektiren hallerle sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, nafaka talep etme bakımından eşit olduğu kabul edilen çocuklar ile eski eş arasındaki eşitlik, 2008’deki reformla bozulmuştur. Çocukların nafaka talep hakkı, eski eşe göre öncelikli kabul edilmiştir.⁷¹¹

⁷⁰⁶ Kulaklı, 256.

⁷⁰⁷ Haluk Burcuoğlu, “Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi ve Bu Sistem Işığında Türk Boşanma Hukukuna İlişkin Bazı Öneriler”, *İstanbul Hukuk Mecmuası* 48, S. 1-4 (1983): 114 (Bundan böyle "Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi" şeklinde anılacaktır).

⁷⁰⁸ Öcal, 108; Burcuoğlu, " Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi", 114.

⁷⁰⁹ Burcuoğlu, “Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi”, 115; Öcal, 108.

⁷¹⁰ Bulut, 61; Kocabaş, 361; Öcal, 109.

⁷¹¹ Öcal, 109.

Alman Medeni Kanunu⁷¹² Art. 1569 ve devamında nafakaya ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Çocuğun bakımı, yaşlılık, hastalık ve sakatlık, işsizlik nafakası, eğitim ve hakkaniyet gerektiren durumlar, nafaka talebine konu olacak haller olarak kanunda düzenlenmiştir. BGB’de düzenlenen bu nafakalar dışında nafaka talep edilemeyeceğini söyleyen yazarlar vardır.⁷¹³ Buna karşı, hakkaniyet nafakası, kendisinden önce düzenlenen maddelere göre nafaka talep edememesine rağmen hakkaniyet gereği nafaka alması gereken kişiye verilir.⁷¹⁴ Dolayısıyla hakkaniyet gereği nafakaya hükmedebilmek için, her somut olay kendi şartlarına göre bağımsız olarak değerlendirilir.⁷¹⁵ Bu sebeple nafakaya konu olan haller sınırlı sayı ilkesine tabi olmayacağı, hakkaniyet gerektiren her somut olayda nafakaya hükmedileceği kabul edilmelidir.⁷¹⁶

Yoksulluk nafakasına ilişkin BGB’de genel bir düzenleme yer almamaktadır.⁷¹⁷ Alman kanun koyucu, nafaka talep edenin çalışmasını engelleyen durumları dikkate alarak nafaka hükümlerini düzenlemiştir.⁷¹⁸ Dolayısıyla BGB’de doğrudan yoksulluk nafakasına ilişkin bir düzenleme bulunmaz. Alman boşanma hukukunda aslolan, boşanan tarafların kendi geçimlerini kendilerinin sağlamalarıdır; kural olarak, nafaka hakkı bulunmaz.⁷¹⁹ Boşanan taraflara ancak bazı hallerde nafaka talep hakkı verilmiştir. Böylece Alman boşanma hukukunda, boşanmadan sonra kişisel sorumluluk ilkesi kural; nafaka talebi istisna olma niteliği taşır.⁷²⁰

4.3.2. Boşanmış Eşe Nafaka

Alman Medeni Kanunu Art. 1569’da boşanmanın sonuçları düzenlenmiştir. Bu düzenlemede TMK’de yer alan yoksulluk nafakasını ifade etmek için “*boşanmış eşe katkı (nafaka)*” ifadesi kullanılmıştır⁷²¹. Bu noktada “*Boşanmadan sonra eşlerden her biri kendi geçimini sağlamakla yükümlüdür.*” hükmüne göre, boşanan eşlere kendi

⁷¹² Alman Medeni Kanun’un İngilizce tam çevirisi için bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/index.html (E.T.: 12.07.2023)

⁷¹³ Kocabaş, 362; Öcal, 107-8; Yağcı, 329.

⁷¹⁴ Kulaklı, 257; Öcal, 108.

⁷¹⁵ Kulaklı, 257.

⁷¹⁶ Öcal, 108.

⁷¹⁷ Bulut, 61; Öcal, 107.

⁷¹⁸ Kocabaş, 359, dn 6.

⁷¹⁹ Gelmez, 1246; Kulaklı, 257

⁷²⁰ Bulut, 61; Kulaklı, 258; Kocabaş, 362; Öcal, 110; Şahin, 90-91; Gelmez, 2146; Kahraman, 347.

⁷²¹ Şahin, 86.

geçimini sağlama yükümlülüğü yüklenmiştir. Buna karşı 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda ve İsviçre Medeni Kanunu'nda yoksulluk nafakası alacaklısının kendi geçimini sağlamasına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır.

Alman kanun koyucu, evlilik birliği içinde dayanışma yükümlülüğü bulunan eşlerin boşanmayla kişisel sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini kabul etmiştir.⁷²² Hükmün devamında, “*Buna gücü yetmezse diğer eşe karşı ancak aşağıdaki hükümler çerçevesinde nafaka talep edebilir*” şeklinde ifade edilerek kişisel sorumluluk ilkesinin istisnaları düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle, boşanma sonrası kendi geçimini sağlayamayan ve kişisel sorumluluğunu üstlenemeyen eşlere, kanunda sayılan hallere dayanarak nafaka talep hakkı verilmiştir. Burada, evlilik birliği içinde eşlerin birbirine karşı dayanışma yükümlülüğünün, boşanmadan sonra az da olsa devam ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Alman boşanma hukukunda kişisel sorumluluk ilkesi hakim ilke olmakla birlikte evlilik sonrası dayanışma ilkesi de taraflar arasında sınırlı bir şekilde uygulanmaktadır.⁷²³ Böylece boşanan eşlerin yoksulluk nafakası talep hakkı, kanundaki şartlar dahilinde tanınmıştır. Bu durum, Alman hukukunun kendi içinde çelişki yaşamasını engellemesi bakımından isabetlidir. Çünkü evlilik sonrası dayanışma ilkesinin sınırlanması, kişisel sorumluluk ilkesinin asıl ilke olmasıyla tutarlı ve uyumludur.

BGB'deki kişisel sorumluluk ilkesiyle İsviçre hukukundaki clean break ilkesinin yoksulluk nafakasındaki hukuki amacı paralellik gösterir.⁷²⁴ İsviçre hukukundaki clean break ilkesi boşanmadan sonra uygulanan “kendi geçimini sağlama yeteneği” ile Alman hukukundaki “kişisel sorumluluk ilkesi” birbiriyle örtüşür. Nitekim her iki ülkedeki nafaka hukukuna yönelik yenilik hareketlerinin temelinde boşanan tarafların kendi ayakları üzerinde durması, bağımsız bir hayata başlamaları düşüncesi yer almaktadır.⁷²⁵ Ancak İsviçre hukukunda clean break ilkesine ilişkin kanuni bir hüküm bulunmazken BGB'deki kişisel sorumluluk ilkesi, Art. 1569'daki hükümlerle kanuni bir düzenlemedir.⁷²⁶

⁷²² Şahin, 86.

⁷²³ Kocabaş, 361-62.

⁷²⁴ Bulut, 61.

⁷²⁵ Kocabaş, 363.

⁷²⁶ Kocabaş, 361; Öcal, 107; Şahin, 91; Yağcı, 328.

Alman hukukunda, boşanmadan sonra hangi durumlara dayanılarak nafaka talep edileceği düzenlenmiştir. BGB’de kişisel sorumluluk ilkesinin istisnaları olarak sayılan muhtaçlık, hastalık veya düşkünlük, müşterek çocuğun bakımı gibi haller, taraflardan birinin boşanmadan sonra ekonomik bağımsızlığını kazanmasını engelleyen, ciddi ekonomik sıkıntılar oluşturan sebeplerdir.⁷²⁷ Dolayısıyla BGB’ye göre, kanunda sayılan hallerden birine uğrayan, geçinmede büyük sıkıntılar yaşayan, çalışma gücü bulunmayan veya çalışma gücü bulunmasına rağmen müşterek çocuğun bakımı gibi evlilikten kaynaklanan sebeplerle çalışamayan taraf, diğer taraftan nafaka isteyebilir.

Alman boşanma hukukunda boşanmadan sonra eşlerin kendi geçimini sağlamaları ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları beklenir. Geçimin sağlanması, kişilerin çalışma gücünü kullanarak elde ettiği kazançlarla olabileceği gibi malvarlıklarını yöneterek de mümkündür. Ancak boşanmadan sonra kişinin çalışma gücü yoksa ve geçimini sağlayan bir malvarlığı bulunmuyorsa, sonunda yoksulluğa düşeceği öngörülür. Bu durumda Alman hukuku, boşandığı kişiden konusuna göre nafaka talebinde bulunabileceği kabul eder.⁷²⁸

Boşanma sonucu taraflar, BGB Art. 1570’e göre müşterek çocuğun bakımı veya yetiştirilmesi haline, BGB Art.1571’e göre yaşlılık haline, BGB Art.1572’ye göre hastalık ve sakatlık haline, BGB Art.1573’e göre kazanç getirici bir iş bulamamaya, BGB Art.1575’e göre evlilikte ara verilen eğitimi tekrar başlatma gerekliliğine veya BGB Art. 1576’ya göre hakkaniyete dayanarak nafaka talep edebilir.⁷²⁹ Hakkaniyete dayanarak nafaka talebi; kişinin ciddi mazeretlerinin bulunması sonucu kendisinden çalışması beklenemiyorsa ve talep edilen nafakanın reddedilmesi hakkaniyete aykırı bir durum oluşturuyorsa mümkündür. Buraya kadar sayılanlar, Alman hukukunda yoksulluk nafaka alacaklısının taşınması gereken şartlar ve talebini dayandırması gereken kanun hükümleridir.

BGB Art. 1570’te, müşterek çocuğun bakımını üstlenen eşe, boşanma sonrası nafaka talep hakkı tanınmıştır. Bu hüküm, “*Boşanan eş, ortak çocuğun bakımı veya*

⁷²⁷ Kulaklı, 257; Şahin, 86-87; Yağcı, 329; Gelmez, 2146.

⁷²⁸ Öcal, 110.

⁷²⁹ Bulut, 62; Öcal, 110-11.

yetiştirilmesi nedeniyle doğumdan itibaren en az üç yıl süreyle diğerinden nafaka talep edebilir. Nafaka talebinin süresi, hakkaniyete uygun olduğu sürece ve ölçüde uzar. Çocuğun çıkarları ve mevcut çocuk bakımı seçenekleri dikkate alınmalıdır.” şeklindedir. Boşanmadan sonra eşlerin müşterek çocuğu bakıma muhtaç bir haldeyse, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesiyle ilgilenen taraf, diğerinden nafaka isteme hakkına sahiptir.⁷³⁰ Böylece boşandıktan sonra müşterek çocuğun yetiştirilmesiyle ilgilenen taraftan kendi geçimini sağlaması, çalışması beklenemez. Burada evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği, diğer taraf nafaka ödemekle yükümlü tutulur.

4.3.3. BGB’ye Göre Nafakanın Süresi ve Miktarı

Alman hukukunda boşanma sonrası verilen nafakanın süresi, somut olayın şartlarına göre değişkenlik gösterir. Nafakanın süresi kanunla düzenlenmediğinden dosya kapsamında değişkenlik gösterir, esnek bir uygulaması vardır.⁷³¹

Alman hukukunda yoksulluk nafakası, kural olarak sınırlı süreli olarak hükmedilmektedir. Evliliğin ne kadar sürdüğü, müşterek çocuğun bakım ve yetiştirilmesinin kime yüklendiği, evlilik birliği süresince eşlerin yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiği, nafaka alacaklısından ekonomik bağımsızlığını kazanması beklenen süre, evlilik birliği geçimine ne ölçüde katıldığı gibi hususlar nafakanın süresini belirleyici faktörlerdir.⁷³² Hâkim bu sayılan hususları değerlendirerek nafakaya süresi bakımından karar verir. Süresiz nafakaya ilişkin kararlar, çok nadir karşımıza çıkar. Artık uzun süreli evliliklerde bile süresiz nafakaya hükmedilmemektedir. Bu noktada, 2008’deki Alman hukukundaki reformun yoksulluk nafakasının süreye ilişkin uygulamalarında ortaya çıkardığı farklılık göz ardı edilemez. Örneğin 2008 Alman reformu öncesi yirmi yıllık evliliğin ardından taraflardan biri boşanmayla geçimini sağlayamayacak düzeyde ekonomik zorluk yaşıyorsa lehine süresiz yoksulluk nafakasına hükmedilirken 2008 reformu sonrasında yapılan değişikliklerle sınırlı süreli nafakaya hükmedilmektedir.

⁷³⁰ Bulut, 62; Öcal, 257.

⁷³¹ Öcal, 112.

⁷³² Öcal, 112.

Reformun yaptığı diğer bir yenilik, müşterek çocukların bakımını üstlenecek eşin nafaka talep hakkına sahip olduğuna ilişkin düzenlemedir. Kanun hükmünde, boşanan eşin doğumdan itibaren en az üç yıl süreyle nafaka talep edilebileceği düzenlenmiştir.⁷³³ Alman kanun koyucu tarafından, müşterek çocuk üç yaşını doldurduktan sonra artık, nafaka alacaklısının çalışmaya başlaması ve kendi sorumluluğunu üstlenmesi beklenir. Dolayısıyla boşandıktan sonra müşterek çocuğun bakımıyla ilgilenen taraf, yoksulluk nafakasını çocuk üç yaşını doldurana kadar alır. Üç yaşını doldurduktan sonra yoksulluk nafakası sona erer. Ancak BGB Art. 157/2'ye göre bu sürenin hakkaniyet gerektiren hallerde uzatılacağı yer alır.⁷³⁴ Nafaka süresinin uzatılmasında hakkaniyet gerektiren sebepler çocuğun özel sağlık durumu veya ihtiyaçları şeklinde olabilir.

Alman hukukunda boşanma sonrası eşe ödenecek nafaka miktarının nasıl belirleneceği BGB Art. 1578'de düzenlenmiştir. Buna göre evlilik birliği içinde sahip olunan yaşam standardı dikkate alınarak nafaka alacaklısının gerekli ihtiyaçları bakımından nafaka miktarına karar verilir.⁷³⁵ Miktar belirlenirken nafaka alacaklısının yapması beklenen masraf ve harcamaları da gözönünde bulundurulur. Öte yandan kendisinden nafaka talep edilen kişinin nafaka ödeme gücüne sahip olması gerekir. Ödeme gücü olmayan kişiye nafaka ödeme borcu yüklenemez. Bu noktada nafaka yükümlüsünün kendi geçimini ve maddi masraflarını herhangi bir tehlikeye düşmeden gidermesi beklenmektedir.⁷³⁶

Nafaka talebinin reddedilebileceği, nafaka miktarının indirilebileceği ve nafaka süresinin sınırlandırılabilmesi haller BGB Art. 1579'da düzenlenmiştir.⁷³⁷ BGB Art. 1579/1'i incelediğimizde: *1. Bent; evliliğin kısa süreli olması, 2. Bent; nafakayı talep edenin başka biriyle uzun süredir fîli birliktelik yaşamaması, 3. Bent; nafaka talep edenin ağır bir suç işlemesi veya nafaka yükümlüsünün yakınlarına karşı hafif nitelikli de olsa kasten bir suç işlemesi, 4. Bent; nafaka alacaklısının kendi yoksulluğuna kendi kasti sebebiyle düşmesi, 5. Bent; nafaka alacaklısının mülkiyet hakkından doğan kazançlarını kasten ihmal etmesi, 6. Bent; nafaka talep edenin boşanmadan önce*

⁷³³ Bulut, 62; Kulaklı, 257; Öcal, 113.

⁷³⁴ Bulut, 62; Kulaklı, 257; Öcal, 113.

⁷³⁵ Kulaklı, 257; Özlük, 45..

⁷³⁶ Öcal, 111.

⁷³⁷ Bulut, 62; Öcal, 113-4; Kulaklı, 257; Özlük,45.

evlilik birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerini ifa etmemesi, 7. Bent; nafaka talep edenin, nafaka ödeme yükümlüsünün ağır bir külfet altına girmesine sebep olması, şeklinde sıralanmıştır.

Bu hallerden birinin varlığı halinde nafakanın reddine, indirilmesine veya süreyle sınırlandırılmasına karar verilir. Hükümde sayılan bu haller sınırlı sayı ilkesine tabi değildir.⁷³⁸ Sayılanlara benzer, diğer haller de nafaka üzerinde değişiklik yapmaya imkân vermektedir. Öte yandan nafaka hükmünde ve değişikliğinde tarafların kusuruna bakılmaz. Çünkü Alman boşanma hukukundan 1977 reformuyla kusur ilkesi çıkarılmıştır. Bu değişikliğin sonucu olarak boşanmaya sebep olan taraf, kusurlu olduğu kabul edildiğinde bile yoksulluk nafakası almaya hak kazanabilir.⁷³⁹

Alman Medeni Kanunu Art. 1585/1’de nafakanın ödeme şekli düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre nafaka kural olarak irat şeklinde ödenir⁷⁴⁰. Art. 1585/2’de ise nafakanın hangi hallerde toptan ödenebileceği yer almaktadır. Buna göre ilk olarak nafaka alacaklısı bakımından toptan ödemeyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması gerekir. Bununla birlikte nafakanın toptan ödenmesine hükmedildiğinde, bu durumun nafaka ödeyen tarafta ağır bir yük oluşturmaması gerekir. Bu iki şartın oluşması halinde BGB’de nafakanın toptan ödenmesine karar verilebilir.⁷⁴¹

Nafakanın sona erme şartları BGB Art. 1586’da düzenlenmiştir. Nafaka hakkı, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi, bir başka kişiyle fiilen birliktelik yaşamaması ve alacaklının ölmesi hallerinde sona erecektir.⁷⁴² Bu sayılan haller, geleceğe yönelik nafaka hakkını sona erdirir. Öte yandan muaccel olan ve ödenmeyen nafaka alacakları bu hallerin meydana gelmesiyle sona ermez, var olmaya devam eder.⁷⁴³ Dolayısıyla hükümde sayılan hallerden birinin meydana gelmesi durumunda, doğması beklenen nafaka hakları sona erer, buna karşı söz konusu tarihten önce geriye dönük tüm nafaka alacaklarının ifa edilmesi gerekir.

⁷³⁸ Bulut, 62-3.

⁷³⁹ Öcal, 114; Burcuoğlu, “Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi”, 130.

⁷⁴⁰ Öcal, 114; Burcuoğlu, “Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi”, 131.

⁷⁴¹ Öcal, 114.

⁷⁴² Bulut, 63; Kulaklı, 258; Öcal, 115.

⁷⁴³ Bulut, 63; Öcal, 115.

BGB Art. 1586/b'ye göre nafaka mükellefinin ölümü, nafaka hakkını sona erdirici nitelik taşımaz. Nafaka ödeme yükümlülüğü, borçlunun ölmesiyle mirasçılara geçer.⁷⁴⁴ Alman kanun koyucu, terekeyle geçen nafaka borcunu mirasçılardan ifa etmesini bekler. Böylece mükellef ölse de alacaklıya karşı nafaka borcu ödemeye devam eder. Ancak BGB, nafaka borçlusunun ölümüyle mirasçılara üzerinde devam edecek olan nafaka hakkına miktar yönünden bir sınır getirmiştir. Buna göre eşin ölümünün boşanmadan önce, evlilik birliği içinde meydana gelmesi halinde sağ kalan eşin ne kadar saklı pay alacağı oluyorsa, mirasçılardaki sorumluluk sınırı bu miktar kabul edilmiştir. Dolayısıyla mirasçılar, sağ kaldığı varsayılan eşin muhtemel saklı payı miktarını aşan nafakayı ödemeye zorlanamazlar.

4.4. Yoksulluk Nafakasında Üst Süre Belirleyen Ülkeler

Çağdaş hukuk sistemleri incelendiğinde genelde boşanma sonrası verilen nafakanın süresine ilişkin hâkime takdir yetkisi verildiği görülmektedir.⁷⁴⁵ Ülkelerin boşanma sonrası nafaka uygulamalarına süre özelinde genel bir inceleme yapılacaktır. Bu kapsamda İngiltere, Fransa, Belçika ve Hollanda'nın boşanma hukuklarındaki yoksulluk nafakası ele alınacaktır.

İngiliz boşanma hukukunda kural olarak boşanmadan sonra tarafların kendi ekonomik bağımsızlığını kazanması beklenir. Ancak MCA 28/I (a) gereği boşanmadan sonra maddi zorluk yaşayan eşin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla diğer eşe nafaka borcu yüklenebilmektedir.⁷⁴⁶ Boşanmadan sonra hükmedilen bu nafaka toptan veya irat şeklinde olabilmektedir.⁷⁴⁷ İngiliz hukukunda irat şeklinde hükmedilen nafakalar süreli olarak takdir edilir. Çünkü, clean break ilkesi ve MCA 25A/II hükmü doğrultusunda eşler arasındaki ilişkinin en kısa sürede sona erdirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu hükme göre hakim nafakanın miktarını ve süresini birtakım ölçütlere göre belirleyebilir. Bunlar; 1) tarafların mevcut ve evlilik sonrası oluşacağı öngörülebilir gelirleri, 2) tarafların mevcut ve evlilik sonrası oluşacağı öngörülebilir ekonomik ihtiyaçları, 3) evlilik sırasındaki yaşam standardı, 4) evliliğin süresi, 5)

⁷⁴⁴ Bulut, 63; Kulaklı, 258; Öcal, 115.

⁷⁴⁵ Baş ve Özcan, 342.

⁷⁴⁶ Gelmez, 2146; Kulaklı, 259.

⁷⁴⁷ Kulaklı, 259.

tarafların yaşları, 6) tarafların çalışma durumları, 7) müşterek çocuğun bakımını hangi tarafın yükümlendiği, şeklinde sayılmıştır. Öte yandan tarafların nafakanın süresine ilişkin yapmış olduğu anlaşmalar, İngiliz hukukunda geçerli kabul edilir. Bu anlaşma, Türk hukukundaki gibi hakim onayına gerek olmaksızın kabul edilmektedir.⁷⁴⁸ Böylece boşanma sonrası ödenecek nafaka süresini, hakim takdir edebileceği gibi tarafların anlaşması sonucu belirlenebilir. İngiliz hukukunda MCA 28/I (a) uyarınca sürenin sona ermesi, taraflardan birinin ölmesi ve nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi hallerinde nafaka yükümlülüğü sona ermektedir.⁷⁴⁹

Fransız hukuku 1975 yılında yaptığı değişikliklerin ardından “telafi ödeneği” (prestation compensatoire) adıyla boşanmadan sonra hükmedilecek nafakayı düzenlemiştir.⁷⁵⁰ Telafi ödeneği, boşanma sonunda eşler arasında ortaya çıkan ekonomik uçurumu dengelemek amacıyla düzenlenen bir yükümlülüktür.⁷⁵¹ Bu bakımdan boşanma sonrası hükmedilen bu nafaka, CCF Art 270-281 hükümleri arasında yer almaktadır.⁷⁵² Fransa’da 2004 yılında yapılan revizyon sonucu, kusura bağlı boşanma sebepleri tam anlamıyla kaldırılmasa da tazminat gibi kusura bağlanan çok sayıda boşanma sonucu ortadan kaldırılmıştır.⁷⁵³ Bu noktada telafi ödeneğine, tarafların kusurlarından bağımsız, hakkaniyet düşüncesine göre karar verilmektedir.⁷⁵⁴ Ancak CCF Art.270’in son fıkrasında kusur yönünden istisnai bir hüküm getirilmiştir. Hükme göre tek tarafın kusuruyla gerçekleşen boşanma sonucu, tam kusurlu olanın telafi ödenek talebi reddedilecektir.⁷⁵⁵

Fransız hukukunda boşanma sonrası ödenecek nafakaya genellikle toptan ödeme biçiminde karar verilmektedir. Ancak nafaka yükümlüsünün nafakayı toptan ödeme gücü bulunmuyorsa, hâkim, CCF Art. 275/I uyarınca kanuni üst süre kabul edilen sekiz yılı aşmayacak şekilde irat biçiminde nafakaya ödenmesine hükmedebilir.⁷⁵⁶ Buna

⁷⁴⁸ Gelmez, 2146; Kulaklı, 259.

⁷⁴⁹ Kulaklı, 259.

⁷⁵⁰ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1442.

⁷⁵¹ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1442.

⁷⁵² Kulaklı, 258.

⁷⁵³ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1435. Ayrıca Fransa’da boşanmadan sonra genel hükümlere dayanarak tazminat talep edilebilmektedir, agm., Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 144.

⁷⁵⁴ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1450.

⁷⁵⁵ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1443.

⁷⁵⁶ Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1443; Gelmez, 2145; Kulaklı, 259; Yağcı, 331.

karşı nadiren de olsa CCF Art. 276 hükmü gereği, nafaka alacaklısının yaş ve sağlık durumu dikkate alınarak nafakanın ömür boyu hükmedilmesine izin verilmiştir.⁷⁵⁷ Fransız hukukunda da ZGB’de nafakanın belirlenmesine, miktar ve süresinin tayin edilmesine yönelik sayılan ölçütlere benzer ölçütler düzenlemiştir. Bunlar, CCF Art 271’de evlilikte geçen süre, eşlerin yaşı ve sağlık durumu, eşlerin mesleki yeterlilikleri, evlilik birliği içinde diğer eşin kariyerinde ve müşterek çocuğun bakımında yapmış olduğu katkı, sahip oldukları mal varlığı ve gelir düzeyleri, mal tasfiyesi sonucu elde edecekleri alacak, emeklilik maaşı gibi ekonomik ve sosyal düzeyi belirleyecek ölçütler boşanma sonrası hükmedilecek nafakanın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.⁷⁵⁸

Belçika Medeni Kanunu, boşanmadan sonra hükmedilecek nafakayı Art. 301’de üst süre getirerek düzenlemiştir. Buna göre kural olarak boşanma sonrası hükmedilecek nafaka; nafaka borçlusunun gelirinin üçte birini aşan bir miktara ve evlilik süresinden fazla bir süreye hükmedilemez. Ancak nafaka alacaklısının talebi üzerine, nafakanın ortadan kaldırılması neticesinde kendisinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacağı ileri sürülüyorsa; hâkim, duruma göre, evlilik müddetini aşacak şekilde nafaka süresini belirleyebilir.⁷⁵⁹ Öte yandan nafaka süresi dolmadan nafaka alacaklısının evlenmesi veya başka biriyle fiili birliktelik yaşaması nafakayı sona erdirmektedir.⁷⁶⁰

Hollanda boşanma hukukunda eşlerin boşanmadan sonra kendi kişisel sorumluluklarını üstlenmesi beklenir.⁷⁶¹ Bununla beraber BW Art.1/158 gereği, boşanan tarafların nafakaya karar vermesi ve nafaka miktarını, süresini ve ödeme biçimini belirlemesi geçerli kabul edilmektedir. Taraflar arasında böyle bir anlaşma olmaması halinde, nafaka taleplerini hakim takdir edecektir.⁷⁶² Hollanda hukukunda hakim, boşanma sonrası nafakaya hükmederken koşulları ve evlilik süresini gözeterek karar vermektedir. Bu bakımdan müşterek çocuğu olmayan tarafların beş yıldan az evlilikleri bulunuyorsa, evlilik süresini aşacak şekilde nafakaya hükmedilmez.⁷⁶³

⁷⁵⁷ Gelmez, 2145; Kulaklı, 259; Yağcı, 331.

⁷⁵⁸ Gelmez, 2146; Ormancı, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri”, 1442; Kulaklı, 258-59; Yağcı, 331.

⁷⁵⁹ Gelmez, 2146; Kulaklı, 260; Yağcı, 329.

⁷⁶⁰ Kulaklı, 260.

⁷⁶¹ Gelmez, 2146; Kulaklı, 260; Yağcı, 329.

⁷⁶² Gelmez, 2146; Kulaklı, 260; Yağcı, 329.

⁷⁶³ Gelmez, 2146; Kulaklı, 260; Yağcı, 329.

Dolayısıyla bu tür hükmedilen nafakalar, evlilik süresi boyunca hükmedilen sürenin sona ermesiyle kanun gereği sona ermektedir. Uzun süreli evliliklerde ise nafaka yükümlülüğü on iki yılla sınırlandırılmıştır.⁷⁶⁴ Burada hakim hükümde nafakanın süresini belirlemediği durumlarda kanun gereği yoksulluk nafakası on iki yıl olarak kabul edilmektedir.⁷⁶⁵ Ancak alacaklının nafaka süresinin bitmesinden üç ay önce yapacağı başvurusu üzerine, bazı hallerde BW Art.1/157 hükmü uyarınca süre uzatılabilir.⁷⁶⁶ Nafaka süresi boşanma kararının sicile kaydedilmesinin ardından yürürlüğe girmesi itibariyle başlayacak, süre sonunda ortadan kalkacaktır.⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ Gelmez, 2146; Kulaklı, 260-61; Yağcı, 329.

⁷⁶⁵ Yağcı, 329.

⁷⁶⁶ Gelmez, 2146; Kulaklı, 261; Yağcı, 329.

⁷⁶⁷ Yağcı, 329.

BÖLÜM V

YOKSULLUK NAFKASINDA SÜRE UNSURU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakasının Süre Unsuru Bakımından Uygulanma Dönemleri

Yoksulluk nafakası, Türk hukukuna 1926 yılında yürürlüğe giren 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle ilk kez düzenlenmiştir. Bu tarihten itibaren günümüze kadar, yoksulluk nafakası hükmü üzerinde iki kez değişiklik yapılmıştır. Bunlar; 3444 sayılı kanunla yapılan 1988'deki değişiklik ve 4721 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle 2002 yılında yapılan değişikliktir. Dolayısıyla 1926 yılından günümüze kadar üç farklı yoksulluk nafaka uygulaması meydana gelmiştir.⁷⁶⁸ Birinci uygulama dönemi 1926-1988 tarihleri arasında; ikinci uygulama dönemi 1988-2002 tarihleri arasında ve üçüncü uygulama dönemi ise 2002'den günümüze kadar gelen süreçtir.

5.1.1. Yoksulluk Nafakasının 1926-1988 Tarihleri Arasında Uygulandığı İlk Dönem

Yoksulluk nafakasının 1926-1988 tarihleri arasında uygulandığı birinci dönemde, 743 sayılı TKM m. 144'te yoksulluk nafakası bir yıllık süreyle sınırlandırılmıştır. Hüküm, "*Kabahatsiz olan karı yahut koca, boşanma neticesi olarak büyük bir yoksulluğa düşerse, diğeri boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi kudreti ile mütenasip bir surette bir sene müddetle nafaka itasına mahkûm edilebilir*" şeklinde düzenlenmiştir. Oysa mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nda yoksulluk nafakasının süre sınırı bulunmamaktadır.⁷⁶⁹

⁷⁶⁸ Öcal, 89.

⁷⁶⁹ Bozovalı, 72; Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 26; Ruth A. Miller, "Türkiye'deki İsviçre Medeni Kanununun Osmanlı ve İslami Altyapısı", çev. Elif Kaplan, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 27 (2019): 24; Tekinay, 248.

Dönemin İsviçre kanun koyucusu, yoksulluk nafakası miktarını ve süresini belirleme yetkisini yargıcın takdirine bırakmıştır. Bizim kanun koyucularımız bu hükmü alırken, boşandıktan sonra eşlerin arasındaki mali yükümlülükleri bir yıllık süreyle sınırlandırmak istemiştir.⁷⁷⁰ Bu durum Türk toplumunun yapısı gereği boşanmadan sonra tarafların birbirlerine karşı mali taleplere alışkın olmaması ve Osmanlı'daki düzenlemeden kalma, bir nevi “mehir” olarak bir yıl süreyle ödenmesinin uygun görülmesi şeklinde değerlendirilebilir.⁷⁷¹ Ancak Osmanlı'da boşanmadan sonra nafaka ödemek için belirlenen iddet süresi üç ayla sınırlıdır. Her ne kadar İsviçre Medeni Kanunu'nda yoksulluk nafakasına yönelik süre sınırı bulunmaması sebebiyle TKM'deki bir yıllık süre düzenlemesinin sınırlandırıcı olduğu düşünülse de Osmanlı'daki üç ay süreli iddet nafakasına nispeten daha geniş bir süre olduğu kabul edilmelidir.⁷⁷²

743 sayılı TKM'ye göre hâkim, yoksulluk nafakasına hükmederken bir yıllık süreyle bağlıdır. Hâkimin süreye ilişkin herhangi bir takdir yetkisi yoktur. Bir yıllık yasal süreyi kısaltamaz veya uzatamaz. Dolayısıyla hâkim, yoksulluk nafakasına bir yıldan az bir süreye hükmedemediği gibi bir yıldan fazla bir süreye de hükmedememektedir.⁷⁷³ Bununla birlikte yoksulluk nafakasına hükmedilen bir yıllık süre boyunca, nafaka alacaklısının veya borçlusunun ekonomik durumlarındaki değişiklik nafakanın uyarlanması yönünden dikkate alınmaz. Yani; nafaka alacaklısının yoksulluktan kurtulması, alacaklının daha büyük bir yoksulluğa düşmesi, nafaka borçlusunun ekonomik durumundaki kötüleşme gibi hallerin yoksulluk nafakasının azaltılmasına, arttırılmasına yahut kaldırılmasına etkisi yoktur. Kanunda öngörülen yasal nafaka süresinin sona ermesiyle nafaka hakkı tamamen ortadan kalkar.⁷⁷⁴

TKM'deki yoksulluk nafakasının bir yıl süreyle sınırlandırılması doktrindeki yazarlar tarafından eleştirilerek süre sınırının kaldırılması gerektiği ileri sürülmüştür.⁷⁷⁵

⁷⁷⁰ Miller, 24; Tekinay, 248.

⁷⁷¹ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 252.

⁷⁷² Miller, 24.

⁷⁷³ Çelikleş, 671; Gelmez, 2144; Yağcı, 327; Yüksel, 503.

⁷⁷⁴ Yüksel, 503.

⁷⁷⁵ Akıntürk ve Ateş, 305; Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası”, 26; Çelikleş, 671; Demir, 238; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 230; Gelmez, 2144; Baş ve Özcan, 341; Öcal, 89; Kulaklı, 252; Yiğit, 20; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 77; Yağcı, 327.

Doktrine göre; kanundaki bir yıllık süre sınırının yoksulluk nafakasının sosyal ve ahlaki amacına uygun olmadığı, dönemin özel sosyal devlet prensibindeki işleyiş eksikliğini boşanmadan sonra kişileri zor durumda bırakacağı ileri sürülerek eleştirilmiştir.⁷⁷⁶ Bu doğrultuda FEYZİOĞLU⁷⁷⁷ da yoksulluk nafakasının ZGB'deki gibi daimi olarak düzenlenmesi gerektiğini, TKM'deki bir yıllık sınırlamanın yoksulluk nafakasında öngörülen pratik sonuçları önlediğini belirtmiştir. Bununla beraber boşanan kadının bir yılın sonunda çalışma olanağının bulunmadığı ve dolayısıyla geçimini sağlayamadığı durumlarda ihtiyaçlarını gidermek için dilenmeye meyledeceği ifade edilmiştir.⁷⁷⁸

TKM m 144'deki yoksulluk nafakasının dikkat çeken diğer özelliği kusur bakımındandır. Buna göre yoksulluk nafakası talebi, tarafın kusursuz olma şartına bağlanmıştır.⁷⁷⁹ Yani ancak eşlerden kusursuz olan tarafın nafaka talebi hâkim tarafından kabul edilebilmekteydi. Tarafın az kusurlu yahut eşit kusurlu olması nafaka talebinin reddedilme sebebi olarak o dönemin uygulamasında yerini almıştır.

5.1.2. Yoksulluk Nafakasının 1988-2002 Tarihleri Arasında Uygulandığı İkinci Dönem

Sonraki yıllarda Türk Kanunu Medenisi'nde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden en kapsamlısı, 1 Ocak 1988 tarihinde İsviçre'de yürürlüğe giren yeni Medeni Kanunu'ndan hemen sonra yapılan 3444 sayılı ve 04.05.1988 tarihli yasayla yapılan değişikliktir.⁷⁸⁰ Bu değişikliğin ardından yoksulluk nafakasını ikinci uygulama dönemi başlamıştır. Buna göre “*Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan eş, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer eşten, mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir, ancak erkeğin kadından yoksulluk nafakası isteyebilmesi için kadının hali refahta olması gerekir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz*” şeklinde uygulamaya koyulmuştur. Nihayetinde, yoksulluk nafakasındaki süre sınırı kaldırılmış, nafakanın, süresiz şekilde istenebileceği düzenlenmiştir. 1988

⁷⁷⁶ Demir, 238; Öcal, 89; Yüksel, 503.

⁷⁷⁷ Feyzioğlu ve Doğanay, 278.

⁷⁷⁸ Demir, 238.

⁷⁷⁹ Kulaklı, 252; Turhan, 263.

⁷⁸⁰ Mustafa Yaşar Aygün, “Medeni Kanun’un Kabulünün 72’inci Yılında Tarihi Gelişimi Açısından Türk Özel Hukuku ve Medeni Kanun”, *TBB Dergisi*, S. 3 (1998): 947.

tarihli düzenlemeyle yoksulluk nafakası hükmünde birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak süresiz hale getirilmesi, yapılan değişikliklerden en büyüğüdür.⁷⁸¹

1988 yılında yapılan yeni düzenlemeyle boşanmanın kolaylaştırıldığı, dolayısıyla ortaya çıkacak sakıncaların süresiz nafakayla önlenmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.⁷⁸² ŞİPKA'ya göre ise⁷⁸³ yoksulluk nafakasındaki bir yıllık süre sınırı kaldırılmasıyla süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesi yapılmasındaki amaç, çoğunluğu ev hanımı olan Türk kadınlarını korumaktır. Bilhassa 743 sayılı TKM'de kadının çalışmasının kocasının iznine bağlı olması ve evlilik birliği içinde yasal mal rejiminin mal ayrılığına dayanması sebebiyle ekonomik bağımsızlığı olmayan kadın korunmak istenmiştir. Böylece süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesiyle boşanmadan sonra kadının ekonomik güvenceye alınması hedeflenir.⁷⁸⁴

3444 sayılı Kanun Hükümet Tasarısı 6. madde gerekçesinde “... bir yıllık kaydın adalete uygun düşmediği nazara alınıp kaynak İsviçre Medeni Kanununun 152. maddesine uygun olarak süresiz nafaka mecburiyeti esas kabul edilmiştir.” şeklinde ifade edilmiştir.⁷⁸⁵ Böylece kanun gerekçesinde, 743 sayılı kanunla yoksulluk nafakasının bir yıllık süreyle sınırlandırılmasının adalete uygun olmadığı, nitekim İsviçre Medeni Kanunu'nun 152. maddesinde boşanmadan sonra hükmedilecek nafakanın süresiz olarak düzenlendiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla bir yılla sınırlı olan yoksulluk nafakası, ZGB'ye uygun olması amacıyla süresiz hale getirilmiştir.⁷⁸⁶ Nihayetinde, süresiz yoksulluk nafakası yasal güvence altına alınmıştır.⁷⁸⁷

Dönemin yürürlükte olan İsviçre Medeni Kanunu incelendiğinde, gerçekten de yoksulluk nafakasında süreye ilişkin bir sınırlama bulunmadığı görülecektir. Buna karşı süresizliğe ilişkin bir zorunluluk da bulunmamaktadır. İsviçre Medeni Kanunu'nda, yoksulluk nafakasının süresiz olması veya sınırlı süreli olması durumunu takdir etme yetkisi hakime verilmiştir.⁷⁸⁸ İsviçre hukukunda belli ölçütler gözetilerek

⁷⁸¹ Bulut, 13; Demir, 239.

⁷⁸² Öztan, “Medeni Kanunun Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku”, 119.

⁷⁸³ Şükran Şıpka, “Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye 80. Yıl Armağanı” (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 16.

⁷⁸⁴ Yüksel, 503

⁷⁸⁵ Baş ve Özcan, 341; Demir, 238; Gelmez, 2145; Yağcı, 327.

⁷⁸⁶ Bozova, 67; Kulaklı, 253.

⁷⁸⁷ Demir, 239.

⁷⁸⁸ Gelmez, 2144; Kulaklı, 252; Yağcı, 327.

yoksulluk nafakasının sınırlı süreli hükmedilme eğiliminin olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁸⁹ Nitekim önceleri kanunda yer almayan, sadece yüksek yargı kararlarında zikredilen bu ölçütler, 2000 yılındaki reformdan sonra ZGB Art. 125'te sayılarak düzenlemeye konu olmuştur.⁷⁹⁰ Dolayısıyla ZGB'ye uygun olması amacıyla 3444 sayılı kanunla yapılan “süresiz olarak nafaka isteyebilir” değişikliği sonucunda, Türk hukukunda uygulanan yoksulluk nafakası ile İsviçre'de uygulanan yoksulluk nafakası, yine süre yönünden birbiriyle paralellik göstermemektedir.

Yoksulluk nafakasının süresine yönelik tartışmalar, 1988'deki kanun değişikliğinin ardından bitmemiş, farklı eleştirilerle devam etmiştir. Böylece 3444 sayılı kanun değişikliğinden önce yoksulluk nafakasının sınırlı süreli olması eleştirilirken, değişiklikten sonra da süresiz olması yönünden eleştirilerin hedefi olmuştur.⁷⁹¹

3444 sayılı kanunla TKM'de yapılan değişiklikten sonra yoksulluk nafakası hakkı, boşanan eşlere eşit olarak verilmemiştir. Hükümde eşitlik ilkesi doğrultusunda “karı ve koca” kelimeleri yerine “eş” kelimesi tercih edilmesine rağmen erkeğin süresiz nafaka talep hakkı, kadının refah haline bağlanmıştır.⁷⁹² Oysa hükmün örnek alındığı İsviçre metninde erkeğin nafaka talebi, kadının refah hali şartına bağlanmamıştır.⁷⁹³ Türk kanun koyucu yoksulluk nafakasının hükmedilmesi bakımından kadın lehine bir ayırım gözetmiştir. Erkek refah halinde olmasa dahi, muhtaç değilse mali gücü oranında nafaka yükümlüsü olur. Öte yandan yoksulluk nafakası talebinin kabulünde aranan kusursuz olma şartı kaldırılmıştır. Bunun yerine daha ağır kusurlu olmama şartı getirilerek kusur düzeyinde değişiklik yapılmıştır.⁷⁹⁴ Dolayısıyla kanunda aranan diğer şartları bulundurması koşuluyla eşlerden kusursuz, eşit kusurlu ve az kusurlu olan taraf lehine yoksulluk nafakası hükmedilmiştir.

⁷⁸⁹ Kulaklı, 253-54.

⁷⁹⁰ Kulaklı, 254.

⁷⁹¹ Tosun, 66; Yıldız, 106-7.

⁷⁹² Başpınar, 86; Bulut, 12; Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 252; Demir, 238; Öztan, “Medeni Kanun'un Kabulününün 70'nci Yılında Aile Hukuku”, 119.

⁷⁹³ Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 252;

⁷⁹⁴ Bulut, 12; Hatemi ve Serozan, *Aile Hukuku*, 252; Kulaklı, 251; Turhan, 263.

5.1.3. Yoksulluk Nafakasının 2002 Yılından İtibaren Uygulandığı Üçüncü Dönem

743 sayılı TKM’de yapılan değişikliklerin yeterli gelmemesi, çağın ihtiyaçlarına cevap verme ve kavramları sadeleştirme amaçlarıyla yeni medeni kanun hazırlıklarına başlanmıştır. 1971 ve 1984 yıllarında iki farklı medeni kanun tasarısı hazırlanmıştır. Ancak bunlar yürürlüğe girememiştir. Adalet Bakanlığı 1996’da Medeni Kanun tasarısı için yeniden komisyon kurmuş ve bugün yürürlükte olan kanunun ilk tasarısı hazırlanmıştır. 1998 yılında bakanlık tarafından bu yeni tasarı yayımlanmıştır. Ancak 1999 yılında edinilmiş mallara katılma rejiminin kabul edilmesiyle yeni bir medeni kanun tasarısı ortaya çıkmış. Nihayetinde 01.01.2002 tarihinde son tasarı metni olan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu çağın ihtiyaçlarına cevap vermesi, toplumda sonradan ortaya çıkan sorunları çözmesi için yürürlüğe girmiştir.⁷⁹⁵

Yeni kanunla birlikte çok fazla şekil, içerik ve kavram değişikliği yapılmıştır.⁷⁹⁶ Aynı zamanda, kanun hükümleri 18.12.1979 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi” ne uygun düzenlenmiştir. Böylece süresiz yoksulluk nafakası istemi 175. maddede düzenlenerek bugünkü haline getirilmiştir.⁷⁹⁷ Yeni Türk Medeni Kanunu’nda aile hukukunun temeli kadın-erkek eşitliği üzerine kurulmuş,⁷⁹⁸ erkeğin yoksulluk nafakası talebinin kadının refah haline bağlı olduğu şart kaldırılmıştır. Böylece nafakası talep hakkı boşanan her iki eşe de verilmiştir. Öte yandan ikinci dönemde uygulanan yoksulluk nafakası üçüncü dönemde de büyük ölçüde korunmuştur.⁷⁹⁹

TMK m. 175’e göre yoksulluk nafakası talebi varsa kural olarak hakim süresiz olarak yoksulluk nafakasına hükmeder. Ancak yoksulluk nafakası süreyle kayıtlanarak talep edilmişse hâkim HMK m. 26 gereği taleple bağlılık ilkesi doğrultusunda yoksulluk nafakasında ancak talep edilen süreye hükmedecektir.⁸⁰⁰ Buna karşı sınırlı süreli

⁷⁹⁵ Başpınar, 79; Tuskan, 563; Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku*, 4; Arzu Oğuz, “Türk Medeni Hukuku’nun Gelişim Çizgisi ve Karşılaştırmalı Hukukun Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 55 (2006): 204.

⁷⁹⁶ Başpınar, 80.

⁷⁹⁷ Akıntürk ve Ateş, 305; Ruhi ve Ruhi, 43; Öcal, 91; Tosun, 56; Yağcı, 327; Yüksel, 503.

⁷⁹⁸ Başpınar, 79; Tuskan, 563.

⁷⁹⁹ Baş ve Özcan, 341-42; Gelmez, 2145; Demir, 238; Kulaklı, 252.

⁸⁰⁰ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280; Gelmez, 1245; Demir, 239; Kulaklı, 244; Yağcı, 329; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 77-78; Yıldız, 106.; Y. 2.HD., 3009/6100

yoksulluk nafakası talebi yoksa hakim takdir yetkisine dayanarak sınırlı süreyle yoksulluk nafakasına hükmedemez.⁸⁰¹ Aksi halde Yargıtay'ın yerleşik kararlarında kabul edildiği üzere emredici kanun hükmüyle düzenlenen süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesine açıkça aykırılık oluşturmaktadır.⁸⁰² Öte yandan, tarafın talebi üzerine verilen süreli yoksulluk nafakası kararı kesinleştikten sonra, yeniden yoksulluk nafakası talebinde bulunulamaz.⁸⁰³

Kanun koyucu, yoksulluk nafakasının miktarı hususunda hâkime takdir yetkisi verirken süre bakımından takdir yetkisi vermemiştir. Bu sebeple yoksulluk nafakası talebinin süresi belirli değilse ya da taraflar yoksulluk nafakasının süresi yönünde bir anlaşmayı mahkemeye sunmamışlarsa hâkimin yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmetmesi gerekir.⁸⁰⁴ Bu doğrultuda Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu kararlarda;⁸⁰⁵ nafaka talebinde açıkça süresi belirtilmeyen yoksulluk nafakası talebinin

E. ve K. sayılı, 11.05.2004 tarihli kararında; “Davacı dava dilekçesinde, dava bittikten sonra bir yıl süreyle yoksulluk nafakası talebinde bulunmuş olduğu halde süreyle sınırlı ve geçerli olmak üzere yoksulluk nafakasına hükmetmek gerekirken istek dışına çıkılarak bu süreyle bağlı kalınsızın nafaka takdiri usul ve yasaya aykırı ise de; bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hükmün bu yönden düzeltilerek onanması gerekmiştir.”; Y 2. HD., 14788/19943 E. ve K. sayılı, 17.11.2009 tarihli sayılı kararı; “...Davalı iki yıl süreyle yoksulluk nafakası talep etmesine karşın istek dışına çıkılarak bu süreyle bağlı kalınsızın nafaka takdiri de isabetsizdir.” age., Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280.

⁸⁰¹ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280; Demir, 231; Öcal, 67.

⁸⁰² Demir, 240.

⁸⁰³ Öztan, *Aile Hukuku*, 504.

⁸⁰⁴ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280; Demir, 231; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 78; Yıldız, 110.

⁸⁰⁵ Y. 2.HD., 14283/19487 E. ve K. sayılı, 11.07.2012 tarihli kararı; “Davalı yararına aylık irat şeklinde yoksulluk nafakası takdir edilmiş, bu şekilde hükmedilen yoksulluk nafakası “dört yıla” sınırlandırılmıştır. Mahkeme sınırlandırmanın gerekçesi olarak, “süresiz olarak tayin edilmesinin hakkaniyete uygun düşmeyeceğini, tarafların yaşları da dikkate alınarak iradın dört yıla sınırlandırılmasının hak ve nefasete uygun olduğunu” göstermiştir. Yasa, yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlandırmamış, bu nafakanın “süresiz” olarak istenebileceğini öngörmüştür. Amaç, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek eşin, diğer eş tarafından koşulları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu bakımdan nafaka alacaklısı açıkça talep etmedikçe yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması yasada bulunmayan bir unsurunu yasaya dahil etmek anlamına gelir. Kanunun hakime takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hakim, hakkaniyete göre karar verir (TMK m.4). Kanun yoksulluk nafakasının süresiyle ilgili hakime herhangi bir takdir hakkı tanımamış, süresini durumun gerekleri ya da haklı sebepleri gözönünde tutarak belirlemeyi de emretmiştir. Kanun, bu nafakanın “süresiz” olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur.”; Y. 2. HD., 2016/8859 E. ve 2017/14407 K. sayılı, 12.12.2017 tarihli kararı, “Davacı-karşı davalı kadın yararına aylık irat şeklinde yoksulluk nafakası takdir edilmiş, bu şekilde hükmedilen yoksulluk nafakası “iki yıla” sınırlandırılmıştır. Mahkeme sınırlandırmanın gerekçesi olarak da, “tarafların evlilik süresi, çocuklarının olması, bir daha birbirlerini göreceği pozisyonlarının bulunmaması, kısa üren bir ikinci evlilik sebebiyle süresiz yoksulluk nafakasına karar vermenin Türk Medeni Kanununun 4. Maddesine aykırı olacağı, 175. Maddesinde “ süresiz yoksulluk nafakası istenebileceğinin belirtildiği ancak “istenir” hükmü bulunmadığı, arada çocukları olan uzun süreli evliliklerde bu hükmün uygulanması ve nafakanın süresiz olması mümkün görünmekte ise de boşandıktan sonra birbirini görmeyecek iki kişi

hakim tarafından bir süreyle sınırlandırılmayacağına, çünkü kanunun yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlamadığına, yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlama yetkisini hakime vermediğine, bu sebeple hakimin takdir yetkisini kullanarak yoksulluk nafakasına süreli olarak karar vermesinin kanuna açıkça aykırılık olacağına istikrarlı olarak değinmiştir.⁸⁰⁶

Yoksulluk nafakası talebi süreyle kayıtlı değilse, hâkim ya talebi reddeder ya da zorunlu olarak süresiz nafaka talebini kabul eder. Taleple bağıllık ilkesine aykırı olarak süreli olarak kabul etmesi mümkün değildir. Bu bağlamda süreli yoksulluk nafakası talebini de ya reddeder ya da süreyle bağlı kalarak yoksulluk nafakası talebini kabul eder.⁸⁰⁷ Böylece yoksulluk nafakası talebinde süresine ilişkin bir sınır yoksa hâkimin hükümde yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle hükmetmesi kanuna aykırı olur. Ancak dikkat edilmelidir ki süreli veya süresiz olma durumu, ancak irat şeklinde ödenecek nafakalarda gündeme gelir.⁸⁰⁸ Toptan hükmedilen yoksulluk nafakasında, muaccel olan nafaka borcu tek seferde ifa edileceğinden bu durum önemsizdir. Dolayısıyla süreli veya süresiz istenen yoksulluk nafakası talepleri, yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödenmesini istemektedir. Hâkim bu talepler karşısında yoksulluk nafakasının toptan ödenmesine karar verebilir. Dolayısıyla bu hususta taleple bağıllık ilkesi yoktur. Ödeme şeklinin nasıl olacağı TMK m. 4 uyarınca hâkimin takdir yetkisi kapsamındadır.

Yargıtay bir kararında,⁸⁰⁹ toptan şekilde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılarak hesaplanmasını doğru bulmamıştır.

arasında süresiz nafakaya karar verilmesinin adil olmayacağını” göstermiştir. Yasa yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlandırmamış, bu nafakanın “süresiz” olarak istenebileceğini öngörmüştür. Amaç boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek eşin, diğer eş tarafından koşulları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu bakımdan nafaka alacaklısı açıkça talep etmedikçe, yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması yasada bulunmayan bir unsuru yasaya dahil etmek anlamına gelir. Kanunun, hâkime takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hakim, hakkaniyete göre karar verir (...m.4). Kanun, yoksulluk nafakasının süresiyle ilgili hakime herhangi bir takdir hakkı tanımamış, süresini durumun gerekleri ya da haklı sebepleri göz önünde tutarak belirlemeyi de emretmemiştir. Kanun, bu nafakanın “süresiz” olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur. Öyleyse, irat şeklinde takdir edilen yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.”

⁸⁰⁶ Baş ve Özcan, 348; Demir, 239-40; Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280-81; Ocal, 67.

⁸⁰⁷ Demir, 239

⁸⁰⁸ Kulaklı, 250-51; Yağcı, 325.

⁸⁰⁹ Y. 2.HD., 7918/10493 E. ve K. sayılı, 31.05.2010 tarihli karar; agm., Yıldız, 111.

Buna göre yerel mahkeme hâkimi bakmış olduğu dosyada, evliliğin kısa sürmesi, tarafların yaşı, davacının yeniden evlenme imkânı ve işe girme olasılığının yüksek olması sebeplerine dayanarak, yoksulluk nafakasının iki yıllık nafaka tutarı üzerinden toptan ödenmesine karar vermiştir. Hâkimin toptan şekilde yoksulluk nafakasına karar verme yetkisi bulunmasına rağmen, toptan yoksulluk nafakasını iki yıl süre sınırı öngörerek karar vermesi, Yargıtay tarafından kanuna aykırı kabul etmiştir.⁸¹⁰

Taraflar TMK m. 184/b.5 gereği, aralarında yapacakları bir anlaşmayla yoksulluk nafakasının süresini tayin edebilirler. Bu anlaşmadaki sürenin geçerliliği hâkimin onaylamasına bağlıdır. Öğretide kabul edilen baskın görüşe göre, hâkim tarafından onaylanan, tarafların belirli bir süreyle yoksulluk nafakasını belirlediği protokolün kesin hüküm niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.⁸¹¹ Böylece hâkim bu anlaşmayı onaylarsa, anlaşma kesin hüküm oluşturarak boşanma sonrasında uygulanmaya başlar. Boşanma kararının kesinleşmesi, nafaka ödemesinin başlangıcı kabul edilir. Tarafların anlaştığı sürenin sona ermesiyle de yoksulluk nafakası kendiliğinden sona erer.⁸¹² Bundan sonra yoksulluk nafakasının uzatılması talep edilemez, edilse dahi reddedilecektir. Öte yandan Yargıtay bir kararında, anlaşmalı boşanma protokolünde taraflar yoksulluk nafakasına ilişkin bir süre belirlememişse, nafakaya süresiz hükmedilmesi gerektiğini ifade eder.⁸¹³

TMK m. 175'e göre irat biçiminde ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakası süresizdir.⁸¹⁴ Yoksulluk nafakasının başlama anı, nafakanın ne zaman talep edildiğine bakılarak karar verilir. Boşanma davasıyla birlikte talep edilen yoksulluk nafakasının başlangıcı, boşanma kararının kesinleştiği tarih kabul edilir. Boşanma hükmü ani etkili ve inşai nitelik taşımakta ve kesinleştiği tarihte yürürlükte hangi hukuk mevcutsa o hukuka göre sonuç doğurmaktadır.⁸¹⁵ Bu sebeple boşanma kararının kesinleşmesiyle eşler arasında boşanma gerçekleşir ve talep edilmesi halinde yoksulluk nafakası gibi tüm ferî sonuçları da ortaya çıkmaktadır. Ama boşanma kararının kesinleşmesinden

⁸¹⁰ Yıldız, 111.

⁸¹¹ Yıldız, 106.

⁸¹² Arbek, 145; Demir, 231; Öcal, 67; Yağcı, 326; Yıldız, 106.

⁸¹³ Y. 2.HD., 2-30/347 E. ve K. sayılı, 03.07.1991 tarihli kararı, agm., Yağcı, s.326, dn 13.

⁸¹⁴ Dural, Ögüz ve Gümüş, 150.

⁸¹⁵ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1280.

sonra münferiden başka bir dava ile yoksulluk nafakası talep edilmişse o davanın açıldığı tarih, yoksulluk nafakasının başlangıç tarihi kabul edilir.⁸¹⁶

5.2. Yoksulluk Nafakasındaki “Süresiz” İbaresinin Anayasaya Aykırılığı İddiasıyla İptal Başvurusu

Kestel Asliye Hukuk Mahkemesi, 2012 yılında görmekte olduğu bir davada, TMK m. 175'teki “*süresiz*” ibaresinin Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine somut norm denetimi yoluyla iptal başvurusunda bulunmuştur. Başvuruya göre TMK m. 175 hükmü gereği yoksulluk nafakasının süresiz olarak uygulanmasının Anayasadaki 2. Maddeye, 10. maddeye ve 41. maddeye aykırı olduğu iddia edilmiştir.⁸¹⁷ Mahkemenin yoksulluk nafakası hükmündeki “*süresiz*” ibaresinin iptaline ilişkin başvurusunda yer alan sebeplerin ele alınması, ilgili hükmün yorumlanmasında ve uygulanmasında karşılaşılan sorunları tespit etme bakımından isabetli olacaktır. Böylece, öncelikle yoksulluk nafakası düzenlemesindeki “*süresiz*” ibaresinin Anayasaya hangi durumlarda aykırılık oluşturduğuna ilişkin başvuruda yer alan sebepler, ilgili başlıklar altında incelenecektir. Ardından, Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu karar ve muhalefet şerhi ele alınarak değerlendirilecektir.

5.2.1. İptal Başvurunda Dayanılan Sebepler

5.2.1.1. Yoksulluk Nafakası Şartlarının Belirsizliği

İptal başvurusunda, yoksulluk nafakasına hükmederken nelere dikkate edileceğinin ve hangi koşulların gözönünde bulundurulacağıının kanun ve uygulamadaki belirsizliğine işaret edilmiştir. Hangi hal ve koşullarda yoksulluk nafakasına hükmedileceği açık değilken yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedilmesi, taraflardan birini büyük bir yükümlülük altına sokmaktadır. Öte yandan yoksulluk nafakasına karar verebilmek için tarafların boşanmaya sebep olan kusurları ayrı ayrı belirlenmeli ve belirlenen kusurlar ispat edilmelidir. Ne var ki tarafların boşanmaya sebep olan kusurlarının tespiti aile mahremiyetinin ihlaline neden olmaktadır. Hal böyle olunca taraflar

⁸¹⁶ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1279.

⁸¹⁷ Gelmez, 2147; Kulaklı, 252; Yağcı, 331; Yıldız, 112; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 79; Ormancı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler”, 188.

mahkemede aile içi sorunlarını tam anlamıyla anlatamamakta, kusurların tespiti bakımından ispat güçlüğü yaşanmaktadır. Bununla beraber kusur, subjektif bir olgudur. Boşanma davasına bakan hakimlerin hayat görüşündeki farklılıkların kusur değerlendirilmelerinde ortak bir uygulamayı güçleştirdiği, dolayısıyla her bir davada farklı kusur tespitinin meydana geleceği iptal başvurusunda belirtilmiştir. Böylece eşlerin boşanmaya sebep olan kusur değerlendirmelerinin gerçekteki kusur dağılımına uymaması; tespiti ve kesinliği sabit olmayan yoksulluk nafakası yükümlülüğüne sebep olacaktır. Bunun sonucunda, hükmedilen süresiz yoksulluk nafakasının adalet hissiyle bağdaşmayacağı iptal başvurusunda ifade edilmiştir.

5.2.1.2. Nafaka Alacaklısı ve Yükümlüsüne Yönelik Olumsuz Etkileri

Başvuruda yoksulluk nafakası borçlusunun karşılaştığı olumsuz sonuçlara değinilmiştir. Nafaka borçlusu, irat şeklinde ödeyeceği yoksulluk nafakasını süresiz olarak ödemektedir. Söz konusu süresizliğin kişiyi ömür boyu devam eden mali bir külfet altına soktuğu, boşanmayla sona ermesi beklenen evlilik bağının, nafaka ilişkisi ile devam ettirildiği, bu bakımdan yoksulluk nafakası ilişkisi taraflarının birbirine ekonomik açıdan bağımlı kılındığı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte başvuruda;

...Yoksulluk nafakasının sürekli olmasının dürüstçe olamayan evlilik taleplerini teşvik edici, yine boşanan kişilerin yeniden evlenmesini engelleyici mahiyette olduğu çok açıktır...Nafakanın yükümlüleri üzerindeki olumsuz etkisi sadece sosyal ve ekonomik değildir, özgürlüğü kısıtlayıcı sonucu da bulunmaktadır. İcra ve İflas Kanunu'nun ... 344. maddesinin 1. fıkrasında 'Nafakaya ilişkin kararların gereğini yerine getirmeyen borçlunun, alacaklının şikâyeti üzerine, üç aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra kararın gereği yerine getirilirse, borçlu tahliye edilir' denilmekte olup, bu hükme göre nafaka ödemeyen yükümlüler hapis cezası ile cezalandırılmakta... denerek ifade edilmiştir.

Böylece *nafaka* borçlusuna sadece mali külfet yüklenmediği, süresiz nafaka borcunun pek çok sosyal, psikolojik ve cezai yükümlülüğü de beraberinde getirdiği belirtilmiştir.

Öte yandan sürekli yoksulluk nafakasının, alacaklıyı çalışmaktan alıkoyduğu, tembelliğe düşürdüğü belirtilmiştir.

5.2.1.3. Anayasa'nın 2., 10. ve 41. Maddelerine Aykırılık

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olan, insan haklarına riayet eden sosyal bir hukuk devletidir. Buna rağmen yoksulluk nafakası uygulamasının Türkiye'nin bu sıfatları almasını engellediği belirtilen başvuruda;

...Bir kişinin sürekli olarak kan bağı ile akraba olmadığı boşandığı eşine sürekli yani ömür boyu nafaka bağlanmasının insan haklarına aykırı olduğunu bunu hüküm altına alan Türk Medeni Kanununun 175. maddesinin 2. fıkrasının Anayasamızın devletin niteliklerini açıklayan ve devletimizin insan haklarına saygılı bir devlet olduğunu 2. maddesine aykırı olduğunu düşünmekteyiz... şeklinde ifade edilmiştir.

Böylece TMK m. 175'te düzenlenen yoksulluk nafakası hükmünün süresiz olması, Anayasanın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir. Sosyal devlet ilkesi gereği, yoksulluğa düşen tarafa karşı yardım etme yükümlülüğünün ömür boyu boşanılan eşe yüklenmesi kabul edilebilir değildir.

İptal başvurusundaki Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen diğer sebep olarak, Anayasanın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesinin ve bu ilke doğrultusunda düzenlenerek eşlere eşit talep hakkı sunan yoksulluk nafakası hükmünün uygulamada bir karşılığının olmadığı belirtilmiştir. Kanunda yoksulluk nafakası hakkı her iki eşe birlikte tanınmıştır. Gelgelelim uygulamada sadece kadın lehine yoksulluk nafakası hükmedilmekte ve yükümlü kılınan hep erkek olmaktadır.

Devam eden başvuru metnine göre yoksulluk nafakası aile kurumunun kurulmasını güçleştirmektedir. Buna göre;

... nafaka yükümlülerinin yeniden aile hayatı kurmasını engelleyici mahiyette olduğundan ailenin Türk toplumunun temeli olup eşler arasında eşitliğe dayandığını devletin ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve

çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alacağına dair 41. maddesi ile çelişen sonuçlar doğuracağını düşünmekteyiz. şeklindedir.

Boşanan taraflardan biri lehine yoksulluk nafakası hükmedildiği hallerde boşanan her iki eşin yeniden evlenmesinin engellendiği ifade edilmiştir. Nafaka alacaklısının kötü niyetli olduğu durumlarda başka biriyle birlikte yaşadığı, nafaka alacağının devam etmesi amacıyla resmi evlilik yapmadığı durumlarla karşı karşıya gelmektedir. Bu tür durumlarda, borçlunun nafakaya son veren sebebi mahkemede ispat etmesi anına kadar nafaka alacaklısı, yoksulluk nafakasını almaya devam etmektedir. Uygulamada nafakayı kaldıracak halin tespiti kolay değildir. Öte yandan nafaka borçlusunun süresiz nafaka borcu sebebiyle yeni bir evlilik yapmaktan çekindiği ifade edilmiştir. Böylece boşanan kişilere yüklenen süresiz yoksulluk nafakasının borçlunun yeni bir aile hayatı kurmasını engellediği iptal talebinde ileri sürülmüştür.

5.2.2. Anayasa Mahkemesinin Oy Çokluğu ile Verdiği Karar

Yoksulluk nafakasındaki “süresiz” ibaresinin Anayasaya aykırılığına ilişkin iptal başvurusu Anayasa Mahkemesi tarafından oy çokluğu ile reddedilmiştir.⁸¹⁸ Kararda, boşanma sonucu yoksulluğa düşen eşi, yoksulluktan kurtarma amacıyla diğer tarafa yüklenen yükümlülüğün, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olduğu kabul edilmiştir.⁸¹⁹ Nitekim kararda;

Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan “sosyal hukuk devleti”, vatandaşlarına asgari bir yaşama düzeyi sağlamayı kendisine görev bilen ve bu yüzden devletin sosyal ve ekonomik yaşama aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder. Vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgilenen sosyal hukuk devleti, “insan onuru”nun korunmasını amaçlar ve bunun için sosyal adaleti sağlamaya çalışır. Sosyal hukuk devleti, kişi ve toplum yararı arasında denge kuran, toplumsal dayanışmayı üst düzeyde gerçekleştiren, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak eşitliği, sosyal adaleti sağlayan ve toplumsal

⁸¹⁸ Gelmez, 2148; Kulaklı, 253; Ormancı, “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler”, 188; Şahin, 88; Yağcı, 332; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 80

⁸¹⁹ Baş ve Özcan, 345; Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, 33; Yıldız, 112-13.

dengeleri gözetilen devlettir... boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen eşi korumak için diğer eşin, koşulları bulunduğu sürece, herhangi bir süre sınırı olmaksızın yoksulluk nafakası vermesi düzenlenmiş olup bu yükümlülüğün sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği olarak getirildiği kuşkusuzdur.

AYM kararında yoksulluk nafakasının sosyal devlet ilkesine aykırı olmadığı, bilakis bu ilkedен kaynaklandığını açıklamaktadır. Yine, vermiş olduğu kararda TMK m.175'teki yoksulluk nafakasına ilişkin “*süresiz olarak nafaka isteyebilir*” ibaresinin nafaka yükümlüsünü, her zaman ölünceye kadar yükümlü tutacağı anlamına gelmediği kabul edilmiştir.⁸²⁰ Kanun koyucu, boşanmayla yoksulluğa düşecek eşin, diğer eş tarafından kanuni şartlar bulunduğu müddetçe mali açıdan desteklenmesinin ve zorunlu ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği kabulüyle yoksulluk nafakasını düzenlemiştir.⁸²¹ Yoksulluk nafakası yükümlülüğünün temelini ahlaki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk nafakası, karşı tarafı zenginleştirme amacına sahip değildir, asgari yaşam gereksinimlerini sağlamak içindir. Nafaka yükümlülüğü TMK m. 176/3'te yer alan nafaka taraflarından birinin ölmesi, nafaka alacaklısının evlenmesi, haysiyetsiz hayat sürmesi, başka biriyle evlenmeden fiili birliktelik yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ve nafaka yükümlüsünün ödeme gücünün ortadan kalkması hallerinden birinin ortaya çıkması durumunda yoksulluk nafakasına son verilir. Böylece iptal başvurusunun konusu olan yoksulluk nafakasındaki “*süresiz*” ibaresinin iddia edildiği gibi ölünceye kadar yüklenen bir yükümlülük olmadığı AYM kararında ifade edilmiştir.

Başvurudaki diğer bir iddia ise TMK m. 175'teki “*süresiz*” ibaresinin Anayasanın 10. ve 41. maddelerine aykırılık oluşturmasıdır. Anayasa Mahkemesi bu iddiaya karşı, TMK m. 175'teki yoksulluk nafakasıyla AY'deki söz konusu maddeler arasında bir alaka göremediğini ifade etmiştir.

⁸²⁰ Baş ve Özcan, 345-46; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 230; Kulaklı, 253; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 80.

⁸²¹ Yağcı, 333.

5.2.3. Muhalefet Şerhi

Anayasa Mahkemesi üyelerinden Hicabi Dursun, oyçokluğu ile verilen red kararına muhalif kalmış ve karşı oy kullanmıştır. Muhalefet şerhinde öncelikle nafakanın sözlük anlamına değinmiş ve kanundaki nafaka türlerinden bahsetmiştir. Ardından Anayasaya aykırılık başvurusunda dayanılan sebeplerden biri olan süresiz yoksulluk nafakasının sosyal devlet anlayışına aykırı olduğu iddiası kabul edilerek muhalefet şerhinde açıklanmıştır. Buna göre;

...Türk Medenî Kanunu'nda yardım nafakası için herhangi bir süre şartı öngörülmemişken, bakım nafakasının bir türü olan yoksulluk nafakasının kanunda belirlenen şartlar dâhilinde süresiz talep edilebileceğinin öngörülmesi Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan "sosyal hukuk devleti" ilkesine aykırıdır. şeklinde ifade edilmiştir.

Böylece yoksulluk nafakası kanuni şartlara dayanılarak hükmedilmiş olsa bile süresiz olmasının Anayasanın 2. maddesindeki sosyal hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil ettiğini kabul etmiştir.⁸²²

Yasaların hakkaniyet ölçüleri dikkate alınarak düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti devleti bir hukuk devletidir. Hukuk devleti olmanın gereği özetle, hakkaniyet ölçütlerinin göz önünde bulundurulmasıdır. Bunun için insan haklarına dayanan, insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve güçlendirilmesini sağlayan adaletli bir hukuk düzeninin kurulması ve sürdürülmesi gerektiği, adalet ve hakkaniyet ölçütlerinin daima göz önünde tutulması ve haklara ulaşma ve hak arama özgürlüğünün sağlanması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu toplumsal hukuk kurallarını düzelerken anayasada geçen adalet, hakkaniyet ve kamu yararı kavramlarını ve bunların aradığı ölçütleri gözetmelidir. Yoksulluk nafakası tayin ederken de hakkaniyet sınırları dışına çıkmadan ve adalet duygusunu zedeleden karar verilmelidir.

⁸²² Baş ve Özcan, 345-346; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 80.

Yoksulluk nafakasına karar verirken hangi ölçütlerin değerlendirileceği kanunda düzenlenmemiştir. Diğer bir deyişle yoksulluk nafakasına hükmederken dikkat edilmesi gereken hakkaniyet ölçütlerinin ne olduğu kanunda yer almaz. Bu durum muhalefet şerhinde şöyle açıklanmıştır:

... Yoksulluk nafakasını düzenleyen 4721 sayılı Kanun'un 175. maddesi evliliğin süresi, nafaka alacak eşin yaşı, çalışma gücünün niteliği gibi özel şartlar aramamıştır. İnsanların boşanarak aralarındaki hukuki ilişkiyi bitirmiş olmalarına rağmen evlilik birliğinde var olan sorumluluklarının ömür boyu devam etmesi hem insaflı değil hem de hakkaniyete aykırıdır. Boşanmadan kaynaklanan bir nafaka alacağının varlığının belli koşullar altında, nafaka borçlusunun veya nafaka alacaklısının yaşamı boyunca, sanki mülkiyet hakkıymış gibi sürekli olması, hak düşürücü süre ve zaman aşımı kavramlarının kabul edildiği bir hukuk sisteminde adalet duygusunu zedelemektedir.

Hakkaniyet ölçütlerine göre karar verilmesinin hukuk devleti olmanın bir gereği kabul edildiğinde; hakkaniyet ölçütlerine yer verilmeyen yoksulluk nafakası düzenlemesinin hukuk devleti ilkesi yönünden zafiyet oluşturacağı ifade edilmiştir.

Yoksulluk nafakasını sona erdiren veya miktarında değişim yapmasına imkân tanıyan haller TMK m. 176'da düzenlenmiştir. Kanunun sayılan bu hallerden birinin bulunması halinde taraflar, nafaka miktarının artırılması, azaltılması veya nafakanın kaldırılması davalarını açma hakkına sahiptir. Ancak çoğu zaman tarafların bu davaları açmaları için gereken şartların oluşup oluşmadığını kontrol amacıyla, eski eşinin hayatını yakından takip etmesi ve kişisel ilişkilerini sürekli gözetlemesi gerekmektedir. Bu durumun özel hayata müdahale eden davranışlara, göz hapsine ve psikolojik baskıya neden olacağı muhalefet şerhinde açıkça ifade edilmiştir. Özel hayata müdahale eden davranışların nafaka alacaklısı ve borçlusu bakımından rahatsızlık uyandıracığı kaçınılmaz bir gerçektir. Çünkü bu tür davranışların alelade bir kişiye yapılması bile kişide rahatsızlık oluştururken, evlilikleri sona ermiş ve yeni bir hayata başlama niyetinde olan eski eşleri daha çok rahatsız edeceği kabul edilir. Böylece hükmedilen nafaka miktarında değişiklik yapma veya nafaka hakkını sona

erdirme amacıyla taraflar, özel hayatın gizliliğini ihlal edecek söz ve fiillerde bulunmak zorunda kalmaktadır.

Öte yandan yoksulluk nafakası alacaklısının kötü niyetli olduğu durumlarda nafaka borçlusunu cezalandırma amacıyla hareket edebileceği durumlara değinilmiştir. Bu bakımdan nafaka alacaklısı kendi isteği ile çalışmaktan kaçınabilir yahut fiili birlikte yaşadığı kişiyle evlilik akdi yapmaktan geri durabilir. Uygulamada karşılaşılan bu örnekler, yoksulluk nafakasının ceza niteliği olmadığına ilişkin savunmaları geçersiz kılmaktadır. Nitekim tarihin hiçbir döneminde ömür boyu sürecek yoksulluk nafakası kabul edilmemiştir.

Muhalefet şerhinin devam eden paragrafında yoksulluk olgusu, yoksulluğa sebep olan faktörler, yoksullukla ortaya çıkan olumsuz sonuçlar detaylıca açıklanmıştır. Buna göre yoksulluk, toplumsal bir olgudur; bireye değil, topluma mal edilmelidir. Yoksulluğun olumsuz etkilerini gidermek üzere devletlerin alması gereken önlemler vardır. Avrupa Konseyi'nin 1961'de çıkardığı ve 1996'da düzenlediği Avrupa Sosyal Şartı'nda devletlerin bütün vatandaşlarına sağlaması gereken haklardan ve korunması gereken durumlardan bahsedilmiştir. Buna göre Avrupa Sosyal Şartı m. 30'da asgari gelir desteği uygulanmasından bahsedilmektedir. Devletler, istihdamda yapılan cinsiyet ayrımcılığını önleme, azınlıkların ve göçmenlerin sorunlarını çözme, özel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çekenlere yönelik önlemler alma gibi, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı bütün vatandaşlarının korunma hakkını sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır.

Anayasanın 2. maddesinde düzenlenen sosyal hukuk devleti ilkesi, vatandaşların doğrudan sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgilenmektedir. Devletler, vatandaşlarının asgari yaşamları için gerekli geçim düzeyini sağlamayı kendilerine görev bilmelidir. Bu noktada toplumdaki sosyal ve ekonomik yaşama devletlerin doğrudan müdahale etmesi sosyal hukuk devleti olmanın bir gereği kabul edilir. Sosyal hukuk devleti ilkesine sahip bir ülkede insan onuru korunmalı, toplumsal adalet hâkim kılınmalı ve vatandaşların refahı sağlanmalıdır. Öte yandan Türk ahlak ve örfündeki yardımlaşma ahlakı, toplum içindeki muhtaçlara karşı, yakınları ve akrabaları tarafından ve bazen de vakıf ve dernek gibi hayır kurumları tarafından yardım edilmektedir. Böylece ilk aşamada toplum içindeki kişi ve kurumlarca yoksulluğa düşen kişilere destek

olunmakta ve asgari yaşam standartları devletin yardımı olmadan sağlanmaktadır. Ancak bu hallerde bile devletin sosyal hukuk ilkesinden kaynaklı yoksullukla aktif olarak mücadele etme sorumluluğunun ortadan kalktığı söylenemez. Bu bağlamda boşanmadan sonra yoksulluğa düşen taraf bakımından da sosyal devlet ilkesi aktif olarak yer almalıdır. Boşanmadan sonra asgari geçim ihtiyaçlarını gideremeyecek kadar yoksullaşan tarafın sorumluluğunu, boşandığı eşin omuzlarına süresiz olarak yüklenmesinin sosyal devlet ilkesine, hakkaniyete ve mantığa uygun olmadığı kabul edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi Üyesi Hicabi Dursun, yukarıda sıraladığı gerekçelerle yoksulluk nafakasındaki “süresiz” ibaresinin Anayasanın 2. maddesine aykırılık oluşturduğunu, dolayısıyla yapılan iptal başvurusuna ilişkin AYM’de çoğunluğun verdiği red kararına muhalif kaldığını ifade etmiştir.

5.2.4. AYM Kararına İlişkin Değerlendirme

Anayasa Mahkemesine, yoksulluk nafakası hükmündeki “süresiz” talep etme ibaresinin anayasaya aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle yapılan iptal başvurusu, yukarıda sayılan nedenlerle reddedilmiştir. Öncelikle AYM’ye yapılan iptal başvurusunun sebepleri uygulamada karşılaşılan sorunlar olarak kabul edilse bile bunun doğrudan anayasaya aykırı olduğu sonucu çıkarılamayacaktır.⁸²³ Hakikaten TMK m. 175 hükmünde yoksulluk nafakasının şartları sayılmasına rağmen yoksulluk nafakasına hükmederken ne tür ölçütlerin esas alınacağı, hangi hallerin göz önünde bulundurulacağı, hâkimin takdir yetkisinin sınırları gibi başlıkların aydınlatılmaya ihtiyacı vardır. Bu tür eksiklikler, kanun koyucunun düzenlemede eksik bıraktığı boşluklardır. Bu nedenle hükmün anayasaya aykırı olduğuna yönelik haklı sebepleri oluşturmaz. Bizce bu sorunların giderilmesi, anayasaya aykırılık bağlamında değil, kanun koyucunun yapacağı kanun düzenlemeleri ve yüksek yargı mercilerinin kanun hükümlerinin uygulanmasına yönelik tereddüte yer vermeyen, yol gösterici kararlarıyla mümkün olacaktır.

⁸²³ Gelmez, 2148, Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 81.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkemesi kararı, başvuru sebeplerinin tamamına cevap vermemiştir. Genellikle “süresizlik” ibaresine ve yoksulluk nafakasının süre yönünden uygulanmasına açıklık getirmiştir.⁸²⁴ Bunun yanı sıra, devletin, toplum içindeki bireylerin ekonomik ve sosyal yaşam standartlarını koruyabilmek, ekonomik düzeni ve sosyal adaleti sağlayabilmek adına sosyal devlet ilkesi doğrultusunda müdahalesi, meşru ve gerekli görülmüştür. Devlet bu ilke kapsamında birtakım tedbirler alabilir ve vatandaşlarına bazı borçlar yükleyebilmektedir.⁸²⁵ Boşanma sonucu taraflardan birinin yoksulluğa düşmesi halinde diğer tarafa yoksulluk nafakası yüklenmesi de bu tedbirler kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak yoksulluk nafakasının amacı, boşanma sonucu yoksulluğa düşen eşin ekonomik bağımsızlığını sağlayana ve kendi ayakları üzerinde durana kadar asgari düzeyde yardım etme niteliği taşır. Burada yoksulluk nafakasının amacından, yardım yükümlülüğünün belirli bir süreyle sınırlandırılarak yüklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.⁸²⁶ Ancak bu bağlamda süreli yoksulluk nafakası yaklaşımına ilişkin açık bir ifadeye de yer vermemekte, aksine yoksulluk nafakası hükmündeki “süresiz” ibaresinin süresiz mahiyette olmadığı vurgulanmaktadır. AYM’nin kararı bu noktada aydınlatılmaya muhtaçtır.

Anayasaya aykırılık nedeniyle iptal başvurusuna ilişkin iddialara karşı AYM’nin vermiş olduğu cevapların yeterli olmadığı görülmektedir. Yoksulluk nafakasındaki “süresiz” ibaresinin emredici bir hüküm mü yoksa hâkimin takdir yetkisi kapsamında mı olduğuna ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır.⁸²⁷ Buna karşı kararda TMK’de “süresiz” olarak düzenlense de yoksulluk nafakasının her zaman ve şartta devam etmeyeceği ancak kanuni koşullar elverdiği sürece yoksulluk nafakası ödeneceği ifade edilmiştir.⁸²⁸ Bu açıklamada, yoksulluk nafakasının ömür boyu devam etmeyeceği ifade edilse de yeterli bir açıklama değildir. Çünkü TMK m. 176/3’te sayılan hallerin yoksulluk nafakasını sona erdiren haller olarak düzenlendiği, dolayısıyla yoksulluk nafakasının süresiz olduğundan bahsedilemeyeceği, ömür boyu süren bir yükümlük doğurmadığı, hakkaniyete uygun ölçüde sınırlandırıldığı ifade edilmiştir. Öyleyse bu ifadenin mefhumu muhalifinden TMK m. 176/3’te sayılan durumlardan birinin

⁸²⁴ Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, 32.

⁸²⁵ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 82.

⁸²⁶ Yağcı, 334.

⁸²⁷ Özdemir, “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, 34; Yağcı, 334.

⁸²⁸ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 231.

meydana gelmemesi halinde, boşanmadan sonra yoksulluk nafakasının bir tarafa süresiz olarak yükleneceğinin, ömür boyu devam edeceğinin anlaşılması gerekir.⁸²⁹ Bu noktada, iptal başvurusunun reddi kararında süresiz yoksulluk nafakasının toplum üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerinin dikkate alınmadığı, değerlendirme yapılmadığı anlaşılmaktadır.⁸³⁰

Son olarak taraflardan birinin ölünceye kadar yoksulluk nafakası yükümlülüğünün devam ettirilmesi hükmü TMK m. 23 bağlamında ele alınmamıştır. Buna göre TMK m. 176/3'teki hallerden birinin gerçekleşmesi anına kadar nafaka yükümlülüğü mahkumiyetinin TMK m. 23 gereği kişilik haklarını ne ölçüde sınırlandığı ve ne ölçüde hakkaniyetin sağlandığı değerlendirilmemiştir. Anayasa Mahkemesi her ne kadar devletin toplumdaki sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak amacıyla mali yükümlülük yükleyeceği yönündeki toplumsal müdahalesini meşru kabul etse de bunu, kişilik haklarını aşırı derece ihlal edecek ve hakkaniyete aykırılık olacak şekilde yapmaması gerekir.⁸³¹ Yoksulluk nafakasının süresiz uygulanması sonucu elde edilen toplumsal kazanım ile bunun sonucu ihlal edilen kişilik hakları arasında bir denge olup olmadığı, varsa nasıl bir denge olduğu gibi durumlar kararda gözetilmemiştir.

5.3. Yoksulluk Nafkasına İlişkin Güncel Gelişmeler

5.3.1. TBMM Araştırma Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulan Meclis Araştırma Komisyonu, 2016 yılında aile hukukuna ilişkin sorunları tartışmak ve çözüm önerileri sunmak amacıyla toplanmıştır. Bu komisyonun kurulmasında süresiz nafaka mağdurlarının ve süresiz nafakanın adil olmadığına yönelik eleştirilerin de büyük katkısı vardır.⁸³² TBMM araştırma komisyonu, konuyla ilgili araştırma süreci içindeyken kamu kurumlarından birçok uzman, bürokrat, yargı mensupları, sivil toplum temsilcileri, örnek aileler ve nafaka mağduru çok sayıda kişiyle bir araya gelmiştir. Bu kişilerin görüşleri alınmış, konuyla ilgili tanıklıklarına başvurulmuştur. Yine araştırma kapsamında farklı il ve

⁸²⁹ Gelmez, 2148; Yağcı, 334.

⁸³⁰ Özdemir, “Yoksulluk Nafkasında Süresizlik Sorunu”, 35; Yağcı, 334.

⁸³¹ Yağcı, 335; Yıldırım, “Yoksulluk Nafkasında Süre Sorunu”, 82.

⁸³² Kartal, 98; Yağcı, 345; Ece Yıldırım, “Yoksulluk Nafakası” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 62.

ülkelere ziyaretler yapılmıştır.⁸³³ Çalışmanın nihayete ermesiyle 14 Mayıs 2016 tarihinde komisyon üyelerinin öneri ve görüşlerinin bulunduğu “Aile Bütünlüğünün Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Raporu”⁸³⁴ yayınlamıştır.⁸³⁵ Raporun içeriği genel itibariyle aileyi etkileyen olumsuz unsurlar, boşanmaya neden olan olaylar, aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik alınacak önlemler olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda yoksulluk nafakasına, nafakanın süresiz olmasına, süresiz hükmedilen yoksulluk nafakasının olumsuz sonuçlarına ve çözüm yolu olarak bazı önerilere değinilmiştir.

TBMM araştırma komisyon çalışma süresi boyunca aile hukukuna ilişkin sorunları tespit ederken aynı zamanda bu sorunların çözümüne ilişkin öneriler sunmuştur. Yapılan toplantılardan 02.03.2016 tarihli, onuncu toplantısında yoksulluk nafakasının sınırlı süreli olması yönünde ortak kanaat olduğu; 03.03.2016 tarihli on birinci toplantısında bulunan Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanı Ömer Uğur Gençcan’ın eşit kusuru bulunanlardan biri lehine yoksulluk nafakası verilmesinin uygun olmadığına değindiği yönündeki ifadeleri dikkat çekmektedir. Bu süreçte Kilis, Şanlıurfa, Ordu, Giresun, Trabzon, Düzce gibi iller olmak üzere toplamda dokuz il ziyaret edilmiş, bu ziyaretler neticesinden sınırsız nafaka yükümlülüğünün hakkaniyete aykırı olduğu, nafaka yükümlülüğüne sınır getirilmesi gerektiği ve nafaka süresinin belirlenmesinde evlilik süresinin göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde değerlendirmelerde bulunulmuştur.⁸³⁶

TBMM Araştırma Komisyonu raporu incelendiğinde yoksulluk nafakasının süreli olması konusunda komisyon üyeleri tarafından fikir birliği bulunduğu anlaşılmaktadır.⁸³⁷ Raporda kısa süreli evliliklerde yaşanan boşanma neticesinde hükmedilen süresiz yoksulluk nafakasının, nafaka yükümlüsü için orantısız bir ceza haline geldiği ifade edilmiştir.⁸³⁸ Bu bakımdan evlilik sürelerinden sadece kısa süreli

⁸³³ Yıldız, 115.

⁸³⁴ TBMM, Yasama Dönemi:26, Yasama Yılı:1, Sıra Sayısı: 399; Raporun tamamı için bkz: <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss399.pdf> (E.T.: 12.07.2023)

⁸³⁵ Demir, 242; Kartal, 98; Yağcı, 345; Yıldız, 115; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakası”, 62.

⁸³⁶ Yıldız, 115.

⁸³⁷ Demir, 242; Yıldız, 115.

⁸³⁸ Gelmez, 2151-52; Kartal, 98; Yıldız, 116; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakası”, 62.

evlilik sonunda hükmedilen yoksulluk nafakasına değinilmiştir. Dolayısıyla orta süreli ve uzun süreli evliliklerin sona ermesiyle taraflar hakkında kurulacak yoksulluk nafakasına hükmüne ilişkin ne tür bir tavır sergileneceği ve diğer ayrık durumlara ilişkin hal ve koşullar raporda yer almamıştır.

Nitekim raporun devamında kısa süreli evliliğin yanına eşit kusurlu tarafların durumu eklenmiştir. Buna göre tarafların evliliklerinin kısa sürdüğü ve boşanmada eşit kusurlu kabul edildiği durumlarda süresiz yoksulluk nafakasına hükmedilmesinin hakkaniyetli olmadığı vurgulanmıştır. Bu durumun hakkaniyete uygun hale getirilmesi kapsamında, yoksulluk nafakasının süreli hale getirilmesi ve diğer ülkelerde de olduğu gibi nafaka süresinin sona ermesine müteakip daha önceden oluşturulan fon üzerinden kişiye nafaka ödenmesinin devam edilmesi ve boşanmayla yoksulluğa düşen tarafa meslek edindirme ve istihdam imkanlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılabileceği önerilmiştir.⁸³⁹

Yoksulluk nafakasının ele alındığı raporun son kısmında, asgari ücretlilere ayrıca yer verilmiştir. Bu bakımdan asgari ücretli nafaka borçlularının nafaka borcunun oluşturulması öngörülen fondan karşılanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu önerilerin planlı ve düzenli bir şekilde uygulamaya geçirilmesi sonucu, ulaşılması beklenen amaca uygun olacağı ve süresiz yoksulluk nafakasında ortaya çıkan birçok sorunu gidereceği düşünülmektedir. Öte yandan fon oluşturma ve istihdam sağlama önerilerinden yüzeysel bahsedilmiş, uygulamaya dönük gerekli hiçbir ayrıntıya yer verilmemiştir.⁸⁴⁰ Bu noktada süresiz yoksulluk nafakasının toplumda ortaya çıkardığı sorunları ele alan ve bu sorunlara yönelik öneriler sunan raporun yetersiz olduğu kabul edilmelidir. Ancak TBMM araştırma komisyonu raporunun, süresiz yoksulluk nafakasının uygulanmasından kaynaklı toplumda ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunların gün yüzüne çıkartılması, bu sorunların gündem haline getirilerek çözüm önerilerinin sunulması bakımından yoksulluk nafakasının iyileştirilmesi yolunda atılan ilk adım kabul edilebilir.

⁸³⁹ Gelmez, 2152; Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 232; Kartal, 98; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakası”, 62-63; Yıldız, 116.

⁸⁴⁰ Yıldırım, “Yoksulluk Nafakası”, 63.

5.3.2. Adalet Bakanlığının Basına Yansıyan Çalışmaları

Yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi toplumda göz ardı edilemeyecek sorunların çıkmasına, nafaka yükümlülerinin haberlerde “*nafaka mağdurları*” başlığı ile anılmasına,⁸⁴¹ sebep olmuştur. Hatta bu kişiler “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” altında toplanmış, hükmedilen süresiz yoksulluk nafakasından kaynaklı mağduriyetlerini dile getirerek kanunda değişiklik yapılması istenmiştir.⁸⁴² Bunun üzerine Adalet Bakanlığının yoksulluk nafakası kapsamında olası bir kanun değişikliği çalışması yaptığına ilişkin haberler⁸⁴³ basında yer almıştır.⁸⁴⁴

Basında yer alan haberlere bakıldığında Adalet Bakanlığının yoksulluk nafakasında farklı alternatifleri değerlendirdiği, bu alternatifler doğrultusunda nafaka düzenlemesi yapacağı anlaşılmaktadır. 06.09.2019 tarihinde dönemin Adalet Bakanı Abdülhamit Gül’e sorulan süresiz nafaka sorusu üzerine “*Bir sürenin olmasının doğru olduğunu düşünüyoruz, elbette parlamentonun takdiri.*” şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Görüşmenin devamında Avrupa’nın boşanma sonrası nafaka uygulamasının süreli olduğunu, nafaka süresinin uzadıkça sorunların da arttığını, kanun çalışmalarında esas noktanın kadın mağduriyetlerini önlemek olduğunu vurgulamıştır.⁸⁴⁵ Öte yandan basındaki haberlerden hakime yoksulluk nafakasının süresine ilişkin takdir yetkisi verileceğe, böylece boşanmadan sonra süreli nafakaya hükmedileceği anlaşılmaktadır. Bununla beraber devlet destekli nafaka uygulamasının da öngörüldüğü belirtilmektedir.⁸⁴⁶ Her ne kadar yoksulluk nafakası hakkında kanun değişikliği çalışmalarının olduğu açıklanmışsa da bu konuda TBMM’ye sunulan herhangi bir

⁸⁴¹ Bkz: <https://www.oncevatan.com.tr/roportaj/suresiz-nafaka-magdurlari-cozum-bekliyor> ; <https://www.youtube.com/watch?v=KpEf9ScGctk> ; <https://www.mynet.com/nafaka-magdurlari-eylem-yapti-110104882835> (E.T. 12.07.2023)

⁸⁴² Bkz: <https://www.yenisafak.com/gundem/2-milyon-nafaka-magduru-3430598> ; <https://www.memleket.com.tr/nafaka-magdurlari-ankarada-bulustu-100-gun-doldu-bir-adim-atilmadi-1624149h.htm> (E.T.: 12.07.2023)

⁸⁴³ Bkz: <https://tr.euronews.com/2022/02/19/yeni-nafaka-duzenlemesi-tasar-da-neler-var-kad-n-orgutlerinin-tepkileri-neler> ; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59778197> ; https://www.ntv.com.tr/turkiye/adalet-bakanligindan-nafaka-onerisi-uzmanlar-ne-diyor,2OWigX-exEKalkpA__6L0w ; <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nafaka-taslaginin-detaylari-ortaya-cikti-958903> ; <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/son-dakika-bakan-gulden-suresiz-nafaka-aciklamasi> (E.T.: 12.07.2023)

⁸⁴⁴ Gelmez, 2153; Yağcı, 346.

⁸⁴⁵ Bkz: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/adalet-bakani-gul-yargi-reformu-turk-milletinin-yargi-reform-belgesidir/1574489> (E.T.: 12.07.2023)

⁸⁴⁶ Bkz: <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/yargitaydan-flas-nafaka-karari-6672883> (E.T.: 12.07.2023)

kanun teklifi bulunmamaktadır. Dolayısıyla basında çalışmaların ifade edilen yoksulluk nafakası hükmünün düzenlenmesine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Adalet Bakanlığının yoksulluk nafakasını düzenleme çalıştayına katkıda bulunmak amacıyla İstanbul Aydın Üniversitesi 30 Eylül 2018 tarihinde “Süresiz Nafaka İçin Adil Çözüm” adlı sempozyumu düzenlemiştir. Sempozyuma çok sayıda avukat ve öğretim üyesi katıldığı gibi Yargıtay’dan da katılım sağlanmıştır. Bakanlığın çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla düzenlenen sempozyumun sonunda düzenlenen rapor Adalet Bakanlığına teslim edilmiştir. Raporunda bazı istisnai haller hariç, yoksulluk nafakasının kural olarak süreli olması gerektiği kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra nafaka süresinin tarafların kusuru, yaşları ve evlilik süresi gibi kriterlerin değerlendirilerek karar verilmesi gerektiği kayıt altına alınmıştır.⁸⁴⁷

5.4. Türk Doktrininin Konuya Yaklaşımı

TMK m. 176/1 gereği, yoksulluk nafakasının toptan veya irat olarak ödenmesine karar verilmektedir. Nafakanın toptan verilmesi halinde nafakanın miktarına karar verilmesi yeterlidir, nafakanın süresi yönünden herhangi bir sorun bulunmaz. Yoksulluk nafakasına irat biçiminde hükmedilirken süreli veya süresiz olması gündeme gelmektedir. Bu bağlamda Yargıtay, açık bir talep olmaksızın yoksulluk nafakasının sınırlı süreli hükmedilmesini kanuna aykırılık kabul etmekte ve 1988’den beri önüne gelen tüm dosyalarda bu doğrultuda kararlar vermektedir. Böylece Türk hukukunda yoksulluk nafakasına hükmeden yerel mahkemelerin vermiş olduğu kararlarda süresiz yoksulluk nafakası istikrar kazanmıştır.

TMK m. 176/3’te yoksulluk nafakası yükümlülüğünü sona erdiren haller düzenlenmektedir. Her ne kadar yoksulluk nafakasını sona erdiren haller kanunda düzenlenmişse de söz konusu olumsuz koşullardan birine dayanılmadıkça süresiz nafaka yükümlülüğü devam edecektir.⁸⁴⁸ Bu noktada yoksulluk nafakasının süre sınırı belirlenmeksizin, zaman bakımından ucu açık hükmedilmesi, Türk doktrininde

⁸⁴⁷ Bkz: <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/suresiz-nafaka-raporu-calistaya-sunulacak-40982890> (E:T: 12.07.2023)

⁸⁴⁸ Kahraman, 367; Yağcı, 325; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 79; Yüksel, 505.

tartışılmasına neden olmuştur. Kimileri süresiz yoksulluk nafakasının boşanmayla ortaya çıkan toplumdaki sosyal ve ekonomik zayıflıkları gidermesi, toplumsal ve ekonomik düzeni sağlaması açısından yerinde görürken; kimileri, süresiz yoksulluk nafakası yükümlülüğünün mağduriyetler yaşattığını, yeniden evlenmeyi geciktirdiğini ileri sürerek süresiz yoksulluk nafakasının adil olmadığını ifade eder.

Yoksulluk nafakasının süre unsurunun eleştirilmesinin yanında doktrindeki yazarlar süreye ilişkin farklı çözüm önerileri sunmuştur. Çünkü yazarlardan her biri, yoksulluk nafakasının hükmedilme şartlarından olan kusuru, yoksulluk unsurunu ve nafaka yükümlüsünün mali durumunu farklı yorumlamaktadır. Bununla birlikte Bakanlığın yeni yoksulluk nafakasına ilişkin süre sınırının öngörüldüğü açıklamaları doğrultusunda, doktrinde farklı süre sınırları değerlendirilmiştir. Böylece süreli yoksulluk nafakasını savunanların yorumsal ve çözümsel farklılıkları, kendi içlerinde ayrılmasına sebep olmuştur. Doktrindeki görüşlere yer verilecek bu kısım, “*Süreli Yoksulluk Nafakası Yaklaşımları*” ve “*Süresiz Yoksulluk Nafakası Yaklaşımları*” olmak üzere iki genel başlık altında ele alınmıştır. Doktrindeki yazarların çözüm önerileri, bu başlıklar altında sıralanmıştır. Ardından, konunun önemine binaen, kadının yoksulluğu bağlamında yoksulluk nafakası değerlendirilmesi yapılmak üzere ayrı bir başlık açılmıştır. Nihayetinde çalışma sona erdirilmiştir.

5.4.1. Süreli Yoksulluk Nafakası Yaklaşımları

1988 yılından itibaren yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedilmektedir. Süresiz olmasının amacı uzun süre evlilik yapmış ev hanımlarını boşanmadan sonra yoksulluğa düşmeleri ihtimalinde koruma isteği olarak ifade edilmiştir. Ancak 2002 yılında yapılan kanun değişikliği ile edinilmiş mallara katılma rejiminin uygulanması yoksulluk nafakasının süresiz düzenlenme gerekçesini zayıflatmıştır. Çünkü eşler TMK’deki mal rejimlerinden birini seçmemişlerse edinilmiş mallara katılma rejimine tabi olacaktır. Böylece eşlerin evlilik birliği için elde ettiği edinilmiş mallar boşanmadan sonra mal rejimi tasfiyesine tabi olacaktır. Tasfiye sona erdikten sonra hiç çalışmayan, evlilik süresince ev hanımlığı yapan kadının katkı alacağı alması ve dolayısıyla yoksulluğa düşmekten korunması sağlanacaktır.⁸⁴⁹

⁸⁴⁹ Tosun, 66.

Doktrinde yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi neticesinde toplumda birtakım mağduriyetlerin ortaya çıktığını savunan görüşler bulunmaktadır. Buna göre, yoksulluk nafakasının belirli bir süre aralığında hükmedilmesinin hakkaniyetin sağlanması ve adil düzenin korunması için zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Çünkü yoksulluk nafakasının boşanmadan sonra mali destek olmasından ziyade boşanan eşlerin birbirinin geçimini sağlar hale gelmesi haklı olarak eleştirilmiştir.⁸⁵⁰ Bununla birlikte boşanmayla sona eren evlilik bağının nafaka ilişkisi sebebiyle tam anlamıyla kopmadığı, taraflar arasında irtibatın devam ettiği, bu durumun toplumsal huzursuzluğa sebep olduğu, dolayısıyla nafaka süresinin sınırlandırılması ve sosyal devlet anlayışının kuvvetlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁵¹

Yoksulluk nafakasını sona erdiren halleri düzenleyen TMK m. 176/3 hükmünün özel hayata müdahale olduğu ifade edilmiştir. Çünkü yoksulluk nafakasını sona erdirmek isteyen nafaka borçlusu, alacaklısının hayatını takip etmek ve denetlemek zorunda kalır. Dolayısıyla TMK m. 176/3'te düzenlenen sona erme halleri, özel hayatın gizliliğini engellediği sebebiyle eleştirilmektedir.⁸⁵²

Yoksulluk nafakasının süresiz olması neticesinde nafaka alacaklısının hakkın kötüye kullanılması kapsamında hareket ettiği örneklerle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, alacaklının çalışma gücü olmasına rağmen hiç çalışmadığı yahut sigortasız çalışarak çalışmasını gizlediği ve resmi evlilik yapmayarak fiili birliktelik yaşadığı durumlar örnek gösterilebilir.⁸⁵³ Bu sayılan haller yoksulluk nafakasını sona erdiren durumlar olsa bile nafaka borçlusu tarafından ispatı kolay olmamaktadır. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilme zorunluluğu her olayda beklenen faydayı sağlamaz. Nitekim bir süre sonra nafaka borçlusunun ömür boyu taşınması gereken, yeni bir hayat kurmasına, yeni bir evlilik yapmasına mani olan, yeni evliliğine de zarar veren ağır bir külfet olarak ortaya çıkar.⁸⁵⁴ Yine, süresiz olarak hükmedilen yoksulluk nafakasının taraflardan birini tembelliğe yöneltmesi, ekonomik sorumluluğunu üstlenmekten ve

⁸⁵⁰ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 227; Şahin, 77.

⁸⁵¹ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 230; Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey” 183.

⁸⁵² Arbek, 145-146; Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey” 184; Yağcı, 342; Yüksel, 505.

⁸⁵³ Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 230.

⁸⁵⁴ Şahin, 88; Yüksel, 504.

hayatını düzene koymaktan alıkoymas1 sebepleriyle süresiz olması eleştirilmektedir.⁸⁵⁵ Doktrindeki yazarların bir kısmı, bu sayılan gerekçelerle yoksulluk nafakasının süreli olmasını ve hakime süre konusunda takdir etkisi verilmesini savunmuştur. Bu görüşler, ilgili başlık altında ayrıca ele alınmıştır.

5.4.1.1. Yoksulluk Nafakasına Kesin Süre Getirilmesi

Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra taraflardan birinin yoksulluğa düşen diğer tarafa verdiği maddi bir destektir. AYM'nin vermiş olduğu kararda, sosyal devlet ilkesi uyarınca devletin TMK m. 175'deki nafaka yükümlülüğünü haklı bir müdahale gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak devletin meşru bir müdahalede bulunabilmesi için, müdahalenin kişilik haklarını aşırı ölçüde sınırlandırmaması ve hakkaniyete uygun olması gerekir.⁸⁵⁶ Kişilik haklarına karşı ölçülü bir ihlal bulunmuyorsa devletin müdahalesi meşru kabul edilmez.

Doktrindeki yazarlardan bazıları süresiz yoksulluk nafakası yükümlülüğünün, yüklenicisinin kişilik haklarını aşırı ölçüde ihlal ettiğini ifade ederler. Çünkü evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği, evlilik birliği içindeki eşlerin birbirine karşı haklı bir güven duyduğu kabul edilse bile boşandıktan sonra ömür boyu yardımlaşma ve dayanışmaya zorlanması kabul edilmemektedir. Bu bağlamda GENÇCAN,⁸⁵⁷ boşanmadan sonra yoksulluk nafakası hükmedilmesi gerekliliğini kabul etmesine karşı eşit kusurlu eşler yönünden yoksulluk nafakasının hükmedilmesini ve hükmedilen yoksulluk nafakasının *kültür, sağlık, ulaşım, barınma, giyinme, yeme* gibi -Yargıtay kararında yer alan- gereksinimlerin giderilmek üzere süresiz hükmedilmesini eleştirmiş, süresiz yardımlaşma yükümlülüğünün insan doğasına ve hayatın gerçeklerine uygun olmadığını ifade etmiştir. Hatta boşanmadan sonra hükmedilen süresiz yoksulluk nafakasının, boşanmayı yasaklayan Hristiyanların "*Allah'ın birleştirdiğini kul ayıramaz*" anlayışına yaklaştırıldığını vurgulamıştır. Buna ilave olarak boşanmadan sonra yardımlaşma yükümlülüğü doğrultusunda ömür boyu nafaka yüklenen kişinin yeniden evlenme halinde, eski eşe karşı nafaka borcuyla beraber yeni eşe karşı bakım borcu oluşacağı, bu doğrultuda kişinin adeta iki eşli hale geleceği ifade

⁸⁵⁵ Yüksel, 504.

⁸⁵⁶ Arbek, 146; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 82.

⁸⁵⁷ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1281.

etmiştir. Dolayısıyla yardımlaşma yükümlülüğünün boşanmadan sonra taraflara süresiz yüklenmesinin kabul edilemeyeceğini altını çizmiştir.

Özellikle kısa süreli evliliklerin boşanmayla sonuçlanması halinde yoksulluk nafakası yüklenen taraf, TMK m. 176/3'teki yoksulluk nafakasını sona erdiren hallerden biri oluşmadıkça nafaka borcunu uzun yıllar ödemeye zorlanır. Nafaka borçlusunun hayatında mali bir külfet ortaya çıkar. Dolayısıyla boşanmadan sonra taraflardan birinin sunduğu maddi desteğin mutlaka makul bir süre belirlenerek sınırlandırılması gerektiği doktrinde savunulmaktadır.⁸⁵⁸

Üst sınır belirlenmesini savunan görüş, bu sınırın kanun değişikliğine gitmek suretiyle yapılması gerektiğini ifade eder. Ancak kanun değişikliğinde istisnalara yer vermeksizin yoksulluk nafakasında sadece kesin süre düzenlemesi nafaka alacaklıları yönünden mağduriyetin oluşmasına sebep olacaktır.⁸⁵⁹ Bu noktada, öngörülen yoksulluk nafakası hükmünde, kesin süreye yer verilmemeli, hâkimin takdirinin ulaşabileceği en üst süre sınırı belirlenmelidir. Bunun yanı sıra, nafakaya hükmederken hâkimin dikkat etmesi gereken ölçütler düzenlenmelidir. Nihayetinde hâkim, bu düzenlemeye göre yoksulluk nafakasına, miktarına ve süresine somut olay kapsamında hakkaniyete göre karar vermelidir. Yoksulluk nafakasının süresini belirlerken evlilik süresi, tarafların yaşları, sağlık durumları, çalışma ve mali güçleri, müşterek çocukları gibi İsviçre ve Almanya hukukunda yer alan ölçütlerden faydalanılabileceği ifade edilmiştir.⁸⁶⁰ Bu bakımdan sadece evlilik süresine göre yoksulluk nafakası süresi belirlenemeyeceği, belirlense bile bu kararın hakkaniyete aykırı olduğu, buna karşı somut olay kapsamında tüm kriterlerin bir bütün olarak değerlendirildikten sonra verilen kararların daha adil olacağı belirtilmiştir. Böylece hâkim, kanundaki düzenlemeler ışığında önüne gelen dosyadaki somut olayları değerlendirerek hakkaniyete uygun, üst süreyi geçmeyecek şekilde yoksulluk nafakasına karar vermelidir.⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Arbek, 145-46; Demir, 241-42; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 231; Gelmez, 2150; Tosun,68-9; Yağcı, 343; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 82-3.

⁸⁵⁹ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 232.

⁸⁶⁰ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 233; Özdemir, "İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey" 192-93; Yağcı, 344; Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 83.

⁸⁶¹ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 233; Yağcı,344;

Yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesini savunan yazarlardan RUHİ ise, süresiz yoksulluk nafakasının hakkaniyete aykırı olduğunu, yoksul vatandaşlara yardım etmenin devletin yükümlülüğü kapsamına girdiğini ifade etmektedir. Aksi halde bu yükümlülüğün boşanılan eski eşe süresiz olarak verilmesinin nafaka borçlusunun yeniden evlenmesini engellediği, evlense bile yeni evliliğinde ekonomik sorunlar yaratacağı gibi birçok probleme neden olduğunu belirtmiştir.⁸⁶²

TMK'deki yoksulluk nafakasına sadece üst süre sınırının getirilmesinin nafaka yükümlüleri bakımından birtakım mağduriyetlerin yaşanmasını önlese bile, tüm sorunları ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü nafaka ilişkisinde boşanmayla yoksulluğa düşen taraf çalışma gücüne veya mal varlığına sahip değilse, nafaka hakkı sona erdikten sonra geçimini sağlaması mümkün olmayacaktır. Devletin, sosyal devlet ilkesi doğrultusunda boşanmadan sonra yoksullaşan tarafın bakım ve korunmasını üstlenmesi, gereken yardım ve katkıyı sunması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁶³ Çünkü herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, anayasada güvence altına alınmıştır. Öte yandan boşanmadan sonra yoksulluğa düşen taraf genellikle kadın olduğundan, boşanan kadının korunması ve gözetilmesi devletin ödevlerinden kabul edilmelidir. Böylece boşanan kadınların yoksulluğu ile devlet mücadele etmeli ve kadının eski eşiyle muhatap edilmemesini sağlamalıdır. Ancak uygulamada devlet bu ödevini göz ardı etmekte ve yargısal düzenlemelerle boşanan kadının korunması ve gözetilmesi eski kocaya yüklenmektedir.⁸⁶⁴

Sürelili yoksulluk nafakası düzenlemesi yapıldıktan sonra öngörülen nafaka süresini aşan yoksullukla devlet ilgilenmelidir. Bu doğrultuda, nafakasını tahsil edemeyen alacaklılara, çalışamayan veya bakım yükümlülüğü altında çocuğu bulunan kişilere, hükmedilen nafaka süresi sonunda yoksulluğu ortadan kalkmayan kişilere karşı ek düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde işlenmesi önceden ayrılacak bütçeye bağlıdır. Bu kapsamda devletin nafakaya ilişkin bir fon kurması, nafakasını tahsil edemeyen alacaklıların devlete başvurarak nafaka alacağını bu

⁸⁶² Ruhi ve Ruhi, 49; Gelmez, 2151-52; Tosun, 68.

⁸⁶³ Demir, 241; Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 232; Yağcı, 334-35.

⁸⁶⁴ Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1282.

fondan alması, daha sonra devletin bu borcu borçluya rücu etmesi sağlanabilir. İsviçre hukukunda da nafaka alacaklılarının korunması bu şekilde sağlanmaktadır.⁸⁶⁵

Müşterek çocuğun velayetine sahip olan, çalışamayan veya yarı zamanlı çalışan tarafın iş hayatına kazandırılması yine devletin yükümlülüğüdür. Devlet gerek meslek edindirme kursları açarak gerek uygun iş imkânları sunarak bu kişileri iş hayatına kazandırabilir. Devlet tarafından bu tür önlem ve imkanların hayata geçirilmesi üst süre sınırı belirlenen yoksulluk nafakasının mağduriyet yaratmadan uygulanmasını sağlayacaktır. Nafaka alacaklısının kendi ekonomik bağımsızlığını kazanması desteklenirken; nafaka borçlusunun ömür boyu sürme ihtimali bulunan nafaka borcu sona erdirilir. Böylece evlilik sonrası dayanışma ilkesi Türk hukukunda başat ilke olma özelliğini yitirecek, eşler arasında boşanmayla kopması öngörülen tüm bağlar bu düzenlemeler neticesinde gerçekten de kopacaktır.⁸⁶⁶ Kabul edilmelidir ki bu çözüm yollarının işleyebilmesi, uzun vadeli planlamayla mümkün olacaktır. Çünkü boşanan kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanması, devletin ve toplumun beraber uyumlu hareket etmesi ve gayret etmesiyle mümkün olacaktır.

5.4.1.2. Nafaka Süresinin Tayininde Doğrudan Evlilik Süresinin Dikkate Alınması

Boşanma davalarının mali sonuçlarından olan yoksulluk nafakasının tüm davalarda süresiz hükmedilmesi hakkaniyeti zedeleyen bir durumdur. Bu durumun yabancı hukuk sistemlerinde dikkate alındığı, yoksulluk nafakası süresinin bazı kriterlere bağlandığı, hakimlerin bu kriterleri gözönünde tutarak nafaka süresine karar verdiği görülmektedir. Nitekim Avrupa'nın pek çok ülkesinde yoksulluk nafakasının süreli olması hususunda değişiklik yapılmış, hatta bazı ülkelerde üst süre belirlenmiştir. Bununla beraber yoksulluk nafakasının süresini belirlerken evlilik süresi, müşterek çocuk, boşanmaya sebep olan kusur, eşlerin yaşları ve meslekleri gibi ölçütler değerlendirilmiştir. Buna karşı TMK'de bu tür ölçütler sadece nafakanın hükmedilmesi ve miktarının tayini yönünden hâkim tarafından dikkate alınmaktadır. Bu noktada bazı yazarlar, kusur unsurunun yoksulluk nafakası şartlarından kaldırılmasını ve yoksulluk nafakasının, evlilik süresi boyunca hükmedilmesi

⁸⁶⁵ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 232.

⁸⁶⁶ Demirbaş, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", 232.

gerektiğini ifade etmişlerdir.⁸⁶⁷ Özel boşanma sebeplerinden birinin mahkeme tarafından kabul edilmesi halinde, yoksulluk nafakası süresi, boşanma nedeni olan kusurun ağırlığı ölçüsünde belirlenmelidir. Hatta boşanan taraflardan birinin çok ağır kusurunun bulunması halinde, diğer taraf lehine süresiz nafakanın değerlendirilebileceği ifade edilmiştir.⁸⁶⁸ Bu doğrultuda yapılacak bir kanun değişikliğinin hakkaniyeti ve adalete sağlayacağı belirtilmektedir.

5.4.1.3. Kesin Süre Belirlemeksizin Hâkime Takdir Yetkisi Verilmesi

Doktrinde yoksulluk nafakasının süresiz olmasını adalete uygun kabul etmeyen, bununla beraber nafakaya üst süre sınırı getirilmesini de hakkaniyete aykırı bazı olumsuz sonuçlar doğuracağını ileri sürerek üst sınıra karşı çıkan başka bir görüş vardır. Buna göre yoksulluk nafakası süresiz olmaması gerektiği gibi belirli bir süreyle de sınırlandırılmamalıdır. Bilhassa uzun süreli, müşterek çocukların bulunduğu, taraflardan birinin iş hayatına hiç katılmadığı evliliklerin sona ermesinden sonra kanundaki üst sürenin hakkaniyete cevap vermediği durumlarla karşılaşılabileceği ileri sürülmüştür. Yine, nafakaya ilişkin yapılacak kesin süre düzenlemesinin Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısı gözetildiğinde olumlu dönütler alınmayacağı, somut olay adaletini sağlamayacağı, kadın mağduriyetlerini arttıracığı belirtilmiştir.⁸⁶⁹ Böylece hâkimin uzun süreli yahut süresiz yoksulluk nafakasına hükmetmesini gerektiren somut olaylarla karşılaştığı durumlarda üst sınırın bulunması adalette hükmetmesine mâni olacaktır. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının süresiz olmasının zorunlu tutulması gibi üst süre sınırının bulunması da hakkaniyete uygun karar verilmesini engelleyecektir. Hâkim, yoksulluk nafakası süresiz talep edilmesi halinde doğrudan yoksulluk nafakasını süresiz hükmetmemeli; tarafların çalışma gücü ve ekonomik koşullarına, yaş ve sağlık durumlarına, evlilik süresine ve diğer etkenlere göre yoksulluk nafakası süresini takdir ederek süreli nafakaya karar vermelidir.⁸⁷⁰

⁸⁶⁷ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 27; Ormancı, "Türkiye'de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler", 188-89.

⁸⁶⁸ Ceylan, "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası", 27.

⁸⁶⁹ Gelmez, 2153; Kahraman, 368-69.

⁸⁷⁰ Gelmez, 2153; Yağcı, 344.

5.4.1.4. Hükümün Amacına Uygun Yorumlanması

Doktrindeki bazı yazarlara göre ise süresiz yoksulluk nafakası sorunu yoktur, dolayısıyla hükmün tartışılmaya ihtiyacı bulunmamaktadır. Çünkü TMK m. 175 hükmü dikkatle incelendiğinde çözüm hükmün kendi bünyesinde. Buna göre kanun maddesinde “*süresiz olarak nafaka isteyebilir*” ifadesi, nafakanın mutlaka süresiz verilmesi gerektiği anlamı taşımaz, emredici kanun hükmü niteliği taşımaz. Bu ifadede süresiz olarak nafakanın zorunlu olmadığı, sadece süresiz verilme imkanının olduğu ifade edilmiştir.⁸⁷¹ Dolayısıyla yoksulluk nafakası hükmünde değişikliğe gidilmesi gerekliliği yoktur, yoksulluk nafakasının süreli hükmedileceğine ilişkin amaçsal yorum yapılarak bu sorun giderilebilir. Diğer bir deyişle kanundaki lafızla beraber amaçsal yorum yapılarak yoksulluk nafakasının süreli hükmedilebileceğini kabul etmek süresizliğe ilişkin sorunları çözecektir.⁸⁷² Bu noktada amaçsal yorumun, AYM'nin kararı işaret edilerek nafaka alacaklısının kendi ayakları üzerinde durmasının, ekonomik bağımsızlığını kazanması anına kadar gerekli muhtemel süreyle sınırlandırılarak yapılabileceği belirtilmiştir.⁸⁷³

ŞİPKA, yoksulluk nafakası hükmünün lafzının ve ruhunun hâkime nafakayı süresiz hükmetmesini zorunlu kılmadığını, hakim dosya kapsamında somut olayın özelliklerine göre süreli yoksulluk nafakasını takdir edebileceğini belirtmektedir.⁸⁷⁴ Ancak uygulamada, irat şeklinde yoksulluk nafakası talepleri üzerine, hâkim süresiz nafakaya karar vermektedir. Bu şekilde uygulamaya sebep olan hâkimin süre bakımından takdir yetkisi olmadığını kabul eden Yargıtay kararları ve içtihatlarıdır.⁸⁷⁵ Bu yüzden kanun değişikliğine gerek yoktur. Özellikle 1988 yılında 3444 sayılı kanunla TMK'de yapılan değişiklik sonrası Yargıtay, vermiş olduğu kararlarda; süreli nafaka talebi olmaksızın hâkimin süreli yoksulluk nafakasına karar veremeyeceğini kabul eder. Yine talep edilen süreden az veya süreyi aşan nafakaya hükmedilemeyeceği yönünde içtihatları vardır. Böylece, günümüze kadar gelen Yargıtay kararlarında hakim yoksulluk nafakası hükmederken süreye ilişkin takdir

⁸⁷¹ Baş ve Özcan, 353; Kahraman, 369; Yağcı, 340 ve 346; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 78; Yüksel, 505.

⁸⁷² Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, 231; Kahraman, 369; Kocabaş, 366-67; Kulaklı, 254; Yağcı, 341; Yüksel, 506.

⁸⁷³ Kocabaş, 367.

⁸⁷⁴ Şipka, 17.

⁸⁷⁵ Yağcı, 346; Yıldırım, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, 78; Yüksel, 505.

yetkisinin bulunmadığına içtihat edilmiştir.⁸⁷⁶ Bu bağlamda hâkimin süresiz yoksulluk nafakasına hükmetme zorunluluğunun, hükmün lafzi yorumlanması neticesinde ortaya çıktığı kabul edilmelidir.

Hâkim, irat olarak süresiz yoksulluk nafakası talep edildiği hallerde, TMK m. 175/1 gereği süresiz olarak yoksulluk nafakasına karar vermek zorunda değildir. Bu noktada TMK m. 176/3'te yoksulluk nafakası nafaka yükümlülüğünü sona erdiren hallere ve TMK m. 178'deki bir yıllık zamanaşımı süresine işaret edilmiştir.⁸⁷⁷ Nitekim TMK m. 178'in gerekçesinde boşanan tarafların boşanmadan uzun bir süre sonra tazminat ve nafaka talepleriyle karşı karşıya gelmelerini önlemek amacıyla düzenlendiği ifade edilmiştir.⁸⁷⁸ Böylece m. 178'i düzenleyerek tarafların boşanmadan sonra ekonomik taleplerle muhatap olmasını engellemeyi amaçlayan kanun koyucunun süresiz nafakayı emrederek düzenlemesi düşünülemeyecektir. Yoksulluk nafakası bu hükümlerle birlikte değerlendirildiğinde nafaka borçlusunu ömür boyu ödeme yükümlüsü yapmayacağı ifade edilmiştir.⁸⁷⁹

Yoksulluk nafakasının süre ile sınırlandırılmadan talep edildiği durumlarda hakim nafakaya süresiz olarak hükmeder. Ancak yoksulluk nafakasının düzenlendiği TMK m. 175 ve sona erdiği hallerin sayıldığı m. 176/3'in lafzı ve amacı birlikte değerlendirilmesi gerektiğini kabul eden görüşe göre, nafaka alacaklısının yoksulluğunun belli bir süre sonra ortadan kalkacağı öngörülen durumlarda hakimin süreli yoksulluk nafakasına karar vermesi mümkündür. Daha açık ifadeyle, kanunda yoksulluk nafakası süresinin tayininde hakime açıkça bir takdir yetkisi verilmediği kabul edilse bile hakimin yoksulluk nafakasına hükmederken veya nafakaya son verirken kanuni şartların oluşup oluşmadığı hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Söz konusu bu takdir yetkisi kapsamında, boşanma sonucu düşülen yoksulluğun belli bir süre sonra ortadan kalkacağı açıkça öngörülmesi halinde, hakim tarafından yoksulluk nafakasına süreli olarak hükmedilmelidir. Yoksulluğun belli bir süre sonra ortadan kalktığı açık olmayan durumlarda, hakkaniyet gerektirdiği kabul edilse dahi yoksulluk nafakasının süreli hükmedilmesi mümkün değildir.⁸⁸⁰

⁸⁷⁶ Kulaklı, 244; Yüksel, 506.

⁸⁷⁷ Yağcı, 341; Yüksel, 504.

⁸⁷⁸ Kocabaş, 367; Yağcı, 340-41.

⁸⁷⁹ Kocabaş, 367; Yağcı, 340-41; Yüksel, 504.

⁸⁸⁰ Yıldırım, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", 78.

5.4.2. Süresiz Yoksulluk Nafakasının Desteklenmesi

Yoksulluk nafakasının düzenlendiği TMK m. 175 hükmünde hâkimin yoksulluk nafakası süresini takdir etme yetkisinin olmadığını, süre belirtmeksizin talep edilen yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi gerektiğini kabul eden Yargıtay görüşü, doktrinde bazı yazarlar tarafından isabetli bulunmuştur. Bununla beraber AYM'ye yapılan iptal başvurusu verilen red kararı yerinde görülmektedir. Çünkü hukuki düzenlemeler sonucu, toplumdaki çocukların ve kadınların ekonomik ve sosyal yönden korunması ne kadar iyileştirilmişse toplumun değer yargılarının da o ölçüde benimsendiği kabul edilir. Boşanmadan sonra kadının geçim endişesi duymadan hayatına devam etmesi çağdaş yasal düzenlemelerin bir gereğidir. Bu doğrultuda sosyal devlet ilkesi kapsamında atılan somut adımlardan biri olan yoksulluk nafakasının süresiz olması hakkaniyete uygundur.⁸⁸¹

Yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi mutlak değildir. Talep halinde, süreyle sınırlandırılarak yoksulluk nafakasına hükmedilir. Ancak süreye ilişkin bir talep bulunmuyorsa yoksulluk nafakası süresiz hükmedilir. Bununla beraber nafakanın sona ermesini düzenleyen TMK m. 176/3'teki hallerin varlığı nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla ömür boyu yükümlülüğü mecbur kılan bir düzenleme ve uygulama hukukumuzda yoktur.⁸⁸² Bu bağlamda yoksulluk nafakasının sona erme hallerini düzenleyen TMK m. 176/3 hükmünün geniş içerikli olduğu, dolayısıyla bu hükmün nafaka borçlusunu koruduğu ileri sürülerek nafakanın belirli bir süreyle sınırlandırılmaması gerektiği doktrinde ifade edilmiştir.⁸⁸³ Böylece yoksulluk nafakasının süre sınır belirtilmeden düzenlenmesi ve süresiz hükmedilmesi, toplumdaki ekonomik gerçeklere cevap vermesi bakımından yerindedir. Bilhassa hiçbir geliri olmayan, kırsal bölgede yaşayan kadınların boşandıktan sonra geçimini nasıl sağlayacağı örnek gösterilmektedir.⁸⁸⁴ Nihayetinde yoksulluk nafakasına süre sınırı getirilmesine ilişkin kanun değişikliği yapılmasının nafakanın düzenlenme amacıyla ters düşeceği ifade edilmiştir.⁸⁸⁵

⁸⁸¹ Demir, 243.

⁸⁸² Demir, 244; Kahraman, 363-64.

⁸⁸³ Gelmez, 2151.

⁸⁸⁴ Demir, 244.

⁸⁸⁵ Gelmez, 2151

Kısa süreli evliliklerden sonra süresiz yoksulluk nafakası hükmedilmesinin hakkaniyete aykırı olduğunu kabul eden süreli nafaka savunucularına karşı, kişilerin boşanmak için evlenmediğini ve evlilik birliğini devam ettirmesi mümkün olmayan tarafların süreye bakmaksızın boşanma kararı vereceğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan iyi günde, kötü günde birlik ve beraberliği hedefleyen eşlerin boşanması sonucu taraflardan birinin yoksullaşması neticesinde yoksulluk nafakasına kısa süreli evlilik nedeniyle hükmedilmemesi ahlaki değerlerle çatışmaktadır. Zira, eşlerin birbirlerine karşı yükümlülükleri evlilik birliğinin kurulmasıyla doğmakta, evlilik süresi gözetilmemektedir. Böylece boşanmadan sonra evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği taraflardan birinin yoksullaşan tarafa yardım etmesi, ekonomik açıdan desteklemesi de evlilik süresiyle ilişkilendirilemez. Dolayısıyla evlenen çiftler kısa süreli evlilik yaşayacaklarını, evliliklerinin boşanmayla sonuçlanacağını hesap etmeksizin evlenmekte ve boşanmaktadır. Evlenme süresine bakılmaksızın evlenmeyle ortaya çıkan yükümlülükler boşanmayla da çikmalıdır. Boşanmanın mali sonuçlarından olan yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesinde bu açıklamalar doğrultusunda evlilik birliği süresinin aile hukukunun düşünce yapısına uymadığı belirtilmiştir.⁸⁸⁶

Süresiz yoksulluk nafakasının isabetli olduğunu kabul eden görüşün diğer bir dayanağı; boşanmadan sonra eşlerin birbirlerine karşı tamamen yabancılaşamayacağı, dolayısıyla ortak hayatı paylaşan tarafların boşanmadan sonra da birbirlerinin asgari geçim giderlerine katkı sağlamasının insaniyet gereği olduğudur. Öte yandan devletlerin kadın ve çocukları koruma ödevi vardır. Yoksulluk nafakası alacaklılarının neredeyse hepsinin kadın olması zayıfları koruyan pozitif ayrımcılık ilkesinin bir gereğidir. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi, anayasaya uygunluğu, hakkaniyetin temini, toplumdaki ekonomik düzenin sağlanması yönleriyle yerinde bulunmuştur.⁸⁸⁷

5.5. Kadının Yoksulluğu Bağlamında Nafakanın Yorumlanması

Yoksulluk, kişilerin hayatlarına devam edebilmek için zorunlu temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Kadın ve erkek ayırt edilmeksizin toplumun her kesimi yoksulluktan etkilenmektedir. Ancak hayat koşullarındaki zorluğunun yanı sıra

⁸⁸⁶ Demir, 244-45.

⁸⁸⁷ Demir, 245.

cinsiyetten kaynaklı yapısal eşitsizlikler kadının yoksulluğunu arttırmaktadır. Nitekim 2009 tarihli TÜİK verilerine göre Türkiye’de fert yoksulluğu %8,86’da seyrederken; erkek yoksulluğu %8,45 oranında ve kadın yoksulluğu %9,26 oranındadır.⁸⁸⁸ Kadının yoksul olmasının temelinde cinsiyete dayanan ücret eşitsizliği, kadın emeğinin ucuz işgücü olması, sigortasız işlerde çalışma, düzensiz işler, ekonomik kriz dönemlerinde erkeğe nispeten kadının daha fazla işten çıkarılması sebepleri yatmaktadır.⁸⁸⁹ Ayrıca sadece boşanmış olma kadının yoksullaşmasına neden olan etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir.⁸⁹⁰ Nitekim 1995 yılında 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında kullanılan “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı, ilk kez Birleşik Devletlerde yapılan ampirik çalışmalarda yalnız yaşayan ve boşanmadan sonra hem geçimini sağlayıp hem çocuğuna bakan kadınların yoksulluğu için kullanılmıştır.⁸⁹¹ Kadının yoksulluğu ile mücadele kapsamında ulusal ve uluslararası programlar düzenlenmekte ve faaliyetler yapılmaktadır.⁸⁹² Bununla beraber boşandıktan sonra yoksullaşan kadının asgari düzeyde geçimini sağlamasına yardımcı olmak amacıyla kanuni düzenlemeler yapılmıştır.

TMK m. 175’te düzenlenen yoksulluk nafakası, boşanmayla taraflardan birinin yoksulluğa düşmesi sonucunda, diğer tarafın evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği yapmış olduğu ekonomik destektir. Yoksulluğa düşen tarafın genelde kadın olduğu görülmektedir. Kadının boşanmadan sonra ekonomik bağımsızlığını kazanması, kendi ayakları üzerinde durması bilhassa evlilik süresi içinde çalışmayan kadınlar için kolay olmamaktadır. Çünkü Türk aile geleneğinde, ev ve çocuklarla ilgilenme rolü kadına verilirken; çalışma ve birliğin mali giderlerini karşılama rolü erkeğe verilmektedir. Bu sebeple evlilik birliği içinde iş hayatına dahil olamayan kadınların boşandıktan sonra çalışmaya başlaması oldukça zordur. Bundandır ki TMK m. 175’te yoksulluk nafakası

⁸⁸⁸ O. Şahin, 38.

⁸⁸⁹ Reşat Açıkgöz, “Kadının Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”, *Yardım ve Dayanışma Dergisi* 1, S. 2 (t.y.): 46; Ülker Şener, “Kadın Yoksulluğu”, *Mülkiye Dergisi* 36, S. 4 (2012): 55; O. Şahin, 37.

⁸⁹⁰ Açıkgöz, 56.

⁸⁹¹ Şener, 55.

⁸⁹² O. Şahin, 39. Ayrıca bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin artırılması, konut edindirme ve istihdam etme çalışmaları, belediyelerin sosyal yardımları, mikro kredi sağlama, ailelerin borç yükünü azaltacak birtakım mali teşviklerin öngörülmesi örnek verilebilir. Hatta bu noktada 2018 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kadınların istihdamını destekleme programlarının düzenlenerek eğitim verildiği, diğer bakanlıklarla kadının istihdamı için işbirliği yapıldığı görülmektedir. Yine bu kapsamda bakanlık tarafından kendi işini kurmak isteyen kadınlara faizsiz kredi imkânı sağlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., O. Şahin, s. 39 vd.

hakkını her iki eşe birlikte tanınmasına rağmen yoksulluk nafakasını talep eden taraf - bazı istisnalar hariç- nerdeyse tüm davalarda kadın olmakta ve kadınlar lehine hükmedilmektedir. Bu bağlamda kadın ve erkek eşitliği doğrultusunda düzenlenen yoksulluk nafakasının pratikte bir karşılığı yoktur. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının toplum yapısı ve cinsiyet rolleri gözetildikten sonra düzenlenmesinin daha isabetli olacağı kabul edilmelidir. Böylece, yoksulluğa düşme şartının özelleştirilerek “boşanmadan sonra kadının yoksulluğa düşmesi” bağlamında ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Modernleşmeyle birlikte kadınların iş hayatına dahil olma oranının arttığı, dolayısıyla toplumda öngörülen cinsiyet rollerinin genel geçer bir kural olmadığı ileri sürülebilir. Bu düşünce haklı bir eleştiridir. Gerçekten de toplumdaki kadınların meslek sahibi olma ve ekonomik gelir elde etme oranı gün geçtikçe artmaktadır. Bu eleştiriye toplum araştırmacılarının elde ettiği bilgiler ve yoksulluk nafakasının düzenlenme amacı kapsamında cevap vermek gerekir. Öncelikle Türkiye’de yapılan sosyal araştırmalar neticesinde, sanayi toplumuna geçişle beraber toplumsal cinsiyet rollerinin değişeceğine ilişkin öngörünün toplumda kabul edildiğine dair kayda değer bir değişime ulaşılamamıştır. TAYA’nın 2006 ve 2022’de elde ettiği veriler doğrultusunda 2013 yılında yapılan analiz neticesinde, Türkiye’deki aile pratiklerinin geleneksel değerlerle tanımlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle ailedeki iş bölümü dağılımı büyük ölçüde geleneksel cinsiyet rollerine göre yapılmaktadır.⁸⁹³ Toplumda kadının evle ve çocuklarıyla ilgilenmesi, çocuklarını yetiştirmesi idealize edilirken, erkek ailedeki geçimi sağlamakla sorumlu tutulmaktadır.⁸⁹⁴ Bu da toplumsal rollerin değiştiği savının temelsiz kaldığını gösterir. Öte yandan yoksulluk nafakası, evlilik sonrası dayanışma ilkesinin bir gereğidir. TMK m. 175’e göre boşanmayla yoksulluğa düşen, zor durumda kalan tarafa karşı diğer eşin yardım etme yükümlülüğünü doğurur. Yani nafaka yükümlülüğü için boşanma sebebiyle yoksullaşma olmalıdır. Evlilik birliği süresi içinde çalışan kadının, boşanmadan sonra

⁸⁹³ Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”, 58.

⁸⁹⁴ Özdemir, “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”, 58, 91, 145-46; Açıkgöz, 56; Zor hayat şartları kadını çalışmaya itse bile yapılan araştırmalarda kadının iş hayatıyla beraber evdeki sorumluluklarını devam ettirdiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Özdemir, s.91 vd. ve. Reşat Açıkgöz, 57; Ayrıca 2012’de Trabzon, Iğdır ve Van’da yapılan saha çalışmalarında evde çalışan kadınların %73’ünün evde çalışarak çocukları ve eviyle ilgilenebildikleri sebebiyle memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, kadının iş hayatına dahil olsa da Türk aile yapısından kaynaklanan bakım yükümlülüğünü yerine getirdiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Şener, 61.

da ekonomik bağımsızlığını kazanacağı öngörülür. Dolayısıyla çalışan kadının boşanmadan sonra yoksulluğa düşmesi beklenemeyeceği için yoksulluk nafakasına hak kazanmamaktadır. Boşanmayla yoksulluğa düşen bir taraf olacaksa, bu, evlilik birliği içinde çalışmayan ve geliri olmayan kadındır. Böylece yoksulluk nafakasının muhatapları çalışma gücü bulunmayan ve herhangi bir geliri olmayan boşanmış kadınlar olmaktadır.

Boşanmadan sonra yoksullaşan kadının geçim giderlerini karşılamada kimin sorumlu tutulacağı sorusunun karşısında, hukuk sistemleri, boşanılan kocayı sorumlu tutmaktadır. Hakikaten de ortak hayatı paylaşan, birbirlerine karşı maddi ve manevi güven veren ve güven duyan eşlerin, bu güveni korunmalıdır. Boşanma sonucu yoksulluğa düşen kadına eski eşin yardımı bu güvenin bir gereğidir. Ancak bu yardımın süreli yüklenebilir olması gerekir. Evlilik sona erdikten sonra bir tarafın diğer tarafa karşı süresiz yardıma ve desteğe zorlanması kabul edilemeyecektir. Boşanmadan sonra evlilik birliği sona ermektedir. Bu sebeple eski eşlerin birbirine karşı evlilikteymiş gibi sorumlu tutulmasının geçerli bir açıklaması bulunmamaktadır. Yoksulluğa düşene karşı sorumlu olan, kişinin anne babası, çocukları veya toplumun kendisi değil de boşandığı eşi olmaktadır.⁸⁹⁵ Boşandığı eşin nafaka sorumluluğu süreli hükmedilebilir olmalıdır. Makul süre sonunda yoksulluk ortadan kalkmıyorsa devlet ve toplum bu sorumluluğu paylaşmalıdır. Bu noktada, vatandaşların sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgilenen, toplumdaki zayıfların korunmasını ve toplumdaki tüm bireylerin insan onuruna uygun şekilde asgari ihtiyaçlarının giderilmesini hedefleyen, buna ilişkin tedbirler alan sosyal devlet ilkesi, devletin bu konudaki sorumluluğunu doğurmaktadır.⁸⁹⁶ Aynı zamanda toplumsal refahın sağlanması için devletin ekonomik müdahalelerde bulunması gerekir.⁸⁹⁷ Dolayısıyla sosyal devlet ilkesi gereği devletin yapacağı müdahaleler kapsamında boşanmadan sonra yoksullaşan kadına karşı, eski eşinin sorumlu tutulacağı düzenlenmiştir. Ancak tarafımızca sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak bu yükümlülüğün belirli bir süre sonra devletin devralması gerekmektedir. Çünkü uzun süren nafaka ilişkileri boşanan eşlerin yeni bir hayat kurmasını güçleştirmektedir. Hatta nafaka ödeyen erkekler,

⁸⁹⁵ Ellman, 5.

⁸⁹⁶ Zafer Gören, "Sosyal Devlet İlkesi ve Anayasa Hukuku Açısından Yaşam Kalitesi", *Anayasa Yargısı Dergisi* 14 (1997): 97; Orhan Aldıkaçtı, "Soyal Devlet", *Anayasa Yargısı Dergisi* 14, S.1997 (t.y.): 79; Ömer Uğur Gençcan, "Jandarma Devleti Yerine Sosyal Devlet", *Yargıtay Dergisi* 24, S.3 (1998): 250.

⁸⁹⁷ Gençcan, "Jandarma Devleti Yerine Sosyal Devlet", 250.

boşandığı kadına ödediği nafaka sebebiyle kadın üzerinde söz sahibi olduğunu, denetleme yetkisinin bulunduğunu ve eski eş üzerinde tahakkümünü sürdürdüğü görülmektedir.⁸⁹⁸ Devlet toplum içinde yaşayan zayıf ve güçsüzleri korumakla yükümlüdür. Boşanmadan sonra zayıf durumda kalan kadının sorumluluğu da devlet güvencesi kapsamında çözüme kavuşturulmalıdır.

TMK m. 175'e göre yoksulluk nafakası talep edenin kusuru diğer tarafın kusurundan ağır olmamak şartıyla lehine hükmedilir. Boşanmaya sebep olan kusurlar bakımından diğer eşe göre daha kusurlu kabul edilen taraf, yoksulluğa düşmüş olsa bile lehine yoksulluk nafakası hükmedilmez. Burada tazminattan daha geniş bir kusur anlayışı düzenlenmiştir. Kanaatimizce nafakanın ahlaki değerlerden kaynaklandığı, kanun koyucunun yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün bir gereği olarak kanunda düzenlediği dikkate alındığında, yoksulluk nafakasındaki kusur şartı kaldırılmalıdır. Çünkü kusur, tazminat sorumluluğunun doğması ve zararın giderilmesi kapsamında değerlendirilen bir ölçüttür. Ahlaki ve vicdani yükümlülüğün bir sonucu olarak ortaya çıkan nafakada, kusurun esaslı şartlardan olması, nafakanın amacıyla bağdaşmamaktadır.

⁸⁹⁸ Özdemir, "İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey" 184.

BÖLÜM VI

SONUÇLAR

TMK m. 142'ye uygun olarak yapılan evlenme töreninin ardından evlilik birliği kurulur. Evlilik birliği kurulmasının ardından eşlerin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri doğmaktadır. Bu hak ve yükümlülüklerden büyük bir kısmı her iki eşe eşit olarak verilir. Zira Anayasamızın m. 41/1'in 2. cümlesinde eşler arasında eşitlik prensibi olduğu kabul edilmiştir. Buna karşı istisnai olarak hak ve yükümlülüklerin bazıları sadece kadına, bazıları ise sadece erkeğe verilmektedir. Nafakada ise eşlerin hem hak sahibi olduğu hem de yükümlü olduğu bir ilişki şekli öngörülmüştür. Bu noktada nafaka, en genel anlamıyla eşlerin birbirlerine ve çocuklarına bakım ve geçimi için sağladığı katkının adıdır. Dolayısıyla eşler, evlilik birliğinin devamını sağlama ve çocukların ihtiyaçlarını karşılama bakımından aynı ölçüde sorumlu tutulmuştur. Evlilik birliğinin sona ermesinin ardından eşlerin bakım ve geçim yükümlülüğü kapsamındaki nafaka yükümlülüğü de sona ermektedir. Ancak kanundaki şartların olduğu bazı durumlarda, boşanmayla yoksulluğa düşecek eşe, diğer eş tek taraflı olarak nafaka yardımı yapmaktadır.

Doktrinde nafakalar bakım ve yardım nafakaları olmak üzere temelde ikiye ayrılmıştır. Kanunda yer alan nafaka türleri amaçlarına göre bu iki başlıkta düzenlenmiştir. Kanunda ise nafaka türleri herhangi bir ayrıma tabi olmadan ilgili bölümlerin altında düzenlenmiştir. TMK'de düzenlenen nafaka yükümlülüğü evlenme, doğum, kan bağı ve evlat edinme ilişkilerinin sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlar, tedbir nafakası, iştirak nafakası, eğitim nafakası, yardım nafakası ve yoksulluk nafakasıdır. Kanun koyucu düzenlediği nafaka hükümleriyle toplum içinde ekonomik dengeyi sağlamayı ve aile birliğinin devamını hedeflemektedir. Bu sebeple nafaka hükümleri kamu düzeninden sayılmış ve emredici hükümlerle donatılmıştır. Nafaka hakkı, devredilemez, mirasla bir başkasına geçmez, hacz edilemez, takas edilemez ve feragat edilemez niteliktedir. Hakimler nafakayla ilgili konularda resen hareket ederler. Böylece kanunda emredici hükümlerle düzenlenen nafaka hükümleri, diğer hükümlerden ayrılır.

Yoksulluk nafakası, boşanmanın mali sonuçlarından biridir. Yoksulluk nafakasının ortaya çıkışı moderniteden çok daha öncelere dayanmaktadır. İlk yazılı hukuk kurallarının yapıldığı Mezopotamya uygarlıklarında nafakayla ilgili hükümlere rastlanmaktadır. Sümer kanunlarında boşanmadan sonra kadına toptan ödenecek para miktarlarına ilişkin düzenlemeler yer almıştır. Yine, Eski Roma döneminde boşanmada kusuru bulunmayan kadına nafaka hakkı tanınmıştır. Orta Çağ dönemine bakıldığında Avrupa devletlerinin yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemesi Katolik kilisesinin evlilik anlayışı ve boşanma yasağı üzerinden şekillenmiştir. Katolik kilisesi, evlilik bağının hiçbir zaman kopmayacağını kabul ederek boşanmayı mutlak surette yasaklamıştır. Ancak toplumda ortaya çıkan sorunlar ve Protestanlık mezhebinin mücadeleleri sonucu bazı şartlar halinde eşlerin ayrılabilmesini kabul etmiştir. Fakat kilise modern anlamda evlilik birliğini sona erdirici bir boşanmaya izin vermez. Sadece fiili ayrılığın yaşandığı mali yükümlülüklerin devam ettiği bir boşanma öngörmüştür. Yani, boşanan eşler yataktan ve yemekten ayrı kalmasına rağmen kocanın karısına bakma görevinin devam ettiği, ölünceye kadar nafakasını karşıladığı bir boşanmadır. Böylece süresiz nafaka uygulaması ilk defa bu şekilde ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde yaşayan Osmanlı devleti boşanma hukukuna İslam hukuku hükümlerini uygulamaktadır. İslam dininde boşanma hoş görülmemekle beraber meşru kabul edilmiştir. Boşanmadan sonra, erkeğin boşadığı karısına yaklaşık üç ay kabul edilen iddet müddeti boyunca nafaka ödemesi gerekmektedir. Böylece yoksulluk nafakasının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişten bu zamana farklı şekillerde farklı hükümlerle uygulanagelmiştir.

Devletler, yoksulluk nafakası hükümlerini yoksulluk nafakasının amacına göre şekillendirmektedir. Yoksulluk nafakası amacını belirleyen evlilik sonrası dayanışma ilkesi ve clean break ilkesi olmak üzere temelde iki ilke vardır. Bu iki ilkeden birinin öne çıkarılmasıyla yoksulluk nafakasının amacı ve dolayısıyla hükümleri değişiklik gösterir. Buna göre evlilik sonrası dayanışma ilkesi, evlilik birliği içinde var olan yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün boşanmadan sonra taraflardan birinin zor duruma düşmesi sonucu devam etmesi gerektiğini kabul eder. Türkiye'deki yoksulluk nafakası düzenlemesi evlilik sonrası dayanışma ilkesi üzerine kurulmuş süresiz nafaka anlayışıdır. Clean break ilkesi ise, boşanmadan sonra eşlerin ekonomik özgürlüğü kazanmasını ve bağımsız bir hayat kurmasını desteklemektedir. Dolayısıyla bu ilke

doğrultusunda yapılan düzenlemelerde yoksulluk nafakası yükümlülüğüne mesafeli yaklaşmış, nafaka hükmetmek son çare olarak görülmüştür.

Türk Medeni Kanunu'nun örnek alındığı İsviçre Medeni Kanunu, 2000 yılında yapılan revizyon sonucu kusur ilkesini çıkarmış ve yoksulluk nafakasını clean break ilkesi doğrultusunda düzenlemiştir. Böylece başat ilke kabul edilen clean break ilkesi doğrultusunda İsviçre hukukunda boşanan eşlerin geçimlerini kendileri kazanması beklenir. Ancak boşanma sonrası taraflardan biri kendi geçimini sağlama kabiliyetine sahip değilse veya geçimini sağlamada güçlük çekiliyorsa o halde evlilik sonrası dayanışma ilkesi gereği yoksulluk nafakasına hükmedilir. Diğer bir deyişle yoksulluk nafakasına her evlikten sonra hükmedilmemektedir. Ancak hayatı biçimlendiren bir evlilik olması halinde hakim nafakaya hükmeder. İsviçre Federal Mahkemesi eşler arasında güçlü bir güven ilişkisi kurulması halinde hayatı biçimlendirici bir evlilik olduğunu kabul eder. Hayatı biçimlendirici evlilik olup olmadığına evlilik süresi, müşterek çocuğun varlığı, eşlerden birinin evlilik birliğinin devamı için yaşadığı ülkeyi veya mesleği değiştirmesi gibi somut olaylar değerlendirilerek karar verilir. İsviçre hukukunda hayatı biçimlendiren evlilik olduğuna kanaat eden hâkim, yoksulluk nafakasına hükmederken nafakanın miktar ve süresini belirlemede takdir yetkisine sahiptir. ZGB Art. 125/2'de hâkimin yoksulluk nafakasının süresi ve miktarına karar verirken dikkat etmesi gereken ölçütleri düzenlemiştir.

Alman medeni hukukunda 1977 yılında ve 2008 yılında iki ayrı reform yapılmıştır. 1977'de yapılan reformla beraber kusur ilkesi ve boşanma nedenleri çıkarılmış, 2008 yılında yapılan reformla yoksulluk nafakası kişisel sorumluluk ilkesi çerçevesinde kanunda düzenlenmiştir. Kişisel sorumluluk ilkesiyle İsviçre hukukundaki clean break ilkesinin yoksulluk nafakasındaki hukuki amacı paraleldir. BGB'ye göre kural olarak boşanmadan sonra eşlerin kendi kişisel sorumlulukları üstlenmesi beklenir. Bu ilkenin istisnaları ise, BGB'de düzenlenen yoksulluk nafakasının hükmedilmesini gerektiren hallerdir. Bunlar muhtaçlık, hastalık veya düşkünlük, müşterek çocuğun bakımı gibi haller sebebiyle ekonomik bağımsızlığını kazanmasını engelleyen durumlardır. Boşanmadan sonra taraflardan biri kanunda sayılan hallerden biri sebebiyle çalışmayacak durumdaysa, hâkim o taraf lehine yoksulluk nafakasına hükmeder. Alman hukukuna göre hâkim bazı istisnai haller dışında, nafakaya kural olarak süreli hükmetmektedir. Süreyi takdir ederken evlilik süresi, müşterek çocukların varlığı,

evlilik birliğinde eşlerin yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiği, ekonomik bağımsızlığını kazanması muhtemel süre gibi ölçütleri değerlendirir. Dolayısıyla Alman hukukunda da yoksulluk nafakasının süresini ve miktarını takdir etme yetkisi hâkime verilmiştir.

Modern devletlerin yoksulluk nafakası düzenlemelerinde kusur ilkesinin ve süresiz yoksulluk nafakası anlayışının terk edildiği, hakime nafakanın süresini ve miktarını takdir etme yetkisi verildiği görülmektedir. İngiltere hukukunda da hâkimin nafaka süresini ve miktarını belirlemede dikkate alacağı ölçütler kanunda sayılmıştır. Bununla beraber bazı devletler yoksulluk nafakasının hükmedilmesinde üst süre öngörmüştür. İstisnai düzenlemeler olmakla birlikte Fransa'da nafaka süresinin sekiz yılı aşmaması, Belçika'da evlilik süresini aşmaması öngörülmüştür. Yine Hollanda hukukunda da yoksulluk nafakası süresi evlilik süresi gözetilerek hakim tarafından karar verilmektedir.

Türk hukukunda evlilik sonrası dayanışma ilkesi doğrultusunda düzenlenen yoksulluk nafakası, TMK m. 175'te düzenlenmiştir. TMK'deki yoksulluk nafakası modern devletlerin güncel yoksulluk nafakası anlayışından farklıdır. Türk hukukunda, boşanma sonrası yoksulluğa düşecek tarafın eski eş tarafından ekonomik olarak korunması amaçlanmaktadır. Bu bakımdan yoksulluk nafakası bir nevi, evlilik birliğinde var olan yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğünün boşanmadan sonra da devamı olarak görülür. Yoksulluk nafakasına hak kazanabilmek için TMK m. 175'teki şartların oluşması gerekir. Bunlar, taraflardan birinin talep etmesi, talep eden tarafın kusurunun ağır olmaması, talep edenin boşanmayla yoksulluğa düşmesi, nafaka yükümlüsünün nafaka ödeme gücünün bulunması şeklinde düzenlenmiştir. Hakim kanunda sayılan bu şartların oluşup oluşmadığını dosya kapsamında sunulan ve ispatlanan olay ve olguları değerlendirerek karar verir, nafaka miktarını tayin eder. Buna karşı TMK'ye göre yoksulluk nafakanın süresini belirleme yetkisi hakime verilmediği kabul edilmiştir. Dolayısıyla yoksulluk nafakasının şartları oluşmuşsa hakim talep üzerine süresiz yoksulluk nafakasına hükmeder. Ancak süreli yoksulluk nafakası talebi varsa o zaman sınırlı süreli olacak şekilde yoksulluk nafakasına hükmedebilir.

Yoksulluk nafakası, boşanma davası içinde talep edilebileceği gibi TMK m. 178 gereği boşanma kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıllık süre içinde de talep edilir. Yoksulluk nafakasının sona ermesi toptan ve irat şeklinde hükmedilme bakımından farklıdır. Toptan hükmedilen yoksulluk nafakası tek seferde ifa edileceği için nafaka borcunun yerine getirilmesiyle yoksulluk nafakası yükümlülüğü sona erer. Buna karşı irat şeklinde hükmedilen yoksulluk nafakasının sona ermesi, süreli nafaka ve süresiz nafaka yükümlülüğünde de değişkenlik göstermektedir. Süreli hükmedilen yoksulluk nafakası, hükmedilen sürenin bitmesiyle sona erer, bir daha yoksulluk nafakası talep edilemez. Süresiz hükmedilen nafaka ise ancak TMK m. 176/3'te sayılan olumsuz hallerden birinin ortaya çıkması durumunda sona ermektedir. Buna göre alacaklı tarafın yeniden evlenmesi veya taraflardan birini ölmesi halinde yoksulluk nafakası kendiliğinden sona ererken; alacaklının evlenme olmaksızın bir başkasıyla fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması veya haysiyetsiz hayat sürmesi halinde mahkeme kararıyla sona ermektedir. Dolayısıyla TMK m. 176/3'teki olumsuz hallerden biri meydana gelmedikçe irat şeklinde hükmedilen yoksulluk nafakası ömür boyu devam etmektedir.

Yoksulluk nafakası hükmündeki süre unsurunun yürürlükte olan kanunlara göre farklı şekillerde düzenlendiği görülmektedir. Bu bakımdan TMK'deki yoksulluk nafakasının süresine ilişkin bu düzenleme ve uygulamalar üç tarihsel dönem içinde ele alınabilir. İlk dönem, 743 sayılı TKM'nin kabul edildiği 1926 tarihinden 1988 tarihine kadar uygulanan dönemdir. Bu süreçte yoksulluk nafakası TKM m. 144'te bir yıllık süre ile sınırlandırılarak düzenlenmiştir. Bu dönemde yoksulluk nafakasının süresine ilişkin hâkime takdir yetkisi tanınmamıştır. Hâkim, yoksulluk nafakasına hükmederken m. 144'teki bir yıllık süreyi aşmamakta veya daha azına karar verememektedir. İkinci dönem, 1988 yılında 3444 sayılı Kanunla TKM'de yapılan değişiklikten 2002 yılında TMK'nın kabul edildiği ana kadar geçen süreçtir. İlk dönemde uygulanan bir yıllık süreye ilişkin doktrinde yükselen eleştiriler üzerine kanun koyucu TKM m. 144'teki bir yıllık süre sınırını kaldırmış ve yoksulluk nafakasının süresiz olarak talep edilebileceğini düzenlemiştir. Yeni TMK'nın kabul edildiği tarihten itibaren günümüze kadar olan son dönemde de yoksulluk nafakasının süresiz talep edilebileceğini düzenleyen yoksulluk nafakası anlayışı korunmuştur. Ancak her dönemde yoksulluk nafakasının süresi doktrin tarafından eleştirilerin hedefi olmuştur. Yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesi neticesinde ömür boyu nafaka

yükümlülüğünün ortaya çıktığı, bu durumun hakkaniyete aykırı sonuçlar meydana getirdiği sürülmüştür. Öte yandan yerel mahkemelerin yoksulluk nafakasını belirli bir süreyle sınırlandırarak vermiş olduğu kararlar Yargıtay tarafından istikrarlı olarak bozulmuştur. Yargıtay, kanun koyucunun hâkime yoksulluk nafakasının süresini belirlemede takdir yetkisi vermediğini, dolayısıyla yoksulluk nafakasına belirli bir süreyle hükmetmenin kanuna açıkça aykırılık teşkil edeceğini ifade etmiştir.

Yargıtay'ın yoksulluk nafakasının süresine ilişkin verdiği kararlar, yapılan eleştirilere cevap verdiği gibi Türk hukukunda yoksulluk nafakası süresi bakımından nasıl uygulanacağını netleştirmiştir. Buna göre yoksulluk nafakası talebi süreli olmadıkça, hâkim yoksulluk nafakasına belirli süreli hükmedememektedir. Yoksulluk nafakası süresinin nasıl uygulanacağı belirlenmiş olsa da süresiz hükmetmenin hakkaniyete aykırı olduğu durumların ayrıca değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Nihayetinde 2012 yılında Kestel Asliye Hukuk Mahkemesi, yoksulluk nafakasındaki “süresiz” olma ibaresinin Anayasa m. 2’ye, m.10’a ve m. 41’e aykırılık oluşturduğunu belirterek iptal başvurusunda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi oy çokluğu ile vermiş olduğu kararda, iptal başvurusunu reddetmiştir.

Ancak 1988’den itibaren günümüze kadar gelen süreçte yoksulluk nafakası yükümlülüğünün süresiz olması bazı mağduriyetlere sebep olduğu görülmektedir. Nitekim “nafaka mağdurları” ismiyle mağduriyetlerini dile getiren süresiz yoksulluk nafakası yükümlüleri basında geniş yer almıştır. Bunların üzerine 2016 yılında TBMM’de Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuş ve aile sorunlarına ilişkin yapmış oldukları tespitleri sıralayan bir raporu yayınlamıştır. Raporda TMK m. 175’teki süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesine de yer verilmiştir. Buna göre, kısa süreli evlilikler yönünden yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesinin hakkaniyete aykırı olduğu, bu halde nafaka yükümlülüklerinin ceza niteliğine büründüğü ve nafakanın süreli olması gerektiği belirtilmiştir. Akabinde Adalet Bakanlığının yoksulluk nafakasına ilişkin düzenleme çalışmaları yaptığı basında yer almıştır.

Yoksulluk nafakasının düzenlendiği TMK m. 175’teki “*süresiz olarak nafaka isteyebilir*” ifadesi doktrinde görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Bu kapsamda yoksulluk nafakasının süreli olması gerektiğini savunanlar ve süresiz yoksulluk nafakasını destekleyenler olmak üzere temelde iki görüş bulunmaktadır. Süreli

yoksulluk nafakası görüşü, yoksulluk nafakasının süresiz hükmedilmesinin taraflardan birini uzun süreli ekonomik külfet altına soktuğunu, nafaka alacaklısının geçinme kabiliyetini kazanmasını engellediği yönleriyle süresizliği eleştirir. Buna karşı yoksulluk nafakasının süresini belirleme hâkimin takdir yetkisi kapsamına sokulmalıdır. Bunun için İsviçre ve Almanya kanununda hâkimin nafaka süresini takdir ederden dikkat etmesi sayılan ölçütlerden faydalanılabileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra yoksullukla mücadelede sosyal devlet ilkesi kapsamında devletlerin sorumlu olduğu, devletlerin bu sorumluluğu vatandaşa yükleyemeyeceği, vatandaşa yüklenmesi halinde kişilik hakları ihlali oluşturacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda devletler boşanmadan sonra yoksulluğa düşen tarafın süreli nafaka hakkı sona erdikten sonra korunması ve güvencesini sağlamalıdır. Bu görüş içinde bazı yazarlar yoksulluk nafakasının süreyle ilgili sorununun aşılmasının, kanunda değişikliğe gidilerek yoksulluk nafakasının üst üresinin belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Kimileri evlilik süresine göre yoksulluk nafakasının takdir edilmesi gerektiğini savunur. Yine bazıları ise sorunun TMK m. 175'teki hükmün doğru okunması ve anlaşılmasıyla mümkün olduğunu, kanun değişikliğine gitmeden hükmün amaçsal yorum yapılarak uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Buna karşı yoksulluk nafakasının süresiz olmasını destekleyen görüş ise TMK'de düzenlenen yoksulluk nafakasının mutlak anlamda süresiz olmadığını, TMK m. 176/3'te nafakayı sona erdiren hallerden birinin varlığı halinde yoksulluk nafakasının sona ereceğini, kadınların ekonomik ve sosyal anlamda korunmasının bu yolla sağlandığı, aksi halde süreli nafakada sürenin sona ermesiyle mağduriyetlerin oluşacağı ifade edilmiştir.

TMK m. 175'te düzenlenen yoksulluk nafakası hükmü, evliliği sona eren eşlerin birbirlerine karşı sorumlu olduğu son yardım yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün kan veya evlilik bağından kaynaklanmaması ve asli bir yükümlülük olmaması göz önünde bulundurulduğunda, uzun yıllar devam eden yoksulluk nafakasının, adalet ve hakkaniyet ilkelerine aykırı olduğu, ölçüsüz bir mali yükümlülük yüklediği kabul edilir. Çünkü sona eren her bir evlilik, farklı koşulları bulunan, farklı rollere sahip eşlerden oluşan özel bir hikâyeden oluşur. Bu hikayelerin benzer noktaları olduğu kabul edilse bile hepsi birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla hâkimin, yoksulluk nafakasına, süresine ve miktarına, dosyadaki hikâye kapsamında değerlendirerek karar vermesi daha hakkaniyetli olacaktır. Buna karşı Yargıtay'ın yoksulluk nafakasının süresinin belirlenmesinde kanun lafzına sadık kalması ve

hâkime takdir yetkisi tanımaması kanaatimizce yerinde değildir. Çünkü yoksulluk nafakasının miktarını belirlerken hâkime verilen takdir yetkisinin yoksulluk nafakasının süresi yönünden verilmemesi, açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu sebeple modern devletlerin düzenlemelerinde olduğu gibi süreye ilişkin hâkime takdir yetkisi tanıyan kanun düzenlemesi hakkaniyete ve adalete daha uygun olacaktır. Bununla beraber toplum içinde muhtaç durumda bulunan kişilere yardım edilmemesi, kişilerin kendi kaderlerine terk edilmesi kesinlikle kabul edilebilir bir durum değildir. Muhtaç kişi, yetim, öksüz, kimsesiz olabileceği gibi boşanan bir taraf da olabilir. Anayasamızın 2. maddesinde sosyal hukuk devleti olma niteliği düzenlenmiştir. Kanaatimizce toplumdaki yoksulluğu gidermek ve toplumsal refahı sağlamak adına muhtaçların gözetilmesini ve desteklenmesini üstlenmesi gereken devlettir. Boşanmadan sonra ekonomik zorluk yaşayan, muhtaç duruma düşen taraf genelde kadın olmaktadır. Bu noktada kadının yoksullaşmasıyla devlet ve toplum bir arada çift yönlü bir mücadele sergilemelidir. Böylece devlet, kadının yoksulluğa düşmesini engelleyecek tüm önlemleri almalı ve çalışma hayatında kadına yer açmalıdır. Nihayetinde kadının ekonomik güvencesi sağlandıktan sonra süreli nafaka düzenlemesinin uygulanması toplumda ortaya çıkması muhtemel tüm mağduriyetleri önleyecektir.

REFERANSLAR

- Açıkgöz, Reşat. “Kadının Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”. *Yardım ve Dayanışma Dergisi* 1, S. 2 (2010): 45-60.
- Akgül, Lütfiye. “İslam Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”. *EKEV Akademi Dergisi*, S. 62 (2015): 21-34.
- Akıntürk, Turgut, ve Derya Ateş. *Aile Hukuku*. 24. Baskı. C. 2. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2022.
- Akkaya, Mustafa. “Osmanlıda 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Nafaka Uygulamaları ile Satın Alma Gücü Arasındaki İlişki”. *History Studies International Journal of History* 10 (13 Ekim 2018): 295-319.
- Akkoyun, Sevgi. “94 Numaralı Galata Şer’iyye Sicili(H.1074-1075)”. *Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 50 (2021).
- Aktürk, Aylin. “Milletlerarası Aile Hukukunda Nafaka ve Nafaka Borçlarında Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine İlişkin 4/2009 No’lu Avrupa Birliği Konseyi Tüzüğü”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 31, S. 2 (2011): 1-33.
- Aldıkaçtı, Orhan. “Soyal Devlet”. *Anayasa Yargısı Dergisi* 14, S. 1997 (t.y.): 79-85.
- Alija, Nazan. “Hristiyanlıkta Evlilik Sakramenti”. *Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı*, 2017.
- Aras, Bahattin. “Roma Hukukunda Evlenme ve Boşanma (Dıvartium)”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, S. 2 (2010): 215-42.
- Arbek, Ömer. “Boşanmanın Mali Sonuçları”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54, S. 1 (2005): 115-63.
- Aydın, Mehmet Akif. *Türk Hukuk Tarihi*. 13. Bası. İstanbul: Beta Yayınları, 2015.
- Aygün, Mustafa Yaşar. “Medeni Kanun’un Kabulünün 72’inci Yılında Tarihi Gelişimi Açısından Türk Özel Hukuku Ve Medeni Kanun”. *TBB Dergisi*, S. 3 (1998): 887-970.
- Bakırcan, Sariye Abay. “İslam-Osmanlı Hukukunda Nafaka:İstanbul Bab Mahkemesi Örneği”. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı*, 2013.
- Baş, Seda, ve Nisa Özcan. “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı”. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ocak 2022, 328-83.

- Başpınar, Veysel. “Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 52, S. 3 (2003): 79-101.
- Bekdemir, Sezai. Nafaka İlmihali. 1. Baskı. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019.
- Bozovalı, Haluk. Mevzuattaki Son Değişikliklerle Öğreti ve Uygulamada Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1990.
- Bulut, Hüseyin. Yoksulluk Nafakasının Kusur, Süre Ve Yoksulluk Kavramları Işığında Değerlendirilmesi. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Burcuoğlu, Haluk. “Alman Boşanma Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi ve Bu Sistem Işığında Türk Boşanma Hukukuna İlişkin Bazı Öneriler”. İstanbul Hukuk Mecmuası 48, S. 1-4 (1983): 113-40.
- Burcuoğlu, Haluk. “Boşanmada Kusur ve Yoksulluk Nafakası İle İlgili Gözlemler”. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4, S. 2 (t.y.).
- Ceylan, Ebru. “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası Talebinde Etkili Olan Unsurları Değerlendirme”. İstanbul Barosu Dergisi 92, S. 5 (2018): 15-32.
- Burcuoğlu, Haluk. “İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi”. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 1, S. 12 (2018): 314-35.
- Ceylan, Mücahit. “Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’nin Hazırlanışı, Uygulanması ve Kapsamı”. Adalet Dergisi, S. 66 (2021): 701-26.
- Çelikleş, Demet. “Medeni Kanunda ve Medeni Kanun Öntasarısında Nafaka”. Yargıtay Dergisi 15, S. 1-4 (1989): 650-700.
- Dede, İsmail. “Yoksulluk Nafakasının Fiili Birliktelik ve Haysiyetsiz Yaşam Sürme Sebebiyle Sona Ermesi”. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 15, S. 2 (2016): 557-75.
- Demir, Remzi. “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar”. TBB Dergisi, S. 147 (2020): 221-51.
- Demirbaş, Ali. “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesi Bakımından Boşanmada Birlik İlkesi”. ERÜHFSD 1, S. 2 (2018): 545-62.
- Demirbaş, Ali. “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5, S. 2 (2018): 219-35.
- Demirbaş, Ali. “Nüfus Hizmetleri Kanununda Yapılan Son Değişiklikler”. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14, S. 179-180 (2019): 1435-61.

- Dural, Mustafa, Tufan Ögüz, ve Mustafa Alper Gümüş. Türk Özel Hukuku-Aile Hukuku. 11. bs. C. 3. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016.
- Dural, Mustafa ve Suat Sarı. Türk Özel Hukuku-Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri. 10. bs. C. 1. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (İbn Mace). “Talak”. İçinde es-Sünen, C. 2. Beyrut: Dâru İhyâu't-türâsi'l-arabî, 1952.
- Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es- Sicistani. “Talak”. İçinde Es-Sünen, C. 4. Beyrut: Mektebetü'l Asriyye, t.y.
- Ekinci, Ekrem Buğra. “Mecelle Hakkında Değerlendirmeler”. Adalet Dergisi, S. 62-63 (2019).
- Ellman, Ira Mark. Nafaka Teorisi. 1. Baskı. Ankara: Lykeion Yayıncılık, 2022.
- Ensari, Sıddık. “TÜİK'in Yoksulluk Analizleri Üzerine”. Maliye Finans Yazıları, S. 87 (2010): 9-15.
- Erdem, İbrahim Hayrullah. “İslam Hukukunda Nafaka”. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2019.
- Erdem, Mehmet, ve Aslı Başak Makaracı. Aile Hukuku. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Hukuk, 2022.
- Ergenekon, Yılmaz. Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları. 209. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966.
- Feyzioğlu, F. Necmeddin. Aile Hukuku. Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. bası. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, ve Ümit Doğanay. Medeni Hukuk Dersleri (Temel Prensipler, Şahsın Hukuku, Aile Hukuku). C. 1. Cilt. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1966.
- Gayretli, Seda Aydın. “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”. TBB Dergisi, S. 136 (2018): 263-92.
- Gedikli, Fethi. “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyye Sicilleri”. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 3, S. 5 (2005): 187-213.
- Gelmez, Ezgi. “Yoksulluk Nafakasının Süresine İlişkin Güncel Gelişmeler”. Terazi Hukuk Dergisi 14, S. 159 (2019): 2143-55.
- Gençcan, Ömer Uğur. Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku. 7.Baskı. Ankara: Yetkin Basımevi, 2017.

- Gençcan, Ömer Uğur. “Jandarma Devleti Yerine Sosyal Devlet”. Yargıtay Dergisi 24, S. 3 (1998): 249-57.
- Gören, Zafer. “Sosyal Devlet İlkesi ve Anayasa Hukuku Açısından Yaşam Kalitesi”. Anayasa Yargısı Dergisi 14 (1997): 89-153.
- Gümüş, Mustafa Alper. ““Türk Hukukunda Yasal Mal Rejimi Olan Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi Çerçevesinde Boşanma Davası; İştirak Nafakası, ‘Maddi Tazminat ve/veya Yoksulluk Nafakası’ ve/veya Manevi Tazminat Talepleri ile Mal Rejiminin Tasfiyesi Talebi Arasındaki İlişki”. AÜEHFD 9, S. 3-4 (2005): 383-402.
- Hatemi, Hüseyin. Aile Hukuku. 10. Bası. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Hatemi, Hüseyin, ve Serozan. Aile Hukuku. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.
- HukukTürk (<https://www.hukukturk.com/>)
- İnal, Nihat. Boşanma ve Nafaka Davaları. Güncellenmiş 2. Baskı. Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.
- Kahraman, Zafer. “Boşanmada Yoksulluk Nafakasının Miktarı ve Süresi”. İçinde Prof. Dr. Necla Giritlioğlu’na Armağan, 345-78. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Kalender, Ahmet. Türk Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası). Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Kartal, Nagihan. “Türk Hukukunda Yoksulluk Nafakası”. Yüksek Lisans Tezi, Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kocabaş, Gediz. “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi Ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 19, S. 1 (2013): 357-92.
- Koç, Ali. “Doktrin, Mahkeme Kararları ve Anglo-Amerikan Hukukunun Konuya İlişkin Yaklaşımı Çerçevesinde Yoksulluk Nafakasında Süre Unsurunun Değerlendirilmesi”. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 26, S. 3 (2011): 367-92.
- Konan, Belkıs. “Hukuk-ı Aile Kararnamesi’nde Kadının Hukuki Durumu ile İlgili Düzenlemeler”. İçinde II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, 1:323-52. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Köksal, İsmail. “Osmanlı Devleti’nde Resmi-Gayri Resmi Fikhi Mezhepler ve Telfik”. İslami Araştırmalar Dergisi 12, S. 3-4 (1999): 325-30.
- Köroğlu, İrem Savcı. “Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma”. 9 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi 3, S. 2 (2022): 100-116.

Kulaklı, Emrah. “Yoksulluk Nafakasının Süresinde Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi”. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5, S. 2 (2018): 237-68.

Lexpera (www.lexpera.com.tr)

Memişoğlu Bozan, Ayşe Gül. “Boşanma Davalarında Nafakalar”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2019.

Meyer, Karin. “İsviçre’de Eş ve İştirak Nafakası”. Çeviren Bilgen Kıvılcım. Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 3 (2014): 191-201.

Miller, Ruth A. “Türkiye’deki İsviçre Medeni Kanununun Osmanlı ve İslami Altyapısı”. Çeviren Elif Kaplan. Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S. 27 (2019): 5-33.

Müslim. “Zekat”. İçinde Ebu’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî el-Câmi‘u’s-sahîh, C. 4. Beyrut: Dâru İhyâu’t-türâsi’l-arabî, t.y.

O. Şahin, Işıl F. “Kadın Yoksulluğu: ‘Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri’”. SSRJ 9, S. 1 (2020): 35-47.

Oğuz, Arzu. “Türk Medeni Hukuku’nun Gelişim Çizgisi ve Karşılaştırmalı Hukukun Rolü”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 55 (2006): 195-205.

Oğuz, Cemal. “Medeni Kanun Madde 174/1 ile 175 Arasındaki Farklar”. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4, S. 2 (2000).

Oğuzman, M. Kemal. Medeni Hukuk Dersleri. Gözden Geçirilmiş 3. Bası. İstanbul:Fakülteler Matbaası, 1978.

Ormancı, Pınar Altınok. “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 71, S. 4 (2022): 1431-58.

Ormancı, Pınar Altınok. “Türkiye’de Yoksulluk Nafakasına İlişkin Güncel Gelişmeler ve Nafakanın Süreye Bağlanması Meselesi-İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. TBB Dergisi, S. 162 (2022): 183-203.

Öcal, Mesut. Yoksulluk Nafakasının Süresi. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.

Örsten Esirgen, Seda. “Tazminat’tan Cumhuriyet’e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri”. Adalet Dergisi, S. 62-63 (2019): 429-80.

Özdemir, Hayrunnisa. “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”. İçinde Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu, 1. bs, 23-42. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

- Özdemir, Nadire. “İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Bilim Dalı, 2016.
- Özdemir, Saibe Oktay. “Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 35, S. 1 (2015): 29-46.
- Özlük, Betül. “Modern Nafaka Düzenlemeleri ve Türk Hukukunda Revizyon Gereği”. Terazi Hukuk Dergisi 13, S. 147 (2018): 40-47.
- Öztañ, Bilge. Aile Hukuku. 4. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi, 2004.
- Öztañ, Bilge. “Manevi Tazminata İlişkin İçtihadı Birleştirme Kararı Maddi Tazminata ve Yoksulluk Nafakasına Uygulanabilir mi?” Yargıtay Dergisi 19, S. 3 (1993): 301-6.
- Öztañ, Bilge. “Medeni Kanunun Kabulünün 70’nci Yılında Aile Hukuku”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 44 (1995): 79-125.
- Özüğür, Ali İhsan. Nafaka Hukuku. 4. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2007.
- Ruhi, Canan, ve Ahmet Cemal Ruhi. Nafaka Hukuku. 4.baskı. Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.
- Sonat, K. Ali. “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 19, S. 1 (2013): 235-91.
- Şahin, Hasan Ali, ve Hülya Kaya Hasdemir. “Eski Önasya Aile Hukukunda Nafaka, Tazminat ve Mal Paylaşımı”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 38 (2015): 143-56.
- Şahin, Mustafa. “Türk-İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m.175-ZGB m.125)”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 21, S. 3 (2017): 75-107.
- Şener, Ülker. “Kadın Yoksulluğu”. Mülkiye Dergisi 36, S. 4 (2012): 51-67.
- Şıpka, Şükran. “Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye 80. Yıl Armağanı”, 15-20. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Tanrıkulu, Fatma Betül Zehra. “Katolik Mezhebinde Evlilik Ve Boşanma”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, 2022.
- Tekinay, Selahattin Sulhi. Türk Aile Hukuku. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Bası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978.

- Tosun, Yalçın. “Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi”. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 10, S. 129-130 (2015): 53-77.
- Turhan, Nedim. “Boşanma Halinde Maddi Tazminat ve Yoksulluk Nafakası”. Yargıtay Dergisi 19, S. 3 (1993): 248-69.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (<https://islamansiklopedisi.org.tr>)
- Tüzüner, Özlem. “Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, S. 1 (2013): 127-48.
- Uyanık, M. Zeki. “İslam Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 47 (2019): 57-87.
- Yağcı, Kürşad. “Yoksulluk Nafakasında ‘Süresizlik’ Sorunu”. İstanbul Hukuk Mecmuası 76, S. 1 (2018): 323-58.
- Yavuz, Hande, ve Tuba Erkoç Baydar. “Teoriden Pratiğe Muhâlea: 19. Yy. İstanbul Bâb Mahkemesi ve Diyarbakır Kadı Sicilleri Örneğinde”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi J 9, S. 2 (2022): 1063-90.
- Yıldırım, Abdulkerim. “Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”. Legal Hukuk Dergisi, S. 157 (2016): 59-88.
- Yıldırım, Ece. “Yoksulluk Nafakası”. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Yıldız, Kübra. “Türk ve İsviçre Hukukunda Karşılaştırmalı Olarak Yoksulluk Nafakası”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2022.
- Yiğit, Elif. “Yoksulluk Nafakası”. Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu Dergisi 5, S. 1 (2022): 1-37.
- Yurtseven, Yılmaz. “1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikle”. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 11, S. 1-2 (2003): 199-250.
- Yüksek, Ali. “İslam Aile Hukukunda Boşanma Yetkisi ve Kadının Boşanması”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7, S. 32 (2014): 370-85.
- Yüksel, Sera Reyhani. “Yoksulluk Nafakası ve Süre Sorunu”. Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2 (2021): 485-509.
- Zehir, İlknur Pınar. “Boşanmanın Yan (Feri) Sonuç Sözleşmeleri”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı, 2017.

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad :

Beyza Nur Erarslan

Eğitim:

2015 – 2019 Hukuk Lisans, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

2019 – 2023 Hukuk Yüksek Lisans, İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye

İş Deneyimi:

2022- Adalet Bakanlığı- Hâkim Adayı